

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
2025-YL-127

TÜRKİYE’DE VERGİLERİN EKONOMİK SUÇLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

HAZIRLAYAN
Kübra BAŞ

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Hakan HOTUNLUOĞLU

AYDIN-2025

T.C.
AYDIN ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

02.08.2025

Kübra BAŞ

ÖZET

TÜRKİYE’DE VERGİLERİN EKONOMİK SUÇLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Kübra BAŞ

Yüksek Lisans Tezi, Maliye Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hakan HOTUNLUOĞLU

2025, XV + 152 sayfa

Günümüzün en önemli toplumsal olaylarından biri hiç şüphesiz suçtur. Dünya’nın her yerinde olduğu gibi Türkiye’de de suçun topluma, ekonomiye, kültüre ve dış ilişkilere olan etkisi gün geçtikçe olumsuz yönde değişmektedir. Ülkemizde de gün geçtikçe suç oranları artmaktadır. Bu değişimin altında yatan sebepleri, çözümlerini anlayabilmek için suç kavramını oldukça iyi anlamak gerekmektedir. Elbette ki suç kavramını yalnızca iktisat bilimiyle açıklamak mümkün değildir. Suç kavramı tek bir tanıma sığmayacak kadar karmaşık ve derin bir olgudur. Günümüzde Türkiye’de ve diğer ülkelerde suç başlığı altında suçun çeşitlerinden biri olarak kabul edilen ekonomik suç kavramı gün geçtikçe adını daha fazla duyurmakta, etkisini daha fazla göstermektedir. En geniş anlamıyla ekonomik suç kavramı birey veya örgütlerin haksız ekonomik çıkar sağlamak amacıyla yasa dışı yöntemlere başvurması sonucu ortaya çıkan olay olarak tanımlanabilir. Ekonomik suç birçok ekonomik faktörün etkisi altında olduğu gibi birçok faktörü de etkilemektedir. Türkiye’de vergiler çok önemli bir yere sahiptir. Vergilerin etkilediği alanlar oldukça geniş kapsamlıdır. Son yıllarda vergiler ve suçlar arasındaki ilişkinin daha fazla incelendiği, üzerinde birçok araştırmanın yapıldığı görülmektedir. Ancak herkes tarafından kabul görülmüş bir sonuç yoktur.

Bu tez çalışması, ülkemizde yürürlükte olan vergilerin belirli ekonomik suçlar üzerindeki etkisini incelemektedir. Çalışmada, ekonomik suçların ortaya çıkışını etkileyen çeşitli faktörler ele alınmış ve bu faktörlerin vergi politikalarıyla olan ilişkisi detaylı bir şekilde analiz edilmiştir. Son olarak, İBBS1 Düzeyinde belirlenen yıllara ait vergi mahkemelerinin iş yükü, toplanan vergi miktarları ve suç türleri gibi veriler kullanılarak bu ilişkiler istatistiksel olarak değerlendirilmiştir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Suç, Ekonomik Suç, Ekonomik Suç Etkileri, Beyaz Yaka Suçlar, Vergi Hukuku, Kara Para Aklama.

ABSTRACT

THE IMPACT OF TAXES ON ECONOMIC CRIMES IN TURKEY

Kübra BAŞ

MSc Thesis, at Finance

Supervisor: Professor Dr. Hakan HOTUNLUOĞLU

2025, XV + 152 pages

One of the most significant social issues today is undoubtedly crime. As in every part of the world, crime in Turkey increasingly affects society, the economy, culture, and international relations in a negative way. Crime rates in our country continue to rise day by day. To understand the underlying causes of this change and to develop solutions, it is essential to thoroughly comprehend the concept of crime. Of course, crime cannot be explained solely through the field of economics. It is a complex and deep phenomenon that cannot be confined to a single definition. In today's world, the concept of economic crime, which is considered a type of crime both in Turkey and globally, is becoming more prominent and its impact is growing. In its broadest sense, economic crime can be defined as an act in which individuals or organizations resort to illegal methods to gain unjust economic benefits. Economic crime is influenced by various economic factors and, in turn, affects many aspects of society. Some of these factors include social structure, economy, education, age, population, gender, income distribution, and the tax system. Taxes hold a significant place in Turkey and have a wide-ranging impact on various areas. Since 2017, the relationship between taxes and crime has been increasingly studied, with numerous research efforts dedicated to this subject. However, there is no universally accepted conclusion on the matter.

This thesis examines the impact of the taxes in force in our country on certain economic crimes. The study discusses various factors influencing the emergence of economic crimes and analyzes in detail their relationship with tax policies. Finally, using data on the workload of tax courts, the amount of collected taxes, and crime types at the İBBS1 level for selected years, these relationships are statistically evaluated

KEY WORDS: Crime, Economic Crime, Effects of Economic Crime, White-collar Crimes, Tax Law, Money Laundering.

ÖNSÖZ

Son zamanlarda kelime olarak çokça duyduğumuz ancak alt metnini yeteri kadar bilmediğimiz mali suçlar geçmişten günümüze aktif bir şekilde devam etmektedir. Ve bunun mücadelesi ağır ve zorluda olsa ülkemizde adaletin yerini bulması için oldukça önemlidir. Mali suçlar vergi suçlarını da barındırdığı için ülkemizde oldukça karmaşık olan vergi sistemimizde bu durum üzerinde oldukça etkilidir. Bu çalışmada ise vergilerin, gün geçtikçe artan mali suçlar üzerindeki etkisi detaylı bir literatür taraması yapılarak açıklanmıştır.

Bu çalışmayı yaparken desteğini hiç esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Hakan HOTUNLUOĞLU'na teşekkürlerimi sunarım.

Uzun soluklu geçirdiğim bu süreçte bana destek olan, maddi manevini desteğini hiç esirgemeyen annem Hava BAŞ, babam Aydın BAŞ, kardeşlerim Seçil Büşra ve Azize BAŞ ve değer verdiğim insanlara çok teşekkür eder, tüm saygımı sunarım.

Kübra BAŞ

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xi
GRAFİKLER DİZİNİ	xii
KISALTMALAR DİZİNİ	xv
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM	3
1. SUÇ VE EKONOMİK SUÇLAR	3
1.1. Suç Kavramı	3
1.1.1. Suç Tanımı.....	4
1.1.2. Suçun Unsurları	5
1.1.3. Suçun Türleri	6
1.1.4. Suçun Tarihsel Gelişimi	8
1.1.5. Suçu Açıklayan İktisadi Teoriler	10
1.1.5.1. Klasik okul teorileri.....	11
1.1.5.2. Sosyalist/Marksist (çatışmacı) okul teorileri.....	12
1.1.5.2.1. Ütopyacı kuram	12
1.1.5.2.2. Çatışmacı kuram teorileri	13
1.1.5.3. Neo-Klasik okul teorileri.....	14
1.2. Ekonomik Suç Kavramı.....	15
1.2.1. Ekonomik Suç Tanımı	15
1.2.2. Ekonomik Suç Çeşitleri	18
1.2.3. Ekonomik Suç Tarihçesi.....	19

1.3. Suçun Temel Ekonomik Modelleri.....	23
1.3.1. Geleneksel Ekonomik Model	23
1.3.2. Zaman Ayırma Modelleri (Beklenen Fayda Modeli)	24
1.3.3. Beklenti Modeli	25
2. BÖLÜM.....	27
2. TÜRK VERGİ KANUNLARI, TÜRK CEZA KANUNU VE DİĞER KANUNLAR AÇISINDAN EKONOMİK SUÇLAR	27
2.1. Türk Vergi Kanunlarında Mali Suçlar ve Vergi Kaçakçılığı.....	27
2.1.1. Vergi Suçu Kavramı	27
2.1.2. Vergi Suçu Kapsamı	28
2.1.3. Vergi Kaçakçılığı.....	29
2.1.3.1. Kaçakçılık suçlarının unsurları.....	32
2.1.3.2. Vergi kaçakçılık suçuna ilişkin cezalar ve veriler.....	34
2.1.4. Vergi Mahremiyetini İhlal	36
2.1.4.1. Vergi mahremiyetini ihlal suçunun unsurları.....	38
2.2. Türk Ceza Kanunu'nda Ekonomik Suçlar	39
2.2.1. Göçmen Kaçakçılığı, İnsan Ticareti, Organ ve Doku Ticareti Suçları	40
2.2.2. Dolandırıcılık	46
2.2.3. Hileli İflas	49
2.2.4. İhaleye Fesat Karıştırma	50
2.2.5. Tefecilik	52
2.2.6. Mal ve Fiyatları Etkilemeye Yönelik Suçlar	53
2.2.7. Banka ve Kredi Kartlarının Kötüye Kullanılması Suçu	54
2.2.8. Yolsuzluk ve Rüşvet	55
2.2.9. Kara Para Aklama	57
2.2.10. Parada Sahtecilik (Kalpazanlık)	65
2.3. Diğer Kanunlardaki Bazı Mali Suçlar	67
2.3.1. 4458 Sayılı Gümrük Kanunu'ndaki Suçlar.....	67

2.3.2. 5607 Sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu’ndaki Suçlar	70
2.3.3. 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu’ndaki Suçlar.....	79
2.3.4. 6362 Sayılı Sermaye Piyasası Kanunu’ndaki Suçlar	82
3. BÖLÜM	85
3. SUÇUN BELİRLEYİCİLERİ VE VERGİLERİN ETKİSİ	85
3.1. Suçun Sosyo-Ekonomik Belirleyicileri	85
3.1.1. Suç ve İşsizlik İlişkisi	87
3.1.2. Gelir, Gelir Dağılımı ve Suç İlişkisi	91
3.1.3. Yoksulluk ve Suç İlişkisi	94
3.1.4. Coğrafya, Mekân ve Suç İlişkisi.....	97
3.1.5. Nüfus, Kentleşme ve Suç İlişkisi	98
3.2. 2013-2020 Yılları Arasında Vergilerin Ekonomik Suçlar Üzerindeki Etkisi.....	101
3.3. 2013-2020 Yıllarında Vergilerin Ekonomik Suçlar Üzerindeki Etkisi Bölgesel İnceleme	118
3.4. 2013-2020 Yıllarında Türkiye Üzerinde İncelemenin Genel Analizi	138
4. TARTIŞMA VE SONUÇ	141
5. KAYNAKLAR.....	144
ÖZGEÇMİŞ	152

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1. Kara Para Aklama Aşamaları.....	61
--	----



GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 2.1. Türkiye Genelindeki Mükellef ve İnceleme Sayısı.....	36
Grafik 2.2. 2011-2024 Yıllarında Yakalanan Göçmen Kaçakçı Sayıları	42
Grafik 2.3. 2011-2024 Yıllarında İnsan Ticareti Mağduru Sayıları.....	45
Grafik 2.4. 2023 Yılı Malvarlığına Karşı İşlenen Suçlar	48
Grafik 2.5. Ceza Mahkemelerindeki Dolandırıcılık Suç Dosya Endeksi	49
Grafik 2.6. 2013-2023 Türkiye'nin Yolsuzluk Sıralamasındaki Yeri	56
Grafik 2.7. 2013-2023 Yıllarında Türkiye'nin Aldığı Puanlar	57
Grafik 2.8. Şüpheli İşlem Bildirimlerinin Aklama ve Terörizmin Finansmanı Açısından Dağılımı	64
Grafik 2.9. Türkiye'de 2012-2016 Yılları Arasında Parada Sahtecilik Oranları	66
Grafik 2.10. 2021-2024 Yılları Arasında Yakalanan Akaryakıt Miktarları (Litre).....	72
Grafik 2.11. Yıllara Göre Akaryakıt Kaçakçılığı ve Şüpheli Olay Sayıları	73
Grafik 2.12. 2019'da En Çok Akaryakıt Ele Geçirilen İller	74
Grafik 2.13. 2020-2024 Yıllarında Ele Geçirilen Tütün Mamulleri Sayısı (Paket)	75
Grafik 2.14. 2017-2021 Yıllarında Ele Geçirilen Alkollü İçki Miktarı (Litre)	77
Grafik 3.1. 2018-2024 İşsizlik Oranları (%)	88
Grafik 3.2. 2018-2023 Ceza İnfaz Kurumlarında Bulunan Kişi Sayısı.....	89
Grafik 3.3. 2018-2020 Gini Katsayısı Oranları	93
Grafik 3.4. 2018-2023 Yoksulluk Oranları	96
Grafik 3.5. 2016-2020 Yıllarında Nüfusu En Hızlı Artan İlk 5 İl.....	99
Grafik 3.6. 2016-2020 Yıllarında 5 İlde Suç Oranları.....	100
Grafik 3.7. 2013 Yılında Toplanan Vergi Miktarı ve Ekonomik Suç Oranı.....	102
Grafik 3.8. 2014 Yılında Toplanan Vergi Miktarı ve Ekonomik Suç Oranı.....	105
Grafik 3.9. 2015 Yılında Toplanan Vergi Miktarı ve Ekonomik Suç Oranı.....	107
Grafik 3.10. 2016 Yılında Toplanan Vergi Miktarı ve Ekonomik Suç Oranı.....	109
Grafik 3.11. 2017 Yılında Toplanan Vergi Miktarı ve Ekonomik Suç Oranı.....	110

Grafik 3.12. 2018 Yılında Toplanan Vergi Miktarı ve Ekonomik Suç Oranı.....	112
Grafik 3.13. 2019 Yılında Toplanan Vergi Miktarı ve Ekonomik Suç Oranı.....	114
Grafik 3.14. 2020 Yılında Toplanan Vergi Miktarı ve Ekonomik Suç Oranı.....	115
Grafik 3.15. 2013-2020 Yıllarında Akdeniz Bölgesinde Erkekler Tarafından İşlenen Ekonomik Suçlar ve Toplanan Vergi Miktarları.....	118
Grafik 3.16. 2013-2020 Yıllarında Akdeniz Bölgesinde Kadınlar Tarafından İşlenen Ekonomik Suçlar ve Toplanan Vergi Miktarları.....	118
Grafik 3.17. 2013-2020 Yıllarında Batı Anadolu Bölgesinde Erkekler Tarafından İşlenen Ekonomik Suçlar ve Toplanan Vergi Miktarları.....	120
Grafik 3.18. 2013-2020 Yıllarında Batı Anadolu Bölgesinde Kadınlar Tarafından İşlenen Ekonomik Suçlar ve Toplanan Vergi Miktarları	120
Grafik 3.19. 2013-2020 Yıllarında Batı Karadeniz Bölgesinde Erkekler Tarafından İşlenen Ekonomik Suçlar ve Toplanan Vergi Miktarları	122
Grafik 3.20. 2013-2020 Yıllarında Batı Karadeniz Bölgesinde Kadınlar Tarafından İşlenen Ekonomik Suçlar ve Toplanan Vergi Miktarları	122
Grafik 3.21. 2013-2020 Yıllarında Batı Marmara Bölgesinde Erkekler Tarafından İşlenen Ekonomik Suçlar ve Toplanan Vergi Miktarları	124
Grafik 3.22. 2013-2020 Yıllarında Batı Marmara Bölgesinde Kadınlar Tarafından İşlenen Ekonomik Suçlar ve Toplanan Vergi Miktarları	124
Grafik 3.23. 2013-2020 Yıllarında Doğu Karadeniz Bölgesinde Erkekler Tarafından İşlenen Ekonomik Suçlar ve Toplanan Vergi Miktarları	125
Grafik 3.24. 2013-2020 Yıllarında Doğu Karadeniz Bölgesinde Kadınlar Tarafından İşlenen Ekonomik Suçlar ve Toplanan Vergi Miktarları	126
Grafik 3.25. 2013-2020 Yıllarında Doğu Marmara Bölgesinde Erkekler Tarafından İşlenen Ekonomik Suçlar ve Toplanan Vergi Miktarları	127
Grafik 3.26. 2013-2020 Yıllarında Doğu Marmara Bölgesinde Kadınlar Tarafından İşlenen Ekonomik Suçlar ve Toplanan Vergi Miktarları	128
Grafik 3.27. 2013-2020 Yıllarında Ege Bölgesinde Erkekler Tarafından İşlenen Ekonomik Suçlar ve Toplanan Vergi Miktarları.....	129
Grafik 3.28. 2013-2020 Yıllarında Ege Bölgesinde Kadınlar Tarafından İşlenen Ekonomik Suçlar ve Toplanan Vergi Miktarları.....	129
Grafik 3.29. 2013-2020 Yıllarında Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Erkekler Tarafından İşlenen Ekonomik Suçlar ve Toplanan Vergi Miktarları	130
Grafik 3.30. 2013-2020 Yıllarında Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Kadınlar Tarafından İşlenen Ekonomik Suçlar ve Toplanan Vergi Miktarları	131

Grafik 3.31. 2013-2020 Yıllarında İstanbul Bölgesinde Erkekler Tarafından İşlenen Ekonomik Suçlar ve Toplanan Vergi Miktarları.....	132
Grafik 3.32. 2013-2020 Yıllarında İstanbul Bölgesinde Kadınlar Tarafından İşlenen Ekonomik Suçlar ve Toplanan Vergi Miktarları.....	132
Grafik 3.33. 2013-2020 Yıllarında Kuzeydoğu Anadolu Bölgesinde Erkekler Tarafından İşlenen Ekonomik Suçlar ve Toplanan Vergi Miktarları	133
Grafik 3.34. 2013-2020 Yıllarında Kuzeydoğu Anadolu Bölgesinde Kadınlar Tarafından İşlenen Ekonomik Suçlar ve Toplanan Vergi Miktarları	134
Grafik 3.35. 2013-2020 Yıllarında Orta Anadolu Bölgesinde Erkekler Tarafından İşlenen Ekonomik Suçlar ve Toplanan Vergi Miktarları	135
Grafik 3.36. 2013-2020 Yıllarında Orta Anadolu Bölgesinde Kadınlar Tarafından İşlenen Ekonomik Suçlar ve Toplanan Vergi Miktarları	135
Grafik 3.37. 2013-2020 Yıllarında Ortadoğu Anadolu Bölgesinde Erkekler Tarafından İşlenen Ekonomik Suçlar ve Toplanan Vergi Miktarları	136
Grafik 3.38. 2013-2020 Yıllarında Ortadoğu Anadolu Bölgesinde Kadınlar Tarafından İşlenen Ekonomik Suçlar ve Toplanan Vergi Miktarları	137
Grafik 3.39. 2013-2020 Yıllarında Türkiye’de Erkekler Tarafından İşlenen Ekonomik Suçlar ve Toplanan Vergi.....	138
Grafik 3.40. 2013-2020 Yıllarında Türkiye’de Kadınlar Tarafından İşlenen Ekonomik Suçlar ve Toplanan Vergi.....	139

KISALTMALAR DİZİNİ

EGM	: Emniyet Genel Müdürlüğü
FATF	: Mali Eylem Görev Gücü
JGK	: Jandarma Genel Komutanlığı
KOM	: Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Başkanlığı
MASAK	: Mali Suçları Araştırma Kurulu
ŞİB	: Şüpheli İşlem Bildirimi
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TDK	: Türk Dil Kurumu
TEPAV	: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNODC	: Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi
VUK	: Vergi Usul Kanunu

GİRİŞ

Suç, toplumda kamusal düzeni bozan, bireyler arası pozitif bağı koparan ve toplumda bu bağları, iletişimi devamlı negatif yönde etkileyen bir sorun olarak ilk çağlardan itibaren var olmuştur. Ekonomistlerin ilgisini çekmesi biraz zaman alsa da yapılan çalışmalarda, yapılan, hissedilen, ortaya koyulan birçok durumun insanları suç işlemeye itebileceğini ortaya koymuştur. Artık suç günümüzde zarar verme gücü çok yüksek olan bir durum haline gelmiştir. Oluşan bu güç, suç olgusunu toplum açısından son derece önemli sorunlardan biri haline getirmiştir. Suç, yalnızca kültürel ve toplumsal yapıya verdiği zararlarla sınırlı kalmamakta; ekonomik ve sosyal maliyetleriyle çok daha ağır sonuçlara yol açmaktadır. Bu maliyetler, her geçen gün artarak toplumsal refahı ve istikrarı tehdit eder boyuta ulaşmaktadır. Bu sorunun çözülmesi temelinde suç olgusunun anlaşılmasına ve ona yönelik doğru politikalar seçilmesine bağlıdır.

Çalışmanın temeli olan ekonomik suçlar ise Türkiye’de ve Dünya’da ekonomik hayata oldukça büyük zararlar vermektedir. En basit haliyle, bir tarafın finansal menfaat sağlamak amacıyla diğer tarafın mali zararına yol açması şeklinde tanımlanan ekonomik suçlar, bu tanımdan bile finansal yaşamla olan doğrudan ilişkisini açıkça ortaya koymaktadır. Ekonomik suçlar ise 1960’lı yıllardan itibaren iktisat alanına girmiş ve özellikle son zamanlarda akademik çalışmaların yoğunlaştığı konu haline gelmiştir. 1990’lı yıllarda ise bu alanda yapılan akademik çalışmalarda bariz bir artışın olduğu gözlemlenmiştir. Ekonomik ilişkilerin artması, teknolojinin gelişmesi, ticari faaliyetlerin yaygınlaşması ve çeşitlenmesi ile kuralların artması ve artan kurallara paralel bir şekilde kuralların ihlali ile oluşan ekonomik suç oranında gözle görülen ve hissedilen artış yaşanmaktadır. Ekonomik suç bağlamında işlenen suçlar hem bireylere hem de devlete geri dönülmesi oldukça zor olan maddi zarar vermektedir. Vergi suçları, kaçakçılık suçların, kara para aklama suçlarında devletin uğradığı zarar sistemin açığını göstermekte ve adaleti derin bir şekilde sarsmaktadır.

Günümüzde devletlerarasındaki güç yarışında en önemli kalemlerden birisi kamu gelirleridir. Kamu gelirlerinin büyük bir kısmını ise vergiler oluşturmaktadır. Bu nedenle toplanan vergi miktarını arttırmak için çeşitli yollar denenmiştir ve denenmeye devam edilecektir. Vergi kanunu ile uygulanan düzenlemelerin caydırıcı olması ve vergi kayıplarını önlemek için idari ve hapis cezaları öngörülmüştür. Seçilen bu yaptırımlar ile vergi suçları önlenmeye çalışılmaktadır. Ceza oranı büyük bir pay olmasına rağmen ekonomik suçlar

içerisinde oranı daha fazla olan yine vergi suçlarıdır. Bu durum çalışmanın diğer bölümlerinde daha detaylı bir şekilde açıklanacaktır.

Bu tez çalışmasının amacı, Türkiye’de uygulanan vergilerin ekonomik suçlara olan etkisini incelemektir. Bu inceleme yapılırken ikisi arasındaki ilişkiyi etkileyen birçok faktörde bulunmaktadır. Bunlar sosyal farklar, kültürel farklar, yaş, nüfus, cinsiyet, eğitim seviyesi. Bunların hepsi birbiri ile tamamen etkileşim halindedir. Yapılan çalışmaların birçoğu aynı görüşe sahiptir. Vergi cezalarının caydırıcı olmadığı, bireylerin ekonomik durumun kötülüğüne bağlı olarak suç işlemeye eğilimli olması, eğitim seviyesinin düşük olması suç oranını negatif yönde etkilemesi gibi durumlar bunlardan bazılarıdır.

Tez üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümde suç ve ekonomik suç kavramları detaylı olarak incelenmiştir. Burada kavramın yapısını, içeriğini, tarihini anlamak mümkündür. İkinci bölümde Türk Vergi Kanunu, Türk Ceza Kanunu ve diğer kanunlarda yer alan ekonomik suçlar anlatılmaktadır. Bu bölümde ise ekonomik suç kavramı ve vergilerin birbiriyle olan bağı daha net bir şekilde görülmektedir. Üçüncü bölümde ekonomik suçların işsizlik, gelir dağılımı, yoksulluk, coğrafya ve nüfus ile ilişkisini detaylı olarak özellikle güncel veriler kullanarak açıklanmıştır. Ve bölümün devamında faktörlerin vergiler ile ilişkisini grafikler tablolar üzerinden anlatılmıştır. Hem bölgesel hem de vergi-suç ilişkisi grafik ile detaylı şekilde açıklanmıştır. Sonuç olarak ise genel anlamda vergi ve suç ilişkisinde birçok dış etken olduğu gözlemlenmektedir. Bunlara bağlı olarak, bu dış etkenler dikkate alınarak temel sabit değişkenimiz olan vergi ve suç ilişkisi açıklanmıştır.

1. BÖLÜM

1. SUÇ VE EKONOMİK SUÇLAR

Toplumların düzenini, güvenliğini ve işleyişini tehdit eden suç olgusu, ilk çağ dönemlerine kadar eski bir geçmişe sahip olup farklı dönemlerde, farklı biçimlerde ortaya çıkmış dinamik bir yapıdır. Suç, yalnızca bireyler arası ilişkileri zedelemekle kalmaz; aynı zamanda toplumsal yapının temel değerlerine zarar vererek, sosyal düzenin istikrarını da tehdit eder. Suçun evrensel doğası, zamanla ekonomik yapılarla daha yakın ilişkiler kurmasına neden olmuş ve bu bağlamda ekonomik suçlar, çağdaş toplumlarda daha görünür ve etkili hale gelmiştir. Ekonomik çıkar sağlamak amacıyla işlenen bu tür suçlar; bireyler, şirketler ve hatta devlet kurumları açısından ciddi mali kayıplara, kamu güveninin sarsılmasına ve ekonomik sistemin işleyişinde bozulmalara yol açmaktadır. Vergi kaçakçılığı, para aklama, yolsuzluk, dolandırıcılık ve sahtecilik gibi pek çok eylem ekonomik suçlar kapsamında değerlendirilmektedir. Bu tür suçların karmaşık yapısı, yalnızca hukuki değerlendirmeyi değil, aynı zamanda ekonomik, sosyolojik ve politik açıdan da geniş çaplı bir değerlendirmeyi gerekli kılmaktadır. Bu bölümde, öncelikle suç kavramının genel çerçevesi çizilecek; ardından ekonomik suçların tanımı, türleri ve toplumsal etkileri detaylı biçimde ele alınacaktır.

1.1. Suç Kavramı

Suç olgusu, konusunu ve içeriğini oluşturan fiillerin büyük çoğunluğunun insanlık tarihinin başlangıcına kadar uzandığı, toplumdan topluma ve kültürden kültüre farklı biçimlerde ortaya çıktığı dinamik bir yapıya sahiptir. Zaman içerisinde çeşitli farklılıklara uğramış olsa da, her dönem toplumları ve toplumsal ilişkileri etkilemeyi sürdürmüştür; bu yönüyle tarih boyunca bilim insanlarının dikkatini çekerek sürekli bir inceleme konusu olmuştur. İnsanlık var olduğu sürece suç olgusu da varlığını sürdürecektir, bu alandaki araştırmalar devam edecektir. Geçmişten günümüze yapılan çalışmaların ortaya koyduğu üzere, suç genel olarak dini, ahlaki, ekonomik ve sosyal yaşamın gereği olarak toplum tarafından onaylanmayan davranışlar bütünü şeklinde tanımlanmaktadır (Öz, 2020).

İnsan doğası gereği suça eğilimli olabileceğinden, suç olayları hiçbir zaman tamamen ortadan kalkmayacak ve varlığını sürdürmeye devam edecektir.

1.1.1. Suç Tanımı

Suçun tek ve genel kabul görmüş bir tanımı bulunmamaktadır. Bunun en önemli nedeni ise suçun ne olduğunu hem kavramsal olarak hem de içerik olarak yalnızca hukukçular gibi toplumun belirli bir kısmının değil onlar ile iktisatçılar, ekonomistler, sosyologlar aynı zamanda kriminologları da ilgilendirmesidir. Herhangi bir suçun meydana gelmesi durumunda, söz konusu suç olgusu tüm bu bilim dallarının inceleme alanına girmektedir.

Suç olgusu, varlığını sürdüren tüm toplumlarda farklı biçimlerde kendini göstermektedir. Sosyolojik bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde, suç ve suçluluk kavramlarının toplumdan topluma değişkenlik gösterdiği görülmektedir. Yapılan herhangi bir davranış bir toplumda suç olarak tanımlanırken, başka bir toplumda aynı davranış suç sayılmayabilir. Bundan kaynaklı suç kavramı göreceli bir kavramdır. Suçu en temel anlamıyla tanımlayacak olursa; “Suç; ahlak, töre ve yasa kurallarına aykırı davranış olarak” tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2024).

Suçun farklı kaynaklardaki tanımlamaları ise aşağıdaki gibidir;

- Suç, ceza yasalarının ihlalidir (Akıntürk, 2009: 42)
- “Suç, genel olarak, yasalar tarafından konulan düzenin ceza yaptırımıyla yasakladığı bir eylemdir “(Toroğlu, 2010: 92)
- Suç, “Türk Ceza Kanunu’nda veya ceza hükmü içeren özel kanunlarda düzenlenen hukuka aykırı ve cezai yaptırıma bağlanmış eylemlerdir” (Adalet Bakanlığı, 2024).
- Suç, “devlet tarafından yasaklanmış ve cezalandırılabilir bir davranıştır.” (Anglo-Sakson Hukuku)
- Suç, her toplumda kaçınılmazdır ve sosyal normların ihlali anlamına gelir. (Émile Durkheim).
- Marxist kuram’a göre suç, iktidarda olanların çıkarlarına aykırı hareketlerin hukuki zemine taşınarak tanımlanmasıdır.
- Suç geniş anlamda ceza hukukunu ihlal eden davranışlardır.

Görüldüğü gibi suçun aynı anlama gelen pek çok farklı tanımı bulunmaktadır. Pek çok farklı tanıma rağmen bir olayın suç sayılması için taşınması gereken bazı unsurlar gerekmektedir.

1.1.2. Suçun Unsurları

Bir fiilin suç olarak kabul edilebilmesi, ilgili kanunlarda açıkça tanımlanmış olan bazı unsurların bir arada gerçekleşmesine bağlıdır. Ceza hukukunda bu unsurlar, suçun yapısını oluşturan temel öğeler olarak değerlendirilir ve "suçun unsurları" olarak adlandırılır. Bu unsurlar genellikle maddi unsur (fiil, fail, netice), manevi unsur (kast veya taksir), hukuka aykırılık ve kusurluluğu kapsar. Suçun oluşumu, bu unsurların birlikte varlığına bağlı olup, herhangi bir unsurun eksikliği hâlinde söz konusu eylem suç olarak değerlendirilemez. Bu çerçevede suçun unsurlarına ilişkin değerlendirmeler, ceza hukukunun önemli bir alt başlığı olan “suç teorisi” kapsamında ele alınmakta ve detaylı bir şekilde incelenmektedir. Suç teorisi, yalnızca suçun ne olduğu sorusunu değil, aynı zamanda bir davranışın neden suç sayıldığını, hangi şartlar altında cezalandırılabileceğini ve failin sorumluluğunu da kapsamlı bir biçimde analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Türk Ceza Kanunu’nda (TCK) “Kanunun açıkça suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez ve güvenlik tedbiri uygulanamaz. Kanunda yazılı cezalardan ve güvenlik tedbirlerinden başka bir ceza ve güvenlik tedbirine hükmolunamaz.”¹ maddesi yer almaktadır.

Suç oluşturan dört temel unsur vardır, bunlar;

- Kanuni unsur (tipiklik)
- Maddi unsur
- Manevi unsur
- İlliyet bağı

Kanuni Unsur (Tipiklik): Tipiklik unsurunda, suçun ilgili kanunda yer aldığı, açıklanmış olmasını ifade eder. Örneğin dolandırıcılık suçu; “Hileli davranışlarla bir kimseyi aldatıp, onun veya başkasının zararına olarak, kendisine veya başkasına bir yarar sağlayan kişi” dolandırıcılık suçunu işlemiş olur. TCK’ da bu şekilde tanımlama yapılmıştır.

¹ Kanun No. 5237, Kabul Tarihi (26/09/2004), Yayımlandığı Resmî Gazete Tarihi (12/10/2004), Sayısı (25611)

Bir kişinin veya kişilerin yapmış olduğu eylemin yasalar tarafından belirlenmiş olan bir suç tanımlamasına uymasıdır.

Maddi Unsur: Maddi unsurun oluşması için suçun kanunda açıklanması yeterli olmayıp, aynı zamanda fiilin de gerçekleşmesi gerekmektedir. Burada belirtilmek istenen suçun eyleme dökülmüş olması gerektiğidir.

Manevi Unsur: Ayırt edebilme yeteneğine sahip kimse tarafından hareketin bilinçli veya taksirle işlenmesi gerekir. Burada manevi unsur kast veya kusurdur. Kast; yasalarda suç olarak belirtilmiş ve tanımlanmış bir eylemi istekli ve bilinçli bir şekilde yapma halidir. Kusur ise; yapılmış olan kastın, yani suç olan bir eylemin sonucunda meydana gelebilecek herhangi bir zararın tahmin edilememesidir.

İllyet Bağı: eza hukukunda nedensellik bağı anlamına gelir ve suçun oluşumunda önemli bir unsurdur. Bu kavram, failin gerçekleştirdiği fiil ile meydana gelen netice (sonuç) arasında doğrudan ve kesintisiz bir neden-sonuç ilişkisinin bulunması gerektiğini ifade eder. Başka bir deyişle, bir kimsenin cezai sorumluluğunun doğabilmesi için yaptığı eylemin, ortaya çıkan hukuki sonucu doğrudan olarak doğurmuş olması gerekir. Ceza sorumluluğunun belirlenmesinde sadece bir fiilin gerçekleşmiş olması yeterli değildir; aynı zamanda bu fiilin, suç tipiyle öngörülen neticeyi doğurmuş olması gerekir. Örneğin, bir kişinin başka birine ateş etmesi sonucu o kişinin hayatını kaybetmesi durumunda, ölüm ile ateş etme fiili arasında illiyet bağı kurulabilir. Ancak ölüm başka bir nedenden kaynaklanmışsa (örneğin kalp krizi), failin eylemi ile ölüm arasında illiyet bağı olmayacağı için ceza sorumluluğu da farklı şekilde değerlendirilecektir.

1.1.3. Suçun Türleri

Suçun tanımında olduğu gibi suçun türleri konusunda da farklı şekillerde sınıflandırma yapılmıştır. Yapılan araştırmalar ve oluşturulan sınıflandırmalar sonucu genel olarak suç türleri ilk olarak tek hareketli suçlar, çok hareketli suçlar, kesintisiz suçlar, itiyadi suçlar, icra-ihmal suçları, bağlı- serbest hareketli suçlar olarak sınıflandırılmıştır.

- Tek hareketli suçlar; kanunda yer alan tanıma bakarak, oluşması için yalnızca tek bir hareketin yeterli olduğu suçlardır. Hakaret ve kasten öldürme tek hareketli suçlarda en yaygın olanıdır.

- Çok hareketli suçlar; birden çok hareketi bulunduran suçlardır. Yağma, dolandırıcılık, hususi belgede sahtecilik örnek olarak gösterilebilir.
- Kesintisiz suçlar (mütemadi suçlar); yasalarda suç olarak belirtilen bir hareketin yapılmasıyla ya da neticenin gerçekleşmesinin arandığı durumlarda neticenin gerçekleştiği suçlardır. Kasten adam öldürme, uyuşturucu madde bulundurma karşılıksız yararlanma buna bir örnektir.
- İtiyadi Suçlar: Birden çok hareketli suçlara benzerler ancak burada aynı tür hareketlerin tekrarlanması sonunda meydana gelir.
- İcra Suçları- İhmal Suçları: Bir icra hareketiyle işlenen bütün suçlar icra suçlarıdır. Örneğin kasten adam öldürme. Yapılması emredilen hareketin yapılmaması sonucu işlenen suçlar ise ihmal suçlarıdır. Örneğin kamu görevlisinin suçu bildirmemesi.
- Bağlı Hareketli Suçlar- Serbest Hareketli Suçlar: Eğer kanunda, bir suçun işlenmiş sayılması için, herhangi bir hareketin yapılmasını yeterli bulmayıp, ne gibi hareketlerin yapılması gerektiğini açıkça belirtmiş ise suç bağlı hareketli bir suçtur. Hareketler bakımından bir sınırlama mevcut değilse bu halde serbest hareketli suçlardan bahsedilebilir.

Diğer bir en yaygın olarak bilinen sınıflandırma ise şu şekildedir; “Suç türleri, aile içi şiddet, cinsel saldırı- tecavüz, cinsel taciz, çocukların cinsel istismarı, dolandırıcılık, hırsızlık, insan ticareti, kasten öldürme- cinayet, kasten yaralama, trafik kazaları olarak sınıflandırabilir” (Adalet Bakanlığı, 2024).

- Aile İçi Şiddet: Aile içi şiddet, aynı haneyi paylaşan ya da geçmişte paylaşmış bireyler arasında meydana gelen cinsel, psikolojik, fiziksel ve ekonomik zarar verme amacı taşıyan sistematik bir davranış biçimi olarak tanımlanmaktadır (WHO, 2013). Bu şiddet biçimi; eşler arasında, ebeveyn ile çocuk arasında ya da kardeşler gibi diğer aile bireyleri arasında gerçekleşebilir. Aile içi şiddet yalnızca bireyler arasında yaşanan bir çatışma değil, bireyin temel hak ve özgürlüklerini ihlal eden, fiziksel ve ruhsal bütünlüğünü tehdit eden ciddi bir insan hakları ihlali olarak kabul edilmektedir (Council of Europe, 2011).
- Cinsel Saldırı-Tecavüz: “Bir kişi cinsel amaçlar ile vücut dokunulmazlığını ihlal etmesi halinde cinsel saldırı suçu oluşmaktadır” (Adalet Bakanlığı, 2024).

- Cinsel Taciz: “Cinsel taciz suçu, cinsel arzu ve istekleri tatmin etmek üzere bir kimsenin başka bir kimseyi bedensel olarak herhangi bir temasta bulunmadan rahatsız etmesidir” (Adalet Bakanlığı, 2024).
- Çocukların Cinsel İstismarı: Hukuk sistemimizde en ağır cezanın öngörüldüğü suç tiplerinden biridir. 15 yaşını tamamlamamış olmak veya 15 yaşını tamamlamış olmakla birlikte fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranış, cinsel istismar suçunu oluşturmaktadır (Adalet Bakanlığı, 2024).
- Dolandırıcılık: Failin hileli davranışlarla bir kimseyi aldatması mağduru veya bir başkasını zarara uğratarak, kendisine veya bir başkasına yarar sağlamasıyla meydana gelir. Bu suç için haksız bir yarar sağlanması gerekir (Adalet Bakanlığı, 2024).
- Hırsızlık: Mala karşı işlenen ve boyut olarak büyük küçük fark etmeksizin çok sık karşılaşılan suçlardan biridir. Size ait olan bir malın bulunduğu yerden ve durumdan başkası tarafından çalınmasıdır.
- İnsan Ticareti: Bu suçta savunmasız bireylerin zorla çalıştırılması, hizmet ettirilmesi, fuhuş zorlanması gibi birçok insanlık dışı muameleyi içermektedir.
- Kasten Öldürme- Cinayet: En temel hakkımız olan yaşam hakkının ihlaline neden olunmasıdır. Kasten öldürme suçu ceza kanunlarında genellikle en ağır cezaların öngörüldüğü suç tipidir.
- Kasten Yaralama: Birisi vücudumuza acı verir veya sağlığımızın yahut algılama yeteneğinizin bozulmasına sebebiyet verirse bu kasten yaralama suçu işlenmiş olur (Adalet Bakanlığı, 2024).
- Trafik Kazaları: Ülkemizde her sene binlerce trafik kazası yaşanmaktadır. Meydana gelen trafik kazaları sonucunda insanlar yaralanabilmekte, hayatını bile kaybetmektedir. Trafik kazaları sonucunda hem vücut bütünlüğümüze hem de malvarlığımıza zarar gelebilmektedir. Trafik kazaları yaralanmalı, maddi hasarlı ve ölümlü olabilmektedir

1.1.4. Suçun Tarihsel Gelişimi

Suç her toplumda ortaya çıkan baş edilmesi neredeyse imkânsız hale gelen bir olgu olmuştur. Suçu oluşturan davranışların bilimsel olarak incelenmesi ve bu doğrultuda suç

teorilerinin geliştirilmesi, yaklaşık olarak 18. yüzyıla, yani günümüzden yaklaşık 250 yıl öncesine dayanmaktadır (İçli, 2021). Ancak suç olgusunun kendisi, insanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahiptir. Bu bağlamda, dinî metinlerde yer alan en eski suç örneği, Âdem ile Havva'nın çocuklarından Kabil'in, kardeşi Habil'i öldürmesi olayıdır. Bu olay, birçok araştırmacı tarafından ilk cinayet ve dolayısıyla ilk suç örneği olarak kabul edilmekte; suçun tarihsel ve kültürel boyutuna dair simgesel bir başlangıç noktası oluşturmaktadır (Genç, 2016). Kur'an-ı Kerim'de Maide Suresi 27–31. ayetler arasında anlatılan bu kıssa, suçun sadece fiziksel bir eylem değil, aynı zamanda kıskançlık, niyet, ahlaki tercih gibi psikolojik ve sosyal boyutlara da sahip olduğunu göstermektedir (Diyanet, 2020).

İnsanlar ilk çağlarda her şeyin bir ruhu olduğuna inanmış ve buyrukları, tanrıların buyruğu olarak kabul etmişlerdir. Zarar verici eylemleri yapan insanları cezalandırmayanların, bahsedilen tanrılar tarafından şiddetli bir şekilde ceza alacaklarına inanmışlardır. Ancak dönem içerisinde bazen bazı durumlarda tanrıların kurallara uymayanları derhal cezalandırmadığı görüldüğü için, kuralları çiğneyenlerin toplum tarafından cezalandırılması gerekli görülmüştür. Benimsenen bu düşünce ile suç, dinsel öğelerle tanımlanarak; toplumu zedeleyen eylem ve davranışların aynı anda bir günah olduğu ve Allah'ın emirlerine aykırı olduğu görüşü benimsenmiştir (Dönmezer, 1994:55)

Antik Yunan düşünürleri, suç kavramına ilişkin farklı felsefi yaklaşımlar geliştirmiştir. Bu bağlamda, Platon, “Kanunlar” (Nomoi) adlı eserinde suçu, bireyin ruhsal yapısındaki bozulmalarla ilişkilendirmiş; ahlaki değerlerden sapma ve ruhun uyumunu yitirmesi sonucu ortaya çıkan bir ruhsal hastalık olarak tanımlamıştır (Platon, M.Ö. 4. yüzyıl). Platon'a göre suç, ceza ile değil, eğitim ve ahlaki gelişim yoluyla tedavi edilmesi gereken bir sorundur. Öte yandan Aristoteles, suçun nedenlerini daha çok sosyolojik bağlamda ele almıştır. Ona göre suçun temel nedenleri arasında yoksulluk, eşitsizlik ve siyasal istikrarsızlık (örneğin devrimler) yer almaktadır. Bu yönüyle bazı araştırmacılar tarafından Aristoteles, suç sosyolojisinin öncülerinden biri olarak kabul edilmektedir (Karakayalı, 2011).

Suçun tarihsel gelişimini açıklamaya yönelik kuramsal yaklaşımlar arasında en temel referans noktalarından biri, pozitivizmin kurucusu olarak kabul edilen Auguste Comte'un geliştirdiği Üç Hal Yasasıdır. Bu yasaya göre insan düşüncesi ve toplumsal gelişim üç evreden geçmiştir: teolojik, metafizik ve pozitif aşama. (Comte, 1854; Giddens, 2006).

- Teolojik evre ve suç: 4,6 milyar yıl önce Dünyanın oluştuğu günden 1300 yılına kadar olan sürenin kabul edildiği evredir. Bu evrede insanlar yaşanan olaylar, durumlar arasındaki bağlantıyı, sebep sonuçları anlayamamaktaydılar ve yapanları, bunlara sebep olanları doğüstü güçler ve tanrılar olarak kabul etmekteydiler. Bu dönemde kabul edilen ürün; mitolojidir. Orta Çağ'da da hâkim olan suça karşı düşünce ise suçun şeytani bir hareket olarak değerlendirilmesidir. (Comte, 1854; Giddens, 2006).
- Metafizik evre ve suç: Teolojik evreden sonra başlayan ve 1800'lü yılların neredeyse tamamını kapsayan dönemdir. Teolojik evrede insanlar olayları doğüstü varlıklarla ilişkilendirmekteydi. Metafizik evresinde ise artık insanlar olaylar arasında oluşan bağlantıyı, sebep sonuçları anlamaya ve görmeye başladılar. Anladıkları durumu tesadüf ile açıklamayı bıraktılar. Olayların açıklanması bu evrede artık soyut kavramlar ile olmuştur. Bu dönemde suça yaklaşım ise insanın kendisinin yaptığı bir seçim olarak algılanmıştır. Bu bakış açısı suçun temelini oluşturup günümüzde de varlığını korumaktadır. Bu dönemde kabul edilen ürün ise felsefe ve metafizik düşüncedir. (Comte, 1854; Giddens, 2006).
- Pozitif evre ve suç: Metafizik evrenin son zamanlarından yaşadığımız zamana kadar devam eden evredir. Bu dönemde insanlar artık olaylar, olaylar arasındaki ilişki, sebep sonuçlarını ve doğa kanunlarını bulmuşlardır. Olaylar ve olaylar arasındaki ilişkiyi aslında bunları yöneten başka bir evrene bağlamışlardır. Pozitif evrede suça bakış açısı oldukça değişmiştir. Bu evrede bakış açısı gözlem veya deney metodundan faydalanılarak oluşmuştur. Suçun anlık şartlar sonucu gelişen doğal bir olay olduğu ve günlük hayatta yapılan eylemler kadar normal bir davranış olduğu ifade edilmiştir. (Comte, 1854; Giddens, 2006).

1.1.5. Suçu Açıklayan İktisadi Teoriler

Suç olgusunu bilimsel yöntemlerle inceleyen Kriminoloji 'de suç, suçluluk, ekonomik suç kavramı açıklanmasına dair geliştirilen teorilerin sayısı oldukça fazladır. Bu kadar fazla teorilerin olmasının sebebi olarak suç kavramının keskin bir çerçevesinin olmaması, birçok suç türünün olması ve suç işleyen bireyler arasındaki farklılıklar gösterilebilir. Suçun meydana gelmesinde eğitim, kültür, göç, alkol, ekonomik durum, sosyal çevre gibi birçok unsur rol oynadığı için farklı paradigmlar ortaya çıkmış, bu paradigmlar ışığında ise farklı teoriler oluşmuştur.

Bunların yanında her bir suçlu profili çok farklı olduğu için bu farklılık dikkate alındığında suç ve alt dallarına dair bütüncül genel bir yaklaşım geliştirmek bir hayli zordur. Toplumsal ve bireysel farklılıklara ek olarak yaşanan savaşlar, siyasal hareketler, göçler, ekonomik krizler, küreselleşme ile gelişen kapitalist sistem, birey odaklı batılı yaşam tarzı, teknolojideki yüksek hızlı gelişimler, popüler kültürün her geçen gün değişmesi ve tüm dünyaya yayılması suç ve suçlular üzerinde çok büyük etkilere neden olmaktadır. Zamanla gelişen tüm bu değişimler geleneksel teorilerin yeniden yorumlanması ve yeni teorilerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Bu nedenle suç olgusunun sağlıklı bir biçimde anlaşılabilmesi, bilimsel olarak açıklanabilmesi ve analiz edilebilir bir çerçevede ele alınabilmesi için, suç teorilerinden yararlanılması kaçınılmazdır. Suçun bireysel, toplumsal ve yapısal boyutlarını ortaya koymak amacıyla geliştirilen bu teoriler, kriminolojik düşüncenin temel yapı taşlarını oluşturur. Literatürde yapılan incelemeler, suç teorilerinin ağırlıklı olarak üç temel yaklaşım çerçevesinde değerlendirildiğini göstermektedir: Klasik Okul, Sosyalist/Marksist (Çatışmacı) Okul ve Neo-Klasik Okul (İçli, 2021; Vold, Bernard & Snipes, 2017). Her bir yaklaşım, suçun kaynağını ve birey ile toplum arasındaki ilişkiyi farklı perspektiflerden ele alarak açıklamaya çalışmaktadır. Bu teorik çerçeveler hem suçun nedenlerini anlamada hem de ceza adaleti politikalarının şekillendirilmesinde önemli bir zemin sunmaktadır.

1.1.5.1. Klasik okul teorileri

Avrupa'da Rönesans ve Reform hareketleriyle birlikte gelişen Aydınlanma Çağı, akıl, özgür irade ve bireysel hakları esas alan düşünce sistemlerinin temellerini atmıştır. Bu çağ, Orta Çağ boyunca süren keyfi, zalimane ve insanlık dışı cezalandırma uygulamalarına bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Söz konusu dönemde kızgın demirle dağlama, ateşte yakma, iç organların çıkarılması gibi yöntemler, suçlulara uygulanan başlıca ceza türleri arasında yer almaktaydı (İçli, 2021; Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2019).

Bu şiddet temelli ceza anlayışına karşı çıkan düşünürler arasında özellikle Montesquieu, Rousseau, Hobbes, Locke ve Bentham öne çıkmıştır. Bu filozoflar, hukukun üstünlüğü, bireyin doğuştan sahip olduğu haklar ve adalet ilkesine dayalı bir ceza sistemi kurulması gerektiğini savunmuşlardır (Topçuoğlu, 2013).

Klasik Okul Teorileri yaklaşımı, Beccaria'nın 1764 yılında yayımladığı Suçlar ve Cezalar Üzerine adlı eseriyle sistematik bir yapı kazanmıştır. Beccaria, cezanın amacının

intikam değil caydırıcılık olduğunu, cezaların orantılı, yasalara dayalı ve öngörülebilir olması gerektiğini belirtmiştir (Beccaria, 2018; İçli, 2021).

Klasik Okul'un bir diğer temel dayanağı ise sosyal sözleşme teorisidir. Bu teoriye göre birey, özgürlüğünün bir kısmını toplumsal düzenin sağlanması adına devlete devreder. Böylece devletin yasaları çerçevesinde yaşamayı kabul eder (Rousseau, 2019). Jan-Jacques Rousseau, John Locke ve Hobbes olmak üzere dönemin pek çok aydını toplum için faydalı olduğunu düşündüğü bu antlaşmaya gereksinim olduğunu savunur. Bu sebeple, Klasik Okul görüşlerine göre suç olduğu düşünülen davranışlar bu sözleşmeyi ihlal edeceği için cezalandırılması gerekmektedir.

Klasik Okul'un insana değerli bir şey olduğunu düşündürmesi, onun doğuştan gelen bazı hakları olduğu, kanunlar önünde herkesin eşit olduğu gibi düşünceleri Klasik Okul'un günümüz gelişmiş demokrasilerindeki olumlu etkilerinden bazılarıdır. Modern ceza hukukunun temel unsurları olarak da kabul edilebilmektedir.

1.1.5.2. Sosyalist/Marksist (çatışmacı) okul teorileri

Çatışmacı okul teorileri, suçun bireysel sapma ya da ahlaki bozulma ile değil, toplumda var olan sınıfsal eşitsizlik, ekonomik sömürü ve yapısal adaletsizliklerle açıklanması gerektiğini savunan yaklaşımlardır. Bu teoriler, kriminoloji literatüründe sıklıkla Marksist Kriminoloji ya da Çatışmacı Okul başlığı altında derinlemesine incelenmiştir (İçli, 2021; Vold, Bernard ve Snipes, 2017).

Bu okulun önde gelen temsilcileri arasında Karl Marx, Friedrich Engels, Richard Quinney, George Vold, William Chambliss ve Taylor, Walton & Young gibi isimler yer almaktadır. Özellikle 1970 sonrası dönemde geliştirilen radikal kriminoloji ve eleştirel kriminoloji yaklaşımları, çatışmacı okulun temel görüşlerinden beslenmiştir (Taylor, 1973). Bu düşünürler, suçun yalnızca bireysel değil, yapısal olarak yeniden üretilen bir sonuç olduğunu ileri sürerek, kriminolojik analizlerin yalnızca bireye değil, aynı zamanda toplumsal yapıya yönelmesi gerektiğini savunmuşlardır.

1.1.5.2.1. Ütopyacı kuram

Sanayi Devrimi'nin etkisiyle 19. yüzyılda İngiltere'de hızlı kentleşme ve toplumsal dönüşüm yaşanmıştır. Kırsal kesimlerden kentlere yönelik kitlesel göçler, yalnızca ekonomik yapıyı değil, aynı zamanda toplumsal ilişkileri, ahlaki değerleri ve suç

eğilimlerini de derinden etkilemiştir. Bu süreç, özellikle yoksulluk, çocuk işçiliği ve işçi sınıfı üzerinde yoğunlaşan toplumsal adaletsizliklerle birlikte, suç oranlarında artışa yol açmıştır (İçli, 2021). Toplumsal bozulma ve artan suç eğilimleri karşısında, ütopyacı sosyalist düşünürlerden Robert Owen, suçun doğasını açıklamaya yönelik alternatif bir yaklaşım geliştirmiştir.

Owen'ın en temel ideallerinden birisi iyi çalışma şartları sağlanan insanların zamanla iyi insan olarak dönüşmesi veya iyi çalışma şartlarının iyi insanları ortaya çıkardığı yönündedir. Böylece ortaya çıkan iyi insanlar topluma hizmet etmiş olur ve toplumsal mutluluğun sağlanacağını savunur. Bu düşüncesine yönelik olarak şirketinde çocuk işçi alımını yasaklamış ve kendi çalışanlarının çocuklarına anaokulundan itibaren iyi bir eğitim seviyesi vermeleri için tüm şartları temin etmiştir. Owen, kurmuş olduğu kolonicilik sistemiyle zarar verici rekabetçi ortamı ve kapitalizmi ortadan kaldıracı olduğunu savunmuştur. Bu sayede insanların bencil ve açgözlü olmayacağından kötüye yönelmeyeceklerini savunmuştur. (Kızılot, 2013)

Ütopyacı düşüncenin temellerini atan Robert Owen, insanların doğuştan iyi olarak var olduğunu ancak oluşan karakterlerinin daha iyi olabilmesi için sadece uygun bir çevreye gereksinim olduğu görüşünü savunmuştur. (Kızılot, 2013)

1.1.5.2.2. Çatışmacı kuram teorileri

Çatışmacı kuram, toplumdaki suç olgusunu, bireysel eğilimlerden çok toplumsal yapıdaki eşitsizlikler ve sınıf çatışmaları çerçevesinde açıklamaktadır. Bu yaklaşımın temelini oluşturan düşünürlerden Karl Marx, toplumsal yapıyı belirleyen asıl unsurun ekonomik sistem olduğunu savunmuştur. Marx, 1848 yılında Friedrich Engels ile kaleme aldığı Komünist Manifesto ve 1867'de yayımlanan *Das Kapital* adlı eserlerinde, toplumların üretim araçlarına sahip olanlarla olmayanlar arasında sürekli bir sınıf mücadelesi içinde olduğunu ileri sürmüştür (Marx ve Engels, 2008).

Karl Marx, çatışma kuramını, kapitalist toplum yapısında ortaya çıkan sınıfsal ayrışmalar ve bu ayrışmaların doğurduğu yapısal çelişkiler temelinde açıklamaktadır. Ona göre kapitalizmin temeli üretim esnasında yaratılan değerdir. Değerin az bir kısmı işçiye ödenir kalan daha fazla kısmı ise sermaye sahibinde kalır. Emeğinin karşılığını alamayan işçi yani proletarya sınıfı ile burjuva arasındaki makas açılarak toplumsal sorunlara, suçlara yol açacaktır. (Marx, 2019; İçli, 2021; Yayla, 2005).

Genel olarak çatışmacı teoriyi savunan düşünürler suç ve suçluluğu;

- Kapitalist sistem,
- Emeğin sömürülmesi,
- Sınıf çatışması,
- Bireylerin refah düzeyleri,
- Yoksulluk / işsizlik,
- Ekonomik eşitsizlik temelinde açıklamaktadırlar.

1.1.5.3. Neo-Klasik okul teorileri

Neo-klasik okul, 19. yüzyılda psikoloji ve sosyoloji disiplinlerinin gelişiminin etkisiyle şekillenmiş bir suç kuramı yaklaşımıdır. Bu ekolün öncülerinden Cesare Beccaria, Enrico Ferri ve Franz von Liszt, suç eyleminden ziyade suçlu bireyin kişisel, sosyal ve psikolojik özelliklerine odaklanmışlardır. Neo-klasik yaklaşıma göre ceza, yalnızca işlenen suçun niteliğine göre değil; failin bireysel durumu, sosyal çevresi ve psikolojik özellikleri dikkate alınarak belirlenmelidir (İçli, 2021).

Neo-Klasikler, cezanın suçla uygun olması gerektiği fikrini eleştirmiştir. Neo-klasik okulun temel argümanlarından biri, bireylerin suç davranışlarını yalnızca rasyonel tercihlere indirgemeyen bir bakış açısını benimsemeleridir. Bu yaklaşıma göre bireyler, suç eylemlerini kendi iradeleriyle ve belirli tercihlere dayanarak gerçekleştirir de, bu tercihler çoğunlukla bilgi eksikliği, yetersiz deneyim ve zaman baskısı gibi faktörlerden etkilenmektedir. Dolayısıyla, klasik okulun öne sürdüğü tam anlamıyla rasyonel birey anlayışı, neo-klasikler tarafından eleştirilmiş; bireyin karar alma süreçlerinin çeşitli sosyal, psikolojik ve bilişsel sınırlılıklar tarafından şekillendirildiği vurgulanmıştır (Çakmak, 2015: 11).

Neo-Klasik Okul'un görüşlerini benimseyen araştırmacılar, bireylerin rasyonel davranışlarını sınırlayan faktörleri ekonomik modeller aracılığıyla analiz etmeye çalışmışlardır. Bu çerçevede, 'suç ekonomisi' adı altında gelişen yaklaşımlar, bireylerin suç işleme kararlarını etkileyen maliyet-fayda hesaplarını ve rasyoneliteyi kısıtlayan unsurları incelemiş; suç olgusunu ekonomik bir piyasa dinamiği içerisinde değerlendirmişlerdir.

1.2. Ekonomik Suç Kavramı

Suç kavramı çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Yapılan tanımlamalara göre zamanla tehlike suçları, taksirli suçlar, kasıtlı suçlar, ekonomik suçlar gibi çeşitli tasniflere tabi tutulmuştur. Yapılan tasniflere göre cezalar oluşmuş ve böylece suç kategorileri ortaya çıkmıştır. Ekonomik suç kavramı da yeni bir suç kategorisi olarak 20. yüzyılda incelenmeye ve tartışılmaya başlanmıştır.

Ekonomik suçun en temeli ekonomi hukukuna dayanmaktadır. Ekonomi hukuku en dar anlamda ekonomik düzeni çatısı altında toplayan, düzenleyen kurallar bütünüdür. Geniş anlamda bakılacak olursa bireylerin kendi arasındaki ekonomik ilişkileri yani bütün malların, hizmetlerin üretimi ve paylaşımına dair bütün faaliyetleri düzenleyen kurallar bütünüdür. Ekonomi hukukunu kesin bir çerçevede açıklamak ve herkes tarafından kabul edilen bir tanımlama yapmak mümkün değildir. Günümüzde hala ekonomi hukukunun standart bir sistematiği olmamakla birlikte kesinleşmiş bir politikası da yoktur. Bu durum ekonomi hukukunun içerik olarak kapsamını tartışılır duruma sokmaktadır.

Dünya savaşları ve 1929 yılında yaşanan ekonomik buhran, ekonomik suçların gündeme gelmesine zemin hazırlamıştır. O tarihten itibaren ekonomik suç kavramı üzerine yapılan çalışmalar giderek artmış ve derinleşmiştir. Globalleşen dünya sistemi ve değişen toplumsal düzenle birlikte, manevi değerlerin gerilemesi ve maddi değerlerin ön plana çıkması ekonomik suç kavramının kesinleşmesine ve evrensel olarak kabul görmesine yol açmıştır. Bu gelişmeler, ekonomik suçların sadece ulusal değil, uluslararası boyutta da ele alınması gerektiğini ortaya koymuştur.

Ekonomi hukukunun kesin olarak sınırının belirlenememesi ekonomik suçların hukuk sistemine uzlaşa ve tartışmasız bir şekilde girmesine engel olmaktadır. Teknolojinin gelişmesi ile ekonomik ilişkilerin, ticari faaliyetlerin artması ve çeşitlenmesi bu alanda yapılan ihlallerin ve kuralsızlıkların artmasına neden olmuştur. Tüm bunlara bağlı olarak gün geçtikçe ekonomi hukukunun kapsamı genişlemekte ve ekonomik suç kategorisine farklı yeni suçlar eklenmektedir.

1.2.1. Ekonomik Suç Tanımı

Ekonomi alanının dinamik yapısı, sistemlerin sürekli olarak güncellenmesi ve ekonomi hukukunun henüz kesin bir çerçeveye kavuşmamış olması, ekonomik suç

kavramının genel kabul görmüş net bir tanımının yapılmasını zorlaştırmaktadır. Bu zorluk, kavramın açıklanmasından ziyade, kavramın ne olduğunun belirlenmesi aşamasında kendini göstermektedir. Ekonomik suç kavramı, ekonomik, politik ve sosyal olgulara bağlı olarak sürekli değişen ve gelişen aktif bir yapıya sahiptir. Bu nedenle, günümüzde hâlen ekonomik suçun tanımı üzerinde tartışmalar devam etmektedir (İçli, 2021; Yayla, 2005; Şahin, 2018).

Geçmişten günümüze kadar mesleki suçluluk, beyaz yaka suçluluğu, ticari suçluluk, şövalyeler suçluluğu, işletme suçluluğu, mali suçluluk gibi terimlerin de ekonomik suç kavramı için kullanıldığı görülmüştür. (Şahin, 2018).

Mesleki suçlulukta ise meslek ve ekonomi arasındaki suçlar ve işlemler ilişkisi ele alınmıştır. Mali suçluluk, hukuka aykırı olarak yapılan para kazancını ifade eder. İşletme suçluluğu, zenginlik oluşturmaya yönelik hukuksal yapı üzerindeki bir işletmeye dair yapılan suçlardır. İçlerinde en sık ve yaygın olarak kullanılan beyaz yaka suçluluğu ise yüksek statü sahibi olan kimselerin faaliyetleri sırasında, bir teşebbüs veya başkalarının mal varlığı veya haklarına karşı işlenen fiillerdir. Burada suçu işleyen kişinin sadece servet ile değil toplumdaki saygınlığı ve prestiji de dahildir. Beyaz yakalı suçlara haraç, rüşvet, zimmet, borsa manipülasyonu, fiyat belirleme örnek olarak gösterilebilir (Tiryaki ve Gürsoy, 2004:53-69).

Yapılan tüm tanımlamalara bakarsak eğer en ilişkili olan beyaz yakalı suçlar kavramı ile ekonomik suç kavramı birbirini işaret etmektedir. Bu yüzden ekonomik suçlar beyaz yakalı suçlardandır demek yanlış olmaz. Ekonomik suç kavramının tanımında da diğer tanımlarda olduğu gibi keskin bir çerçeve yoktur. Tanımı yapılırken farklı yollara başvurulmaktadır. Ancak genelde ise ortaya çıkan ekonomik suçun en sık rastlanıldığı alanlara bakılarak örneklere dayalı bir şekilde tanımı ve içeriği anlatılmaya çalışılmıştır. Sözlük tanımına göre ekonomik suç; “genel ekonomiye karşı işlenen suçlar ve ekonomi ve mali düzenlemeleri ihlal eden suçlardır”. Diğer tanımlara bakılacak olursa;

Bir kişinin veya toplumun herhangi bir iktisadi menfaatinin ihlal edilmesi sonucu ortaya çıkan suçları ifade eden bir kavram olarak tanımlamışlardır (Tiryaki ve Gürsoy, 2004:53-69).

Toplumun himaye edilmesi gereken ekonomik menfaatlerine zarar veren veya bunları tehlikeye sokan ve bu sebeple yasaklanmış olan fiillerdir (Dönmezer, 1985:19-30).

“Bir bütün olarak ya da tek tek mevcut ekonomik düzenin bütünlüğünü, çalışma biçimini zarara uğratan, tehlikeye sokan, toplumsal ilişkilerdeki güveni sarsan her türlü davranıştır” (Mahmutoğlu, 2003:34).

Ekonomik suçlar, bir ülkenin iktisadi, mali ve ticari düzenini oluşturan yasal çerçeveye aykırı olarak gerçekleştirilen ve çoğunlukla haksız kazanç sağlamaya, piyasa dengesini bozmaya, adil rekabet koşullarını ortadan kaldırmaya ve üretim süreçlerini olumsuz etkilemeye yönelik eylemlerdir. Bu tür fiiller, hukuki düzende ceza yaptırımlarıyla karşılık bulmakta olup, ekonomik sistemin işleyişine doğrudan zarar verme potansiyeli taşımaktadır (Nuhoğlu ve Üzeltürk, 1992).

Uluslararası Ceza Mahkemesi, ekonomik suçları “uluslararası ticaret ve finansal sistemleri hedef alan suçlar” olarak görür ve özellikle sınır ötesi dolandırıcılık ve yolsuzluğa dikkat çeker (ICC, 2019).

Beyaz yaka suçları kavramının kurucusu olan Edwin H. Sutherland ekonomik suçları, yüksek sosyal statüye sahip bireylerin meslekleri aracılığıyla işledikleri suçlar olarak tanımlar. Sutherland’e göre bu suçlar, toplumun ekonomik sistemini doğrudan etkiler ve ceza hukuku tarafından yeterince ele alınmamaktadır (Sutherland, 1949).

Genel bir tanım olarak ekonomik suçları, ekonomik çıkar elde etmek amacıyla devlet tarafından yasaklanan çeşitli faaliyet, yöntem ve yapılanmaları kapsayan hukuka aykırı eylemlerdir. Bu suçlar; yasa dışı mal ve hizmet üretimi ya da ithalatı (örneğin uyuşturucu, silah, insan ve organ ticareti gibi), gayrimeşru yollarla çıkar sağlanması (şiddet, rüşvet, baskı, engelleyici anlaşmalar, kaçakçılık vb.) ve devlet denetimi dışında faaliyet gösteren örgütlü yapılar (izinsiz ya da kayıtsız örgütler, çeteler, gizli yapılanmalar) aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Bu tür eylemler, yalnızca bireysel çıkar sağlamayı değil, aynı zamanda ekonomik sistemin işleyişine zarar vermeyi de içermektedir (Türkkan, 2005: 35).

Emniyet genel müdürlüğü tarafından açıklanan tanım ise; şahısların ya da suç örgütlerinin haksız ekonomik çıkar sağlamak amacıyla yasa dışı yöntemlerle gerçekleştirmiş oldukları suç faaliyetleri şeklindedir. (Emniyet Genel Müdürlüğü, 2024).

Görüldüğü gibi yapılan tüm tanımların içerikleri ve çıkış noktaları farklılık göstermektedir. Ancak yapılan tüm tanımların ortak noktası ise ekonomik suçların şiddet

içermemesi ve sahtekarlık suçuyla iç içe olmasıdır. Tanımlardan yola çıkarak bakıldığında ekonomik suçlarda amaç; haksız iktisadi kazançtır.

1.2.2. Ekonomik Suç Çeşitleri

Gerek ekonomik suç kavramının tanımı gerek kapsamı ve içeriği kesin olarak belirlenemese de geçmişten günümüze kadar yapılan tüm araştırmalar, çizilen tüm çerçeveler dahilinde ekonomik suç türlerini belirlemek mümkündür. Ekonomik suç kapsamında belirtilen suç çeşitleri;

- Nitelikli dolandırıcılık
- Tefecilik
- Piyasa dolandırıcılığı (Manipülasyon)
- Hileli iflas
- Fiyatları etkileme
- Dolandırıcılık
- Sahte para basma
- Karşılıksız çek keşide edilmesi
- Yasa dışı bahis suçları
- Marka ve patent suçları
- Kara para aklama
- Kaçakçılık
- Rüşvet
- Zimmet
- Sahtecilik
- Vergi kaçakçılığı

Belirtilen tüm suçlar kaynağa veya bakış açısına göre azaltılıp, çoğaltılabilir. Ancak bu suçlar ekonomik suç kavramının tanımı ile birebir örtüştüğü için bu suç çeşitlerinin tamamını almak kanaatimizce daha doğru olacaktır. Her ne kadar bu kadar suçu belirtmiş

olsak da ekonomik suç olarak en çok karşımıza çıkan ve en çok işlenen suçlar kaçakçılık, rüşvet, zimmet, sahtecilik, dolandırıcılık, kara para aklama, yasa dışı bahis suçlarıdır. Bu bölümde belirtilen tüm suçlar ve fazlası 2.bölümde daha detaylı bir şekilde işlenecektir.

1.2.3. Ekonomik Suç Tarihçesi

Ekonomik suç kavramı, toplumun var olmasından itibaren ortaya çıkan suç kavramı ve maddiyatın ortaya çıkması ile daha çok hayatımıza giren ekonomi kavramı ile ilişkili olduğu için tarihi çok eskiye dayandırılabilir. Ancak suç ekonomisi 1960'lı yıllardan itibaren iktisat alanına girmiş ve akademik anlamda çalışmalarına başlanmıştır. 1998'den itibaren ise bu alanda yapılan akademik çalışmaların net bir şekilde arttığı görülmektedir. (Dönmezer, 1985:18). Bu durumun en temel sebebi ise organize suçların gelişmesi ve buna bağlı olarak ekonomik suç sayısının artmasıdır. Dolayısıyla ekonomik suç ve suç ekonomisi kavramları çok eskiye dayanmasına rağmen bilimsel araştırmalarda konu edilmeleri son yıllarda yoğunluk kazanmıştır.

Ekonomik suç kavramını incelerken en çok karşımıza çıkan beyaz yaka suçları kavramı ilk kez 1939 yılında Edwin H. Sutherland tarafından gündeme getirilmiştir. Burada tanımlanan beyaz yaka suçların temeli endüstri toplumunun toplumsal-sosyal çatışmalarına dayanmaktadır. 1930- 1940'lı yıllarda var olan üst egemen elit sınıf ile alt sınıf arasında oluşan gelir dağılımındaki adaletsizlikten kaynaklı güç çıkar çatışması bulunmaktadır. Oluşan bu çatışmalarda yasal olmayan faaliyetleri ortaya çıkarmıştır.

Bugün ki anlamında ekonomik suç kavramı ise büyük şirketlerin doğuşu ile olmuştur. 20. yüzyılın başlarında Amerika'da Thorstein Veblen "Sanayinin Şahinleri" adını verdiği Amerika iç savaşından sonra kanunları ihlal ederek para, iktidar ve nüfuz kazanan, hisse senedi manipülasyoncularına, hileli faaliyetleri yönünden bankacılara şiddetle karşı çıkmıştır (Dönmezer, 1985:19). Ekonomik suç üzerine dair ilk ve ciddi tartışma yaratan olay ise, Edwin Sutherland'ın Amerikan Sosyoloji Derneği'nde 'Beyaz Yaka Suçluluğu' konulu ünlü konuşması olmuştur. (İçli, 2021)

Türkiye'de ekonomik suçların tarihçesi ele alınırken, bu süreci Osmanlı Devleti Dönemi Ekonomik Suçları ve Cumhuriyet Dönemi Ekonomik Suçları başlıkları altında incelemek daha uygun ve sistematik bir yaklaşım olacaktır (Özsemerci, 2003: 38).

Osmanlı Devleti'nde 16.yüzyıla kadar idari otorite oldukça güçlüdür. O dönem şartları göz önüne alınarak bakıldığında devletin gelişmiş bir bütçe yapısı bulunmaktadır. Ayrıca o dönemlerde ticaret, gümrük ve toprak yapısı sistemi ve denetimine oldukça dikkat edilmektedir. Devlet bütün hepsini farklı şekillerde denetime tabii tutarak suç ortamını en aza indirmiştir. Osmanlı Devleti'nde “Lonca” adı verilen esnaf ve zanaatkarlardan oluşan bir örgüt yapılanmıştır. Loncalarda bulunan yarı resmi yöneticilere ise “Kethüda” denilmektedir (Akbulut, 2000). Kethüdaların o dönemki ekonomik suça dair en önemli görevi ise usulüne uygun iş yapmayan esnafı cezalandırma yetkisidir.

O dönemlerde Osmanlı'da “Narh” sistemi ile fiyat ve kalite denetimi yapılmıştır. Bu sistem ile tekelci sisteme karşı bir denetim ve standart oluşturulmuştur. Tespit edilen sistemde sapma yüksek ise suçlular hapse atılır. (Genç, 2002; 299).

Fatih Sultan Mehmet ise kaçakçılık suçları ile ilgili farklı önlemler almıştır. O dönemde var olan doğu bölgesinde kaçakçılık suçu daha fazla yaşanmıştır. O bölgelere ferman gönderilerek değerli madenlerin sınır dışına çıkarılması yasaklanmıştır. Ayrıca eşya kaçakçılığını önlemek amacıyla ise kuyumcuların kendisine verilen gümüşten fazlasını işlemeleri yasaklanmıştır (Cem, 1999; 138-139).

II. Mahmut dönemine kadar olan süreçte, Osmanlı devlet teşkilatında usulsüz uygulamaların artış gösterdiği ve buna bağlı olarak çeşitli toplumsal huzursuzlukların ve ayaklanmaların meydana geldiği gözlemlenmiştir. II. Mahmut'un iktidarıyla birlikte, devlet kurumlarında kapsamlı reformlara gidilmiştir. Bu bağlamda, 1838 yılında idari ve adli alanda ıslahatları içeren iki kanunname yayımlanmış; söz konusu düzenlemelerde, kadı ve naipin hediye, rüşvet veya dostane ilişkiler yoluyla gerçekleştirdikleri haksız uygulamaların önlenmesi amaçlanmıştır. İlgili kanunnamelerde, bu tür davranışlarda bulunan görevlilerin öncelikle elde ettikleri menfaatleri iade etmeleri ve ardından cezai yaptırımlara tabi tutulacakları hükme bağlanmıştır. (Keleş, 2005: 259- 280).

3 Kasım 1839 yılında Gülhane Parkı'nda Mustafa Reşit Paşa tarafından okunan Tanzimat Fermanı'nda vergi ve rüşvete ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir. Tanzimat Fermanının ilan edilmesinden sonra özellikle iltizam usulü üzerinde durulmuştur. İltizam peşin para ile alan kişilerin, yapmış oldukları masrafları karşılamak için halktan zorla vergi topladıkları görülmüştür. Zorla vergi toplama durumu ise yolsuzlukları teşvik etmiştir. Bu durum ise II. Mahmut Döneminde, yolsuzlukları ve rüşveti önlemek için yapılan kanuni

düzenlemelerden istenilen sonucun elde edilmediği gibi yolsuzluk ve rüşveti de engellemediği görülmüştür (Keleş, 2005: 259- 280).

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde ekonomik yaşamın beklenmedik bir şekilde değişmesi ve batıda kentleşmenin artması ile hırsızlık, dolandırıcılık gibi suçların arttığı gözlenmiştir. Osmanlı polisi de kısa sürede oluşan bu suçlar ve yapıyla mücadele etmeyi öğrenmiş ve polis okullarında suç türleri ile ilgili ayrıntılı eğitim almaya başlamışlardır.

Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşından çıkan ve yeniden kurulan bir devlet olarak ekonomik ve siyasi açıdan oldukça zorlu bir süreç geçmiştir. 1923 yılında yapılan İzmir İktisat Kongresi ile ekonomik temeller atılmıştır. Devlet okullar, hastaneler, yollar inşa ederken bir yandan da sanayileşme için fabrika kurulması zorunlu hale gelmiştir. Zaman geçtikçe devletin yaptığı yatırımlar hız kazanmıştır ama kazanan bu yatırımlar beraberinde artan ekonomik suçları da getirmiştir. 1924 yılında Yavuz Zırhlısının onarılmasına karar verilmesiyle birlikte ortaya çıkan yolsuzluk Cumhuriyet döneminin ilk yolsuzluk olayı olarak bilinir. Havuz-Yavuz ismiyle bilinen bu yolsuzluk olayı dönemin Denizcilik Bakanı İhsan Bey tarafından, Yüce Divan'a sevk edilmiş ve yargılama yapılarak yargılama süreci sanıkların mahkûmiyeti ile sonuçlanmıştır (Özsemerci, 2003: 38).

Aynı dönemde yaşanan bir diğer yolsuzluk vakası, Gaziantep Milletvekili Ali Cenani Bey'in Ticaret Bakanlığı görevini yürüttüğü süreçte meydana gelmiştir. Un ve tahıl fiyatlarındaki artışı önlemek amacıyla tahsis edilen 500 bin liralık kamu kaynağının usulsüz biçimde kullanıldığı tespit edilmiştir. Olayın yargı mercilerine intikal etmesi üzerine Divan tarafından yürütülen yargılama sonucunda, Ali Cenani Bey'in sorumlu olduğu hükme bağlanmış ve usulsüz biçimde temin edilen kamu kaynağının faiziyle birlikte hazineye iade edilmesine karar verilmiştir (Öcal, 2008: 71).

Türkiye'nin ilk kara para aklama suçu ise 1960 yılında yaşanmıştır. Yurt dışında yaşayan gurbetçiler aracılığıyla başta uyuşturucu maddelerden elde edilen paranın yüksek işçi maliyeti olarak sunulup yasallaştırıldığı ileri sürülmektedir. Bu yasallaştırma dönemin ekonomik koşullarına göre bakıldığında miktar olarak yaklaşık 500 milyon Alman Markı olarak düşünülmektedir (Yazıcı, 2008).

1970 dönemlerinde ise organize suçların ve bu örgütlerin arttığı gözlemlenmiştir. 24 Ocak 1980 yılından sonra Türkiye ekonomisi bir değişim süreci içerisine girmiştir. Bu dönemden sonra piyasalar serbest piyasa haline geçmiştir. O dönemlerde temelleri atılıp

başlayan liberalleşme ve sanayileşme politikaları günümüze kadar gelmiştir. Ancak bu değişim süreci ekonomik suçların işlenmesini çok fazla etkilememiştir. Hatta gerçekleşen özgürlük ile bu suçların daha çok artmasına olanak tanınmıştır (Kahya ve Özerkmen, 2007; 56).

1990'lı yıllarda Sovyetler Birliği'nin parçalanmasıyla otorite boşluğu yaşanmıştır. Bu dönemde artan organize suç örgütleri ve kara para akımları, Türkiye'nin bu konuda birtakım baskılarla karşılaşmasına sebep olmuştur. Yapılan bu baskıların başında suçtan sağlanan gelirlerin aklanmasında uluslararası politikalar geliştirmekle yükümlü Mali Eylem Görev Gücü (FATF) geliyordu. Ancak ekonomi yönetimi bu dönemde, sıcak para girişi doğrultusunda idi. Türk lirası faizlerini yüksek tutmaya çalışarak döviz kurunu da baskılamaya çalışmaktaydı. Bu yıllarda da tıpkı bundan önceki yıllarda olduğu gibi birçok yolsuzluk olayına rastlanılmıştır. Başlıca yolsuzluk olaylarının arasında İLK SAN, İSKİ, Türkiye Kalkınma Bankası, Emlakbank, Türk Bank yolsuzlukları gelmektedir (Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, 2006: 39).

2000'li yıllarda ise dönemin hükümeti ekonomik suçlarla mücadele etmek için çeşitli operasyonlar başlatmıştır. O dönemde ilk kez 25 Mayıs 2000 tarihinde başlayan ve "Paraşüt" isimli operasyonla "Operasyonlar Dönemi" diye isimlendirilen döneme ilk adım atılmıştır. Bu operasyonları Hasat, Balina, Serhat gibi isimlerle adlandırılan çeşitli operasyonlar izleyerek 21 operasyon yapılmıştır. Operasyonlara ek olarak yapılan yolsuzluk soruşturmaları Devlet Tiyatroları, Türk Dil Kurumu gibi kurumlara kadar uzanmıştır. Aynı zamanda bu dönemin banka operasyonları dikkate alındığında toplam olarak 21 banka batmış ve yaklaşık 23 milyar dolar zarara uğramıştır (Altun, 2004; 278-294).

Günümüze bakacak olursak, 17 Şubat 1997 yılında kurulan "Mali Suçları Araştırma Kurulu" (MASAK) aktif bir şekilde faaliyetlerini gerçekleştirmektedir. Günümüzde, özellikle sosyal medyanın etkisiyle yasa dışı bahis, kara para aklama ve bilişim suçları gibi ekonomik suç türleri daha sık gündeme gelmektedir. Yine günümüzde sosyal medyanın etkisiyle de MASAK daha fazla aktif hale gelmiş ve ihbar seçeneğini halkın eline de geçmiştir. MASAK'ın 2023 yılında yayınladığı faaliyet raporuna göre 1 milyon 141 bin 441 kişi hakkında 615 bin 63 bildirim gönderilmiştir. Bunların 604'ünü ise ihbarlar oluşturmaktadır. Toplamda 5289 analiz dosyası sonuçlandırılmış, 350 milyon liranın üzerinde idari para cezası kesilmiştir. Türkiye'de MASAK gibi diğer ülkelerde de kendi sistemlerine uygun olan kuruluşlar bulunmaktadır. Engellerin kalkması ile bu suçlar artık

ülke dışına taşmıştır. Bu nedenle ekonomik suçlar uluslararası suç kategorisine almak yanlış olmayacaktır. Bu kuruluşlar birbiri ile iletişim halinde olup iş birliği içerisinde çalışmaktadır. 2023 yılında 96 farklı ülkenin mali istihbarat birimleri MASAK'tan 804 kez bilgi talebinde bulunmuştur. MASAK ise 41 farklı ülke mali istihbarat biriminden 86 kez bilgi talep etmiştir.

1.3. Suçun Temel Ekonomik Modelleri

Ekonomik modellere göre, suç faaliyetleri temel olarak belirli bir zaman gerektirmekte olup, bu zaman yatırımının sonucunda ekonomik bir kazanç sağlanmaktadır. Bu nedenle geçmişten günümüze ekonomistler tarafından ekonomik modeller geliştirilmiştir.

Suçun ekonomik modellemesi ilk olarak Becker, Stigler ve Ehrlich gibi ekonomistler öncülüğünde “suç ekonomisi”, “suç iktisadı” teorileriyle gelişmiştir. Onlara göre iş ve suç birbirlerine ikamedir. İkame olan bu olgulara geliştirilen modellere ise “iş gibi suç” modelleri denilmektedir (Yıldız, Öcal, Yıldırım, 2010;19)

Suçu açıklamaya çalışan tüm kavramlar ve ekonomik modeller suçu diğer herhangi bir ekonomik faaliyetten ayrı tutmamış ve suçun kâr amacıyla işlendiği olgusunu kabul etmiştir.

İlk ekonomik model 1968 yılında Becker tarafından “Suç ve Ceza; Ekonomik Bir Yaklaşım” makalesiyle oluşmuştur. Bu çalışmayı, Ehrlich, Sjoquist, Block ve Heineke, Heineke, Schmidt ve Witte gibi ekonomistler gelişmeler ile takip etmiştir. Oluşan bu modellerin genelinde ana fikir, insanların “akılcı” bir şekilde davrandığı, başka bir ifadeyle; ekonomik refahlarını maksimum yapmak için çalıştıklarıdır. Bu bölümde ise yapılan tüm suçun ekonomik modellemelerini geleneksel ekonomik modeller, zaman ayırma modelleri, beklenti modeli olarak üç ana başlık altında anlatacağız.

1.3.1. Geleneksel Ekonomik Model

Bu yaklaşımda bireylerin rasyonel karar verdikleri varsayılır. Yapılan ilk çalışmalarda anahtar özellik faydadır. Ve bireyler yasal ve yasal olmayan faaliyetlerden birini seçtikleri en klasik modeldir.

Geleneksel ekonomik model, bireylerin beklenen fayda temelinde yasal ya da yasa dışı faaliyetler arasında rasyonel tercihlerde bulunduğu varsayımına dayanmaktadır. Bu yaklaşıma göre suç teşkil eden eylemlere katılım, bireyin dürtüleri ve öznel değerlendirmeleri doğrultusunda verdiği bilinçli ve hesaplanmış bir karardır. Bireyin bu kararını etkileyen faktörler yasadışı faaliyetten beklenen kazanç, yasadışı faaliyet sonrası yakalanma ve tutuklanma ihtimali, yakalandıktan sonra verilecek cezanın boyutu ve yasadışı faaliyetlerdeki fırsatlar olarak sıralanabilir.

1.3.2. Zaman Ayırma Modelleri (Beklenen Fayda Modeli)

Geleneksel ekonomik modelden sonra ortaya çıkmıştır. Zaman ayırma modelinde birey, yasal ve yasa dışı gerçekleştirdiği faaliyetlerden elde ettiği faydaları karşılaştıracak ve zamanını daha fazla fayda elde ettiği faaliyetlerden yana kullanmayı tercih edecektir. Burada seçtiği suç faaliyetinin sonucu ise belirsizdir. Sonucu belirsiz olan bir faaliyet sonucunda ise birey bu belirsiz sonuç riskine karşı üç çeşit davranışı vardır. Birinci davranış, riskten kaçınma veya riski minimuma indirme çalışmalarıdır. Bu risk karşıtlığıdır. İkinci davranış olan risk yansızlığı ise riskin detayını ve dağılımını göz ardı ederek elde edilecek kazanç, beklenen fayda üzerine yoğunlaşılmasıdır. Risk düşkünlüğü olarak tanımlanan davranış biçimi, riskten kaçınmama ve riskli durumu tercih etme eğilimini ifade etmektedir. Eşit getiri potansiyeline sahip, ancak farklı risk düzeylerine sahip alternatifler karşısında, risk karşıtı birey daha az riskli seçeneği tercih ederken; risk düşkünü birey daha yüksek risk içeren alternatifini tercih etmektedir. Riskten bağımsız ya da risk yansız birey ise her iki alternatif arasında belirgin bir tercih yapmamaktadır (Yıldız, Öcal, Yıldırım, 2010;19)

Beklenen fayda modelleri kendi içerisinde ayrılmaktadır. Bunlar; Becker Modeli, Ehrlich Modeli, Grogger Modeli, Arvanites ve Defina Modelidir. Tüm bu modellerin temel ve ortak özelliği ise maddi olan menfaatlerin yanında maddi olmayan beklenti ve menfaatler ile maliyetleri de açıklamasıdır. Genel olarak modellerde bireyler yasa dışı faaliyetlere katılmaktadır. Katıldıkları yasa dışı faaliyetlerin risk altında kalan değerleri incelenmiştir. Fayda maliyet analizleri ile bireylerin risk tutumlarına göre şekillenen kararlarını açıklamışlardır.

1.3.3. Beklenti Modeli

Zaman ayırma modelinden sonra geliştirilen tüm modeller suç konusunda ekonomi modeli geliştirmemiştir. İktisadi ekonomik modelden ziyade bireylerin belirsizlik durumunda nasıl ve hangi kararları vereceği konusu üzerinde durmuşlardır. Beklenti modelinin sahipleri Kahneman ve Twersky'dir. İkili ise bu teoride risk altında karar vermenin açıklayıcı ekonomik modelini geliştirmişlerdir. Zaman ayırma ve beklenen fayda modellerinin risk altındaki koşullarını, geliştirdikleri bazı önermeleri reddetmişlerdir (Yıldız, Öcal, Yıldırım, 2010;19)

Burada bireylerin sonuçları kesin olan şeyleri abarttıklarını ve bundan daha fazla fayda sağladıklarını savunulmaktadır. Onlara göre bireyler, sonucu kesinleşmemiş olgulara daha fazla değer vermektedirler. Bu durum ise “Kesinlik Etkisi” olarak adlandırılmaktadır. Bu etki beklenen fayda teorileri ile çelişki içerisinde.

Beklenti modelinde beklentiler, pozitif ve negatif beklenti şeklinde ikiye ayrılmıştır. Pozitif beklentide kesinlik etkisi, kesin olan kazançları sadece olasılık olarak elde edilebilecek kazançlara karşı tercih ettirerek riskten kaçınma haline neden olmaktadır. Negatif beklenti durumundaysa, pozitif beklentinin tam tersi olarak elde edileceği kesin belli olan sonuçlar, elde edileceği kesin belli olmayan sonuçlara karşı daha fazla önem verilerek tercih edilmektedir ki bu durumda risk düşkünlüğü durumuna neden olmaktadır.

Diğer bir konu ise bireyin iki aşamalı takdir etme yetkisidir. Bunlar;

- İlk inceleme
- Değerlendirme aşaması

İlk aşamada beklentilerin ilk değerlendirmesi yapılır. İkinci aşamaya geçildiğinde ise önerilen beklentiler değerlendirilir ve değeri en yüksek olan miktar tercihi söz konusu olur. İlk inceleme aşamasında altı tane temel işlem yapılmaktadır. Bunlar;

- Kodlama
- Birleştirme
- Ayırma
- İptal etme

- Basitleştirme
- Baskın olanı belirleme

Yukarıdaki ilgili işlemler tamamlandıktan sonra değerlendirme aşamasına geçilmektedir. Bu aşamada, incelenen beklentinin genel değeri V ile ifade edilmekte ve iki temel ölçüt olan π ve v ile açıklanmaktadır. İlk ölçüt olan π , her bir olasılık (p) için $\pi(p)$ biçiminde karar olasılığına dönüştürülerek, p 'nin beklentideki genel etkisini göstermektedir. İkinci ölçüt olan v ise, her bir sonuç x için $v(x)$ şeklinde numaralandırılarak, söz konusu sonucun subjektif değerini ortaya koymaktadır. Beklenti teorisi perspektifinden bakıldığında, bireylerin riske karşı tutumları, klasik beklenen fayda modelinden farklılık göstermektedir. Bu teoriye göre, risk karşısındaki tutum ve karar verme süreci, hem karar olasılığı (π) hem de karar sonucunun subjektif değeri (v) temelinde şekillenmektedir. (Yıldız, Öcal, Yıldırım, 2010;19)

2. BÖLÜM

2. TÜRK VERGİ KANUNLARI, TÜRK CEZA KANUNU VE DİĞER KANUNLAR AÇISINDAN EKONOMİK SUÇLAR

Genel olarak bu bölümde Türk Ceza Kanun'unda, Türk Vergi Kanun'unda, Kaçakçılıkla Mücadele Kanun'unda, Bankacılık Kanun'unda, Sermaye Piyasası Kanun'unda düzenlenmiş olan ekonomik suçlar ile ilgili tanım ve bilgilere yer verilecektir.

2.1. Türk Vergi Kanunlarında Mali Suçlar ve Vergi Kaçakçılığı

Genel kabul gören tanımıyla suç, ayırt etme yeteneğine sahip bireylerin, kanunlar ve mevzuat tarafından belirlenen normların dışına çıkan ve bu nedenle yasalarda öngörülen cezai yaptırımlara tabi tutulan davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Gürkan, 2010). Ekonomik suçlar ve suç unsurlarının sınıflandırılması, çok sayıda parametreyi içermesi nedeniyle oldukça karmaşık bir süreçtir. Bu nedenle ekonomik suçlar, genellikle sınırlandırılmış kapsamda ihlal edilen eylemlerin tamamını ifade etmektedir. Ekonomik suçlar, finansal ve iktisadi düzenle doğrudan ilişkili olup, genellikle şiddet unsuru içermemektedir. Bu suçlar, gerçek ya da tüzel kişilerin, başka bir gerçek ya da tüzel kişiye ekonomik zarar vererek haksız kazanç sağlaması suretiyle ortaya çıkmaktadır (Karakurt, 2015)

2.1.1. Vergi Suçu Kavramı

TCK'da suç terimi tanımlanmamıştır. Yalnızca hangi eylemlerin suç olduğu belirtilmiştir. Vergi Usul Kanun'unda da suç tanımına doğrudan yer verilmemiştir. Ancak 331. maddede dolaylı olarak, vergi kanunlarına uymayan kişilerin, vergi cezaları ile cezalandırılacağı şeklinde tanımlama yapılmıştır.

Öğretiye bakıldığında vergi suçu ne olduğu, içeriği, açıklaması ve bu kavramın kapsamındaki suçlar konusunda ortak bir tanım bulmak oldukça zordur. Her ülke, her yazar kendi sistemine, bakış açısına, kanununa göre tanımlamada bulunduğu için bazen oldukça geniş bazen de oldukça dar anlamlar oluşabilmektedir.

Vergi Usul Hukukunda bu kadar çok tanım ve açıklama varken vergi ceza hukukunda karışıklığa yol açmıştır. Ancak Kabahatler Kanunun yürürlüğe girmesi ile

tanımlama ve açıklamalarda yaşanan karışıklık artık daha sade ve anlaşılabilir hale gelmiştir. Vergi Usul Kanunu (VUK) çerçevesinde, vergiye ilişkin hukuka aykırı fiiller niteliklerine göre sınıflandırılmakta olup, adli ceza yaptırımını öngörülen fiiller 'vergi suçu', idari nitelikli yaptırımlarla cezalandırılan fiiller ise 'vergi kabahati' olarak tanımlanmaktadır.

Vergi suçları türüne, işlenme şekline, cezanın türüne, uluslararası olup olmadığına, amacına göre çeşitli şekilde tanımlanmış ve sınıflandırılmıştır. Vergi suçları VUK'da düzenlenmiştir. Türk hukukunda ve VUK'da yer alan bazı tanımlamalara bakıldığında;

Vergi yükümlüsü veya vergi sorumlusu tarafından ya da vergilendirme işlerinde görevliler tarafından vergi kanunlarında gösterilen maddi veya biçimsel yükümlülüklerle ve mecburiyetlere aykırı olarak işlenen, devleti vergi kaybına uğratan, hukuk sisteminin kabul etmediği ya da kamu düzenini bozan, kanuni tarife uygun ve cezayı gerektiren fiillerdir (Bayraklı,2006: 66).

Vergilendirme alanında, mükellef, sorumlu ya da bunlarla ilişkili üçüncü kişilerin vergi ilişkisinin sınırlarını aşan şekilde toplumsal hayata yönelmiş tehdit, tehlike veya zarar içeren eylemlerdir. (Erdem,2010: 124). Erdem, vergi suç ve kabahatleri ayrımı yaparak bir tanımlamaya gitmiştir. Bu kavramın içinde tuttuğu vergi suçlarını ise vergi kaçakçılığı suçları, vergi mahremiyetini ihlal suçu, mükelleflerin özel işlerini yapma suçu olarak belirtmiştir.

2.1.2. Vergi Suçu Kapsamı

Vergi, yasaların ve kanunların verdiği egemenlik yetkisine dayanarak devletin kamu giderlerini karşılamak üzere halktan ekonomik gücüne göre aldığı karşılıksız paralardır. Vergiler toplumdaki bireyler için ödev niteliği taşımaktadır ve zora dayanır. Zorla ve karşılıksız olduğu için bu durum bireylere külfet olarak gelebilir ve ödeme durumundan kaçabilir. Bu yüzden de bir takım hileli yollara başvurulabilir.

Verginin, zamanında toplanması için mükelleflere birtakım sorumluluklar verilmiştir. Yapılan bu kanuni düzenlemeler her ne kadar çağa uygun olsa da bireylerden verginin toplanması noktasında birtakım problemlerin ortaya çıkması kaçınılmazdır.

Bu problemleri en aza indirebilmek ve kontrolü sağlayabilmek amacıyla kanun koyucu maddi ya da şekli yükümlülükler çıkarmaktadır. Vergi borcunun ödenmesi maddi yükümlülük iken fatura düzenlenmesi, tutulması zorunlu kanunî defterlerin inceleme

elemanlarına ibraz edilmesi, defterlerin tasdik ettirilmesi gibi ödevler ise şekli yükümlülükler olarak karşımıza çıkmaktadır. Vergi Ceza Hukuku bu durumda caydırıcı etkiye sahip olup vergi kaçakçılığının önlenmesinde oldukça etkilidir (Sinik,2018: 12).

Vergi suçlarının kapsamı aslında karmaşık ve oldukça geniştir. Ancak TCK'da suç ve kabahat ayrımı yapılmıştır. Böylelikle vergi suçları kapsamını belirtmek daha kolay bir hale gelmiştir.

Türkiye'de yürürlükte olan vergi mevzuatına göre, vergi kanunlarına aykırı fiiller farklı türde yaptırımlarla karşılık bulmaktadır. Bu kapsamda, söz konusu fiillere ilişkin olarak hapis cezası, vergi ziyai cezası, genel usulsüzlük ve özel usulsüzlük cezaları uygulanmaktadır. Vergi ziyai ile genel ve özel usulsüzlük hallerinde mükellefler ya da vergi sorumluları hakkında uygulanan idari yaptırımlar, idari makamlar tarafından tesis edilirken; hapis cezası gerektiren fiiller hakkında karar verme yetkisi yargı mercilerine aittir.² Bu bağlamda, vergi ziyai ile genel ve özel usulsüzlük fiilleri 'kabahat' niteliğinde değerlendirilmekte, hapis cezasına konu olan fiiller ise 'suç' niteliği taşımaktadır. (Sinik,2018: 13).

Günümüzde kabul edilen Türk Vergi Hukuku'na baktığımızda vergi suçları başlığı ayrı ve net bir şekilde yoktur. Ancak uygulamaya, yapılan düzenlemelere baktığımızda vergi suçlarını;

- Vergi Usul Kanunun 359'uncu maddesinde düzenlenen kaçakçılık suçları,
- Vergi Usul Kanunun 362'nci maddesinde düzenlenen vergi mahremiyetinin ihlali,
- Vergi Usul Kanunun 363, 243 ve 5. maddesinde yer alan diğer suçlar.

2.1.3. Vergi Kaçakçılığı

Vergi kaçakçılığı kavramı, ilk olarak Allingham ve Sandmo tarafından "Income Tax Evasion: A Theoretical Analysis" çalışmasında geçmiştir. Bu teoriye göre vergi kaçırma bir suçtur ve suçtan sağlanan fayda yakalanınca uygulanacak cezadan daha fazla olacağı için bireyler tarafından işlenmektedir (Allingham, 1972). Kaçakçılık, kelime anlamı olarak "devletin yasalarına karşı gelinerek yapılan ticaret" olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2024). Kaçakçılık fiili Türk Ceza Kanun'unda yalnızca vergi kaçakçılığından

² Kanun No. 213, Kabul Tarihi (04/01/1961) , Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi (10/01/1961) , Sayısı (10703)

ibaret olmadığı belirtilmiştir. Avrupa Komisyonu tarafından "vergi yükümlülüğünün gizlendiği veya göz ardı edildiği yasa dışı düzenlemeleri içeren bir olay" olarak tanımlanan vergi dolandırıcılığı da vergi kaçakçılığı içerisinde yer almaktadır.

Vergi kaçakçılığı, gelişen globalleşen dünya sistemi ile tüm ülkelerin ortak sorunlarından birisi haline gelmiştir. Vergi gelirleri, bir ülkenin ekonomik kalkınması için en önemli finansmanlarından birisidir. Ancak oluşan vergi kaçakçılığı ile vergilerin toplanması oldukça zor hale gelmiştir. Vergi suçları, tek bir olay veya işlenen eylem sonucunda değil zaman içerisinde ihmal edilerek tekrarlanan fiiller ile oluşur.

Vergi kaçakçılığı, genel olarak vergi kanunları uyarınca ibraz edilmesi, tutulması, düzenlenmesi ve saklanması zorunlu olan defter, kayıt ve belgelerin usulüne aykırı şekilde düzenlenmesi, belge ve kayıtlarda değişiklik yapılması bu belgelerde hileler yapılması veya yok edilmesidir. Vergi kaçakçılığı, devletin vergi alanında koyduğu kuralların ve vergi sisteminin tahrip edilmesidir. Vergi kaçakçılığı, vergi hukukunda oldukça ciddi bir suçtur. Bu nedenle vergi kaçakçılığı suçları, vergi idaresi ve hukuki merciiler tarafından özenle ve dikkatle takip edip, uygun cezai yaptırımını uygulamaktadır.

Kaçakçılık suçu, vergi yükümlüsü veya vergi sorumlusu tarafından, VUK'un 359. maddesinde tanımlanan ve devletin vergi düzenini ihlal eden fiillerin işlenmesi suretiyle ortaya çıkan bir suç tipidir. Bu bağlamda, bir eylemin kaçakçılık suçu kapsamında değerlendirilebilmesi için şu dört temel unsurun birlikte gerçekleşmesi gerekmektedir:

1. Fiilin, vergi yükümlüsü ya da vergi sorumlusu tarafından işlenmiş olması,
2. Eylemin, VUK'un 359. maddesinde açıkça belirtilen kaçakçılık fiilleri arasında yer alması,
3. Söz konusu fiilin, vergi sisteminin işleyişini bozucu nitelikte olması,
4. Hukuka aykırılık unsuru taşıması.

Bu unsurlar bir araya geldiğinde, kaçakçılık suçu yalnızca bireysel çıkar elde etme amacı taşıyan bir ihlal olmaktan çıkmakta; aynı zamanda kamu maliyesine zarar vererek, devletin mali düzenine karşı işlenen ciddi bir suç niteliği kazanmaktadır (Karakurt, 2015). Özellikle sahte belge düzenleme, defter ve belgeleri gizleme, tahrif etme gibi fiiller bu kapsamda değerlendirilmektedir.

Vergi kaçakçılığının bu kadar önemli olmasının diğerk bir sebebi ise kayıt dışı ekonomiye yol açmasıdır. Bu durum beraberinde birçok olumsuzluğu getirebilir. Kayıt dışı ekonominin oluşması, devletin ekonomisini zora sokmakla birlikte kamu gelirlerini de azaltır. Bunlara ek olarak kayıt dışı ekonomi, yasal rekabeti bozar. Vergi kaçakçılığı ve kayıt dışı ekonomiye sebep olan şahıslar, yükümlölüklerini yerine getiren şahıs ve işletmeler üzerinde daha fazla yüke sebep olur. Bu yüzden gelir eşitsizliği, adil dağılımın engellenmesi ve sosyal adaletsizlik oluşur.

Tüm bunlar göz önüne alındığında vergi kaçakçılığı, rekabetin bozulmasına, gelir eşitsizliğinin artmasına, ekonomik büyümedeki olumsuz etkilere ve istihdam yaratmadaki problemlere yol açar. Dolayısıyla Türkiye’de vergi kaçakçılığına dair ciddi çalışmalara yer verilmektedir. Vergi kaçakçılığı fiillerini yapan şahıs veya şirketler içinse gerekli tüm cezai işlemler uygulanmaktadır. Vergi kaçakçılığının bu kadar önemli olması, engellenmesi için bu kadar çalışmalar ve yaptırımlar bulunmasına rağmen neden hala vergi kaçırıldığına dair soruların üzerinde durulmalıdır. Bu soruların cevaplarının verilmesi halinde vergi kaçakçılık ile daha etkin mücadele yolları bulunabilir. Eğer vergi sisteminde de problemler varsa bu sorunlarda giderilmiş olacaktır.

Vergi kaçakçılığına ilişkin suç unsurları ve bu fiillere uygulanacak yaptırımlar, VUK’un 359. ve 367. maddelerinde düzenlenmiştir. VUK’un bu maddeleri, 08 Nisan 2022 tarihli ve 7394 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikler sonucu güncellenmiş ve yürürlükteki haliyle vergi kaçakçılığı suçlarına yönelik cezai çerçeveyi netleştirmiştir. VUK’un 359. maddesinde yer alan vergi kaçakçılığı fiilleri, kanunen tutulması gereken defter, kayıt ve belgelerle ilgili sahtecilik, gizleme veya tahrifat gibi fiilleri kapsamaktadır. Bu madde uyarınca, vergi kaçakçılığı suçunu oluşturan başlıca eylemler şunlardır:

a) Defter, Kayıt ve Belgelerinin Tahrif Edilmesi: Defterdeki verilerin saklanması ve ibraz edilmesi zorunlu olmasına rağmen, yazı veya rakamların silinmesi veya okumayı engelleyecek şekilde karalanması, matrah tespitiinin zorlaştırılması veya olanaksız hale getirilmesidir.

b) Defter Kayıt ve Belgelerin Gizlenmesi: Noterce onaylanmış, vergiye ait veriler içeren belgeler veya defterler vergi incelemesi sırasında yetkililerden saklanması veya ibraz edilmemesidir.

c) Yanıltıcı Belge Düzenleme veya Bu Belgelere İşlem Yapma: Verginin konusuna giren durumların belgelenmesi esnasında gerçeğe aykırı bir şekilde değiştirilmesi ve kullanılmasıdır.

d) Muhasebe Hesap ve Hileleri: Bu fiil vergilendirmenin usulüne aykırılık teşkil etmektedir. Vergilendirmenin usulüne uygun olarak yapılmaması gerçek matrahın ortaya çıkmasına engel teşkil eder ve daha az bir vergi tahakkuk ettirilir.

e) Gerçeğe Aykırı Hesap Açma: Gerçekte var olmayan kişilere hesap açarak sanki varmış gibi mal satışı gösterilmesidir.

f) Çift Defter Tutma: Vergi kayıtlarına ilişkin defter tutmak gerekli ve bazı durumlarda zorunlu olsa dahi burada bahsi geçen defter kanunda belirtilen defterin dışında işletmenin hesap ve işlemlerini kaydettiği özel defterleridir. Bu defterlerin tutulması vergi kaçakçılığı suçunu doğurur. Örnek olarak, veresiye mal satışı yapıp bu satışa ilişkin borç ve alacaklarını takip ettiği veresiye defteri gösterilebilir.

g) Defter Belge ve Kayıtlarda Sahtecilik: Verginin tarh edilmesi için gerekli olan bilgilerin yer aldığı defter veya belgelerin sayfalarının yok edilmesi veya değiştirilmesi veya sayfa eklenmesi gibi durumlar da vergi kaçakçılığı suçunun doğmasına sebebiyet verir.

2.1.3.1. Kaçakçılık suçlarının unsurları

Diğer ceza hukuku kapsamındaki suç tiplerinde olduğu gibi, vergi kaçakçılığı suçunda da suçun oluşabilmesi için genel ceza hukuku ilkelerine uygun olarak dört temel unsurun birlikte gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu unsurlar; suçun yasal bir düzenlemeye dayanmasını ifade eden kanunilik unsuru, fiilin dış dünyada gerçekleşmiş olmasını gerektiren maddi unsur, failin kast veya taksir gibi iradi durumu ile ilişkili olan manevi unsur ve fiilin hukuka uygunluk nedenlerinden yoksun olmasını ifade eden hukuka aykırılık unsurudur. Vergi kaçakçılığı suçu da bu genel suç unsurları çerçevesinde değerlendirilmekte olup, her bir unsurun somut olayda ayrı ayrı incelenmesi gerekmektedir (Artuk, M. E., Gökçen, A. Y., Yenidünya, A. C., 2019).

Kanuni unsur

Vergi ceza hukukunda işlenen bir suçtan bahsedebilmek için kanuni tipe uygun, kusurlu ve hukuka aykırı olarak işlenmiş bir fiilin var olması gerekmektedir. Vergi kaçakçılığı suçunun kanuni unsuru ise VUK'un 359'uncu maddesidir.

359'uncu maddede vergi kaçakçılık suçlarının neler olduğu ve bu suçlar işlendiğinde uygulanacak olan yaptırımlarının neler olduğundan bahsedilmiştir. Bir vergi kaçakçılığı suçundan bahsedilmemiz için VUK'un 359'uncu maddesinde yer alan fiillerden bir veya birden fazlasının hukuka aykırı bir şekilde kusurlu olarak gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Maddi unsur

Kaçakçılık suçları, ceza hukukunda "seçimlik hareketli suçlar" kapsamında değerlendirilen ve hareket unsuru temelinde şekillenen suç tipleridir. VUK'un 359. maddesinde düzenlenen bu suç tipi, maddede sayılan eylemlerden herhangi birinin gerçekleştirilmesiyle oluşur. Dolayısıyla, failin 359. maddede belirtilen fiillerden bir veya birkaçını işlemesi, suçun oluşumu bakımından yeterlidir (Karakurt, 2015).

Kaçakçılık suçunun maddi unsuruna ilişkin olarak, kanun koyucu yalnızca şekli anlamda bir eylemi yeterli görmemekte; aynı zamanda bu eylemin vergi matrahını azaltıcı bir etki doğurması koşulunu da aramaktadır. Örneğin, kayıt dışı defter tutulması veya belgelerin başka ortamlarda saklanması gibi fiiller, tek başına yeterli sayılmamakta; bu fiillerin vergi kaybına neden olacak şekilde sonuç doğurması da aranmakta ve bu yönüyle netice unsuru da önem kazanmaktadır (Gündüz, 2020).

Ancak bu bağlamda suçun zarar suçu olarak nitelendirilmesi tartışmalıdır. Zira failin eylemi vergi kaybına neden olacak bir potansiyel taşısa da, her durumda somut bir zararın doğmuş olması gerekmez. Bu nedenle vergi kaçakçılığı suçu, soyut tehlike suçu niteliği taşıdığı yönünde görüşler de mevcuttur (Artuk, Gökçen ve Yenidünya, 2019).

Ceza hukuku kapsamında, bir fiilin suç olarak kabul edilebilmesi için birtakım unsurların bir arada bulunması gerekir. Bu unsurlardan biri olan maddi unsur, suçun dış dünyada gözlemlenebilen yönünü oluşturur. Vergi suçları özelinde, VUK'un 359. maddesinde düzenlenen vergi kaçakçılığı suçunun maddi unsuru; hareket, netice ve illiyet bağı olmak üzere üç temel ögeden meydana gelir. (Sinik, 2018:8).

Hareket, failin iradesi doğrultusunda gerçekleştirdiği, dış dünyaya yansıyan fiziksel bir davranıştır. Vergi kaçakçılığı suçu açısından hareket unsuru, belge düzenlememe, belgeleri tahrif etme, gizleme veya yok etme gibi, kanunen tutulması ve ibraz edilmesi zorunlu belge ve defterler üzerindeki hileli işlemleri kapsar. Bu tür eylemler, 213 sayılı VUK'un 359. maddesinde ayrıntılı olarak sayılmıştır (Karakurt İ., 2015).

Netice, failin gerçekleştirdiği hareket sonucunda dış dünyada meydana gelen değişikliktir. Vergi kaçakçılığı suçu bakımından neticenin illaki somut bir maddi zarar doğurması gerekmez; tehlike de bir netice olarak kabul edilebilir. Bu durum, vergi kaçakçılığı suçunun çoğunlukla sırf hareket suçu olarak nitelendirilmesine neden olmaktadır (Centel, N., Zafer, H., 2021).

İllyet bağı, failin hareketi ile ortaya çıkan netice arasında nedensel bir ilişki bulunmasını ifade eder. Sırf hareket suçlarında –örneğin sahte belge düzenleme veya belge ibraz etmeme gibi– illyet bağının varlığı aranmaz. Ancak, az önce belirtildiği gibi, bazı fiillerde (örneğin çift defter tutma suçu gibi) failin eylemiyle ortaya çıkan netice arasında nedensel bağ kurularak cezaî sorumluluk değerlendirilebilir (Centel, N., Zafer, H., 2021).

Manevi unsur

Ceza hukukuna göre suç, kasten işlenmesi gerekmektedir. Kast, suçun bilerek ve isteyerek işlenmesidir. Manevi unsur, işlenen fiil ile fail arasındaki bağ olarak da tanımlanır. Yapılan tanım ile ceza hukukunda yazan açıklama arasındaki bağda birbiri ile örtüşmektedir.

Kast olmadan taksirle işlenmiş bir suçun cezalandırılması ancak kanunun açıkça belirlediği hallerde olur. VUK'da kaçakçılık suçunun taksirle işlenebileceğine dair açık bir hüküm yoktur.

2.1.3.2. Vergi kaçakçılık suçuna ilişkin cezalar ve veriler

Türk Vergi Hukuku kapsamında, kaçakçılık suçları işlenen fiillere göre altı farklı gruba ayrılmış ve her grup için ayrı ceza yaptırımları öngörülmüştür. Bu sınıflandırma, suçun niteliğine ve failin gerçekleştirdiği eylemin ağırlığına göre değişen hapis cezalarını içermektedir (Karakurt, 2015).

Birinci grup fiiller; hesap ve muhasebe hileleri yapmak, hayali (mevhum) isimlerle hesap açmak ve vergi matrahının azalmasına yol açacak şekilde çift defter tutmayı

içermektedir. Bu fiiller için, fail hakkında 18 ay ile 5 yıl arasında hapis cezası uygulanmaktadır (Karakurt, İ., 2015).

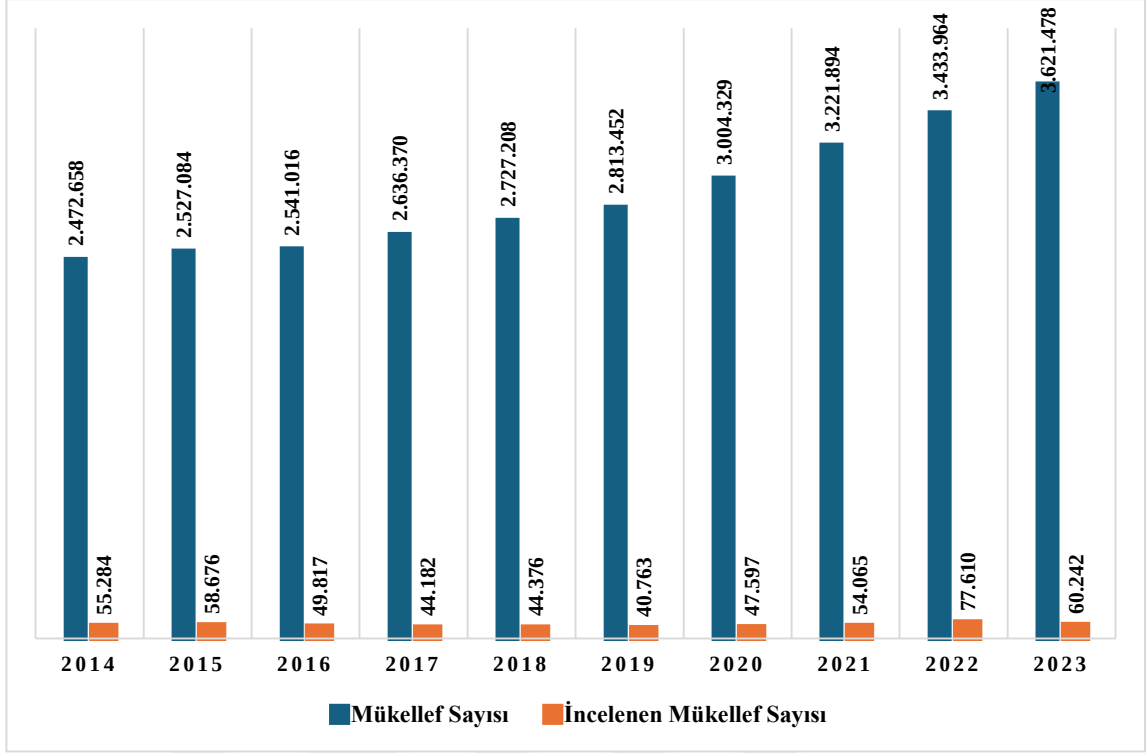
İkinci grup fiiller; defter, kayıt ve belgeleri tahrif etmek, gizlemek, muhteviyatı itibarıyla yanıltıcı belge düzenlemek veya bu belgeleri kullanmak şeklindedir. Bu tür suçlar da 18 ay ile 5 yıl arasında hapis cezası ile karşılanmaktadır (Karakurt, İ., 2015; 132).

Üçüncü grup kapsamında ise defter ve belgelerin yok edilmesi, belgelerin asıl ya da suretlerinin sahte olarak düzenlenmesi veya kullanılması yer alır. Bu fiiller için öngörülen ceza 3 yıl ile 8 yıl arasında hapis olarak belirlenmiştir (Gündüz, K., 2020;110).

Dördüncü grup fiiller, Maliye Bakanlığı ile anlaşmalı olmaksızın belge basmak ve bu belgeleri bilerek kullanmak olarak tanımlanmıştır. Bu fiillerde ise 2 yıl ile 8 yıl arasında hapis cezası uygulanmaktadır

Beşinci grup fiiller; ödeme kaydedici cihazların mühürlerinin kaldırılması, donanım veya yazılımının değiştirilmesi ve bu cihazlara müdahale edilerek elektronik ortamda iletilmesi gereken belge, bilgi veya verilerin iletilmesinin engellenmesi veya gerçeğe uygun olmayan şekilde iletilmesine sebebiyet verilmesidir. Bu fiiller için 3 yıl ile 8 yıl hapis cezası öngörülmüştür.

Son olarak, altıncı grup fiiller; özel etiket ve işaretlerle ürünlerin etiketlenmesi veya işaretlenmesi ve bu ürün bilgilerinin kurulan veri merkezine aktarılması için oluşturulan sisteme fiziksel veya bilişim yoluyla müdahale edilmesiyle, Hazine ve Maliye Bakanlığına elektronik ortamda iletilmesi gereken belge, bilgi veya verilerin iletilmesinin engellenmesi ya da gerçeğe uygun olmayan şekilde iletilmesidir. Bu eylemler de 3 yıl ile 8 yıl arasında hapis cezası ile cezalandırılmaktadır.



Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı Vergi Denetim Kurulu 2024 Raporlarından Alınarak Tarafımca Hazırlanmıştır.

Grafik 2.1. Türkiye Genelindeki Mükellef ve İnceleme Sayısı

Yukarıdaki grafik, 2014-2023 yılları arasında Türkiye’deki toplam mükellef sayısı ile incelenen mükellef sayısının yıllık dağılımını göstermektedir. Toplam mükellef sayısı yıllar içerisinde istikrarlı bir artış eğilimi izlerken, incelenen mükellef sayısında dönemsel dalgalanmalar mevcuttur. 2014 yılından, 2023 yılına gelindiğinde mükellef sayısında %46’lık bir artış göstermiştir. Bu artış ekonomik faaliyetlerin ve kayıtlı mükellefin arttığına işaret etmektedir. Aynı artışı incelenen mükellef sayısı için söylemek mümkün değildir. 2022 yılında en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Bu artış, muhtemelen vergi politikalarında ya da dijital denetim araçlarının kullanımının artmasıyla açıklanabilir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, toplam mükellef sayısındaki artışa kıyasla incelenen mükellef sayısının sınırlı kalması, denetim kapasitesinin mükellef artış hızına oranla yeterince genişlemediğini göstermektedir. Bu durum, vergi uyumu ve vergi güvenliği açısından politika yapıcılar açısından dikkatle değerlendirilmesi gereken bir konudur.

2.1.4. Vergi Mahremiyetini İhlal

Gerek geçmişte gerekse günümüzde toplum ve bireyler açısından yaşıntının gizliliği oldukça önemli olmuştur. Mahremiyet, kelime olarak “gizlilik” anlamına gelmektedir

(TDK, 2024). Yani mahremiyet, bireylerin saklı kalmasında yararına olan şeyler demek yanlış olmaz. Bireyler açısından bu kavram özel hayattan, toplumsal hayata kadar birçok alanda dikkat edilen bir konumdur ve koruma altına alınması gereken bir değer olarak görülmektedir.

Vergi mahremiyetinden de kavramla orantılı olacak bir biçimde anlaşılması gereken şey, vergi gizliliğidir. Vergi mahremiyeti, vergi yükümlüsünün sırlarının gizli tutulması ve kamu görevlileri tarafından açıklanmamasını anlatır.

Vergi mahremiyetini ihlal suçu TCK' nın 239'uncu maddesinde "ticari sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgelerin açıklanması" kapsamında değerlendirilmiş ve failin kanunda yer alan hükümlere göre cezalandırılacağı VUK'un 362'nci maddesinde belirtilmiştir. "Vergi Mahremiyetinin İhlali" başlığını taşıyan madde şu şekildedir: "Bu Kanunda yazılı vergi mahremiyetine uymaya mecbur olan kimselerden bu mahremiyeti ihlal edenler, TCK' nın 239 uncu maddesi hükümlerine göre cezalandırılır."³

Bu suçla, sadece mükellefin veya mükellefle ilgili kişilerin vergilendirmeye değer alınan şahsi ve ekonomik durumları korunmamakta, aynı zamanda mükellef veya ilgili kişilerin vergilendirme işleriyle ilgili veya ilgisiz her türlü sır teşkil eden gizli kalması gereken bilgilerde korunmaktadır.

Ancak bu suç özel bir suç tipi olup, yalnızca kanunda belirtilen sınırlı sayıdaki kişiler tarafından işlenebilir. Suçun failleri, VUK'un beşinci maddesinde açıkça belirtilerek; vergi işleri ve incelemeleriyle görevli memurlar, vergi mahkemeleri, bölge idare mahkemeleri ve Danıştay'da görevli olanlar, vergi kanunlarına göre kurulan komisyonlara iştirak edenler ve vergi işlerinde kullanılan bilirkişiler olarak açıklanmıştır.

Bunlara ek olarak söz konusu maddenin devamında belirttiği üzere kendilerine bilgi verilen bankalar, meslek kurum ve kuruluşları, avukatlar, bilirkişiler ve diğer kişiler de bu yasağa uymak zorunda olduklarından suçun faili olabilirler. Yani buradan çıkarılacak en önemli durum, görev gereği mükellefin sırlarının öğrenilmesi fail olmak için yeterlidir. Buradaki kriter sırların görev nedeniyle öğrenilmiş olmasıdır. Üçüncü kişiler veya başka ilgisiz bir sebeple öğrenilmesi suçu oluşturmayacaktır.

³ Kanun No.5237, Kabul Tarihi (26/09/2004), Yayımlandığı Resmî Gazete Tarihi (12/10/2004), Sayısı (25611).

2.1.4.1. Vergi mahremiyetini ihlal suçunun unsurları

Burada kanuni unsur, maddi unsur, manevi unsur ve hukuka ayrılık unsurları açıklanacaktır.

Kanuni Unsur

VUK'un beşinci maddesinde vergi mahremiyetine uymak zorunda olan kişiler sayılmıştır. Bu kişilerin bunu ihmal etmesi sonucunda TCK'nın 239'uncu maddesine göre cezalandırılacağı 362'nci maddede düzenlenmiştir.

Maddi Unsur

Bu suç yine VUK'un beşinci maddesinde belirtilen iki unsurun gerçekleşmesi ile doğacaktır. Bu unsurlardan bir tanesi yine beşinci maddede sayılı kişilerin mükellefin ya da mükellefle ilgili kimselerin sırlarını veya sır kalması lazım gelen diğer hususları ifşa etmesidir. Diğer unsur ise yine bu bilgileri kendisi veya bir başkası yararına kullanmasıdır (Koçak, 2020:36).

Vergi mahremiyetini ihlal suçunun gerçekleşmesi için bir neticenin oluşmasına veya hareketin başka bir amaca bağlanması beklenmez. Suçun doğması için belirlenmiş olan hareketlerin yapılması yeterli olacaktır.

Maddi unsurun gerçekleşmesi için sırları ya da sır kalması gereken hususları ifşa edenin, kendisi ya da bir başkası menfaatine kullananın VUK'un beşinci maddesinde veya Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun'un 107'nci maddesinde sayılan kişilerden birisi olması; bunun yanında bu sırrı veya bilgiyi görevi sebebiyle öğrenmiş olması gerekmektedir. Örnek verecek olursak vergi memuru olarak çalışan bir kişi mükellef olan arkadaşının vergiye ilişkin bilgilerini kendisinden sohbetleri esnasında öğrenmiş olsa ve bunu ifşa etse bu suçu işlemiş olmayacaktır; çünkü bu bilgileri görevi sebebiyle öğrenmemiştir. Yine mükellefin müdafisi olan bir avukat müvekkilinden öğrenmiş olduğu vergiye müteallik bilgileri kendi yararına kullansa veya ifşa etse de bu suçu işlemiş olamayacaktır; çünkü avukatlar, kanunun beşinci maddesinde sayılmamıştır. Tabii olarak avukatın bu fiili, Türk Ceza Kanunu'nun diğer hükümlerine göre değerlendirmeye tabi tutulacaktır (Koçak, 2020: 37).

Manevi Unsur

Manevi unsur, suçluğunun hukuka aykırı ve suç sayılan fiili işlerken içinde bulunduğu psikolojik durumu ifade eder. Suç, suçlunun kusurlu veya kasten hareket etmesidir. VUK'da bu suçun taksirle işlenebileceğine dair bir hüküm yoktur. Dolayısıyla bu suçun taksirle işlenmesi halinde suç oluşmayacaktır.

Vergi gizliliğinin ihlal edilmesi için failin kast ile hareket etmesi gerekmektedir. Burada neticenin önemi yoktur. Yani suç, fail tarafından kasten sırların veya gizli bilgilerin açıklanması ile doğacaktır.

Hukuka Aykırılık Unsuru

Bir fiilin hukuk kurallarına uymaması hukuka aykırılıktır. Bir hukuk kuralı fiili suç olarak tanımlarken diğer bir hukuk kuralı o fiili hukuka uygun saymış ise suç oluşmayacaktır. İşte hukuka aykırılık varken; bu hukuka aykırı hali ortadan kaldıran hukuki düzenlemelere hukuka uygunluk halleri denilmektedir. Hukuka uygunluk halleri ceza hukukunda dağınık olarak kanun hükmünü yerine getirme, amirin emrini ifa, meşru müdafaa, ıztırar hali ve mağdurun rızası olarak sayılabilir. Ancak bu hukuka uygunluk hallerinin hepsinin vergi mahremiyetinin ihlal edilmesi suçuyla ilişkili olabildiğini söylemek mümkün değildir.

2.2. Türk Ceza Kanunu'nda Ekonomik Suçlar

Ekonomik suçlar, genel olarak anlamına baktığımızda ekonomik amaçlarla gerçekleştirilen yasa dışı fiillere denir. Ekonomik suçlara başka birçok tanımlama ve farklı şekillerde isimlendirme yapılmaktadır. Türk hukukunda yaygın olarak “mali suçlar” da denilmektedir. Mali suçlar, hem ekonomiyi olumsuz etkileyerek ekonomik istikrarsızlığa yol açabilir hem de devletin gelir kaynaklarında azaltıcı etki yapabilir.

Burada TCK'da düzenlenen ve ayrıca başa bir isimle düzenlenen diğer suçlar, özellikle maddi çıkar yönünden mali suç özellikleri taşımaktadır. Bu suçlar genelde çift yönlüdür ve özellikle failin, fiilin kavranması ve önlemesi doğrultusunda mali suçlar sonucuna götürebilir. Ek olarak yine TCK'da düzenlenen bazı fiiller yapıları itibariyle mali suç olmalarına rağmen parasal olaylarda az varlık gösterdiği ve ekonomik sonuçlarda genel zararlardan daha çok kişisel sonuçlar doğurduğu belirtilmiştir.

TCK'da mali suçlar farklı kategorilere ayrılmıştır. Bu kategoriler; göçmen kaçakçılığı, insan ticareti, organ veya doku ticareti, dolandırıcılık, hileli iflas, tefecilik, ihaleye fesat karıştırma, mal ve fiyatları etkilemeye yönelik suçlar, banka ve kredi kartlarının kötüye kullanılması, rüşvet suçu, suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini kara para aklama ve parada sahtecilik (kalpazanlık) yer almaktadır.

Bu suçların tamamının özelliklerine bakıldığında ortak olarak gördüğümüz unsur maddi çıkar elde etmek amacıyla yasa dışı bir şekilde yapılmasıdır. Bu bölümde sırasıyla bu suçları açıklamaya çalışacağız.

2.2.1. Göçmen Kaçakçılığı, İnsan Ticareti, Organ ve Doku Ticareti Suçları

Göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti suçları TCK'da uluslararası suçlar bölümünde yer almaktadır. Bu durum mali suçların uluslararası değerleri taşıması açısından önemli bir rol oynamaktadır. Göçmen kaçakçılığı, insan ticareti, organ ve doku ticareti suçlarının ortak özelliği ve temel ilkesi ekonomik çıkar ve gelir elde etme unsurlarının öne çıktığı mali suçlardır.

Göçmen kaçakçılığı 5237 sayılı TCK'nın 79. maddesinde kaleme alınmıştır. İlgili düzenleme şu şekildedir:

Madde 79 – Göçmen Kaçakçılığı

(1) Doğrudan doğruya veya dolaylı olarak maddi menfaat elde etmek maksadıyla yasal olmayan yollardan;

a) Bir yabancıyı ülkeye sokan veya ülkede kalmasına imkân sağlayan,

b) Türk vatandaşı veya yabancının yurt dışına çıkmasına imkân sağlayan, Kişi, üç yıldan sekiz yıla kadar hapis ve on bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Suç, teşebbüs aşamasında kalmış olsa dahi, tamamlanmış gibi cezaya hükmolunur.

(2) Suçun, mağdurların;

a) Hayatı bakımından bir tehlike oluşturması,

b) Onur kırıcı bir muameleye maruz bırakılarak işlenmesi, hâlinde, verilecek ceza yarısından üçte ikisine kadar artırılır.

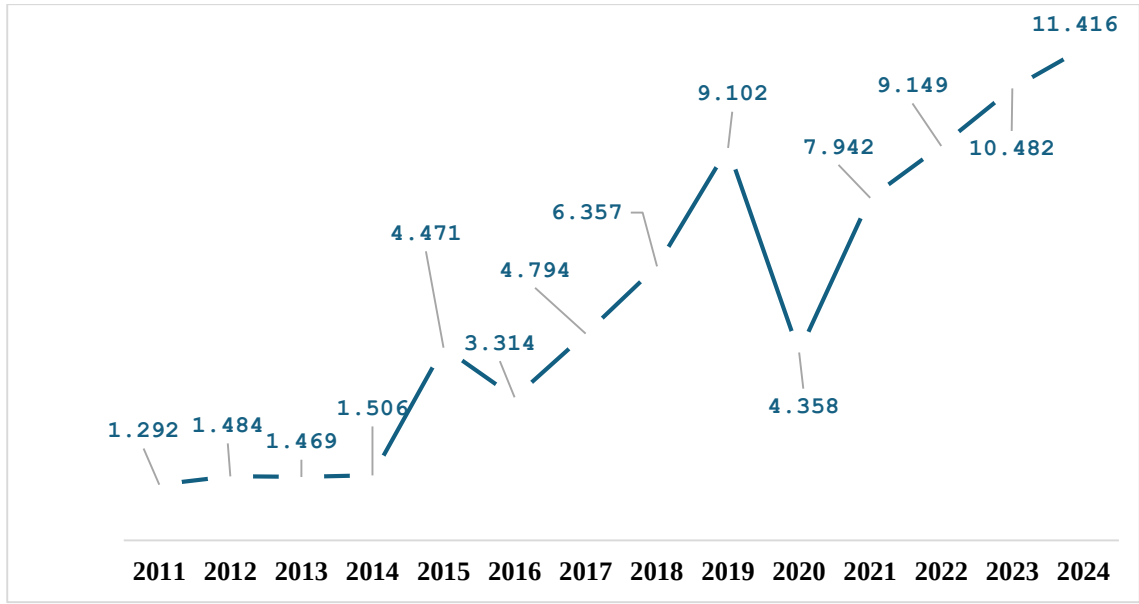
(3) Bu suçun bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, verilecek cezalar yarı oranında artırılır.

(4) Bu suçun bir tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, tüzel kişi hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur.” Şeklinde açıklanmıştır.

Düzensiz göçün artması ile doğru orantılı bir şekilde artan göçmen kaçakçılığı suçu günümüzde Türkiye’de oldukça yaygınlaşan bir suç haline gelmiştir. Devletlerin sınırlarını geçmek için gerekli olan uygulamaları ve kontrolleri daha katı bir hale getirmesi suç örgütlerinin göçmenleri bir pazar olarak görmesinin nedenleri arasında sayılabilir. Göçmen kaçakçılarının, tehlikelerle dolu göç yolculuğunda mesafe, bölge, ulaşım şekli, sınırların geçişindeki zorluk derecesi, cinsiyet ve uyruk gibi değişkenlere göre göçmenlerden istedikleri ücretler farklılık göstermektedir (Kedikli, 2019:90-91). Göçmen kaçakçılığının getirisi arttıkça daha organize ve sınırları aşan yapılar ortaya çıkmaktadır. Bu yapılar sonucu göçmen kaçakçılarının yasa dışı karı her geçen gün atmakta ve yakalanması güç hale gelmektedir.

Türkiye jeopolitik konumu sebebi ile hem göçmen kaçakçılığı yaşanan hem de Avrupa ülkelerine göçen göçmenlerin transit noktası konumundadır. Türkiye’de göçmen kaçakçıları özelliklere Ege Denizi ve Trakya’da bulunun sınırları kullanmaktadırlar. Türkiye ülke sınırları içerisinde Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM), Jandarma Genel Komutanlığı (JGK), Sahil Güvenlik Komutanlığı, Kara Kuvvetleri Komutanlığı, Gümrükler Muhafaza Müdürlüğü gibi kolluk birimleriyle kara, deniz ve hava yoluyla yapılan göçmen kaçakçılığı faaliyetleri ile mücadele etmektedir.

Göç İdaresi Başkanlığının göçmen kaçakçılığıyla mücadele kapsamında paylaştığı veriler dikkate alındığında uzun bir aradan sonra ilk olarak 2023 yılında zirveyi görmüştür. 2023 yılından 2024 Kasım ayına kadar hızla artmıştır. Ve şu an 2011’den günümüze kadar en yüksek sayılar görülmektedir. 2020-2021 yıllarında yakalama sayılarındaki düşmenin sebebi ise tüm dünyada yaşana Covid-19 olarak gösterilmektedir.



Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı 2024 Rapor’undan Alınarak Tarafımca Hazırlanmıştır.

Grafik 2.2. 2011-2024 Yıllarında Yakalanan Göçmen Kaçakçı Sayıları

19.yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlanan insan ticareti kavramı kapsam ve tanım olarak belirsizlikler ile başlamıştır. 2000 yılına gelene kadar uluslararası anlaşmalar, işlemlerde ismi geçmesine rağmen uluslararası hukukta tanım olarak yer almamıştır. Küreselleşmenin yarattığı sistem ve insan haklarının yaygın bir şekilde benimsenmesi ile karmaşık ve rahatsız edici bir konu olduğu için farklı terimler ile ifade edilmeye çalışılmıştır. Bunlar “insan kaçakçılığı”, “insan sömürüsü”, “insan yağması” gibi terimlerdir. (Evik, 2005:128). Ancak daha çok insan kaçakçılığı terimi, göçmen kaçakçılığı terimi ile karıştırılıp birbirine yerine kullanılmaktadır.

Bu konuda TCK insan ticareti terimini kullanmayı tercih etmiştir. İnsan ticareti suçu, TCK’nın 80. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddede, insan ticaretine ilişkin suçun kapsamı, suçun unsurları ve failin cezalandırılmasına yönelik hükümler detaylı şekilde belirtilmiştir.

“(1) Zorla çalıştırmak veya hizmet ettirmek, fuhuş yaptırmak veya esarete tâbi kılmak ya da vücut organlarının verilmesini sağlamak maksadıyla tehdit, baskı, cebir veya şiddet uygulamak, nüfuzu kötüye kullanmak, kandırmak veya kişiler üzerindeki denetim olanaklarından veya çaresizliklerinden yararlanarak rızalarını elde etmek suretiyle kişileri ülkeye sokan, ülke dışına çıkaran, tedarik eden, kaçırın, bir yerden başka bir yere götüren veya sevk eden ya da barındıran kimseye sekiz yıldan on iki yıla kadar hapis ve on bin güne kadar adlî para cezası verilir.

(2) Birinci fıkrada belirtilen amaçlarla girişilen ve suçu oluşturan fiiller var olduğu takdirde, mağdurun rızası geçersizdir.

(3) On sekiz yaşını doldurmamış olanların birinci fıkrada belirtilen maksatlarla tedarik edilmeleri, kaçırılmaları, bir yerden diğer bir yere götürülmeleri veya sevk edilmeleri veya barındırılmaları hâllerinde suça ait araç fiillerden hiçbirine başvurulmuş olmasa da faile birinci fıkrada belirtilen cezalar verilir.

(4) Bu suçlardan dolayı tüzel kişiler hakkında da güvenlik tedbirine hükmolunur”. Şeklinde açıklanmıştır. 2002 yılında yeni bir düzenleme yapılarak;

“(1) Zorla çalıştırmak veya hizmet ettirmek, esarete veya benzeri uygulamalara tabi kılmak, vücut organlarının verilmesini sağlamak maksadıyla, tehdit, baskı, cebir veya şiddet uygulamak, nüfuzu kötüye kullanmak, kandırmak veya kişiler üzerindeki denetim olanaklarından veya çaresizliklerinden yararlanarak rızalarını elde etmek suretiyle kişileri tedarik eden, kaçırarak, bir yerden başka bir yere götüren veya sevk eden, barındıran kimseye beş yıldan on yıla kadar ağır hapis ve bir milyar liradan az olmamak üzere ağır para cezası verilir.

(2) Birinci fıkrada belirtilen amaçlarla girişilen ve suçu oluşturan eylemler var olduğu takdirde, mağdurun rızası yok sayılır.

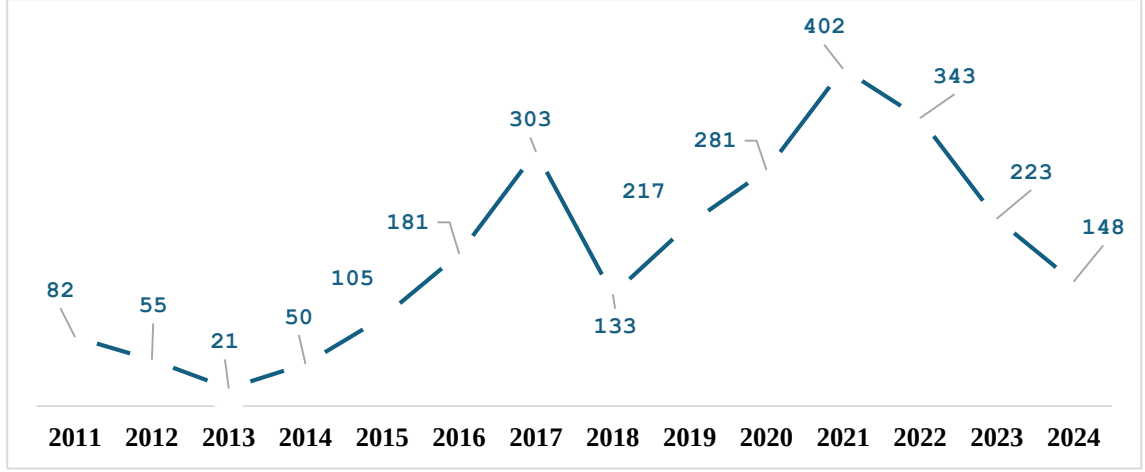
(3) On sekiz yaşını doldurmamış çocukların birinci fıkrada belirtilen maksatlarla tedarik edilmeleri, kaçırılmaları, bir yerden diğer bir yere götürülmeleri veya sevk edilmeleri veya barındırılmaları hallerinde suça ait araç fiillerden hiçbirisine başvurulmuş olmasa da faile birinci fıkrada belirtilen cezalar verilir.

(4) Yukarıdaki fıkralarda yazılı suçlar örgütlü olarak işlendiği takdirde faillere verilecek cezalar bir kat artırılarak hükmolunur.” Şeklinde günümüzdeki halini almıştır.

Bilindiği gibi kölelik Türkiye tarihide dahil olmak üzere dünyada çok eskiye dayanan bir kavramdır. Kölelik ve köle ticaretinin yasaklanmasına ilişkin çalışmalar ilk olarak 18 Mayıs 1904 tarihli Beyaz Kadın Ticaret’inin Kaldırılması için Uluslararası Anlaşması kapsamındadır. 1904 tarihli bu çalışma insan ticareti suçunun ilk doğrudan düzenlemelerin yer aldığı bir anlaşmadır.

İnsan ticareti, göçmen kaçakçılığı ile benzer şekilde, esasen maddi çıkar elde etme amacı güden bir suç türüdür. Bu suçun temelinde ekonomik kazanç ve maddi menfaat arayışı yer almaktadır. İnsan ticareti çeşitli şekillerde gerçekleşmekte olup, başlıca türleri arasında fuhuş amaçlı insan ticareti, işgücü amaçlı insan ticareti, organ ve doku kaçakçılığı, çocuk istismarı amaçlı insan ticareti, çocuk askerlerin kullanılması, zorla evlendirme, yasa dışı evlat edinme ve çocuk pornografisi yer almaktadır. Bu biçimler içerisinde en yaygın olanları, işgücü sömürüsü ve cinsel istismar amacıyla gerçekleştirilen insan ticaretidir (Akdeniz, 2010; Arslan, 2018).

UNODC (Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi), İnsan Ticareti 2022 Küresel Raporu'na göre insan ticareti mağdurlarının %42'si kadın, %23'ü erkek ve %35'i çocuklardan oluşmaktadır. Erkek mağdurlar çoğunlukla sömürü veya zorla suç işleme nedeniyle insan ticaretine maruz kalmışlardır. Bu mağdurların %41'i kendi çabalarıyla, %28'i kolluk kuvvetlerinin yardımıyla, %31'i ise aile, sivil toplum kuruluşları ve diğer yardımlarla kurtulmuştur. İnsan ticareti mağdurları sayısında son 20 yılda sadece Covid 19 salgını nedeniyle 2020 yılında, 2019 yılına göre %11'lik bir azalma olurken cinsel sömürü de %24'lük bir azalma olmuştur. Ayrıca insan ticareti suçundan hüküm giyme oranı da %27'lik bir düşüş gerçekleşmiştir. İnsan ticareti mağdurlarının tespitinde ise Doğu Asya ve Pasifikte %59, Kuzey Afrika ve Orta Doğu'da %40, Amerika ve Karayipler' de %36, Güney Amerika'da %32 ve Sahra Afrika'da %12'lik düşüş gözlemlenmiştir. İnsan ticareti davalarına göre ise kadın mağdurlar erkek mağdurlara göre üç kat daha fazla şiddete uğrarken, çocukların yetişkinlere oranla yaklaşık iki kat daha fazla fiziksel veya psikolojik şiddete uğradığı gözlemlenmiştir. İnsan ticareti suçundan soruşturma açılan erkeklerin oranı kadınlara göre %44 daha fazla iken, tutuklanma da bu oranlar arasındaki fark %18'e kadar düşmektedir.



Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı 2024 Rapor’undan Alınarak Tarafımca Hazırlanmıştır.

Grafik 2.3. 2011-2024 Yıllarında İnsan Ticareti Mağduru Sayıları

Yukarıda tabloda GİB’in açıkladığı veriler vardır. Bu verilere göre 2021 yılına kadar insan ticareti mağduru sayılarında hızlı bir artış vardır. 2021’den Kasım 2024’e kadar bir azalma görülmektedir.

Organ ve doku nakli, yaşayan kişinin bedeninden ya da kadavradan çıkarılan organ veya dokunun alıcının vücuduna yerleştirildiği tıbbi bir operasyondur. İlk uygulama örnekleri 17. yüzyıla kadar gitmekte olup, ülkemizde ise Necdet Koçak ve ekibinin 1968 yılında ve Mehmet Haberal ve ekibinin 1970’li yıllardaki çalışmaları öncü rol oynamıştır. Alıcıya sağladığı sağlıklı yaşam olanakları ve konforu nedeniyle cazip ve tercih edilen bir yöntem haline geldiği gibi, organ ve dokuların ticari meta haline gelmesine de yol açmıştır (Karakaya, 2023:3).

Kişinin temel haklarından biri olan vücut bütünlüğü ve yaşama hakkı kapsamında, organ ve doku nakli operasyonları hem Türkiye’de hem de uluslararası alanda giderek önem kazanmaktadır. Bu gelişmeyle paralel olarak, organ ve doku nakliyle ilgili işlenen suçların da artış gösterdiği gözlemlenmektedir. Türkiye’de organ ve doku nakline ilişkin işlemler, 2238 sayılı Organ ve Doku Nakli Hakkında Kanun ile sıkı yasal düzenlemelere tabi tutulmuştur. Bu alanda işlenen suçlar ise Türk Ceza Hukuku kapsamında iki ayrı kanunda düzenlenmekte olup, bu durum konunun hassasiyetini ve mevzuatın kapsamlılığını ortaya koymaktadır (Aydın, 2019).

Bunlardan ilki 2238 sayılı Organ ve Doku Nakli Hakkında Kanun ikincisi ise TCK’dır. TCK’nın 91. maddesinde “yaşayan kişiden hukuken geçerli rızaya dayalı olmaksızın organ veya doku alınması”, “hukuka aykırı olarak ölüden organ veya doku

alınması”, “organ veya dokuyu satın alma, satma, satılmasına aracılık etme”, “hukuka aykırı olarak alınmış organı veya dokuyu saklama, nakletme ve aşılama” ve “belirli bir çıkar karşılığı organ veya doku teminine yönelik ilan veya reklam verme veya yayınlama” suçları olmak üzere beş suç tipi düzenlenmiştir.

2.2.2. Dolandırıcılık

Dolandırıcılık suçu, geçmişten itibaren ele alınan tarihsel süreçte, özel mülkiyetin toplum ve devletler tarafından kabul edilmesiyle birlikte bireylerin mal varlıklarının korunması, güvenli bir ortamın sağlanması amacına yönelik kabul edilen bir suçtur.

İnsanlığın gelişimi, toplumlar oluşmaya başlaması ile bireylerde mal edinme, edinmiş olduğu malı koruma, zenginleşme isteği, başkasına ait malları da farklı yollarla ele geçirmeye yönelik davranışlar gösterildiği gözlemlenmiştir.

Mal varlığını korumak amacıyla suç işleme yolunu tercih etmek yani dolandırıcılık suçu, 19. yüzyılın ortalarında bağımsız bir suç haline gelmiş olup temelini hırsızlık ve hile suçundan almıştır.

Dolandırıcılık, köken olarak “dolan” kelimesinden türemektedir. Dolandırıcılık kelimesi kavramsal olarak Türk Dil Kurumu’nda (TDK); “dolandırıcı olma durumu; ayyarlık, tokatçılık” olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2024)

Ceza yasası anlamında dolandırıcılık; hileli ve kurgusal hareketlerle kişinin iradesini, bilincini fesada uğratarak, malını, parasını alarak zarara uğratarak menfaat temin etmektir (Gündel,2009: 17) Görüldüğü üzere kavramsal olarak dolandırıcılık suçunda failin yönelmiş olduğu değer kişinin parası, malı olmaktadır. Fail bu değerleri elde edebilmek için kişiye karşı hileli, kurgusal hareketler sergilemekte ve bu şekilde kişinin parasını yahut malını hile ile fesada uğrayan iradesi ile vermesini sağlamaktadır.

TCK’da dolandırıcılık suçu 157.maddesinde;

(1) Hileli davranışlarla bir kimseyi aldatıp, onun veya başkasının zararına olarak, kendisine veya başkasına bir yarar sağlayan kişiye bir yıldan beş yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezası verilir.⁴

⁴ Kanun No. 5237, Kabul Tarihi (26/09/2004), Yayımlandığı Resmî Gazete Tarihi (12/10/2004), Sayısı (25611)

TCK'da dolandırıcılık suçu 158.maddesinde;

(1) Dolandırıcılık suçunun;

a) Dinî inanç ve duyguların istismar edilmesi suretiyle,

b) Kişinin içinde bulunduğu tehlikeli durum veya zor şartlardan yararlanmak suretiyle,

c) Kişinin algılama yeteneğinin zayıflığından yararlanmak suretiyle,

d) Kamu kurum ve kuruluşlarının, kamu meslek kuruluşlarının, siyasi parti, vakıf veya dernek tüzel kişiliklerinin araç olarak kullanılması suretiyle,

e) Kamu kurum ve kuruluşlarının zararına olarak,

f) Bilişim sistemlerinin, banka veya kredi kurumlarının araç olarak kullanılması suretiyle,

g) Basın ve yayın araçlarının sağladığı kolaylıktan yararlanmak suretiyle,

h) Tacir veya şirket yöneticisi olan ya da şirket adına hareket eden kişilerin ticari faaliyetleri sırasında; kooperatif yöneticilerinin kooperatifin faaliyeti kapsamında,

i) Serbest meslek sahibi kişiler tarafından, mesleklerinden dolayı kendilerine duyulan güvenin kötüye kullanılması suretiyle,

j) Banka veya diğer kredi kurumlarınca tahsis edilmemesi gereken bir kredinin açılmasını sağlamak maksadıyla,

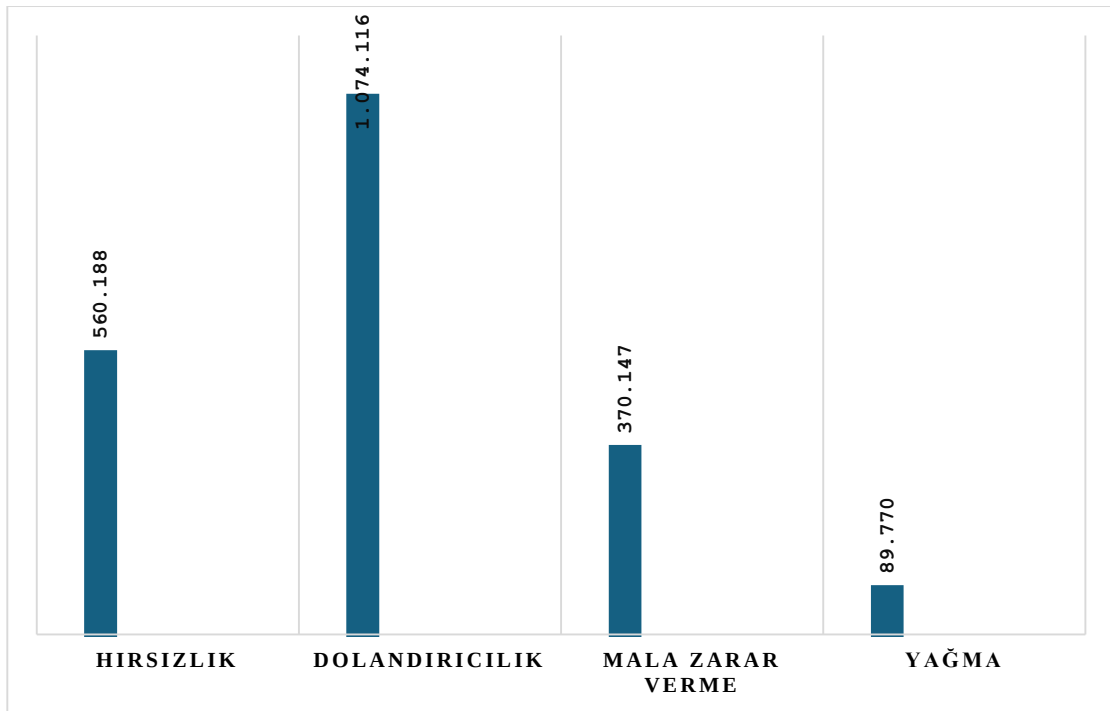
k) Sigorta bedelini almak maksadıyla,

l) Kişinin, kendisini kamu görevlisi veya banka, sigorta ya da kredi kurumlarının çalışanı olarak tanıtmayı veya bu kurum ve kuruluşlarla ilişkili olduğunu söylemesi suretiyle, işlenmesi halinde, üç yıldan on yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezasına hükmolunur.

(2) Kamu görevlileriyle ilişkisinin olduğundan, onlar nezdinde hatırı sayıldığından bahisle ve belli bir işin gördürüleceği vaadiyle aldatarak, başkasından menfaat temin eden kişi, yukarıdaki fıkra hükmüne göre cezalandırılır.

(3) Bu madde ile 157'nci maddede yer alan suçların, üç veya daha fazla kişi tarafından birlikte işlenmesi hâlinde verilecek ceza yarı oranında; suç işlemek için teşkil edilmiş bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi hâlinde verilecek ceza bir kat artırılır.⁵

Adalet Bakanlığının yayınladığı suç oranlarına bakıldığında 2023 yılında TCK uyarınca Cumhuriyet başsavcılıklarında soruşturma evresinde gelen dosya, şüpheli ve suç sayısı 12.724.908'dir. Bu tabloya göre malvarlığına karşı işlenen suçlar ise 4.748.084 olarak hesaplanmıştır. 2023 yılındaki toplam suç oranının malvarlığına karşı işlenen suçlara oranı %37'dir. Bu genel bir orandır, sadece 2023 yılına dair malvarlığına karşı işlenen suçlar için açılan dava sayısına bakıldığında bu oran %27'dir (Adalet Bakanlığı Veri Raporu, 2023).



Kaynak: T.C Adalet Bakanlığı, Adli İstatistikler 2019 Raporu'ndan Alınarak Tarafımca Hazırlanmıştır.

Grafik 2.4. 2023 Yılı Malvarlığına Karşı İşlenen Suçlar

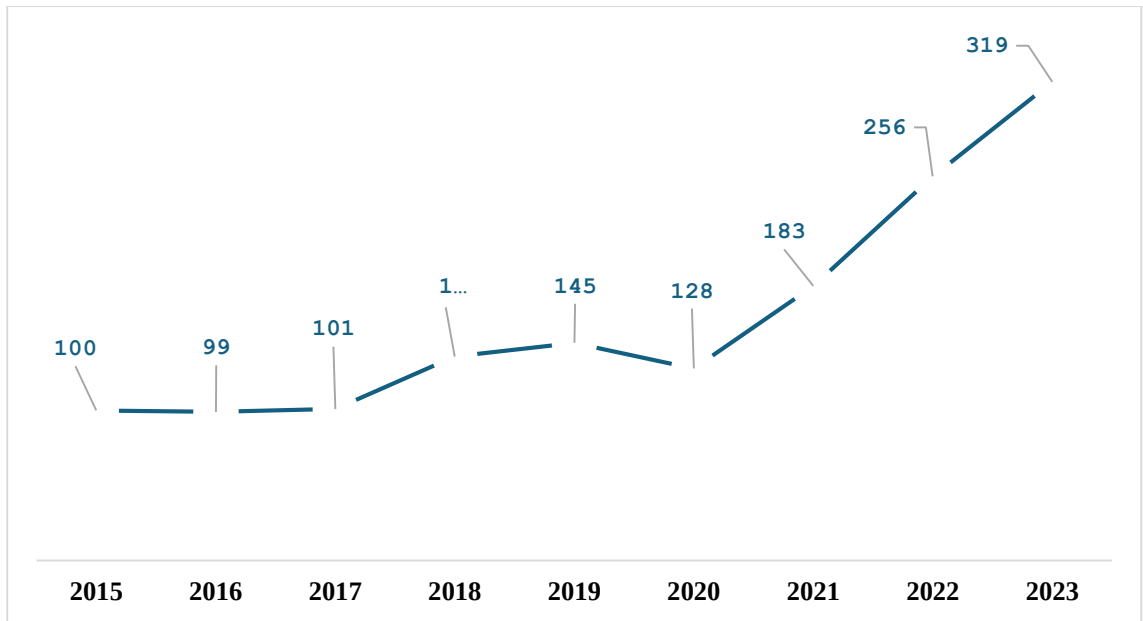
Yukarıdaki şekil 2.3.'te 2023 yılında malvarlığına karşı işlenen farklı suçların oranları görülmektedir. Veriler incelendiğinde, suç türleri arasında dolandırıcılığın en yüksek vaka sayısına sahip olduğu görülmektedir. Toplam 1.074.116 vaka ile dolandırıcılık, diğer tüm suç tiplerinden açık ara öndedir. Bu durum, bilişim teknolojilerinin yaygınlaşması, dijitalleşme ve buna bağlı olarak siber suçların artmasıyla ilişkilendirilebilir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, çalışmada yer alan suç türleri içerisinde en yüksek oranın dolandırıcılık ve hırsızlık gibi ekonomik temelli suçlarda olduğu görülmektedir. Bu

⁵ Kanun No. 5237, Kabul Tarihi (26/09/2004), Yayımlandığı Resmî Gazete Tarihi (12/10/2004), Sayısı (25611)

durum, suçun yalnızca bireysel niyetle değil; aynı zamanda toplumsal, ekonomik ve teknolojik gelişmelerle doğrudan bağlantılı olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle dolandırıcılık vakalarındaki artış, suçun dönüşen doğasını ve geleneksel güvenlik önlemlerinin ötesinde dijital denetim mekanizmalarının da önemini vurgulamaktadır.

Bu bağlamda, suçla mücadele politikalarının yalnızca kolluk kuvvetleri üzerinden yürütülmesinin yetersiz kalacağı, bunun yerine sosyal devlet ilkesi çerçevesinde ekonomik adaletin sağlanması, dijital güvenlik altyapılarının güçlendirilmesi ve bireylerin hukuki bilinç düzeylerinin artırılmasına yönelik çok boyutlu stratejilere ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır.



Kaynak: T.C Adalet Bakanlığı, Adli İstatistikler 2019 Raporu'ndan Alınarak Tarafımca Hazırlanmıştır.

Grafik 2.5. Ceza Mahkemelerindeki Dolandırıcılık Suç Dosya Endeksi

Yukarıda grafik 2.3.'te görüldüğü üzere ceza mahkemelerine dolandırıcılık suçu için açılan dava dosya sayıları verilmiştir. 2020'den itibaren ivmeyle artmasının ilk sebebi gelişen teknolojiye bağlanmaktadır. İkinci sebep ise insanların haklarını geçmişe göre daha fazla arama isteği olarak düşünülmektedir. Toplumda bu konuda oluşan hassasiyet insanları adalet aramada daha aktif konuma getirmiştir. Ve tabi ki en önemli sebep ise cezaların caydırıcı olmamasıdır.

2.2.3. Hileli İflas

İflas kelimesi Arapça kökenli bir kelimedir. Kelime anlamı olarak, borçlarını ödeyemediği mahkeme kararı ile tespit ve ilan olunan iş adamının durumu, batkı, batkılık,

müflislik, borçlunun tüm malvarlığının borçlarını karşılayamaması anlamlarına gelir. Gündelik dildeki kullanımın aksine, hukuki olarak bir iflastan bahsedebilmek için ticaret mahkemesinin o kişi veya kurum hakkında iflas kararı vermesi gerekmektedir. İflas, müflisin (tüm anamalı batıran) iflas organlarınca alacaklıların alacaklarını tahsil etmeleri amacıyla gerçekleştirilen bir tasfiye usulüdür.

Hileli iflas suçu, 5237 sayılı TCK m.161 de “Malvarlığına Karşı Suçlar” başlığı altında düzenlenmiştir.

TCK Madde 161’e göre;

“(1) Malvarlığını eksiltmeye yönelik hileli tasarruflarda bulunan kişi, bu hileli tasarruflardan önce veya sonra iflasa karar verilmiş olması halinde, üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Hileli iflasın varlığı için;

a) Alacaklıların alacaklarının teminatı mahiyetinde olan malların kaçırılması, gizlenmesi veya değerinin azalmasına neden olunması,

b) Malvarlığını kaçırmaya yönelik tasarruflarının ortaya çıkmasını önlemek için ticari defter, kayıt veya belgelerin gizlenmesi veya yok edilmesi,

c) Gerçekte bir alacak ve borç ilişkisi olmadığı halde, sanki böyle bir ilişki mevcutmuş gibi, borçların artmasına neden olacak şekilde belge düzenlenmesi,

d) Gerçeğe aykırı muhasebe kayıtlarıyla veya sahte bilanço tanzimiyle aktifin olduğundan az gösterilmesi, gerekir”.⁶

Şeklinde açıklanmıştır.

Hileli iflas suçu seçimlik hareketli bir suçtur. Bu suçun faili, iflâsa tabi bir borçlu yani, tacir olabilir. Ancak, bir tüzel kişinin tacir olması durumunda, tüzel kişiliğin organ veya temsilcisi olan, tüzel kişi adına tasarrufta bulunan gerçek kişiler de suç faili olabileceklerdir.

2.2.4. İhaleye Fesat Karıştırma

⁶ Kanun No. 5237, Kabul Tarihi (26/09/2004), Yayımlandığı Resmî Gazete Tarihi (12/10/2004), Sayısı (25611)

İhaleye fesat karıştırmak, kamu veya özel sektör tarafından düzenlenen bir ihale sürecinde rekabetin bozulması veya adaletsizlik yaratılması amacıyla bu süreçte yolsuzluk, hile, rüşvet veya diğer yasadışı faaliyetlere başvurulmasıdır. Yapılan bu tür faaliyetler, ihale sürecinde şeffaflığı ve dürüstlüğü bozar. Sonucunda kaynaklar kötüye kullanılır ve genellikle haksız kazanç elde edilir.

İhaleye fesat karışdırma suçu, TCK 235'inci maddesinde düzenlenmiştir;

(1) Kamu kurumu veya kuruluşları adına yapılan mal veya hizmet alım veya satımlarına ya da kiralamalara ilişkin ihaleler ile yapım ihalelerine fesat karıştıran kişi, üç yıldan yedi yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Aşağıdaki hallerde ihaleye fesat karışdırılmış sayılır:

a) Hileli davranışlarla;

1. İhaleye katılma yeterliğine veya koşullarına sahip olan kişilerin ihaleye veya ihale sürecindeki işlemlere katılmalarını engellemek,

2. İhaleye katılma yeterliğine veya koşullarına sahip olmayan kişilerin ihaleye katılmasını sağlamak,

3. Teklif edilen malları, şartnamesinde belirtilen niteliklere sahip olduğu halde, sahip olmadığından bahisle değerlendirme dışı bırakmak,

4. Teklif edilen malları, şartnamesinde belirtilen niteliklere sahip olmadığı halde, sahip olduğundan bahisle değerlendirmeye almak.

b) Tekliflerle ilgili olup da ihale mevzuatına veya şartnamelere göre gizli tutulması gereken bilgilere başkalarının ulaşmasını sağlamak.

c) Cebir veya tehdit kullanmak suretiyle ya da hukuka aykırı diğer davranışlarla, ihaleye katılma yeterliğine veya koşullarına sahip olan kişilerin ihaleye, ihale sürecindeki işlemlere katılmalarını engellemek.

d) İhaleye katılmak isteyen veya katılan kişilerin ihale şartlarını ve özellikle fiyatı etkilemek için aralarında açık veya gizli anlaşma yapmaları.

(3) İhaleye fesat karışdırma suçunun;

a) Cebir veya tehdit kullanmak suretiyle işlenmesi hâlinde temel cezanın alt sınırı beş yıldan az olamaz. Ancak, kasten yaralama veya tehdit suçunun daha ağır cezayı gerektiren nitelikli hâllerinin gerçekleşmesi durumunda, ayrıca bu suçlar dolayısıyla cezaya hükmolunur.

b) İşlenmesi sonucunda ilgili kamu kurumu veya kuruluşu açısından bir zarar meydana gelmemiş ise, bu fıkranın (a) bendinde belirtilen hâller hariç olmak üzere, fail hakkında bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

(4) İhaleye fesat karıştırma dolayısıyla menfaat temin eden görevli kişiler, ayrıca bu nedenle ilgili suç hükmüne göre cezalandırılırlar.

(5) Yukarıdaki fıkralar hükümleri, kamu kurum veya kuruluşları aracılığı ile yapılan artırma veya eksiltmeler ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, kamu kurum veya kuruluşlarının ya da kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının iştirakiyle kurulmuş şirketler, bunların bünyesinde faaliyet icra eden vakıflar, kamu yararına çalışan dernekler veya kooperatifler adına yapılan mal veya hizmet alım veya satımlarına ya da kiralamalara fesat karıştırılması halinde de uygulanır.⁷

Şeklinde açıklanmıştır.

2.2.5. Tefecilik

Tefeci kelimesi el altından para alan, gerekli izni almadan el altından yüksek faiz ile borç ile para veren kimselere denir. Tefecilik kelimesinin sözlük anlamına bakarsak tefecinin işi, murabbahacı, faizci olarak tanımlanır.

Tefecilik ile faiz kavramları birbiriyle oldukça ilgilidir. Türk hukukundaki faiz ve tefecilik yasağı İslamiyet dönemine dayansa da kavram olarak İslam öncesi döneme kadar uzanmaktadır.

Tefecilik TCK'da 241'inci maddede;

(1) Kazanç elde etmek amacıyla başkasına ödünç para veren kişi, iki yıldan altı yıla kadar hapis ve beş yüz günden beş bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

⁷ Kanun No. 5237, Kabul Tarihi (26/09/2004), Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi (12/10/2004) , Sayısı (25611)

(2) Suçun bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi hâlinde verilecek ceza bir kat artırılır.

Şeklinde ifade edilmiştir.

MASAK faaliyet raporlarına baktığımızda 2023 yılında sonuçlanan dosyaların suç türleri içerirse tefecilik suç oranı %1'dir. Aynı oran 2022 içinde geçerlidir. Her ne kadar oran değişmese de yakalanan, ihbar edilen dosya ve kişi sayıları değişmektedir.

2.2.6. Mal ve Fiyatları Etkilemeye Yönelik Suçlar

Mal ve fiyatları etkilemeye yönelik suçlar TCK'nın 237. ve 240.Maddesinde "Ekonomi, Sanayi ve Ticarete İlişkin Suçlar" bölümünde açıklanmıştır. TCK madde 237'ye göre;

(1) İşçi ücretlerinin veya besin veya malların değerlerinin artıp eksilmesi sonucunu doğurabilecek bir şekilde ve bu maksatla yalan haber veya havadis yayan veya sair hileli yollara başvuran kimseye bir yıldan üç yıla kadar hapis ve adli para cezası verilir.

(2) Fiil sonucu besin veya malların değerleri veya işçi ücretleri artıp eksildiği takdirde ceza yarısı oranında artırılır.

(3) Fail, ruhsatlı simsar veya borsa tellalı ise ceza ayrıca yarısı oranında artırılır.

Şeklinde açıklanmıştır.

TCK 240'a göre;

(1) Belli bir mal veya hizmeti satmaktan kaçınarak kamu için acil bir ihtiyacın ortaya çıkmasına neden olan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Şeklinde açıklanmıştır.

Bu suç, halk arasında yaygın olarak "karaborsa" olarak adlandırılan durumu ifade etmektedir. Ancak, ilgili kanunda yer alan "acil ihtiyaç" kavramının kapsamı ve sınırları net olarak tanımlanmamıştır. Suçun temel konusu, piyasaya sunulan mal ve hizmet arzının kasten kısıtlanarak, bu ürünlerin daha yüksek fiyatlarla satışının gerçekleştirilmesi ve böylece haksız kazanç elde etmek amacıyla piyasada manipülasyon yapılmasıdır.

Günümüzde ise Türkiye’de enflasyonun yüksek olması nedeni ile gelen zamlardan dolayı stokçuluk yaparak malların piyasan çekilmesi ile arzı artan sebze ve meyvelerin imha edilip arzı azaltılıp fiyatların yükseltilmesi bu suça en iyi örnek olacaktır.

2.2.7. Banka ve Kredi Kartlarının Kötüye Kullanılması Suçu

Bu suç, diğer suçlardan farklı olarak oldukça yakın zamanda ortaya çıkmıştır. Diğer mal varlığına işlenen suçlar gibi ekonomiye zarar verip büyük önem arz etmektedir. Teknolojinin hızla gelişmesi ile her geçen gün farklı kötüye kullanım çeşitleri oluşmaktadır. Ortaya çıkan her kötüye kullanım çeşidi, suçların tespitini ve takibini zorlaştırarak suçun ciddiyetini arttırmaktadır. Bu suçun gün geçtikçe değişerek büyümesi gelişmiş ülkelerde suça dair kanun düzenlemesini gerekli kılmaktadır. Banka ve Kredi Kartlarının Kötüye Kullanılması Suçu TCK’nın 245.maddesinde düzenlenmiştir.

TCK 245’e göre;

(1) Başkasına ait bir banka veya kredi kartını, her ne suretle olursa olsun ele geçiren veya elinde bulunduran kimse, kart sahibinin veya kartın kendisine verilmesi gereken kişinin rızası olmaksızın bunu kullanarak veya kullandırarak kendisine veya başkasına yarar sağlarsa, üç yıldan altı yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

(2) Başkalarına ait banka hesaplarıyla ilişkilendirilerek sahte banka veya kredi kartı üreten, satan, devreden, satın alan veya kabul eden kişi üç yıldan yedi yıla kadar hapis ve onbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

(3) Sahte oluşturulan veya üzerinde sahtecilik yapılan bir banka veya kredi kartını kullanmak suretiyle kendisine veya başkasına yarar sağlayan kişi, fiil daha ağır cezayı gerektiren başka bir suç oluşturmadığı takdirde, dört yıldan sekiz yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

(4) Birinci fıkrada yer alan suçun;

a) Haklarında ayrılık kararı verilmemiş eşlerden birinin,

b) Üstsoy veya altsoyunun veya bu derecede kayın hısımlarından birinin veya evlat edinen veya evlâtlığın,

c) Aynı konutta beraber yaşayan kardeşlerden birinin, zararına olarak işlenmesi hâlinde, ilgili akraba hakkında cezaya hükmolunmaz.

(5) Birinci fıkra kapsamına giren fiillerle ilgili olarak bu Kanunun malvarlığına karşı suçlara ilişkin etkin pişmanlık hükümleri uygulanır.

Şeklinde açıklanmıştır.⁸

2.2.8. Yolsuzluk ve Rüşvet

Rüşvet suçu, Türkiye'nin ilk ceza kanunu olan 765 sayılı TCK'nın 211-227 maddelerinde düzenlenmiştir. Günümüzde kullandığımız 5237 sayılı TCK'da ise 252.maddesinde düzenlenmiştir.

TCK'ya göre, rüşvet suçu, kamu görevlilerine veya kamu görevlisi sıfatını haiz diğer kişilere, haksız menfaat temin etmek amacıyla verilen veya teklif edilen değerlerin kabul edilmesini ifade etmektedir.

TCK'ya göre rüşvet veren veya teklif eden kişi hapis cezası ile cezalandırılabilir. Rüşvet alan kamu görevlisi maddeye ek olarak daha ağır bir cezaya çarptırılır. Verilecek cezaların miktarı veya süresi, rüşvetin miktarına, alan kamu görevlisinin kıdemine ve diğer faktörlere göre değişebilir.

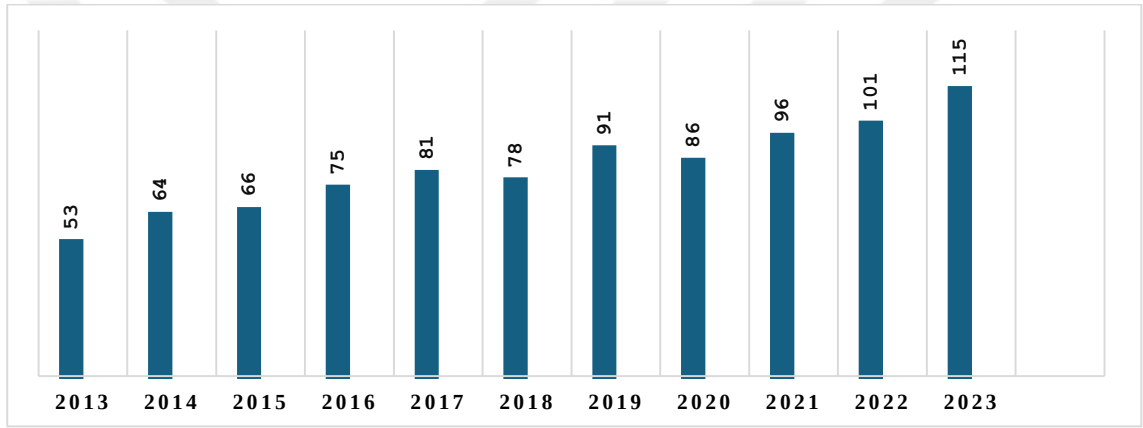
Kanunda, suçun failleri geniş bir şekilde tanımlanmıştır. Buna göre, kooperatifler, kamu yararına çalışan dernekler ile halka açık anonim şirketler gibi tüzel kişiler adına hareket eden kişiler hakkında da rüşvete ilişkin hükümler uygulanacaktır.

Yolsuzluk ve rüşvet suçu, Türkiye'nin 1994,2000 ve 2001 yıllarında içerisine düştüğü ekonomik krizlerin en temel nedenlerinden birisidir. Yolsuzluk ve rüşvet, Türkiye'nin 1994, 2000 ve 2001 yıllarında yaşadığı ekonomik ve mali krizlerin temel nedenlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Özellikle yerleşik yolsuzluk uygulamaları ve kamu görevlilerinin her kademedede yaygın biçimde rüşvete başvurusu, ekonomide adil rekabet ilkesine zarar vermiş ve söz konusu krizlerin ortaya çıkmasında önemli bir etken olmuştur (Dursun, 2005; 58). Bu krizlerin ardından Türkiye, ekonomik istikrarı sağlamak amacıyla sıkı politikalar ve uluslararası anlaşmalar yürürlüğe koymuştur. Süreçte en

⁸ Kanun No. 5237, Kabul Tarihi (26/09/2004), Yayımlandığı Resmî Gazete Tarihi (12/10/2004), Sayısı (25611)

belirleyici faktörlerden biri ise Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyelik hedefi doğrultusunda mevzuat ve uygulamalarda uyum sağlama çabaları olmuştur (Öniş, 2010).

Yolsuzluk ve rüşvet suçuyla 1995'ten itibaren mücadele eden ve öncü olan Uluslararası Şeffaflık Örgütü 100'ün üzerinde ülkede aktif şekilde rol almaktadır. Örgütün 2023 yılında yayınladığı Yolsuzluk Algı Endeksi'ne göre Türkiye 2022 yılında aldığı 36 puandan 2023 yılında 2 puan daha kaybederek, ülke sıralamasında 14 sıra gerilediği görülmektedir. Türkiye'nin, son yıllarda yaşadığı gerileme oldukça dikkat çekici ölçüler haline gelmiştir. 2014 yılından bu yana 11 puan kaybeden Türkiye, Yolsuzluk Algı Endeksi puanları ciddi ölçüde düşüş gösteren 12 ülke arasında yer almaktadır (Uluslararası Şeffaflık Derneği).



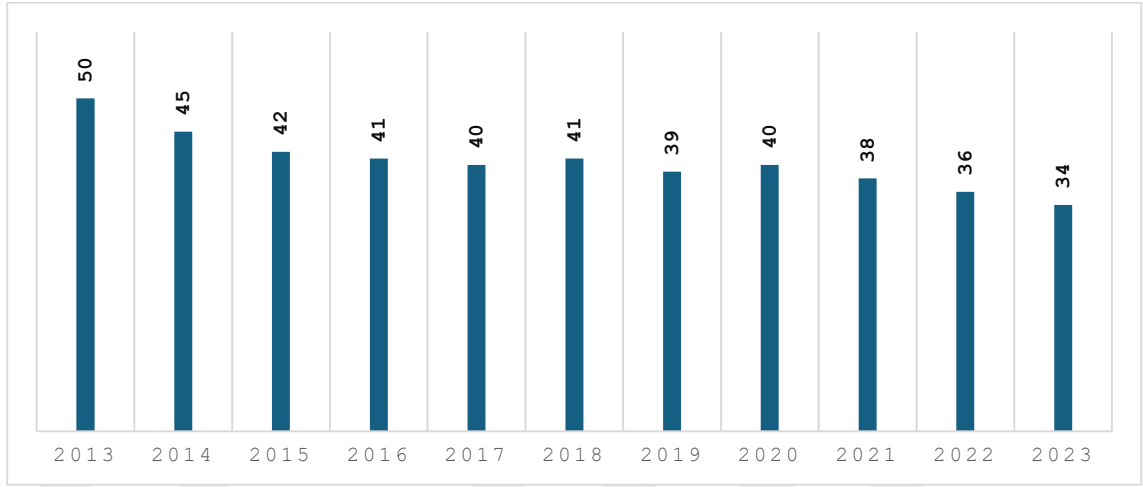
Kaynak: Uluslararası Şeffaflık Derneği Raporlarından Alınarak Tarafımca Hazırlanmıştır.

Grafik 2.6. 2013-2023 Türkiye'nin Yolsuzluk Sıralamasındaki Yeri

2013-2023 yılları arasındaki veriler incelendiğinde, Türkiye'nin yolsuzluk algısına ilişkin uluslararası sıralamadaki yerinde belirgin bir bozulma eğilimi göze çarpmaktadır. 2013 yılında 53. sırada yer alan Türkiye, on yıl içerisinde kademeli olarak gerileyerek 2023 yılında 115. sıraya düşmüştür. Bu süreçteki artış (53'ten 115'e) yaklaşık %117 oranında bir kötüleşmeye işaret etmektedir. Bu durum, Türkiye'de yolsuzlukla mücadele politikalarının etkinliğinin azaldığına ve kamu yönetiminde şeffaflık ile hesap verebilirlik ilkelerinin zayıfladığına dair uluslararası algının arttığını göstermektedir. Ayrıca, bu gerileme demokratik kurumların işleyişi, basın özgürlüğü ve yargı bağımsızlığı gibi alanlarda yaşanan olumsuz gelişmelerle paralellik göstermektedir.

Özellikle 2016 yılı sonrasında yaşanan siyasal dönüşümler, OHAL rejimi, kamu yönetiminde merkezîyetçiliğin artması ve denetim mekanizmalarının zayıflatılması gibi etkenler, bu sıralamadaki gerilemeyi tetiklemiş olabilir. Nitekim 2016 yılında 75. sırada

bulunan Türkiye, 2023 yılına gelindiğinde 115. sıraya düşerek bu dönemde en büyük sıçramayı yaşamıştır.



Kaynak: Uluslararası Şeffaflık Derneği Raporlarından Alınarak Tarafımca Hazırlanmıştır.

Grafik 2.7. 2013-2023 Yıllarında Türkiye'nin Aldığı Puanlar

Doğu Avrupa ve Orta Asya bölgesinin Yolsuzluk Algı Endeksi puanı 35 olarak kaydedilmiştir. Türkiye'nin ise bu bölge ortalamasının altında bir puana sahip olduğu gözlemlenmektedir. Bu durum, bölge ülkelerindeki hükümetlerin yolsuzlukla mücadelede büyük ölçüde başarısız veya isteksiz olduklarını göstermektedir (Transparency International, 2023).

Şekil 2.7.'de görüldüğü gibi Türkiye'nin aldığı puanların kademeli olarak düşmesi yolsuzlukla mücadele konusundaki konumunun giderek zayıfladığını açık biçimde ortaya konmaktadır. Bu durum yalnızca dış devletler tarafından izlenimini bozmakta değil, aynı zamanda toplumsal adalet algısını olumsuz yönde etkilemektedir.

2.2.9. Kara Para Aklama

Kara para aklama suçu oldukça geniş anlama ve kapsama sahiptir. Sözlük, iktisadi, sosyal, hukuksal birçok anlamı bulunmaktadır. Sözlük anlamına baktığımızda TDK'ye göre kara para aklama “yasa dışı yollardan kazanılan para” anlamına gelmektedir. Geniş anlamda kara para “kanunlarda cezai yaptırımlara bağlanan fiillerin işlenmesiyle elde edilen haksız kazanç ve her türlü ekonomik menfaattir”. İktisadi olarak kara para “ekonomiyi oluşturan kuralların ihlali sonucu kazanılan para”. Örneğin sahte para basılması ve piyasaya sürülmesi. Sosyal açıdan ise “kamu düzenini etkileyecek şekilde kuralların ihlal edilerek

yasa dışı kazanç sağlanması” olarak açıklanmıştır. Buna en iyi örnek ise kamu görevlisinin rüşvet suçu işlemesidir (Doğan, Yıldız, 2021;3).

Hukuki açıdan kara para; ülkelerin ulusal mevzuatlarında suç olarak tanımlanan fiillerin işlenmesi ve bu fiiller neticesinde yasa dışı yollardan elde edilen maddi kazançlar olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, kara para kavramı doğrudan “öncül suç” (predicate offence) kavramıyla ilişkilidir. Öncül suç, kara para aklama eylemine kaynaklık eden ve failin bu suçu işlemesiyle haksız ekonomik kazanç elde etmesini sağlayan suç türü olarak kabul edilmektedir (MASAK, 2024).

Uluslararası normlar ve ülkelerin iç hukuk düzenlemeleri doğrultusunda, öncül suçun kapsamına dair farklı yaklaşımlar geliştirilmiştir. Bu yaklaşımlar, kara para aklama ile mücadelede izlenecek hukuki çerçeveyi belirleme açısından önemli farklılıklar içermektedir. MASAK’ın (2024) sınıflandırmasına göre bu yaklaşımlar şu şekilde özetlenebilir:

Genel Ağır Suç Yaklaşımı: Bu modelde, tüm ağır suçların kara para aklamaya kaynaklık edebilecek öncül suçlar olduğu kabul edilir. "Ağır suç", genellikle yüksek cezai yaptırımlar öngören ve ciddi kamu zararına yol açan suçları kapsamaktadır (FATF, 2023).

Ceza Süresine veya Suç Kategorisine Dayalı Yaklaşım: Bu yaklaşım, belirli bir hapis cezası sınırını aşan suçları ya da belirli kategorilerdeki ağır suçları öncül suç olarak kabul eder. Örneğin üç yıl ve üzeri hapis cezası gerektiren suçlar bu kapsama dahil edilebilir (Uçar, 2020).

Sayma (Numerus Clausus) Yöntemi: Bu yöntemde öncül suçlar, ilgili mevzuatta açıkça ve sınırlı olarak sayılmak suretiyle belirlenir. Sayma yöntemi hukuki güvenlik ve belirlilik sağlasa da yeni ortaya çıkan suç tiplerinin kapsam dışında kalmasına neden olabilir (Yüce, 2019).

Karma Yaklaşım: Karma yaklaşımda ise hem belirli kriterlere göre tanımlanan suçlar hem de açıkça mevzuatta sayılan fiiller öncül suç kapsamına alınmaktadır. Bu yöntem, hem esneklik hem de sistematik netlik sağlayarak uygulamada daha etkili bir araç sunmaktadır (MASAK, 2024).

Bu farklı yaklaşımlar, ülkelerin hukuk sistemlerinin yapısına ve suçla mücadele stratejilerine göre şekillenmekte; dolayısıyla kara para aklama suçu ile etkin mücadelede öncül suçun tanımı belirleyici bir rol oynamaktadır.

Kara para aklama suçu, ülkelerin ulusal mevzuatlarında öncül suçun kapsamına ve tanımına ilişkin benimsenen yaklaşımlara göre farklı şekillerde ele alınmaktadır. Bu çerçevede, Türkiye’de kara para aklama suçu TCK’nın 5237 sayılı Kanunu’nun 282. maddesinde düzenlenmiştir. Anılan madde, öncül suçun niteliği ile kara para aklama fiilinin kapsamını açık biçimde ortaya koymaktadır.

TCK’ya göre kara para aklama suçu, alt sınırı altı ay veya daha fazla hapis cezasını gerektiren bir suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerinin yurt dışına çıkarılması ya da bunların gayrimeşru kaynağını gizlemek veya meşru bir yolla elde edildiği izlenimi vermek amacıyla çeşitli işlemlere tabi tutulması şeklinde tanımlanmaktadır. Bu suçu işleyen kişi üç yıldan yedi yıla kadar hapis ve yirmi bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılmaktadır. Kanunun devamında, kara para aklama suçuna doğrudan iştirak etmeyen ancak bu suçun konusunu oluşturan malvarlığı değerini bilerek satın alan, kabul eden, bulunduran veya kullanan kişiler için de iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası öngörülmektedir. Ayrıca, suçun kamu görevlisi tarafından veya belli bir meslek mensubu tarafından mesleğin icrası sırasında işlenmesi hâlinde ceza yarı oranında; suçun örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenmesi durumunda ise ceza bir kat artırılmaktadır.⁹ Tüzel kişilerin bu suça karışması hâlinde, bu kişilere özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanacağı belirtilmiştir. Bununla birlikte, kovuşturma başlamadan önce suç konusu malvarlığı değerlerini yetkili makamlara teslim eden ya da yerini bildirerek yakalanmasını kolaylaştıran kişiler hakkında ceza verilmemesi öngörülmüştür. Bu madde kapsamında Türkiye’nin, ceza süresi temelli yaklaşımı benimsediği ve altı ay ve üzeri hapis cezası gerektiren suçları öncül suç olarak kabul ettiği anlaşılmaktadır.

Bu düzenleme, Türkiye’nin karma bir yaklaşım yerine, ceza süresi temelinde öncül suçların belirlendiği sınırlayıcı bir model tercih ettiğini göstermektedir. Bu sistem, kara para aklamayla mücadelede suçun kaynağına ilişkin bir alt eşik belirleyerek, yalnızca belli ağırlıktaki suçlardan doğan gelirlerin aklanmasını cezai yaptırımlarla hedeflemektedir.

Kara para aklama suçu birçok farklı nedenden dolayı işlenebilir. Bu nedenlerden bazıları;

- Yargılanmaktan ve cezadan kaçmak veya kaçınmak,
- Elde edilen gelir miktarını arttırmak,

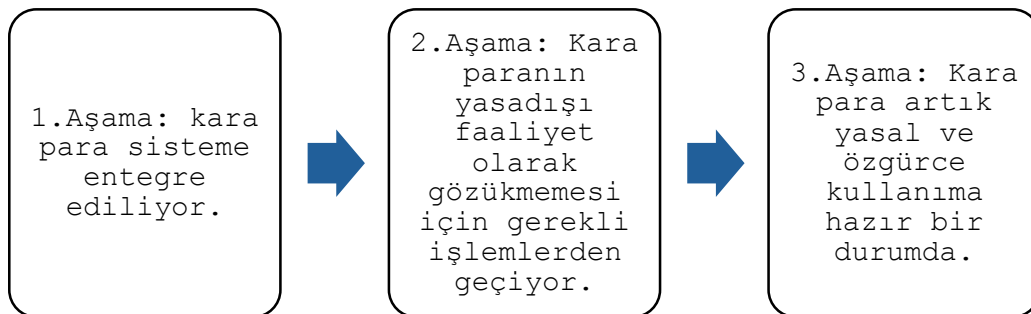
⁹ Kanun No. 5237, Kabul Tarihi (26/09/2004), Yayımlandığı Resmî Gazete Tarihi (12/10/2004), Sayısı (25611)

- Otoritenin kara paranın yok olmasını istemesini önlemek,
- Vergi ödemelerinden kaçınmak,
- Yasa dışı işlemler sonucu elde edilen haksız gelirin değer kaybetmemesi için önlem almak,
- Yetkililerin gelirin kaynağına dair şüphelenmesini önlemek veya yasal yollardan kazanılmış gibi göstermek,
- Kara paranın yasal görünüm kazanarak ülkeler arası fon transferlerini kolaylaştırmak.

Kara para aklama suçu belirli aşamalar ile gerçekleştirilir. Bu aşamalar üç basamaklıdır. Bu üç aşama kirli bir çamaşır makinesinin çamaşırları yıkaması ile benzetilmiştir (Ünlü, 2019;160).

- Birinci Aşama: Yerleştirme Aşaması (Placement)-Çamaşırlar makineye atılır.
- İkinci Aşama: Ayırıştırma Aşaması (Layering)-Çamaşırlar makinede yıkanır.
- Üçüncü Aşama: Bütünleştirme Aşaması (Integration)-Çamaşırlar temizlenmiş halde makineden çıkarılır.

Bu üç aşamada herhangi bir zaman kısıtı yoktur. Aşamalar farklı zamanda veya aynı anda gerçekleştirilebilir. Hangi aşamanın seçileceği, hangi aşamada başlanacağı kara para aklayıcının isteğine veya seçilen sistemin şartlarına göre değişebilir.



Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

Şekil 2.1. Kara Para Aklama Aşamaları

Kara para aklama hep devamı gelen, gün geçtikçe artan ve tüm ülkeleri ilgilendiren bir durum haline gelmiştir. İlk akla gelen olumsuz etkileridir. Ancak ileride olumlu etkilerinin olacağını savunan görüşlerde bulunmaktadır. Bu durumu savunan düşünürler,

ekonomistler bile kısa vadede olumlu olsa bile uzun vadede ülkelerin ekonomilerinde oldukça negatif sonuçlar doğuracağını kabul etmektedirler. Çünkü kara paranın kaynağının nerdeyse tamamı suçtan elde edilmektedir.

Kara paranın aklanma aşamasında genellikle aklama işleminin yasalarda kanül görüldüğü ülkelerde yapıldığı görülmektedir. Bu ülkelerde para yasal, kullanılabilir hale geldikten sonra ev sahibi olduğu ülkeye dönebilir. Yaşanan bu döngü ekonomisi ve mali yapısı zayıf olan ülkelerde çok ciddi oranda istikrarsızlar ve bozulmalara yol açar. Bu etkileri para talebine, gelir dağılımı, vergi gelirleri üzerinden açıklayacağız.

Para Talebine Etkisi

Kara parayı aklamak için mevzuatı daha esnek olan ve bilgi sızıntısı olmayacak ülkeler tercih edilir. Bu ülkeye aniden ve kontrol edilmeyen bir paranın girmesi normal ve lüks tüketim oranlarında anormal bir şekilde artışa sebep olur. Bu artışla negatif doğru oranlı olacak şekilde ülkenin ihracatında azalma görülür.

Yaşanılan istikrarsızlıklar sonucu ülkenin para politikası olumsuz etkilenecektir. Ülke ekonomisine dışarıdan giren ve bir yerde karşılığı bulunmayan bir girdi bütçede oluşan açık veya yüksek enflasyon gibi sorunlarının çözüme kavuşmasını zorlaştırmakta veya tamamen engel olmaktadır.

Yapılan aklama sonucunda ülkede ön görülemeyen fon girişi, beklenmedik para talebine yol açar. Bu etki ile merkez bankası yanlış kararlar verebilir. Çünkü merkez bankasının para politikasında doğru kararlar alabilmesi için, ekonomide para talebinin tahmin edilebilir olması gerekmektedir.

Gelir Dağılımına Etkisi

Ülkeye kara para girişi, gelir kaynaklarında ciddi kayıplara neden olmaktadır. Bunlar mali sistemi bozmakla birlikte sosyal hayatı da oldukça olumsuz etkilemektedir. Belli bir zümrenin aniden zenginleşmesi, genç nesillerde görülen ahlaki sorunlar, toplum etiği açısından yozlaşmaya sebep olmaktadır (Ünlü,2019; 172)

Gelir dağılımına etkinin tespiti oldukça zordur. Bunun en önemli sebebi ise gelir dağılımındaki adaletin ve gelir eksilmesinin de ölçümünün zor olmasıdır. Oluşan

adaletsizlik ile bireyler arasındaki gelir uçurumunu arttırmakta ve kara para aklamayı, suç işlemeyi cazip hale sokmaktadır.

Kara para aklayıcıları, legal yollar ile para kazanan insanlardan daha hızlı zengin olmakta ve kazanç oranları her geçen gün artmaktadır. Bu durumda sektör içi rekabeti olumsuz etkilemektedir.

Vergi Gelirlerine Etkisi

Kamu gelirleri içerisinde en önemli yere sahip olan vergilerdir. Kara para aklama sonucunda oluşan gelirler, vergiye tabii olmamaktadır. Bu gelirler vergilendirilemez. Bu şekilde olan kazançların milli gelire oranı arttıkça ülkelerin vergiden elde edilen gelirlerinde azalmalara sebep olacaktır. Vergi gelirlerinin azalması ile kamu harcamalarının karşılanamaması sonucu doğacaktır. Doğan sonuç ekonomide ve bütçede açıklar oluşturacaktır (Ergül, 2001: 61).

Kara para aklamanın veri üzerindeki etkisi olumsuz olduğu ülkede verginin adaletli dağılımından da söz etmek mümkün olmayacaktır. Vergi geliri azalan ülkeler, kamu açığını kapayabilmek için daha fazla vergi toplamak yoluna gitmekte bu durumda da kayıt dışı ekonomiye yönelimin artmasına, kayıt dışı ekonomi hacminin artmasına neden olmaktadır. Vergi gelirleri bu şekilde azalan devletin durumu değiştirebilmek adına atabileceği iki adım mevcuttur. Atılabilecek adımlardan ilki borçlanmadır. Borçlanmanın sonucu olarak özel sektörün verimli yatırımlarını kendisine çeken devlet dışlama etkisiyle özel sektörün verimli yatırımlarını azaltır. Ayrıca bir diğer sonucu ise tahvillerin değerinin artmasıdır. Tahvil değerlerinde yaşanacak artış ise piyasada faiz oranlarının artmasına neden olmaktadır. İkinci adım olan emisyon politikasının uygulanması ihtimalinde de aynı sonuçlarla karşılaşılacaktır (Kıldış, 2000:195).

Kara para aklama faaliyetlerinde kullanılan yöntemler, oldukça çeşitli, karmaşık ve zaman içerisinde sürekli evrim geçiren niteliktedir. Bu kapsamda, “kara para aklamada fazlasıyla değişik ve şaşırtıcı bazı teknikler kullanıldığından işlemin gerçekleştirilmesi için sayısız seçenek vardır” ifadesi yerinde olmakla birlikte, bu seçeneklerin çeşitliliği; ülkelerin finansal sistem yapıları, yasal düzenlemeleri ve düzenleyici kurumlarının etkinliği gibi birçok faktöre bağlı olarak değişkenlik göstermektedir (MASAK, 2024).

Günümüzde özellikle teknolojik gelişmelerin de etkisiyle kara para aklamaya yönelik yöntemler hem çeşitlenmiş hem de daha sofistike hale gelmiştir. Koç ve Taşova'nın (2024: 86) çalışmasında belirtildiği üzere, çağdaş aklama teknikleri şu başlıklar altında toplanabilir:

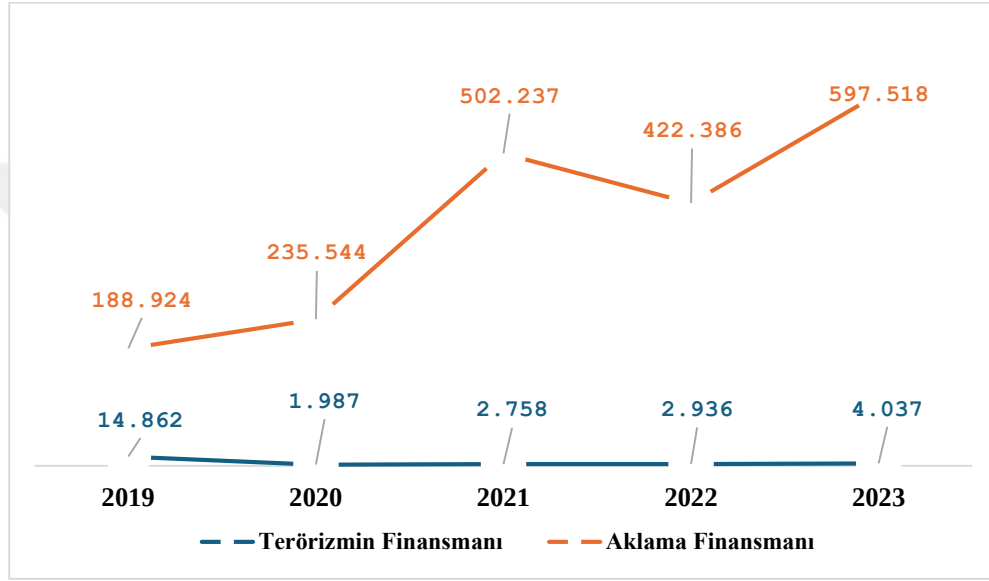
- **Paranın fiziki olarak ülke dışına çıkarılması:** Nakit paranın sınır ötesine taşınarak daha az denetime tabi finansal sistemlere sokulması.
- **Şirinler yöntemi (smurfing):** Büyük meblağların küçük parçalara bölünerek farklı kişiler aracılığıyla sisteme sokulması, böylece şüphe çekmeden izlenebilirliğin azaltılması.
- **Parçalama yöntemi:** İşlemlerin çok sayıda alt işlem şeklinde gerçekleştirilerek dikkat çekmeden sistemden geçirilmesi.
- **Paravan, hayali veya göstermelik şirketler aracılığıyla aklama:** Ticari faaliyet görüntüsü altında yasa dışı gelirlerin meşrulaştırılması.
- **Sahte fatura ve hayali işlemler yoluyla aklama:** Mal veya hizmet alım-satımı varmış gibi düzenlenen belgeler aracılığıyla gayrimeşru kazançların meşru gibi gösterilmesi.
- **Vergi cennetlerinde aklama:** Finansal gizlilik sağlayan ve düşük denetim uygulanan ülkelerde şirket kurma veya hesap açma yoluyla aklama faaliyetleri yürütülmesi.
- **İnternet ve mobil uygulamalar yoluyla aklama:** Kripto para borsaları, online ödeme sistemleri ve mobil finansal araçlar üzerinden iz bırakmadan işlem yapılması.

Bu yöntemler, kara para aklayan kişilerin yasal denetim mekanizmalarından kaçınmak için benimsedikleri temel stratejiler arasında yer almakta olup, finansal sistemlerin zafiyetlerinden ve uluslararası düzenlemelerdeki uyumsuzluklardan faydalanmaktadır. Bu nedenle, ulusal ve uluslararası düzeyde etkili bir mücadele için bu yöntemlerin tanımlanması, izlenmesi ve önlenmesine yönelik düzenlemelerin sürekli güncellenmesi büyük önem arz etmektedir (FATF, 2023; MASAK, 2024).

Kara para aklama suçuyla mücadelede 1989 yılında kurulan Mali Eylem Görev Gücü (FATF) her yıl analizler yaparak siyah ve gri listeler yayınlamaktadır. Finansal sistemi güvenilir olmayan, denetlenemeyen ülkeleri siyah listede yer alır. Burada İran, Kuzey Kore

ve Myanmar bulunur. Finansal sisteminde bozulmalar olan, verilen tavsiyeleri yerine getirmekten imtina eden, yeniden tavsiyelere uyulması durumunda güvenilir finansal sisteme sahip olabilecek ülkeleri ise gri listede yer alır.

Bu listede Arnavutluk, Demokratik Kongo, Ürdün, Panama, Barbados, Cebelitarık, Mali, Güney Sudan, Uganda, Birleşik Arap Emirlikleri, Filipinler, Burkina Faso, Haiti, Mozambik, Senegal, Suriye, Cayman, Tanzanya, Jamaika Adaları, Nijerya, Güney Afrika, Türkiye yer almaktadır.



Kaynak: MASAK 2023 Faaliyet Raporu'ndan Alınarak Tarafımca Hazırlanmıştır.

Grafik 2.8. Şüpheli İşlem Bildirimlerinin Aklama ve Terörizmin Finansmanı Açısından Dağılımı

2023 yılı itibarıyla Mali Suçları Araştırma Kurulu (MASAK) tarafından alınan şüpheli işlem bildirimlerinin yükümlü gruplarına göre dağılımı incelendiğinde, bildirimlerin büyük çoğunluğunun elektronik ortam üzerinden gerçekleştirildiği görülmektedir. Özellikle finansal sistemin dijitalleşmesi ve teknolojik araçların kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte, şüpheli işlem bildirimleri daha hızlı ve sistematik biçimde alınabilmektedir (MASAK, 2024).

Yıl boyunca en fazla şüpheli işlem bildirimi gönderen yükümlü gruplar; bankalar, ödeme kuruluşları, elektronik para kuruluşları ile kripto varlık hizmet sağlayıcıları olmuştur. Bu durum, söz konusu finansal kuruluşların işlem hacmi bakımından sistemde önemli bir yer tutmaları ve aynı zamanda yükümlülüklerini yerine getirme konusundaki teknik kapasitelerinin görece daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır (MASAK, 2024).

Ayrıca, kripto varlık hizmet sağlayıcılarının 2021 yılında yükümlü grubu kapsamına alınmasının ardından bu alanda bildirilen şüpheli işlem sayısında da dikkat çekici bir artış gözlemlenmiştir. Bu gelişme, dijital varlık piyasalarının kara para aklama riski açısından nasıl bir odak noktası haline geldiğini de göstermektedir (FATF, 2023).

2.2.10. Parada Sahtecilik (Kalpazanlık)

Farsça “pare” kelimesinden dilimize geçmiş olan “para” kelimesi günlük hayatımızda nakit, servet, kazanç anlamlarını da içermektedir. Ancak para kavramı bulunduğu yaşanıldığını döneme göre anlamında farklılık gösteren değişken bir kavramdır. Para, günümüzde işlevlerine bakılarak tanımı yapılmaktadır. Buna göre para; genel kabul görmüş değişim aracıdır, birikim aracıdır ve hesaplama birimidir. Bunlar hem paranın işlevleri hem de parayı genel olarak tanımlamaya yeterlidir.

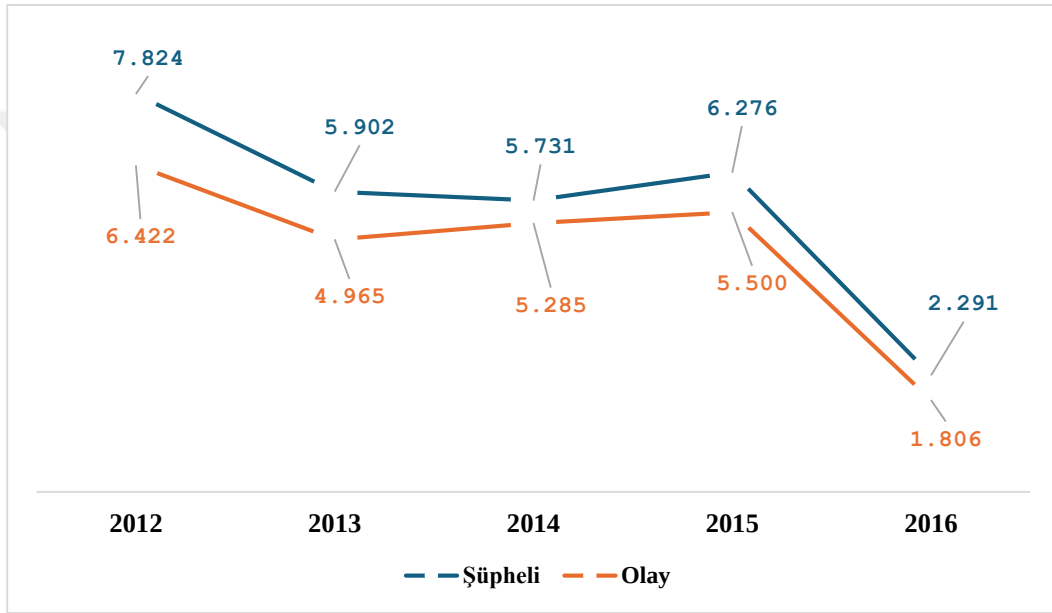
Sözlük tanımıyla para, “devletçe bastırılan, üzerinde değeri yazılı kâğıt veya metalden ödeme aracı” olarak ifade edilmektedir (Türk Dil Kurumu, 2024). Latince “corruptionem” İngilizce ve Fransızca “corruption” olarak karşılık bulunan Farsça kökenli “sahte” kavramı sözlüklerde, “bir şeyin aslına benzetilerek yapılan, düzmece” olarak tanımlanmaktadır (Çağlayan, 1984: 24)

Paranın birçok farklı çeşidi bulunmaktadır. Çünkü para olgusu dünyanın farklı yerlerinde ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Kullanılan yerlerde ise farklı mallar ile kıyas edilmiştir. Buna göre paranın çeşitleri; mal para, temsili para, kâğıt para, madeni para, kaydi para, plastik para, elektronik para, kripto para şeklindedir.

Tarihsel süreç içerisinde para, değişim aracı olarak ekonomik ilişkilerin temel unsurlarından biri haline gelmiştir. Ancak paranın bu denli önemli bir araç olarak kullanılmaya başlanmasıyla birlikte, bazı bireyler emek sarf etmeden maddi kazanç elde etme amacıyla yasa dışı yollara başvurma eğiliminde olmuşlardır. Bu yolların başında ise paranın sahtesinin üretilmesi, yani parada sahtecilik (kalpazanlık) gelmektedir (Kaya, 2021: 45). Parada sahtecilik kavramı, farklı dillerde benzer anlamlarla karşılık bulmaktadır. Fransızca’da *falsification*, İtalyanca’da *contraffazione* ve İngilizce’de *forgery* terimleriyle ifade edilen bu kavram, sözlük anlamıyla “devlet tarafından çıkarılmış ve tedavüle sunulmuş gerçek paralara benzer şekilde, gizlice ve yasa dışı olarak sahte para basılması ve bu paraların dolaşıma sokulması” biçiminde tanımlanabilir (TDK, 2024).

Bu suç tipi, yalnızca ekonomik yapıyı tehdit eden bir unsur değil; aynı zamanda devletin para basma tekeline ve bu yolla sağladığı ekonomik güvenliğe yönelik bir tehdit unsuru olarak da değerlendirilmektedir. Bu bağlamda para sahtecilik, hem ekonomik suçlar hem de kamu güvenliği açısından ciddi bir suç niteliği taşımaktadır (Demir, 2020: 119).

Kalpazanlık, gelişen teknoloji ve küreselleşmenin etkisi ile daha kolay bir şekilde yapılabilir hale gelmiştir. Artık bu uluslararası suç boyutuna ulaşmıştır. Günümüzde ülke ekonomilerini tehdit edecek seviyeye gelmektedir.



Kaynak: Emniyet Genel Müdürlüğü KOM 2015 Raporu'ndan Alınarak Tarafımca Hazırlanmıştır.

Grafik 2.9. Türkiye'de 2012-2016 Yılları Arasında Para Sahtecilik Oranları

Türkiye'de para sahtecilik suçlarına yönelik yapılan operasyonlar yıllar içerisinde dalgalı bir seyir izlemiştir. Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Dairesi (KOM) tarafından hazırlanan 2016 yılı faaliyet raporunda yer alan verilere göre, sahte kâğıt para suçlarına yönelik operasyon sayısında 2015 yılına kıyasla %67 oranında bir azalma yaşanmıştır. Bu dikkat çekici düşüş, ilgili dönemde devletin önceliğinin Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ) ile mücadeleye yöneltilmiş olmasına bağlanmaktadır (EGM KOM, 2016: 52).

Raporda belirtildiği üzere, 2016 yılı Türkiye açısından olağanüstü bir dönem olmuş; 15 Temmuz darbe girişiminin ardından güvenlik birimlerinin öncelikli olarak terör örgütleriyle mücadeleye yoğunlaşması, diğer organize suç türlerine karşı yürütülen

operasyonların sayısında görece bir azalma ile sonuçlanmıştır. Bu durum, güvenlik politikalarının önceliklendirilmesinin farklı suç türlerinin takibine doğrudan etki edebileceğini göstermesi bakımından önemlidir (KOM, 2016).

2.3. Diğer Kanunlardaki Bazı Mali Suçlar

Bu bölüme kadar bahsettiğimiz mali suçlar içerisinde yer alan vergi suçları ve TCK’de yer alan ekonomik suçlar dışında gümrük, kaçakçılıkla mücadele, bankacılık ve serbest piyasa kanunlarında yer alan mali suçlarda Türk Hukukunda ekonomik suçlar içerisinde yer almaktadır.

2.3.1. 4458 Sayılı Gümrük Kanunu’ndaki Suçlar

4458 sayılı Gümrük Kanunu ile 5607 Sayılı Kaçakçılık kanunu arasında büyük oranda ve detaylı bir şekilde bağ bulunmaktadır. Kaçakçılık, “Bireylerin devlete vermekle yükümlü olduğu vergiyi vermemek için hile kullanması, alım satımı yasak maddeleri gizlice alıp satmak ve bu suretle menfaat sağlamaktır” şeklinde tanımlanmıştır.

Gümrük kaçakçılığı Türk Hukukunda 4458 sayılı kanun ile düzenlenmiştir. Bu kanun ve literatüre göre gümrük kaçakçılığı suçlarına uyuşturucu madde kaçakçılığı, emtia kaçakçılığı, akaryakıt kaçakçılığı, alkollü içki, tütün ve mamulleri kaçakçılığı, kültür ve tabiat varlıkları kaçakçılığı şeklinde sıralanabilir.

Gümrük vergileri antik çağlardan itibaren ülkenin hem ithalat hem ihracat dengesini korumayı, ülke içerisinde rekabet adaletini sağlamak için oldukça önemlidir. Aslında en temel hedefin “dış ticarete korumacılık” en uygun olacak ifadedir. Gümrük vergilerinin düzgün işlemediği, sınır sorunlarının yaşandığı, sağlam bir gümrük korumasının olmadığı toplumlar uzun vadede çöküşler yaşamıştır. Osmanlı Devleti’nde siyasi araç olarak kullanılan kapitülasyonların gümrük üzerindeki olumsuz etkileri ülkeyi çöküşe götüren nedenlerden birisidir (Aslan, 2020:10).

Osmanlı Devleti’nin Fransa’ya vermiş olduğu kalıcı kapitülasyonlar, Belgrat Anlaşması ile Rusya’ya verilen ayrıcalıklar ve İngiltere’ye verilen kapitülasyonlar sonucunda yerli Pazar denetimi yabancıların eline geçmiş, yerli üretici ve yabancı tacirler arasında rekabet dengesi bozulmuştur. Ayrıca ülkeye hammadde ihracı oldukça kolaylaşmış, küçük esnaf içeri giren yabancı sermaye ile mücadele edememiştir. Bunu sonucunda ticaret,

sanayileşme tamamen durmuştur. Osmanlı Devleti'nin yaşamış olduğu bu olumsuz süreç aslında gümrük politikalarının önemini de ortaya koymaktadır.

Devletler, ekonomik ve toplumsal düzenin sağlanması amacıyla dış ticarete konu olan eşya hareketleri üzerinde çeşitli denetim ve düzenlemeler öngörmektedir. Bu düzenlemelerin temel amacı; ülke ekonomisinin gelişimini yönlendirmek ve denetim altına almak, toplum sağlığını korumak, hayvan ve bitki varlıklarının sürekliliğini sağlamak, kamu güvenliğini tesis etmek, kültürel varlıkların korunmasını güvence altına almak, iç piyasa dengesi ile dış ticaretin sürdürülebilirliğini sağlamak gibi kamusal faydaya dayalı çok yönlü hedefleri gerçekleştirmektir (Aslan, 2020: 12).

Bu çerçevede gümrük işlemleri, yalnızca mali bir araç olarak değil, aynı zamanda devletin ekonomik, sosyal ve kültürel politikalarını uygulamaya koyduğu stratejik bir mekanizma olarak işlev görmektedir. Gümrük düzenlemeleri sayesinde eşya giriş ve çıkışları kontrol altına alınmakta, böylece kamu düzeni ve toplumsal refahın korunması hedeflenmektedir. Bu bağlamda, devletin vergi geliri elde etmesi ise asıl amacın yanında ikincil (yan) bir fayda olarak değerlendirilmektedir (Aslan, 2020: 12).

Türkiye'de bu düzenlemelerin yasal dayanağını, 4458 sayılı Gümrük Kanunu oluşturmaktadır. 4 Kasım 1999 tarihinde yürürlüğe giren bu kanun, Avrupa Birliği ile uyumlu bir çerçevede hazırlanmış olup, eşya hareketlerinin gümrük rejimleri kapsamında etkin ve denetimli biçimde yürütülmesini hedeflemektedir.

4458 Sayılı Gümrük Kanunu;

Madde 1: Bu Kanunun amacı, Türkiye Cumhuriyeti Gümrük Bölgesine giren ve çıkan eşyaya ve taşıt araçlarına uygulanacak gümrük kurallarını belirlemektir.

Madde 2: Türkiye Cumhuriyeti Gümrük Bölgesi, Türkiye Cumhuriyeti topraklarını kapsar. Türkiye kara suları, iç suları ve hava sahası gümrük bölgesine dahildir. Bu Kanunda geçen Türkiye Gümrük Bölgesi ve Gümrük Bölgesi kavramları Türkiye Cumhuriyeti Gümrük Bölgesini ifade eder. Şeklinde açıklanmıştır.

Gümrük işlemleri sırasında gerçekleştirilen usulsüzlükler ve yanıltıcı beyanlara karşı uygulanacak idari yaptırımlar, 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nun 234 ila 238. maddeleri arasında ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir. Bu maddelerde, beyan hatalarının niteliğine ve vergi kaybına yol açma durumuna göre farklı oranlarda para cezaları öngörülmektedir.

Kanuna göre, ithalat işlemlerinde beyan edilen eşya değerinin, ithalat vergilerine esas alınan kıymetin %5'inden fazla sapma göstermesi ya da vergiye tabi eşyaların değerinin eksik beyan edilmesi durumunda, vergi farkının üç katı kadar idari para cezası uygulanmaktadır. Ancak, maddi hata ya da önemsiz düzeydeki sapmalar nedeniyle ortaya çıkan ve %5'lik sınırı aşmayan yanlış beyanlar için, yalnızca vergi farkının yarısı kadar para cezası verilmektedir (Yeniay, 2023: 56).

Öte yandan, beyan sahibi tarafından gümrük idaresine gönüllü olarak bildirilen ve düzeltilen beyan hatalarında, idari para cezası yalnızca vergi farkının %10'u oranında uygulanmakta; böylece pişmanlık ve iş birliği durumunda ceza oranı azaltılmaktadır. Bu uygulama, hataların kasıtlı değil, ihmale dayalı olması halinde daha orantılı bir yaptırım rejimi öngörmektedir.

Daha ağır yaptırımlar ise ithalatı yasaklanmış eşyalar söz konusu olduğunda devreye girmektedir. Bu durumda, yalnızca gümrük vergisi alınmakla kalmayıp, ayrıca eşyanın gümrüklenmiş değerinin dört katı kadar idari para cezası uygulanmaktadır. İhracata konu eşyalarla ilgili olarak ise, ilgili kurum ve kuruluşlardan alınması zorunlu uygunluk belgesi, izin, lisans gibi belgelerin gerçekte gerekmediğinin sonradan tespiti hâlinde, eşyanın gümrük kıymetinin %10'u oranında idari para cezası öngörülmektedir.

Ayrıca, yolcuların kendilerine ait olmayan eşyaları hediyelik veya özel eşya gibi göstererek beyan etmeleri halinde, bu yanlış beyana konu olan eşyalar üzerinden alınması

gereken vergiler iki katı olarak tahsil edilmektedir. Bu düzenleme, bireysel beyan sorumluluğunu güçlendirmeye yönelik olarak yer almaktadır (Yeniay, 2023: 56).

2.3.2. 5607 Sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'ndaki Suçlar

Kaçakçılık suçları doğası gereği sınır ihlali ve gümrük kaçakçılığı yapılarak ortaya çıkar. Özellikle sınır ihlali ile oldukça iç içedir. Bunlara ek olarak ürün ve eşyalar ülkemizde üretilse bile 5607sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununda yer alan özellikleri taşımadığı süre kaçak olarak sayılacaktır. Kaçakçılıkla mücadele hudut güvenliğinin yanı sıra ürünü ülkeye sokan, depolayan, satışa arz eden suç örgütlerinin yakalanması ve elde edilen gelire el koyulması oldukça önem arz etmektedir.

Türkiye, jeostratejik konumu itibarıyla hem Asya hem de Avrupa kıtaları arasında bir köprü vazifesi görmekte olup, kara sınırlarını Avrupa'da Yunanistan ve Bulgaristan, Asya'da ise Gürcistan, Ermenistan, Azerbaycan (Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti aracılığıyla), İran, Irak ve Suriye ile paylaşmaktadır. Bu sınır yapısı, Türkiye'yi hem yasal ticaret hem de yasa dışı ticaret açısından önemli bir geçiş güzergâhı haline getirmiştir (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2023).

Türkiye'ye yönelik kaçak eşya girişleri büyük ölçüde kara yolu üzerinden gerçekleşmekte olup, bu kapsamda özellikle İran, Irak, Suriye, Bulgaristan ve Gürcistan sınır kapıları riskli geçiş noktaları olarak öne çıkmaktadır. Bunun yanı sıra, hava ve deniz yolu ile gerçekleştirilen kaçak eşya girişlerinde ise Birleşik Arap Emirlikleri, Çin ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) öne çıkan ülkelerdir (EGM KOM, 2022).

Ülkeye yasa dışı yollardan giren ürünlerin önemli bir kısmını elektronik ve teknolojik eşyalar oluşturmaktadır. Bu ürünlerin büyük bölümünün Çin menşeli olduğu tespit edilmektedir. Söz konusu kaçak ürünler hem vergi kaybına hem de yerli üreticilerin haksız rekabetle karşı karşıya kalmasına yol açmaktadır. Bu durumu dengelemek ve yerli sanayiye korumak amacıyla, Çin'den ithal edilen belirli ürün gruplarına karşı kota, anti-damping vergisi ve benzeri ticaret politikası önlemleri uygulanmaktadır (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2023).

5607 Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu;

(1) Bu Kanunun amacı, kaçakçılık fiilleri ve yaptırımları ile kaçakçılığı önleme, izleme, araştırma usul ve esaslarını belirlemektir.

MADDE 3 – (1) Eşyayı, gümrük işlemlerine tabi tutmaksızın ülkeye sokan kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis ve on bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Eşyanın, gümrük kapıları dışından ülkeye sokulması halinde, verilecek ceza üçte birinden yarısına kadar artırılır.

Şeklinde açıklanmıştır.

Burada ele alacağımız kaçakçılık çeşitleri akaryakıt kaçakçılığı, tütün mamulleri ve alkollü içki kaçakçılığı, emtia kaçakçılığı, kültür ve tabiat varlıkları kaçakçılığıdır.

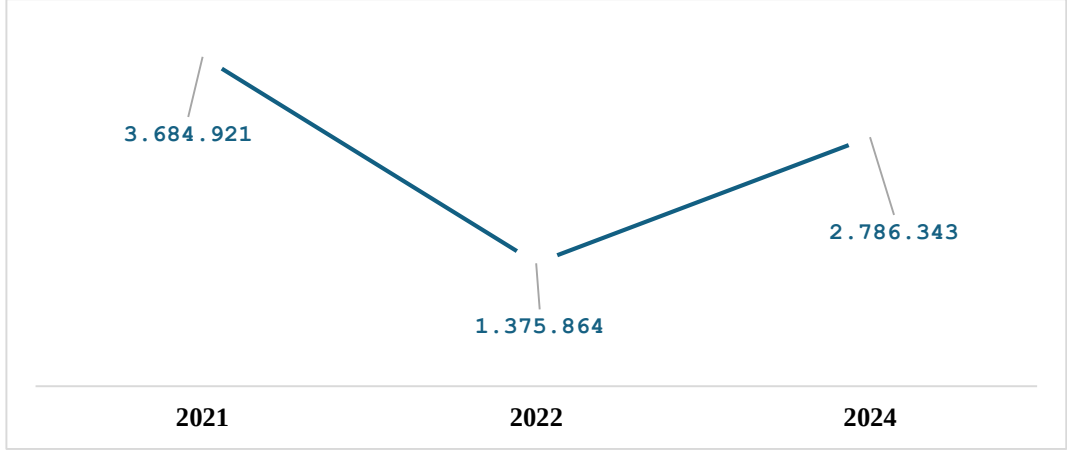
Akaryakıt Kaçakçılığı

Ülkemizin gelişmesi ve şu andaki konumunda olmasında enerjinin rolü oldukça büyüktür. Petrol sektörü ise, doğrudan ya da dolaylı olarak etkileşim içinde olduğu sanayi ve akaryakıt piyasası açısından oldukça önemlidir.

Türkiye, stratejik konumu ve sınır komşusu olduğu birçok akaryakıt üreticisi ülke nedeniyle, akaryakıt kaçakçılığı ile ciddi bir şekilde mücadele etmektedir. Bu durum, devletin önemli miktarda vergi gelirinden mahrum kalmasına yol açmakta ve ekonomik kayıplar oluşturmakta olup, aynı zamanda kamu sağlığı ve çevre üzerinde de olumsuz etkiler doğurmaktadır (Özdemir, 2022).

Kaçak akaryakıt kullanımı, özellikle standartların altında yakıtın tüketilmesi nedeniyle taşıtların mekanik aksamında hasarlara neden olmakta, bu da hem ekonomik hem de teknik açıdan olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Ayrıca, kaçak akaryakıtın içeriğindeki zararlı maddeler nedeniyle atmosfere yayılan kirleticiler hava kalitesini düşürmekte ve insan sağlığını tehdit etmektedir (T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2023).

Türkiye'nin, özellikle İran, Irak, Gürcistan ve Suriye gibi akaryakıt üreticisi ülkelerle uzun kara sınırlarına sahip olması, bu ülkeler ile Türkiye arasındaki fiyat farklılıklarının akaryakıt kaçakçılığını teşvik eden önemli bir faktör olarak ön plana çıkmasına neden olmaktadır (EGM KOM, 2021). Bu nedenle, kaçakçılıkla mücadelede sınır kontrollerinin sıkılaştırılması, denetimlerin artırılması ve uluslararası iş birliğinin güçlendirilmesi büyük önem taşımaktadır.

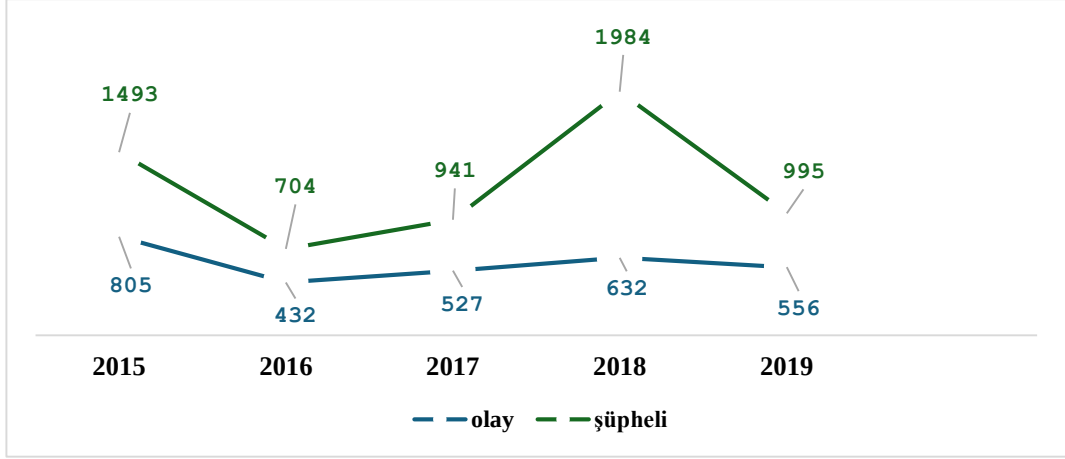


Kaynak: Ticaret Bakanlığı KOM Raporlarından Alınarak Tarafımca Hazırlanmıştır.

Grafik 2.10. 2021-2024 Yılları Arasında Yakalanan Akaryakıt Miktarları (Litre)

Grafikte, Türkiye’deki akaryakıt kaçakçılığı miktarının 2021–2024 yılları arasındaki değişimi litre cinsinden gösterilmektedir. Veriler incelendiğinde, kaçakçılık miktarında dalgalı bir seyir izlendiği görülmektedir. 2021 yılında, akaryakıt kaçakçılığı miktarı 3.684.921 litre ile en yüksek seviyede gerçekleşmiştir. 2022 yılında, bu miktar büyük bir düşüşle 1.375.864 litreye gerilemiştir. Bu, bir yıl öncesine göre yaklaşık %63’lük bir azalma anlamına gelmektedir. Bu düşüş, ilgili dönemde yürürlüğe konan denetim mekanizmalarının etkinliğini ya da politika değişikliklerini işaret ediyor olabilir. 2024 yılına gelindiğinde ise kaçakçılık miktarında tekrar bir artış gözlemlenmekte ve toplam kaçak akaryakıt 2.786.343 litreye yükselmektedir. Her ne kadar bu değer 2021 seviyesinin altında kalsa da 2022 yılına kıyasla önemli bir artış söz konusudur (yaklaşık %102 artış).

Grafik, Türkiye’de akaryakıt kaçakçılığı ile mücadelede belirli dönemlerde başarı sağlandığını, ancak bu başarıların sürdürülebilir olmadığını göstermektedir. 2022 yılında kaydedilen ciddi düşüş, denetim ve kontrol uygulamalarının etkili olabileceğini gösterirken, 2024’teki artış bu önlemlerin ya gevşetildiğini ya da yeni kaçakçılık yöntemlerinin geliştirildiğini düşündürmektedir. Bu nedenle, uzun vadeli ve kalıcı çözümlerin geliştirilmesi önem arz etmektedir.

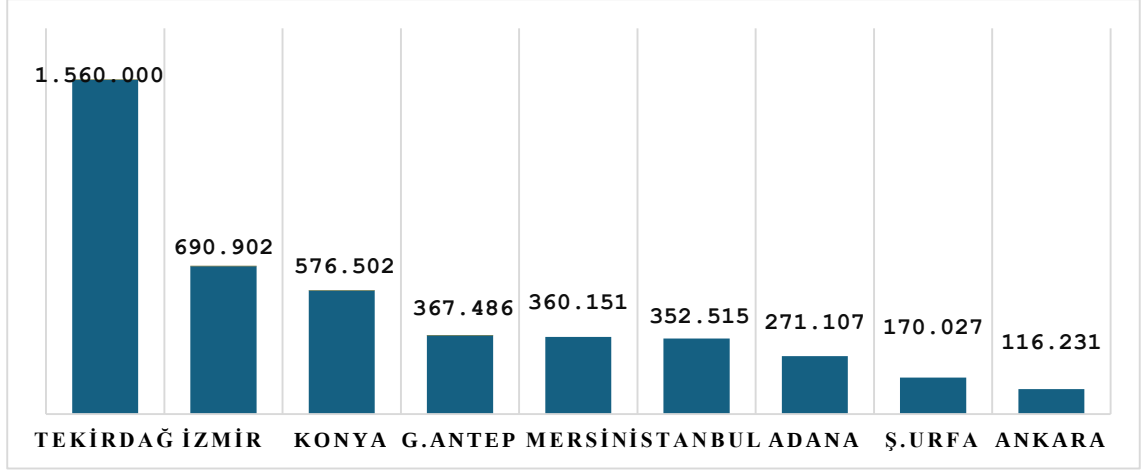


Kaynak: Ticaret Bakanlığı KOM Raporlarından Alınarak Tarafımca Hazırlanmıştır.

Grafik 2.11. Yıllara Göre Akaryakıt Kaçakçılığı ve Şüpheli Olay Sayıları

2015 yılında 805 olay meydana gelmiş olup bu olaylara ilişkin 1493 şüpheli tespit edilmiştir. Bu yıl, olay başına yaklaşık 1,85 şüpheli düştüğü görülmektedir. 2016 yılına gelindiğinde ise hem olay sayısı (432) hem de şüpheli sayısı (704) önemli ölçüde azalmıştır. Bu düşüş, muhtemelen ilgili yıl içinde alınan yasal ve idari tedbirlerin bir sonucu olabilir. 2017 yılında olay sayısı 527'ye, şüpheli sayısı ise 941'e yükselmiş, böylece önceki yıla kıyasla bir artış eğilimi gözlemlenmiştir. Bu artış, kaçakçılıkla mücadeledeki kontrol mekanizmalarının yeniden yapılandırılması ya da kaçakçılığın yöntem değiştirmesiyle ilişkili olabilir. 2018 yılı, inceleme dönemi içerisinde en yüksek değerlere ulaşılan yıl olarak dikkat çekmektedir. Bu yıl 1984 şüpheli ile 632 olay tespit edilmiştir. Bu durum gerek kaçakçılık faaliyetlerinin yoğunlaştığını gerekse yakalanan şüpheli sayısında belirgin bir artış olduğunu göstermektedir. Özellikle bu yılki keskin artış, kapsamlı operasyonlar veya kaçakçılık faaliyetlerinin bölgesel olarak yoğunlaşmasıyla açıklanabilir. 2019 yılında ise olay sayısı 556'ya, şüpheli sayısı ise 995'e gerilemiştir. Bu azalma, önceki yıl yaşanan artışın ardından alınan caydırıcı önlemlerin etkili olduğuna işaret edebilir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, yıllar itibarıyla olay ve şüpheli sayılarında dalgalanmalar yaşandığı görülmekte, bu durum akaryakıt kaçakçılığıyla mücadelede alınan önlemlerin etkinliği, denetim süreçlerinin yoğunluğu ve piyasa dinamikleri gibi çeşitli faktörlerle ilişkilendirilebilir.



Kaynak: Ticaret Bakanlığı KOM Raporlarından Alınarak Tarafımca Hazırlanmıştır.

Grafik 2.12. 2019'da En Çok Akaryakıt Ele Geçirilen İller

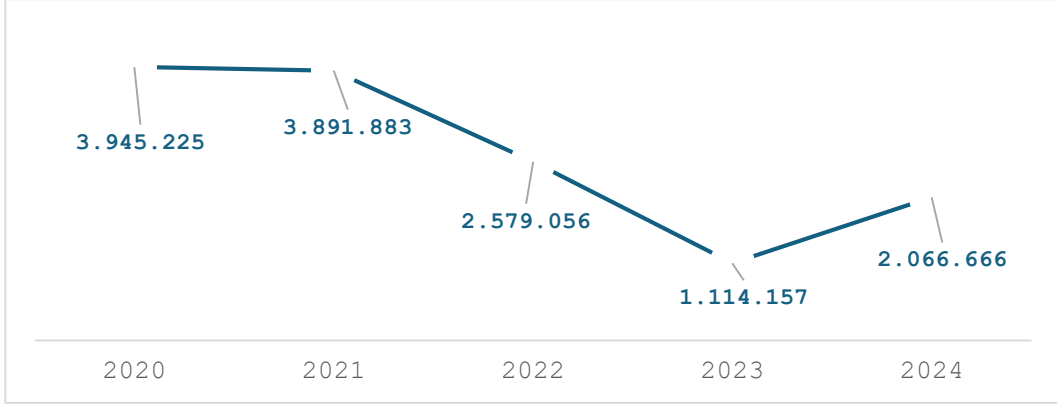
2019 yılında akaryakıt kaçakçılığına yönelik yürütülen çalışmalar, geniş hinterlanda sahip limanlar, ham petrol boru hatlarının güzergâhları ile sanayileşmiş ve sınır şehirlerine odaklanmıştır. Bu kapsamda, Tekirdağ, İzmir, Konya, Gaziantep, Mersin ve İstanbul illeri, kaçak akaryakıtın en çok tespit edildiği bölgeler arasında yer almaktadır. Bahsi geçen iller, hem stratejik konumları hem de ekonomik faaliyet yoğunlukları nedeniyle kaçakçılık faaliyetlerinin merkezi haline gelmiştir (EGM KOM, 2019).

Bu durum, lojistik altyapı ve sınır güvenliği açısından risklerin belirlenmesi ve kaynakların etkin kullanılması açısından önemli veriler sunmaktadır. Söz konusu bölgelerdeki denetimlerin artırılması ve iş birliği mekanizmalarının güçlendirilmesi, akaryakıt kaçakçılığı ile mücadelede etkinliğin artırılması bakımından kritik öneme sahiptir (Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu, 2020).

Tütün Mamulleri Kaçakçılığı

Tütün mamulleri ve alkollü içki kaçakçılığı ile mücadelede vergi kaybının önlenmesi, suç örgütlerinin finansmanının engellenmesi, haksız rekabetin engellenmesi gibi sebeplerin yanında insan sağlığının korunması da en önemli sebeplerdendir.

Tütün mamullerinin diğerlerine göre daha kolay temin edilmesi, uyuşturucu suçlarındaki cezalar gibi bu suçun cezasının caydırıcı olmaması ve yüksek kar getirisinin olması tütün mamullerinde kaçakçılığı cazip hale getirmektedir. Özellikle doğu ve güneydoğu Anadolu bölgemizde tütün mamulleri kaçakçılığının bir suç olarak değil kazanç olarak görülmesi bu suçun en önemli nedenlerinden biri olmaktadır.



Kaynak: Ticaret Bakanlığı 2024 Raporlarından Alınarak Tarafımca Hazırlanmıştır.

Grafik 2.13. 2020-2024 Yıllarında Ele Geçirilen Tütün Mamulleri Sayısı (Paket)

Yukarıda verilen grafikte görüldüğü gibi güvenlik güçleri tarafından ele geçirilen paket olarak hesaplanan tütün mamullerinde 2021-2023 yılları arasında sürekli büyük oranda bir azalış görülmektedir. Bunun Gümrük Bakanlığının 2021 yılında yapmış olduğu 3 yıllık kontrol ve denetim planına bağlamak mümkündür. Azalma olduğu dönemlerde ihbar ve şüpheli sayılarının fazla olduğu görülmektedir.

Bu da emniyet güçlerinin doğru ve tam zamanlı operasyonlar gerçekleştirdiğine, sınırlarda daha dikkatli ve titiz davranıldığını göstermektedir.

Bu süreçte ülkemizde ele geçirilen sigaraların büyük bir kısmı Bulgaristan, Çin, Endonezya menşeli sigaralar olduğu görülmektedir. Bu sigaraların Dubai Jebel Ali Limanı Serbest Ticaret Bölgesi üzerinden kara yolu ile Irak, Suriye'nin Türkiye ile sınırına getirilip depolandığı, daha sonra Türkiye'ye sokulduğu anlaşılmaktadır. Doğu ve güneydoğu sınırlarımızdan gümrük rejiminin ihlal edilmesi ile ülkemize gelen bu sigarlar Van, Ağrı, Şırnak ve Hakkâri illerinde sınıra yakın köylerinde depolanmaktadır.

Güvenlik birimlerince 2024 yılı içerisinde ele geçirilen 2.066.666 paket kaçak tütün mamulünün neden olduğu vergi kaybının yaklaşık 130 milyar TL'yi geçtiği tahmin edilmektedir. Buna ek olarak 150 bin küçük esnafı da olumsuz etkileyerek haksız rekabetin büyümesinde etkili olmuştur. 2023 yılında ÖTV geliri yüzde 94,7 artışla 928 milyar TL'ye çıkmıştır. Bu toplanan vergi gelirinin 245,6 milyar lirası alkol ve tütün ürünlerinden, sağlanmıştır.

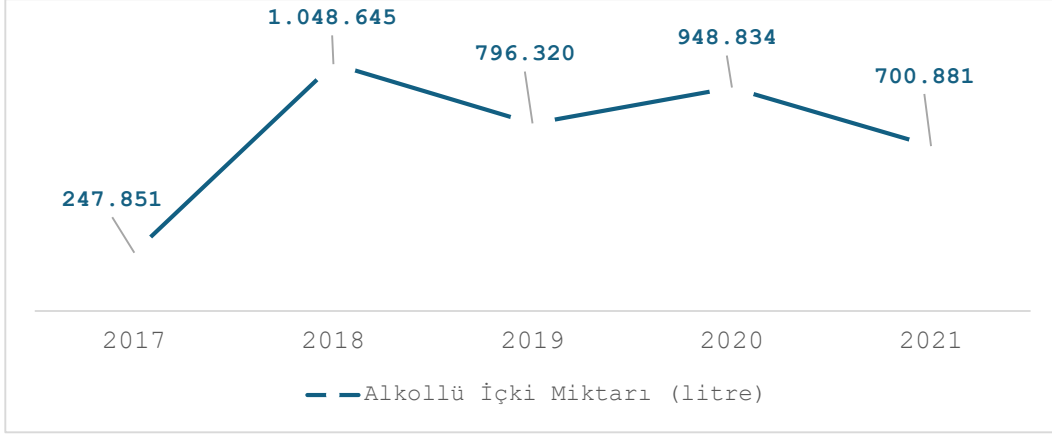
Alkollü İçki Kaçakçılığı

Tütün mamulleri kaçakçılığında olduğu gibi, alkollü içki kaçakçılığında mücadelede de ekonomik ve mali sebeplere ek olarak sağlık faktörü de çok etkilidir. Kaçakçılıkla mücadele kanununa göre üzerlerinde bandrol bulunmayan ya da taklit bandrol olan içkiler kaçak olarak sayılacaktır şeklinde bir açıklama yapılmıştır. Yapılan bu açıklamaya göre alkollü içki kaçakçılığı suçunun ortaya çıkması için iki seçenek vardır. Birincisi yurt dışından temini sağlanan alkollü içkilerin ülkeye sokulması, ikincisi ülkemizde yasadışı imalathanelerde üretim gerçekleşmesi ve piyasaya sürülmesidir.

Alkollü içki kaçakçılığına ilişkin faaliyetlerde, özellikle liman ve gümrük kapılarının bulunduğu illerde “karınca yöntemi” olarak adlandırılan kaçakçılık yöntemi ön plana çıkmaktadır. Bu yöntemde, yasa dışı alkollü içkiler genellikle karasularına yakın deniz bölgelerinden yatlar aracılığıyla ülkeye sokulmaktadır. Bu durum, kaçakçılığın deniz yolu üzerinden küçük miktarlarda ancak sık aralıklarla gerçekleştirilerek tespit edilmesinin zorlaştırılması amacıyla tercih edildiğini göstermektedir (Kara ve Demirtaş, 2022: 89).

Diğer taraftan, yasa dışı imalathanelerde üretilen alkollü içkiler, sağlık standartlarına uygun olmayan depo ve dkkn gibi ortamlarda, uzman olmayan kişilerce hazırlanmakta ve bu ürünlerin üzerine taklit veya orijinal bandrol yapıştırılarak piyasaya sürülmektedir. Taklit bandrollerin retimnin genellikle matbaalarda gerçekleştiği belirlenmiş olup, orijinal bandrollerin ise paravan şirketler aracılığıyla veya gerçek dışı ithalat beyanları kullanılarak temin edildiği tespit edilmiştir (Tütün ve Alkol Piyasası Düzenleme Kurumu [TAPDK], 2023).

Bu kaçakçılık türü, sadece ekonomik kayıplara neden olmakla kalmayıp, aynı zamanda sağlığa ciddi zararlar verebileceği için kamu sağlığı açısından da büyük bir tehdit teşkil etmektedir. Dolayısıyla, denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi ve etkin bir koordinasyonun sağlanması büyük önem arz etmektedir (Yılmaz, 2021).



Kaynak: 2021 KOM Raporundan Alınarak Tarafimca Hazırlanmıştır.

Grafik 2.14. 2017-2021 Yıllarında Ele Geçirilen Alkollü İçki Miktarı (Litre)

Grafik 2.14'te yer alan 2021 yılı alkollü içki kaçakçılığı istatistiklerinin incelenmesi sonucunda, 2020 yılına kıyasla olay sayısında %7'lik, şüpheli sayısında ise %10'luk bir düşüş olduğu görülmektedir. Bu azalışın temel nedeni olarak, 2021 yılında COVID-19 pandemisi kapsamında alkollü içki sunumu yapan işletmelerin kısmen veya tamamen kapatılması yönünde alınan tedbirler gösterilmektedir. Bu önlemler, kaçakçılık faaliyetlerinin gerçekleştiği alanların daralmasına yol açmıştır (Mali Suçları Araştırma Kurulu [MASAK], 2024).

Alkollü içki kaçakçılığı ve sahteciliği ile mücadele kapsamında yapılan çalışmalar neticesinde, 2021 yılında ele geçirilen kaçak ve sahte alkollü içkilerin büyük çoğunluğunun, turizm potansiyeli yüksek, nüfus yoğunluğu fazla ve ticaret merkezi konumunda bulunan illerde yoğunlaştığı tespit edilmiştir. Bu iller arasında, sırasıyla Adana, İzmir, İstanbul, Tekirdağ ve Antalya ilk beş sırayı paylaşmaktadır (MASAK, 2024).

Söz konusu veriler, kaçak alkollü içkiyle mücadelenin etkinliğinin artırılması için bölgesel risk analizlerinin önemini ve pandemi gibi olağanüstü koşulların suç istatistikleri üzerindeki etkisini göstermektedir.

Genel olarak, 2017–2021 dönemi alkollü içki kaçakçılığı açısından istikrarsız bir görünüm sergilemektedir. Bu durum hem ekonomik hem de sosyal faktörlerin kaçakçılık faaliyetleri üzerindeki etkisini ortaya koymakta; bu faaliyetlerin yalnızca güvenlik önlemleriyle değil, aynı zamanda fiyatlandırma politikaları ve halk sağlığı önlemleriyle bütüncül bir şekilde ele alınması gerektiğini göstermektedir.

Emtia Kaçakçılığı

Ülke ekonomisi ve insan sağlığına verdiği zararlar göz önünde bulundurulduğunda eşya (emtia) kaçakçılığı, mücadelesi önem arz eden suç türleri arasında yerini almaktadır. Emtia kaçakçılığı, diğer kaçakçılık suçlarında olduğu gibi ülkemizi vergi kaybına da uğratmaktadır. Bundan dolayı tüm yönleriyle etkin bir mücadele sağlanmalıdır.

2021 yılı içerisinde eşya (emtia) kaçakçılığına konu olan ürünler, çeşitli kategoriler altında sınıflandırılmaktadır. Bu kategoriler arasında elektronik emtia kaçakçılığı (cep telefonu, ekran kartı vb.), gıda ürünleri kaçakçılığı (çay, kahve, hurma vb.), oto ve oto yedek parça kaçakçılığı (otomobil, oto yedek parça vb.), ilaç ve tıbbi cihaz kaçakçılığı (tıbbi ilaçlar, cinsel performans artırıcı ürünler, bitki koruma ilaçları vb.), kıymetli taş ve maden kaçakçılığı (altın, gümüş, selenyum vb.), muhtelif emtia kaçakçılığı (oyuncak, kozmetik, gözlük, parfüm, saat, hırdavat, çakmak, elektronik sigara vb.) ve canlı hayvan kaçakçılığı (evcil hayvan vb.) yer almaktadır (Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Dairesi [EGM KOM], 2021).

Bu çeşitlilik, kaçakçılığın ekonomik ve sosyal etkilerinin geniş bir yelpazede hissedildiğini göstermekte olup, her bir kategoriye yönelik mücadele stratejilerinin özelleştirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Türkiye kültürel varlık açısından oldukça önemli ve değerli topraklara sahiptir. Bu kadar önemli bir kültürel zenginliğin getirdiği risk açısından değerlendirildiğinde hem kaynak hem de transit ülke konumundadır. Bu nedenle Türkiye, bu suçtan en çok zarara uğrayan ülkeler arasındadır.

Bu kaçakçılığa insanları iten en büyük sebep ise yurt içinde çok sıklıkla kullanılan ürünlerin fiyatlarının yüksek olmasıdır. Bu yüzden insanlar yurt dışı satın alma ürünleri tercih etmektedir. Bu sonuca göre suç örgütlerinin eğilimlerini tüketici talebi belirlemektedir. Yapılan yakalamalar sonucunda en büyük oran teknolojik aletlere aittir. 2023 yılında IMEI kaydı yapılmadan vergisiz kullanılan cihaz sayısı ise 1,5 milyonu geçmiştir.

Kültür ve Tabiat Varlıkları Kaçakçılığı

Ülkemizde tarihi eser kaçakçılığı münferit şekillerde gerçekleştirilse de organize suç olarak da yapılmaktadır. Ülkemizde bulunan doğal ve yapay kültürel tarihi eserler neredeyse

birçok ölkö ile ilişkilidir. Bundan dolayı organize suç boyutunu bulabilir. Bu kapsamda “kazıcı” gruplar tarafından ören yerlerinde ve sit alanlarında yapılan kaçak kazı sonucu ortaya çıkarılan tarihi eserlerin, örgüt yöneticileri adına hareket eden “toplayıcı” gruplara satıldığı, örgüt yöneticileri tarafından da yurt dışında bulunan temsilcilerine ulaştırıldığı görölmektedir (Sakar, 2020:257).

Yapılan yasa dışı kazılar Ege, Akdeniz ve İç Anadolu’da yoğunlukta olduğu görölmektedir. Yapılan bu kaçak kazılar özellikle bilimi, araştırmaları, üniversiteleri olumsuz etkilemektedir. Bu da yapılacak araştırmalar sonucunda ortaya çıkan doğru tarihsel bilgiyi negatif yönde değıştirmektedir.

Yurt dışından Türkiye’ye yüksek oranda tarihi eser arzı, ölkede faaliyet gösteren tarihi eser kaçakçılığı yapan suç örgütlerinin etkinliklerini artırmaktadır. Bu arzı oluşturan talepler ise genellikle yüksek bütçeli uluslararası müzeler, müzayede evleri ve zengin koleksiyonerlerden kaynaklanmaktadır. Özellikle Almanya, İngiltere, İsviçre ve Amerika Birleşik Devletleri gibi ölkelerde bulunan bazı müzayede galerilerinin, kültür varlığı kaçakçılığı yapan şahısların aracılık faaliyetlerini yürüttüğü ofisler haline geldiğı tespit edilmiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2022).

Bununla birlikte, ölkemizden yasadışı yollarla yurt dışına çıkarılan tarihi eserlerin bir kısmı, ilgili ölkelerle yapılan ikili anlaşmalar ve uluslararası iş birliği mekanizmaları çerçevesinde Türkiye’ye iade edilmektedir. Bu iade süreçleri, kültürel mirasın korunması ve ulusal kimliğin muhafazası açısından büyük önem taşımaktadır (UNESCO, 2021).

2.3.3. 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu’ndaki Suçlar

Günümüzde finans sektörünün önemini inkâr etmek neredeyse imkânsız bir hale gelmiştir. Bu sektörün genel ekonomi içerisindeki gün geçtikçe derinleşen durumu, önemi ve işlevleri reddedilemez bir gerçektir. Ayrıca günümüzde derinleşen durumuna bağılı olarak finans sektörü sadece ekonomide değıl toplumsal ve sosyal hayattaki yönüyle de oldukça ortaya çıkmakta ve değıer kazanmaktadır. Bunun en önemli nedeni ise finans sektörünün sunduğı hizmetlerin, toplumun neredeyse tüm kesimlerini ilgilendiren hizmetler olmasıdır. Örneğin, geçmişte sadece belirli bir kesime hitap eden bankalar, teknolojinin de gelişmesiyle fatura ödeme, para yatırma, maaş alma, kredi kartı alma gibi onlarca sebep ile kendisine gelen halkla tüm kesime hitap ediyor hale gelmiştir.

Bankaların toplum ile bu kadar bağlantılı olması yaşanan olumsuzlukların sadece bankayı değil tüm halkıda doğrudan etkilediği açıkça görülmüştür. Ülkemizde yaşanan bankacılık krizlerinin ve bazı bankaların Fon'a devredilmesinin ardından bankalar ve bankacılık suçları oldukça yoğun bir şekilde incelenmeye ve gündem olmaya başlamıştır. Bir ekonomik sistemin iyi işleyebilmesi için bankacılık sektörünün de iyi işleyen bir sisteme sahip olması gerekmektedir. Bu yaşananların etkisi ile 1999 yılında 4389 sayılı Bankalar Kanunu kabul edilmiş, 2005 yılında ise 5411 sayılı Bankacılık Kanunu yürürlüğe girmiştir.

Günümüzde hala geçerliliğini koruyan 5411 sayılı Bankacılık Kanununda 150-160. Maddeler arası bazı suçlara yer verilmiştir. Açıklanan bu suçlar ekonomik suç olarak kabul edilmektedir. Büyük bir serveti ve çok güçlü bir finansal büyüklüğü bünyesinde barındıran bankalar, ekonomik suçların işlenmesi için oldukça uygun ve özendirici bir ortama sahiptir.

Literatürde bazı yazarlar Bankacılık Kanunu'nda yer alan suçları, "Banka Tüzel Kişiliğine Karşı İşlenen Suçlar", "Güven ve Mülkiyete Karşı İşlenen Suçlar", "Bankacılık Düzenine Karşı İşlenen Suçlar" olarak ayırmaktadır. Ancak kanunda böyle bir ayrıma gidilmemiştir.

5411 sayılı Bankacılık Kanununa göre suçlar;

- İzinsiz Faaliyette Bulunma Suçu
- Mevduat ve Katılım Fonu Sahiplerinin Haklarını Engelleme Suçu
- Düzeltici, İyileştirici ve Kısıtlayıcı Önlemleri Almama Suçu
- Yetkili Merciler ile Denetim Görevlilerince İstenen Bilge ve Belgeleri Vermeme ve Görevlerini Yapmalarını Engelleme Suçu
- Belgelerin Saklanması Yükümlülüğüne Aykırı Davranma Suçu
- Gerçeğe Aykırı Beyanda Bulunma Suçu
- İşlemleri Kayıt Dışı Bırakma ve Gerçeğe Aykırı Muhasebeleştirme Suçu
- Sistemi Engelleme, Bozma, Verileri Yok Etme veya Değiştirme Suçu
- İtibarı Zedeleme Suçu
- Sırları Açıklama Suçu
- Zimmet Suçu

Şeklinde açıklanmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Bankacılık Kanunu'nun çeşitli maddeleri, banka faaliyetlerinde yasa dışı davranışların önlenmesine yönelik cezai hükümler içermektedir. Kanun'un 150. maddesine göre, yasal izinleri almadan banka faaliyetlerinde bulunan gerçek kişiler ile yatırım alan veya katılım fonu toplayan kişiler ve görevli personel, üç yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile birlikte beş bin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılır. Ayrıca, bu kişilerin yasal izin almaksızın ticari isimlerinde, belgelerinde veya kamuya yönelik beyanlarında banka adına veya banka gibi faaliyet gösterdikleri izlenimini vermeleri halinde, görevli personeller dahil olmak üzere, bir yıldan üç yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adlî para cezası öngörülmüştür (5411 sayılı Bankacılık Kanunu, 2019).

Kanun'un 151. maddesi, mevduat ve katılım fonlarının çekilmesiyle ilgili düzenlemelere uyulmaması durumunda, altı aydan iki yıla kadar hapis ve beş yüz güne kadar adlî para cezası uygulanmasını hükme bağlamaktadır. 153. maddede ise, yetkili makamlar ile denetim personelinin talep ettikleri belge ve bilgileri zamanında teslim etmeyenlere bir yıldan üç yıla kadar hapis ve 500 ile 1.500 gün arasında adlî para cezası verilmektedir. Ayrıca, denetim personelinin görevlerini engelleyenlere iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası uygulanmaktadır (Bankacılık Kanunu, 2019).

Kanun'un 154. maddesi, belgelerin saklanması yükümlülüğüne uyulmaması durumunda bir yıldan üç yıla kadar hapis ve 500 ile 1.500 gün adlî para cezası verilmesini düzenlemektedir. 155. maddede ise, bankacılık faaliyetlerine ilişkin belgelerde gerçek dışı beyanlarda bulunan veya bu belgelerin düzenlenmesine ilişkin evrakı imzalayanlara bir yıldan üç yıla kadar hapis ve bin beş yüz günden az olmamak üzere adlî para cezası öngörülmektedir (Bankacılık Kanunu, 2019).

Bankacılık Kanunu'nun 156. maddesi, muhasebe kayıtlarında kayıtsızlık, gerçek mahiyetine uygun olmayan kayıt tutulması, yıl sonu bilançolarının hesap mutabakatı yapılmadan kapatılması gibi usulsüzlükleri düzenlemekte olup, bu tür işlemlere ilişkin evrakları imzalayanların bir yıldan üç yıla kadar hapis ve bin beş yüz günden az olmamak üzere adlî para cezasına çarptırılmasını öngörmektedir. 159. maddede ise, bankacılıkla ilgili sırların açıklanması suçunun cezası bir yıldan üç yıla kadar hapis ve bin ile iki bin gün arasında adlî para cezası olarak belirtilmiştir (Bankacılık Kanunu, 2019).

Son olarak, 160. maddede, banka yönetim kurulu başkanı, üyeleri ve diğer personellerin bankadaki işlemleri, miktarları ve belgeleri zimmetine geçirmesi halinde altı yıldan on iki yıla kadar hapis cezası ve beş bin güne kadar adli para cezası uygulanacağı hükme bağlanmıştır. Ayrıca, mahkeme, bankanın uğradığı zararın tazminini de talep edebilmektedir (Bankacılık Kanunu, 2019).

2.3.4. 6362 Sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'ndaki Suçlar

Sermaye kelimesi Farsçadan dilimize geçmiştir. Sermaye kelimesinin hukuki anlamı insanların sahip oldukları her türlü servet ve mal varlığı anlamını taşımaktadır. Piyasa kelimesi ise İtalyancadan dilimize geçmiştir. Sözlükte ekonomi anlamıyla arz ve talebin karşılaştığı alan olarak geçmektedir.

Sermaye piyasası tanımı ise, orta ve uzun vadeye sahip olan fon kaynaklarının sahip olduğu arz ve talebinin ekonomide var olan aracı kuruluşlar aracılığıyla kaydıleştirilerek, bu kaynaklara daha kolay ve daha ucuza değiştirilebilme imkânı sunan piyasa olarak tanımlanabilir.

Sermaye piyasası dereceli bir yapıya sahiptir. Bu derecelendirme kaynağını menkul kıymetlerin ilk el veya ikinci elden satılmasından alır. Sermaye piyasası fon arz ve talep edenlerin doğrudan karşılaşmasını sağlar. Kişilere hem öz sermaye hem de borçlanma yoluyla sermaye oluşumunu sağlar. Böylelikle kaynaklar daha verimli kullanılır. Sermaye piyasasının işlevi, tasarruf sahiplerinin ya da yatırımcıların biriktirdikleri orta ve uzun vadeli fonları, bunları talep edenlere aktarmaktır.

Sermaye piyasası araçları;

- Menkul Kıymetler
- Hisse Senetleri
- Borçlanma Araçları
- Depo Sertifikaları
- Türev Araçlar
- Yatırım Sözleşmeleri

Şeklinde sıralanabilir.

Ülkemizde sermaye piyasasının tarihi oldukça eskidir. 1. Sanayi Devrimi ile anonim ortaklıklar ortaya çıkmıştır. Osmanlı'da yaşayan yabancı tüccarlar oraya çıkan anonim ortaklıkların tahvil ve hisse senetlerine talep göstermişlerdir. İlk borsa ve sermayenin temellerinin atılması 1922 yılında çıkarılan bir tüzük ile olmuştur. Ancak çağa uygun olarak harekete geçme ilk olarak 1981 yılında yürürlüğe giren 2499 Sayılı kanun ile olmuştur. 21. yy. ile dünyadaki dengelerin değişmesi, teknolojinin gelişmesi ve sermaye tanımının zamanla değişmesi gibi nedenlerle sermaye piyasasında yeni düzen ve kurallar ihtiyacı doğmuştur. Bunun için 2012 yılında 6362 Sayılı Sermaye Piyasası Kanunu kabul edilmiştir. Günümüzde de geçerliliğini korumaktadır (Adıgüzel, 2017).

6362 Sayılı Sermaye Piyasası Kanununa göre suçlar;

- Bilgi Suistimali (Madde 106)
- Piyasa Dolandırıcılığı (Madde 107)
- Usulsüz Halka Arz ve İzinsiz Sermaye Piyasası Faaliyeti (Madde 109)
- Güveni Kötüye Kullanma ve Sahtecilik (Madde 110)
- Bilgi ve Belge Vermeme, Denetimin Engellenmesi (Madde 111)
- Yasal Defterlerde, Muhasebe Kayıtlarında ve Finansal Tablo ve Raporlarda Usulsüzlük (Madde 112)
- Sır Saklama Yükümlülüğü (nün İhlali) (Madde 113)

Şeklinde açıklanmıştır.

6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu kapsamında, piyasada işlem gören araçlara ilişkin bilgi suistimalinde bulunan kişiler, üç yıldan beş yıla kadar hapis cezası veya adli para cezası ile cezalandırılmaktadır. Kanunda “Piyasa Dolandırıcılığı” başlığı altında, yatırımcıları yanıltmaya yönelik gerçek dışı veya yanıltıcı beyanlarda bulunanlar için üç yıldan beş yıla kadar hapis ve beş bin günden on bin güne kadar adli para cezası öngörülmüştür (Sermaye Piyasası Kanunu, 2012).

Sermaye piyasasında işlem gören araçların bedelleri, kıymetleri veya yatırımcıların kararlarını etkilemek amacıyla gerçek dışı bilgi veren ve bu yolla haksız kazanç elde edenler, üç yıldan beş yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası ile karşı karşıyadır. Ayrıca, sermaye piyasasında güvenin kötüye kullanılması suçunun nitelikli

hallerinde, suçlular üç yıldan uzun süreli hapis cezasına çarptırılmaktadır (Sermaye Piyasası Kanunu, 2012).

Kanun doğrultusunda görevlendirilen kişiler tarafından talep edilen veri ve evrakları vermeyenler bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılırken, görevlilerin görevlerini yapmalarına engel olanlara altı aydan iki yıla kadar hapis cezası uygulanmaktadır. Ayrıca, denetim ve inceleme yetkisine sahip kişilerin görevleri gereği talep ettikleri belge ve bilgileri yetkisiz üçüncü şahıslara açıklamaları halinde, bir yıldan üç yıla kadar hapis veya beş bin güne kadar adlî para cezası ile karşılaşabilmektedirler (Sermaye Piyasası Kanunu, 2012).



3. BÖLÜM

3. SUÇUN BELİRLEYİCİLERİ VE VERGİLERİN ETKİSİ

3.1. Suçun Sosyo-Ekonomik Belirleyicileri

Suç olgusu, insanlığın var olduğu ve insanların beraber yaşamaya başladığı andan itibaren etkisini hep göstermiştir. Ve bugünden geleceğe kadarda etkisini göstermeye devam edecektir. Bu yüzden dinamik bir yapı olarak kabul edilir.

Gerek dinamik bir yapıya sahip olması gerekse çok çeşitli bir hal alması toplumdaki yerini ve etkisini oldukça derinleştirmiştir. Çeşitli disiplinlerin ilgi alanı olması, farklı yaklaşımlara konu olması, altında birçok sebep barındırması nedeniyle de önemli bir toplumsal sorundur.

Suç, bireye ve topluma ağır maliyeti olan, toplumun sosyal yapısına zarar veren, toplumsal huzur, güven ve refah olgusuna dair tehdit oluşturan, toplumun birlikteliğini bozan bir yapıdır. Suçun sonucu olan toplumsal oluşumlara dikkat edip, mücadele edebilmek ve engelleyebilmek için bireyleri suça yönelten nedenleri belirlemek ve mücadele yöntemlerini doğru tespit etmek gerekmektedir.

İktisat bilim dalı olarak “ekonominin işleyişini, piyasaları, devletin ekonomi üzerindeki etkilerini” inceler. Kriminoloji ise, suçun nedenlerini ve suçlu prototiplerini inceler ve suç bilimi olarak tanımlanır. Bu çerçevede baktığımızda kriminologlar; suça karşı toplumsal tepkiler, suçluların yargılanması, cezalandırılması ve rehabilite edilmeleri süreçlerini araştırmaktadır. Yapılan tanımlamalara baktığımızda ise kriminolojinin iktisat bilimi ile olan ilişkisi, mikro ve makro iktisadi faktörlerin insan davranışlar, suçluluk ve suçlular üzerindeki etkisini inceler.

İnsanların, yakalanma, ceza alma, tutuklanma olasılıklarına rağmen neden suç işledikleri geçmişten itibaren açıklanmaya çalışılmaktadır. İnsanları suç işlemeye itecek birçok faktör vardır. Psikolojik, biyolojik, çevresel ve sosyal nedenler dışında iktisadi faktörlerde etkilidir. Ancak iktisadi faktörlerde kendi içerisinde oldukça geniş yelpazeye sahip olduğu için hangi iktisadi faktör hangi suçu nasıl ve neden etkilediği tartışmaların merkezindedir. Bu durumu saptamak oldukça karmaşık ve değişken bir süreçtir. İnsanı suç işlemeye sevk eden durum hem çok fazladır hem de bunları genelleştirmek imkansızdır. Her

bireyin farklı karakter yapısı, farklı sosyal hayatı, farklı aile yapısı olması oldukça etkilidir. Fakat bu zorluk nedensellik ilişkisinin kurulamayacağı anlamına gelmez.

Ekonomik koşullar, iktisadi faktörler ve suç arasındaki ilişkiye dair düşünceler oldukça eskiye dayanmaktadır. Sosyal düşünürler, Eflatun ve Aristo'dan itibaren suçlu davranışının oluşumunda yoksulluğun etkili olduğunu savunmuşlardır. Bu konuyla ilgili bilimsel çalışmalar ise 19. yüzyılda Belçikalı matematikçi ve sosyolog Adolphe Quetelet ile Fransız hukukçu André-Michel Guerry'nin istatistiki yöntemleri kullanarak gerçekleştirdikleri araştırmalarla başlamıştır. Onların öncülüğünde, hem ekonomistler hem de sosyal bilimciler tarafından suçun nedenselliğine ilişkin çeşitli modeller geliştirilmiştir (Turhan, 2014: 31-32).

Geliştirilen modeller genel olarak iki temel yaklaşıma dayanmaktadır: motivasyon etkisi ve fırsat etkisi. Motivasyon etkisi, suç ile olumsuz iktisadi koşullar arasında pozitif yönlü bir ilişkinin varlığını savunur. Bu yaklaşıma göre, bireyi suç işlemeye yönlendiren iki temel unsur bulunmaktadır. Birincisi, bireyin istihdam edilememesi veya işsiz kalmasıdır. Özellikle iktisadi durgunluk dönemlerinde, yasal gelir düzeyindeki azalma bireyi, gelirini asgari düzeyde koruyabilmek amacıyla yasa dışı faaliyetlere yönelmeye teşvik edebilir. İkincisi ise rasyonel tercih teorisine dayanır; rasyonel birey, yasal olmayan faaliyetlerden elde edeceği faydalar ile katlanacağı maliyetleri ve sonuçları, yasal faaliyetlerin karşılaştırılması sonucunda, yasa dışı davranışı karlı bulduğunda suç işlemeye karar verir (Turhan, 2014: 33).

Fırsat etkisi ise mağduriyet odaklı farklı bir bakış açısı sunar. Bu yaklaşım, suçun iktisadi durgunluk dönemlerinde artacağına dair genel kanıya karşı çıkarak, suç oranlarının ekonomik büyüme dönemlerinde yükseldiğini ileri sürer. Ekonomik canlılık, piyasalardaki bolluk ve mal ile para miktarındaki artış, özellikle mala yönelik suçları cazip hale getirerek potansiyel suç oranını artırmaktadır. Buna karşın, düşük ekonomik koşullarda suç oranlarının azalacağını öngörür; zira ekonomik durgunluk dönemlerinde bireylerin evlerinde daha fazla zaman geçirmesi, suç işleme olasılığını azaltmaktadır. Ancak bu durum, hırsızların evlere yönelmesini de beraberinde getirebilmektedir (Turhan, 2014: 35).

Her iki yaklaşım incelendiğinde, iktisat ile suç arasındaki ilişkinin son derece karmaşık ve çok boyutlu olduğu görülmektedir. Çünkü her iki model de iktisadi koşulların ister olumlu ister olumsuz olsun, suç oranlarının artış gösterebileceğini varsaymakta,

böylece bu ilişkinin tek bir nedenselliğe indirgenemeyeceğini ortaya koymaktadır (Turhan, 2014).

Görüldüğü üzere suça neden olan sebepler tek faktörle açıklanmayacak kadar geniş ve karmaşıktır. Bu çalışmamızda;

- İşsizlik
- Gelir ve Gelir Dağılımı
- Yoksulluk
- Coğrafya ve Mekân
- Nüfus ve Kentleşme

Faktörleri üzerinde durulacaktır.

3.1.1. Suç ve İşsizlik İlişkisi

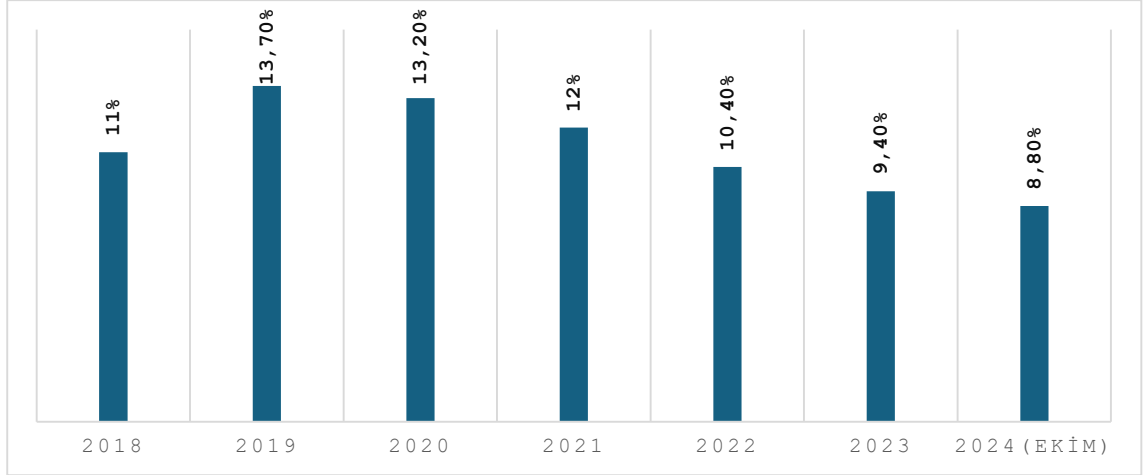
İşsizlik, birey, aile ve toplum üzerinde farklı ölçeklerde olumsuz etkiler yaratan, çok boyutlu bir sosyal ve ekonomik problemdir. Gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun, işsizlik sorunu, belli dönemlerde veya sürekli olarak tüm ülkelerin ortak karşılaştığı önemli sorunlardan biri haline gelmiştir (TÜİK, 2023).

Ekonomik bağlamda işsizlik, çalışma isteği ve arzusu olmasına rağmen, mevcut ücret düzeyinde iş bulamayan yetişkinlerin durumunu ifade etmektedir. Basit bir tanımla, bireyin çalışma arzusuna rağmen cari ücret seviyesinde istihdam edilememesidir. Bu kapsamda işsizlik, işveren tarafından işten çıkarılanlar, işine son verilen ya da kendi isteğiyle işten ayrılıp yeni bir iş arayanlar ile işgücüne yeni katılan veya yeniden işgücüne dönüp henüz iş bulamayan kişilerden oluşmaktadır (TÜİK, 2023).

Türkiye’de işsizlik problemi, Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren her yaşanan toplumsal ve ekonomik olaylar ile değişimlere uğrayarak günümüzde de hızla artarak önemli seviyelere ulaşmıştır. 1950 ve 1960’larda yaşanan ilk kırsaldan şehre göç dalgası, onu takip eden 1980-1990’larda yaşanan büyük teknolojik gelişmeler ve küreselleşme hareketleri ile işsizlik kendini göstermiş ve artışlarda temel rol oynamıştır. Devam eden süreçte önce 2001 krizi daha sonra globalde gerçekleşen 2008 krizi ile işsizlik problemi büyük boyutlara ulaşmıştır. 2020 yılında yaşanan Covid-19 Pandemi ilanı ile Türkiye’de

işsizlik rakamları oldukça yüksek ve üzücü bir hal almaya başlamıştır. Bunlara ek olarak işsizlik problemi ekonomi verilerinin iyi gözüktüğü dönemlerde bile devam etmektedir (Dursun,2011).

Suç ve işsizlik arasındaki ilişkiyi daha iyi kavrayabilmek için işsizlik oranları üzerinde biraz araştırma yapmakta fayda vardır.



Kaynak: TÜİK Veri Portalından Alınarak Tarafimca Hazırlanmıştır.

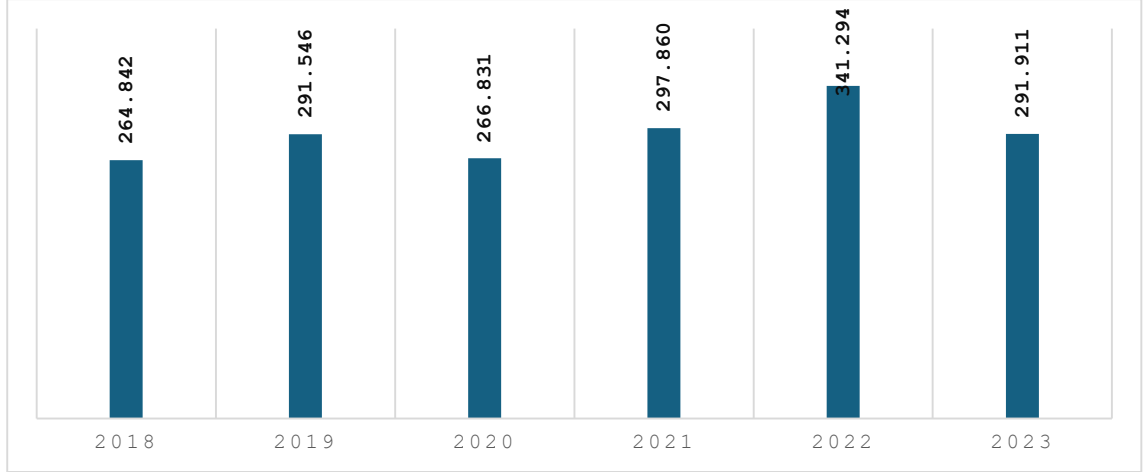
Grafik 3.1. 2018-2024 İşsizlik Oranları (%)

Tablo 3.1.'de 2018 yılından itibaren Türkiye'de kaydedilen işsizlik oranlarına yer verilmektedir. 2018-2020 yılları arasında hızla yükselen bir artış gözlenmektedir. Bunun en temel sebebine ise 2018 Ocak ayında yaşanan ve günümüzde devam etmekte olan döviz-borç krizi gösterilebilir. Artan işsizliğe devletinde müdahaleleriyle birlikte 2021 yılından itibaren bir azalma görülmektedir. 2022 yılında %10,4 işsizlik oranı ile son 10 yılın en düşük işsizlik oranı gözlemlenmiştir.

Suç olgusu da işsizlik kavramı gibi, gelişmemiş ülkelerin olduğu gibi gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerinde karşılaştığı temel problemlerden bir tanesidir. Hemen hemen her ülkede belirli oranlarda görülen suç oranları Türkiye'de son yıllarda yüksek oranlara ulaşmıştır.

Artan bu oranları etkileyen pek çok sebeplerden birisi de işsizliktir. Suç ve işsizlik arasındaki ilişkiye dair toplumsal genel kanı ve yaptığımız literatür araştırmasındaki sonuçlara göre bu iki değişken arasında pozitif ve anlamlı bir ilişkinin var olduğunu göstermiştir. Diğer bir ifadeyle işsizlik oranlarındaki artış suç oranlarında da bir artışa neden olmaktadır.

Toplum ve literatürde varılan bu genel kanının yanında bilimsel anomi ve gerilim perspektifinden bakıldığında da işsizliğin suç üzerinde önemli bir etkisi olduğu açıklanmaktadır. Weatherburn'a göre bu etkinin altında yatan gerekçe işsizliğin insanlara dezavantajlarının üzerinden suç işleyerek gelecekleri motivasyonu olduğunu ifade etmektedir.



Kaynak: TÜİK Adalet Veri Portalından Alınarak Tarafımca Hazırlanmıştır.

Grafik 3.2. 2018-2023 Ceza İnfaz Kurumlarında Bulunan Kişi Sayısı

İşsizliğin suça etki eden bir faktör olarak değerlendirilmesinin temel sebebi, birey, aile ve toplum üzerinde yarattığı çeşitli maliyetlere dayanır. Bu maliyetler arasında üretim kaybı, psikolojik zarar ve ıstırap, insan ilişkilerinde zayıflama ve motivasyon kaybı yer almaktadır (Adak, 2010: 110-111).

İşsizliğin en önemli maliyetleri ise ekonomik boyutta ortaya çıkmaktadır. Bunların başında, işsizlik nedeniyle ekonominin tam istihdam seviyesinde çalışamaması sonucu gayrisafi yurtiçi hasılda (GSYİH) meydana gelen kayıplar gelmektedir. Düşük GSYİH, işsizliğin doğal seviyesinin üzerinde gerçekleşen işsizlik nedeniyle toplumun yoksullaşmasına yol açmaktadır. Bu yoksullaşmanın ise suç oranlarının artışında belirleyici bir faktör olduğu ampirik çalışmalarla desteklenmiştir (Adak, 2010).

Diğer bir iktisadi maliyet ise vergi gelirlerindeki azalma ve kamu harcamalarındaki artıştır. İşsizliğin %13,7 olduğu 2019 yılında toplanan vergi miktarı 740.137.984.000 tl'dir. Son 10 yılın en düşük işsizlik oranı olan 2022 yılında ise 1.430.041.337.000 tl vergi geliri elde edilmiştir. Bu da söylenilen teoriyi destekler şekildedir. Başta gelir vergisi olmak üzere özellikle özel tüketim vergi gelirlerinde de azalma yaşanmaktadır.

Azalan vergi gelirlerinde ekonomik suç olarak anlattığımız vergi kaçakçılığı, özel tüketim vergisinde etkili olan alkol-tütün kaçakçılığı, kara para aklama suçları bu durumda oldukça etkilidir. Ayrıca işsizliğe bağlı olarak gelişen vergi gelirlerindeki bu azalış otomatik istikrarlandırıcı içerisinde yer alan işsizlik sigortası ödeneği artırıp kamu harcamalarında artışa neden olup bütçe açığı ile sonuç vermektedir.

İşsizliğin birey üzerindeki iktisadi maliyetleri, kişinin suç işleme eğilimini artırabileceği gibi, sosyal ve psikolojik etkileri de benzer biçimde bireyi suça itebilir. İşsizliğin yol açtığı olumsuz etkiler öncelikle işini kaybeden birey üzerinde doğrudan ortaya çıkar; ancak bu etkiler, bireyin iletişim halinde olduğu kişiler aracılığıyla dolaylı olarak da yayılabilir. İşsiz kalan bireyin yaşadığı tepkiler; acı, endişe, korku, depresyon gibi duygusal bozukluklar ile gelir kaybına bağlı yetersiz beslenme sonucu fiziksel hastalıklar şeklinde kendini gösterebilir (Filiztekin, 2013).

Ataerkil aile yapısına sahip toplumlarda ise işsizlik, aile içindeki rollerin bozulmasına neden olarak, özellikle aile reisinin yanı sıra tüm aile bireyleri üzerinde ciddi olumsuz etkiler yaratabilir. Bu durum bireyde öfke, kızgınlık ve farklı arayışlara yönelme gibi psikososyal tepkilere yol açabilmekte ve böylece suç olgusuyla yollar kesişmektedir. İşsizliğin beraberinde getirdiği öz saygı kaybı, değersizlik hissi, toplumsal statü ve aile içindeki saygınlığın azalması, sosyal dışlanma, çeşitli psikolojik ve fiziksel hastalıklar ve hatta intihar eğilimi gibi durumlar, bireyin yasal olmayan davranışlara yönelmesine zemin hazırlayabilir. Çünkü bu tür olumsuz duygular, bireyde topluma ve yasal normlara karşı saldırgan bir tutum geliştirmesinde etkili olmaktadır (Filiztekin, 2013).

Gottfredson ve Hirschi'ye göre işsizlik ve suç arasındaki pozitif yönlü ilişkinin varlığı destekleyen 5 neden vardır. Bunlar;

1. Bir işe sahip olan bireyler, zamanını ve enerjisini o iş için harcar. Bu nedenle suç işlemek için fırsatları işsiz olma durumuna göre daha azdır. Bu durumu ise “boş durana şeytan iş bulur” deyiimiyle özetlemek söz konusu olabilir.

2. Bir işe sahip olmak parasal getiri anlamına gelir. Bu nedenle bireylerde ekonomik menfaat elde etmek için suç arzularının azalması beklenebilir.

3. İş sahibi olmak bireye statü ve öz saygı kazandırır. Birey bunu suç işleyerek kaybetmek istemez.

4. Suç işleyen biri çok yüksek ihtimal ile işini kaybedecektir. Birey bu riski almak istemez.

5. İş sahibi olmak bireye nefesine hâkim olmak gibi kişilik inşasında önemli bir faktördür.

İşsizlik ve suç arasındaki ilk çalışmayı 1963 yılında Fleisher “İşsizliğin Çocuk Suçluluğu Üzerine Etkisi” adlı çalışmasında yapmıştır. Fleisher yaptığı çalışmasının sonucu olarak işsizliğin, her yaş türünde çocuk ve genç suçluluğu üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisi olduğunu tespit etmiştir.

1963 yılından günümüze kadar gerçekleştirilen çeşitli araştırmaların sonuçları incelendiğinde, işsizlik ile mala karşı işlenen suçlar arasındaki ilişkinin farklı yönlerde yorumlandığı görülmektedir. Bazı araştırmacılar, artan işsizliğin mala yönelik suçlarda artışa neden olduğunu savunurken; diğer bir grup ise işsizlikle mala karşı işlenen suçlar arasında negatif bir ilişki olduğunu, yani işsizliğin artmasıyla bu tür suçların azaldığını öne sürmektedir (Jones, 2005). Negatif ilişkiyi savunan araştırmacıların temel varsayımı ise işsizliğin yükseldiği dönemlerde daha fazla bireyin evde kalması ve sosyal faaliyetlere katılmaması nedeniyle suç oranlarının düşmesidir (Brown, 2012).

Bahsettiğimiz tüm bu sonuçlardan da anlayacağımız üzere işsizlik ve suç arasındaki ilişkinin net olarak ortaya koyulamadığı görülmektedir.

3.1.2. Gelir, Gelir Dağılımı ve Suç İlişkisi

Suçun ekonomik belirleyicilerinin neler olabileceği anlamaya çalışıldığı ilk andan itibaren akla gelebilecek değişkenlerden biri olan gelir dağılımı ve gelir düzeyi en yaygın değişkenlerden biri halindedir. Suçun ilişkisi bulunan faktörlerden işsizlik ile neredeyse aynı oranda bahsedilir.

Literatürde ilk defa 1963'te Fleisher'in yaptığı çalışma ile suçun gelir üzerindeki rolünü inceleyen çalışmalara öncü olmuştur. Ardından 1966'da Fleisher'in “Gelirin Çocuk Suçluluğu Üzerine Etkisi” adlı çalışmasıyla gelirin suç üzerinde 2 etkisinin olduğundan bahsetmiştir. Bu etkilerden birincisi düşük gelir, suça karışma eğilimini artırmaktadır. Çünkü bu doğrultuda bakıldığında zaman yasal kazancı düşük olan birey için, suçun fırsat maliyeti de düşük olacaktır. Ona göre düşük gelirli kişiler kendi yasal yaşam boyu kazançlarını az bulmakta ve suç aktivitesinde bulunmaları halinde karşılaşılabilecekleri

muhtemel kayıplarının nisbi olarak çok düşük olacağını öngörmektedir. İkinci etkisi ise kişinin suç işleme potansiyelinde suça maruz kalacak bireyin gelir düzeyinde etkisi olmasıdır. Buna göre suça maruz kalacak muhtemel bireyin gelir düzeyi ne kadar yüksek ise suç işleme arzusu -özellikle de mala karşı işlenen suçlarda- suç işleyecek kişide o denli yüksek olacaktır.

Ehrlich'in çalışmalarına göre, mala karşı işlenen suçların getirisi, toplumdaki ortalama gelir düzeyine bağlıdır. Gelir dağılımındaki eşitsizlik arttıkça, transfer edilebilir mal ve varlıkların düzeyi de yükselme eğilimi göstermektedir. Ortalama gelir seviyesi baz alındığında, gelir eşitsizliği, yasal ve yasadışı faaliyetler arasındaki getiri farklılığının önemli bir göstergesi olarak kabul edilmektedir (Ehrlich, 1973).

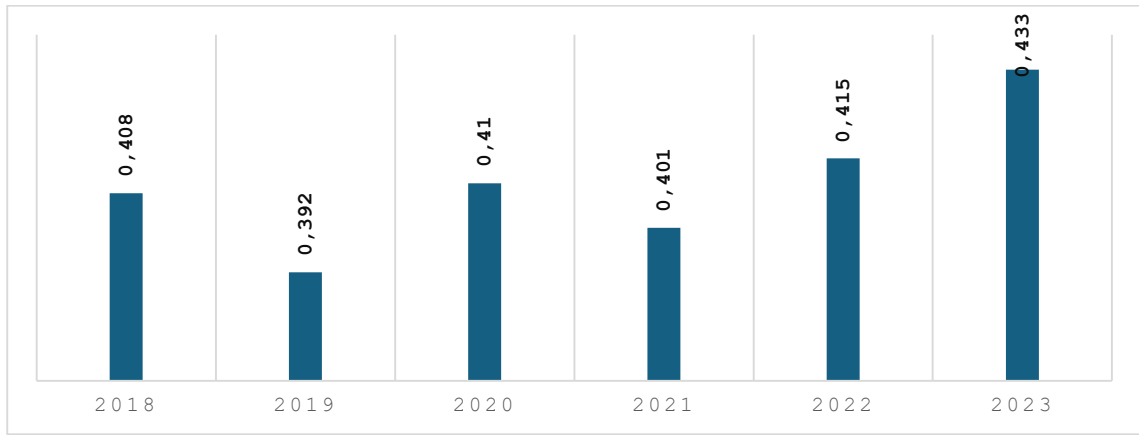
Fleisher ve Ehrlich'in suçun sosyoekonomik faktörlerle ilişkisine dair yürüttükleri araştırmalarda genel olarak, işsizlik oranlarının suç oranları üzerinde gelir seviyesi ve dağılımına kıyasla daha sınırlı bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgular, günümüzde yapılan çalışmalarda da desteklenmektedir (Fleisher & Ehrlich, 1982). Literatürde suç ve gelir arasındaki ilişkiye dair farklı görüşler mevcut olmakla birlikte, bu iki değişken arasındaki pozitif ve güçlü ilişkinin yaygın olarak kabul gördüğü belirtilmektedir (Pridemore, 2008).

Gelir dağılımının suç davranışı üzerinde doğrudan etkileri olduğu kadar dolaylı etkilerinin de bir o kadar aktif olduğunu söyleyebiliriz. Dünyada baktığımızda gelir seviyesi yüksek ailelerin çocuklarının suç işleme, suça eğilimli olma oranlarının düşük olduğu gözlenmiştir. Bu sonuç ile bakıldığında gelir dağılımındaki adaletsizlik iyileştirildiğinde gelir seviyesi düşük ailelerin çocuklarında suça meyillenme oranlarında azalmalar görülmesi beklenecek bir sonuçtur (Güvel, 2004).

Literatürdeki çalışmalardan bu ilişkiyi açıklayan durumlardan bazıları şu şekildedir;

- Bireylerin işlemeyi düşündükleri suçun net faydası, suçu işleyen ve suça maruz kalan bireyler arasındaki gelir farkı ile orantılıdır. Bireylerin bu suça karşı eğilimli davranışları da ancak gelir dağılımındaki adaletsizliği belirten Gini katsayısıyla ölçülebilir.

- Gelir dağılımındaki artan adaletsizlik oranı soygunculuk ve hırsızlık suçlarını artırır, mala karşı suçlar ve alkol, tütün, uyuşturucu kaçakçılığı suçları arasında pozitif ilişki vardır.
- Şahsa karşı suçlardan olan şiddet ve cinayet suçları üzerinde, gelir eşitsizliğinin etkisi diğer faktörlere göre daha fazladır.
- Ekonomi büyüdükçe toplam suç sayısının artmaktadır. Ancak soygun ve hırsızlık olaylarında negatif ilişki olduğu söylenebilir.



Kaynak: TÜİK Veri Portalından Alınarak Tarafımca Hazırlanmıştır.

Grafik 3.3. 2018-2020 Gini Katsayısı Oranları

Gelir dağılımı eşitsizliği ölçütlerinden olan Gini katsayısı, sıfıra yaklaştıkça gelir dağılımında eşitliği, bire yaklaştıkça gelir dağılımında bozulmayı ifade etmektedir. Yapılan bazı çalışmalarda özellikle suç oranlarının çok yüksek olduğu bölgelerde, gelirdeki % 1’lik bir artışın, suç miktarında % 2.5’lik bir azalmaya neden olduğu gözlemlenmiştir.

Japonya’da suç oranlarının düşük olmasının temel nedenlerinden biri olarak, gelir dağılımındaki eşitsizliğin oldukça az olması gösterilmektedir. Japon toplumunun yaklaşık %90’ının gelir düzeyleri itibarıyla “orta direk” olarak adlandırılan sosyal sınıf içerisinde yer aldığı bilinmektedir (Yamamoto, 2015). Bu durum, gelir dağılımındaki adaletin sağlanmasının suç oranlarını düşürmede önemli bir faktör olduğunu göstermektedir.

Gelir, gelir dağılımındaki adaletsizlik ve suç arasındaki ilişkiyi inceleyen çeşitli araştırmalar farklı sonuçlar ortaya koysa da, genel kabul gören görüş bu iki değişken arasındaki ilişkinin pozitif ve güçlü olduğudur (Fajnzylber, Lederman & Loayza, 2002).

3.1.3. Yoksulluk ve Suç İlişkisi

Geçmişten günümüze yoksulluk tanımı üzerinde net karara varılamamıştır. Bunun nedeni ise yoksulluğun hangi perspektiften açıklandığına dair olan karmaşıklıktır. Yoksulluk net tanımı ile ortaya koyulan ve kabul edilen mutlak yoksulluk, göreceli yoksulluk, insani yoksulluk tanımlarıdır. En genel ve kabul görüş tanımıyla yoksulluk, insanların hayatlarını idam ettirebilmeleri ve minimum yaşam standartlarında temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için gerekli olan gelir düzeyine sahip olamama halidir. Burada bahsedilen en temel ihtiyaçların neler olduğu ise toplumun yapısı ve bireylere göre değişiklik gösterebilir.

Yoksulluk ve suç arasındaki ilişki iktisadi etkenler arasında tartışılma zamanı olarak en eskiye dayanan faktördür. İlk olarak M.Ö 350 li yıllarda Aristoteles'in söylemiş olduğu “Yoksulluk devrimin ve suçun atasıdır” ve Roma İmparatoru Maru Aurelius’un “Yoksulluk suçun anasıdır” söylemleri bunun kanıtıdır. Bu söylemler günümüze kadar kabul görülmüş ve bu ilişki arasındaki araştırmaların temelini oluşturmuştur. Her ne kadar bu şekilde olsa da bilimsel araştırmalar düşünürlerin söylemlerinden çok daha sonra başlamıştır (Açıkgöz,2015).

Yoksulluk, günümüzde olduğu gibi geçmişte de risk taşıyan bir kavram olmuştur. Avrupa tarihine bakıldığında 15-18.yüzyıllarda kiliselerin himayesinde yoksul evleri açılarak yoksullar kontrol altında tutulmuştur. Yoksul evleri cezai mantığıyla yapılmıştır ve bu da yoksulluğun suç, yoksulların suçlu gibi düşünüldüğünü göstermektedir. Fuchs’a göre yoksullar “ahlaksız”, “kirli” ve “öteki” olarak alt sınıf olarak görülmektedir (Fuchs, 2005: 40-41).

Sanayi devrimi sonrası çalışma ve yoksulluk birbirinden ayrılmaya başlamıştır. Eski dünya düzeninde bireyin yoksul sayılması için çalışmaması yeterli bir sebepti. Mevcut günümüz düzeninde bireyin yoksul olması çalışmaması anlamı taşımamaktadır. Çalışan bireylerinde artık zorluk ve yoksulluk çektiği gözlemlenmektedir. Bu durum “çalışan yoksulluk” veya “yoksul işçiler” kavramlarıyla açıklanabilir. Yoksulluğun suç üzerindeki pozitif yönlü etkisinin olduğu düşüncesi, yoksulluğun neden olduğu sonuçlarla ilişkilidir. Yoksul olan birey bu durumda ilk olarak temel ihtiyaç olan beslenme faaliyetini yeterli şekilde gerçekleştiremeyecektir. Bu da kişinin yeterli gıdaya ulaşmak için hırsızlık yapması en sık rastlanılan durumdur. Bireyin yaşadığı yoksulluk durumu kin, nefret ve hırs ortaya

ıkaracaktır. Bu duygular kişi yi ufak bir tartışma anında daha saldırgan hale getirip suça daha yatkın olmasını tetikler (Fuchs, 2005: 40-41).

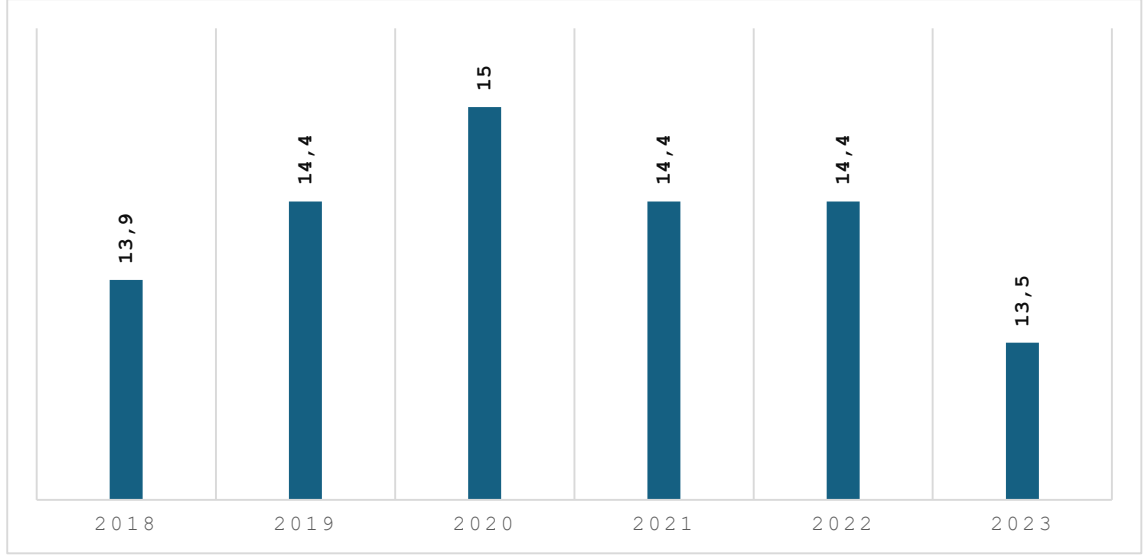
Yoksulluğun oluşturduğu diğer bir etki ise psikoloji üzerindedir. Kişi psikiyatrik hastalıkları yüzünden suç işleme ihtimali hızla artacaktır. Ancak burada önemli bir diğer görüş işe ekonomik suçların yoksul kişiler tarafından değil, gelir seviyesi oldukça yüksek olan bireyler tarafından işlendiğidir.

Fafchamps ve Minten'in Madagaskar'da yaptıkları araştırmada, 2002 yılında artan yoksulluk oranlarının suça etkisini incelemişlerdir. Yapılan araştırma sonucunda ise yoksulluk artışı sonrasında temel gereksinim olan gıda ürünlerine yönelik hırsızlık suçlarında artış tespit etmiştirler.

Pridemore (2008), Amerika Birleşik Devletleri'ni konu alan araştırmasında gelir eşitsizliği ve yoksulluğun adam öldürme suçuna etkilerini incelemiştir. Gelir eşitsizliği ve yoksulluğun aynı modelde yer aldığı durumlarda, yoksulluk ile adam öldürme suçu arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki tespit etmiştir.

Her ne kadar literatürde bu pozitif ilişki görüşü yaygın olsa da, suç ve yoksulluk arasındaki ilişkinin varlığını reddeden görüşler ve araştırmalar da dikkate değerdir. Türkiye'de gerçekleştirilen ve 81 ili kapsayan 2000 yılı verilerine dayanan yatay kesit analizinde, yoksulluk ile suç arasındaki ilişkiyi daha doğru tahmin edebilmek amacıyla "yeşil kart" kullanım durumu analize dahil edilmiştir. Yeşil kart sahibi olmak, sosyal güvenlik kurumlarına kayıtlı olmama koşulunu ifade etmektedir. Analiz sonuçları, yeşil kart sahibi olmanın yoksulluk ve suç arasındaki ilişkinin negatif yönlü olduğunu göstermiştir.

Bu bulgular doğrultusunda, yeşil kart kullanan kişi sayısında artış yaşanmasına rağmen, suç oranlarında azalma olduğu gözlemlenmiştir (Demir & Aydın, 2010).



Kaynak: TÜİK Veri Portalından Alınarak Tarafımca Hazırlanmıştır.

Grafik 3.4. 2018-2023 Yoksulluk Oranları

Grafikte, Türkiye’de 2018 ile 2023 yılları arasında yoksulluk oranlarının yıllık bazda gösterimi yer almaktadır. Veriler incelendiğinde, söz konusu dönemde yoksulluk oranının dalgalı bir seyir izlediği ve ekonomik koşullardaki değişimlerin doğrudan yoksulluk göstergelerine yansıdığı görülmektedir. 2018 yılında %13,9 olan yoksulluk oranı, 2019 yılında %14,4’e yükselmiş; bu artış, özellikle kur şoklarının ve yüksek enflasyonun hane halkı gelirleri üzerindeki baskısını yansıtabilir. Bu dönemde Türkiye ekonomisi, finansal istikrarsızlık ve döviz kurlarındaki dalgalanmalarla karşı karşıya kalmıştır. 2021 ve 2022 yıllarında yoksulluk oranının %14,4 seviyesinde sabit kalması, bu dönemde geçici önlemlerin etkili olabildiğini ancak yapısal yoksulluk sorununun varlığını sürdürdüğünü göstermektedir. Bu dönemde uygulamaya konulan sosyal destek programları ve kısa çalışma ödeneği gibi geçici politikalar, yoksulluğun daha da artmasını önlemiş olabilir. Ancak, gelir dağılımındaki bozulma ve enflasyon baskısının devam etmesi nedeniyle yoksulluk oranlarında kalıcı bir iyileşme sağlanamamıştır. 2023 yılında yoksulluk oranı %13,5’e gerileyerek dönem içerisindeki en düşük seviyeye ulaşmıştır. Bu düşüş, sosyal yardım programlarının genişletilmesi, asgari ücrette yapılan artışlar ve ekonomik büyümenin görece toparlanması ile ilişkili olabilir. Ancak bu iyileşmenin sürdürülebilirliği tartışmalıdır; zira aynı dönemde yüksek enflasyon ve alım gücündeki azalma da gündemdedir. Ayrıca, bu tür iyileşmelerin gelir dağılımındaki eşitsizlikler üzerine ne derece etki ettiği de ayrıca değerlendirilmelidir.

2018-2023 döneminde Türkiye’de yoksulluk oranlarının inişli çıkışlı bir seyir izlediği görülmektedir. Bu dalgalanmalar, ekonomik krizler, pandemi gibi olağanüstü

durumlar, makroekonomik istikrarsızlıklar ve uygulanan sosyal politikaların etkileriyle açıklanabilir. Oranların sürekli çift hanelerde kalması, Türkiye’de yoksulluğun geçici değil yapısal bir sorun olduğuna işaret etmektedir. Dolayısıyla, yoksullukla mücadelede sadece kısa vadeli sosyal yardımlar değil, aynı zamanda istihdam yaratıcı politikalar, eğitimde fırsat eşitliği ve gelir dağılımında adalet sağlayıcı reformlar da önem arz etmektedir.

2020 yılına gelindiğinde, yoksulluk oranı %15’e ulaşarak dönem içerisindeki en yüksek seviyeyi görmüştür. Bu durum büyük ölçüde COVID-19 pandemisinin yarattığı ekonomik daralma, işsizlikteki artış ve kayıt dışı istihdamın kırılganlığı ile açıklanabilir. Pandemi sürecinde özellikle hizmet sektöründe faaliyet gösteren düşük gelir gruplarının gelir kaybına uğraması, yoksulluğun yaygınlaşmasına neden olmuştur.

Günümüzde yoksul bireyler için yaşam koşulları giderek zorlaşmaktadır. Bu zorluklar karşısında suç işleyebilme ihtimalleri artmaktadır. Tabi bu ihtimaller bireyin çevresel ve bireysel özelliklerine göre değişim gösterebilmektedir.

3.1.4. Coğrafya, Mekân ve Suç İlişkisi

Mekân içinde yaşayan canlı ve cansızlar tarafından algılanan ve değerlendirilmeye alınan düzlem, metadır. Birey yalnızca içinde bulunduğu meta, fiziki çevre ile değil, diğer bireylerle etkileşim, temas içinde bulunduğu için toplumsal mekân, çevre ve siyasal ilişkiler içerisinde. Coğrafya biliminin temeli olarak “mekân” olgusu kabul edilmektedir. Coğrafyanın temel kavramlarından biri olan mekân, coğrafyacılar tarafından kimliğin ve birleştirici odağın belirlenmesinde üzerinde en fazla durulan ve çalışmalarda en çok atıfta bulunulan bir unsurdur (Şahin, 2018). Günlük yaşamda karşılaşılan olay, olgu ve problemler, nedensellik ilişkileri çerçevesinde belirli bir mekânda gerçekleştiğinden, doğrudan coğrafyanın inceleme alanına girmektedir (Özdemir, 2020).

Suç kavramının kapsamının belirlenmesi ise birçok araştırmacı tarafından zorlukla karşılanmakta ve hâlen tartışma konusu olmaya devam etmektedir (Yılmaz, 2017). Suçun açıklanmasında farklı ölçütler ve çeşitli coğrafi perspektifler kullanılmaktadır. Bu bağlamda, suç farklı mekânlarda, mekânda bulunan bireylerin çeşitli sosyoekonomik ve kültürel özelliklerine bağlı olarak farklı biçimlerde ortaya çıkmakta ve farklı izler bırakmaktadır (Kaya & Demir, 2019).

Özellikle 19. yüzyıl ortalarından itibaren suç olgusunun mekânda sabit dağılmadığı kabul edilmiş, coğrafyanın önemli bir etken olarak dahil edilmesi gerektiği düşünülmüştür. Suç coğrafyası alanında temelleri atılan çalışmalar, genellikle coğrafi konum ve çevresel faktörlerin suçun mekânsal dağılımı üzerindeki etkisini açıklamaya odaklanmıştır (Clarke & Felson, 1993). Suçluluğun ortaya çıkmasında insan faktörünün yanı sıra mekânın rolünün dikkate alınması, suçun oluşum nedenlerinin daha kapsamlı anlaşılmasını sağlamış ve buna bağlı olarak önleyici stratejilerin geliştirilmesine olanak tanımıştır (Brantingham & Brantingham, 1995).

Şehirleşmenin hız kazanmasıyla birlikte suçun nüfusun yoğunlaştığı bölgelerde toplanması, coğrafyacılara ve kriminologların bu alanlarda yoğun çalışmalar yapmasına zemin hazırlamıştır (Smith, 2001). Teknolojinin ilerlemesi ile suçun meydana geldiği mekânların analizinin kolaylaşacağı beklense de, günümüzde suç mekânlarının tespiti giderek zorlaştığı görülmektedir (Weisburd & Groff, 2012). Bunun temel sebepleri arasında, yeni sosyomekânsal sistemlerin benzersiz suç türleri yaratması ve sosyoekonomik faktörlerin tek başına veya birkaçının birlikte suç davranışını belirlemede yetersiz kalması yer almaktadır (Cohen & Felson, 2017). Bu gelişmelerle birlikte suçun mekânsal analizinde derinlik ve netlik kaybı yaşandığı gözlemlenmektedir (Johnson, 2019).

3.1.5. Nüfus, Kentleşme ve Suç İlişkisi

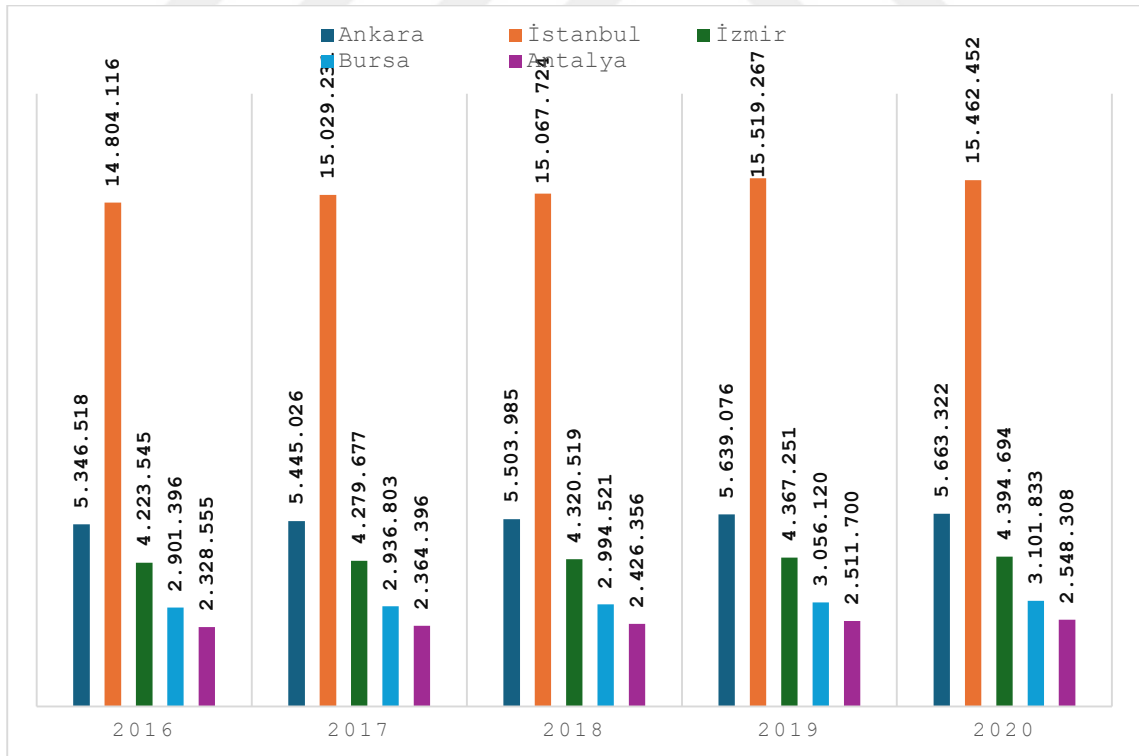
Hızla artan nüfus bireylerin refah artışından aldığı payın ve ekonomi değişim hızının artmasını engellemektedir. Sürdürülebilir kalkınmayı zorlaştırmakta, eğitim ve altyapı gibi bazı kamu harcamalarının artmasını sağlamaktadır. Bunlara ek olarak suçun artmasına sebep veren işsizlik başlangıcına zemin hazırlamaktadır. Artan nüfus ya kamuda istihdamı artırarak ücret seviyesini geriletmekte, ya da işsizlik oranlarını yükseltmektedir. Oluşan bu durum gelir seviyesinin gerilemesine ve bireylerin gelirlerini artırmak amacıyla arayış içerisine girmelerine yol açmaktadır.

Glaeser Case ve Katz tarafından yapılan çalışmalarda gösterilerde, kötü çevrede yetişen çocukların, kötü ürün elde etme eğiliminde oldukları belirtilmiştir. Bu çocukların az beşerî sermaye kazanıp, okuldan erken ayrıldıkları ve suç barındıran faaliyete katılımda yüksek riske sahip oldukları gözlemlenmiştir. Cahill, Mulligan, Rondeu ve Ackerman'a göre ise nüfus yoğunluğu suç oluşumunda oldukça etkilidir. Nüfusun yoğun olmadığı yerlerde suç olgusuna rastlanılmaması gerektiğini savunmuşlardır. İllerin nüfusu ve şehirli nüfus

oranı ile suç türlerinin neredeyse birçoğu arasında anlamlı ve beklenen yönde bir ilişki söz konusudur. Yani bu etkenlerin büyük olduğu illerde, çeşitli suçlar genelde önemli sayıda fazladır.

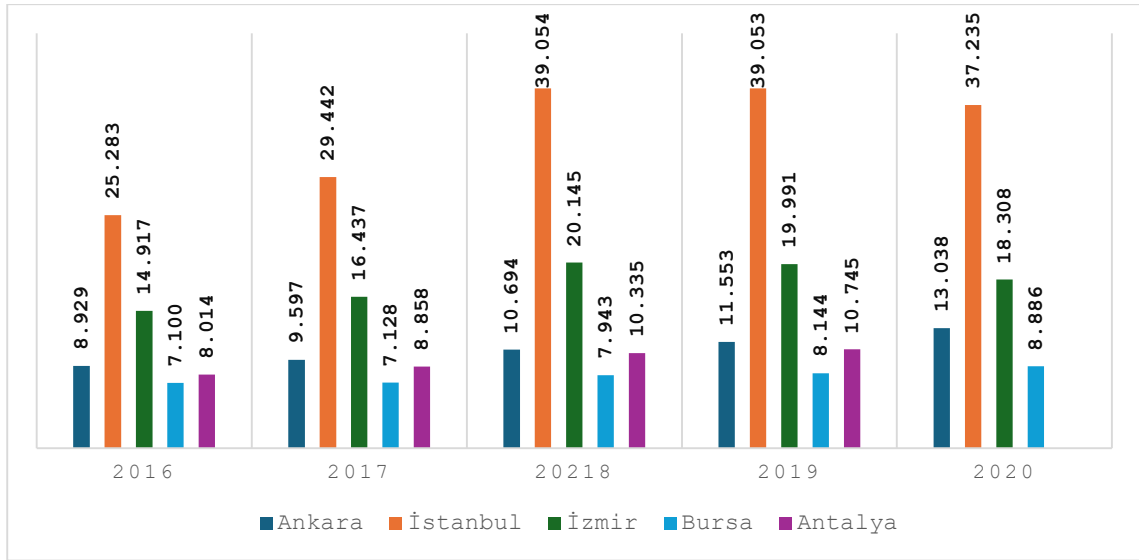
Kentleşme, kentsel yaşam biçimlerinin gelişimi olarak tanımlanmaktadır. Başka bir ifadeyle, kentleşme; sınırlı bir alanda yoğunlaşan nüfus birikimi, yeni fiziksel ve sosyal yapılar, karmaşık ilişki ağları, ekonomik faaliyetlerin çeşitlenmesi ve özgün bir kültürel sistemin ortaya çıkması süreci olarak açıklanmaktadır (Özdemir, 2015: 42).

Kentleşme ile suç arasındaki ilişkiyi inceleyen temel teorilerden ilki kentleşme teorisidir. Kentleşme teorisine göre suç, insanın sergilemiş olduğu davranışların kentsel yaşama uyum sorunu ile ilgili olduğunu açıklamıştır. Çünkü kentler, yoğun ve homojen olmayan nüfusun toplandığı ve yaşadığı yerlerdir. Bu nedenlerden dolayı kentlerde insanlar arasındaki birincil ilişkilerin yerini, ikincil ilişkiler alır, akrabalık bağları ve komşuluk ilişkileri zayıflar. Kentlerdeki artan nüfus ile kültürel yapı değişimi arttıkça ve toplumsal denetim mekanizmaları zayıfladıkça, suçların türleri değişir ve miktarlarında artma gözlemlenir. Bu süreçte mal aleyhine suçların çoğalması beklenecek sonuçlardan birisidir.



Kaynak: TÜİK Veri Portalından Alınarak Tarafımca Hazırlanmıştır.

Grafik 3.5. 2016-2020 Yıllarında Nüfusu En Hızlı Artan İlk 5 İl



Kaynak: TÜİK Veri Portalından Alınarak Tarafımca Hazırlanmıştır.

Grafik 3.6. 2016-2020 Yıllarında 5 İlde Suç Oranları

Türkiye’de 2012-2020 yılları arasında yapılan çalışmalarda en düşük suç oranı Adıyaman ilinde yüz binde 156 oranı ile açıklanmıştır. Adıyaman ilinin 2020 yılında nüfusu ise 632.459’dur. Yine 2020 yılı için bakıldığı zaman en çok suç oranına sahip il ise yüz binde 970 oranı ile Aydın olmuştur. 2020 yılında Aydın ilinde nüfus ise 1.119.084’tü. 2020 yılında en çok suç oranı Aydın’da olmasına rağmen 2020 yılında en çok nüfus artışı İstanbul ilindedir. Bu açıklanan verilere bakıldığında suç ve nüfus arasında tamamen pozitif yönlü bir ilişki olduğunu söylemek oldukça zordur. Ancak grafik 3.5. ve 3.6. ilişkisine bakıldığında nüfusu fazla olan yerde suç oranının da yüksek olduğu görülmüştür. Yapılan çalışmalar net bir sonucu vermemektedir. Türkiye’de 1970’li yıllarda yapılan çalışmalarda kentleşme ve suç arasında doğru orantılı bir paralellik bulunmadığı gözlenmemiştir. Ancak bu durum günümüzde varlığını yitirmiştir. Kentlerdeki plansız büyüme, kolluğun yetişememesi, işsizlik, kültür değişmesi, hırsızlık, dolandırıcılık, yağma suçlarının işlenme oranlarının artması sonucunu doğurmuştur. Kentleşme cebir şiddet suç oranlarını azaltırken, mala karşı işlenen suç oranlarını ise arttırmaktadır. Özellikle büyük kentlerde kazanç sağlayan mala karşı suçlar için olanaklar ve suçların gizli kalma olasılığı daha fazla olmaktadır.

Tüm bu değerlendirmeler göze alındığında net bir ilişki var veya yok demek mümkün olmayacaktır. Nüfus ve suç ilişkisine etki eden faktörlerin oldukça etkili olduğu ortadadır.

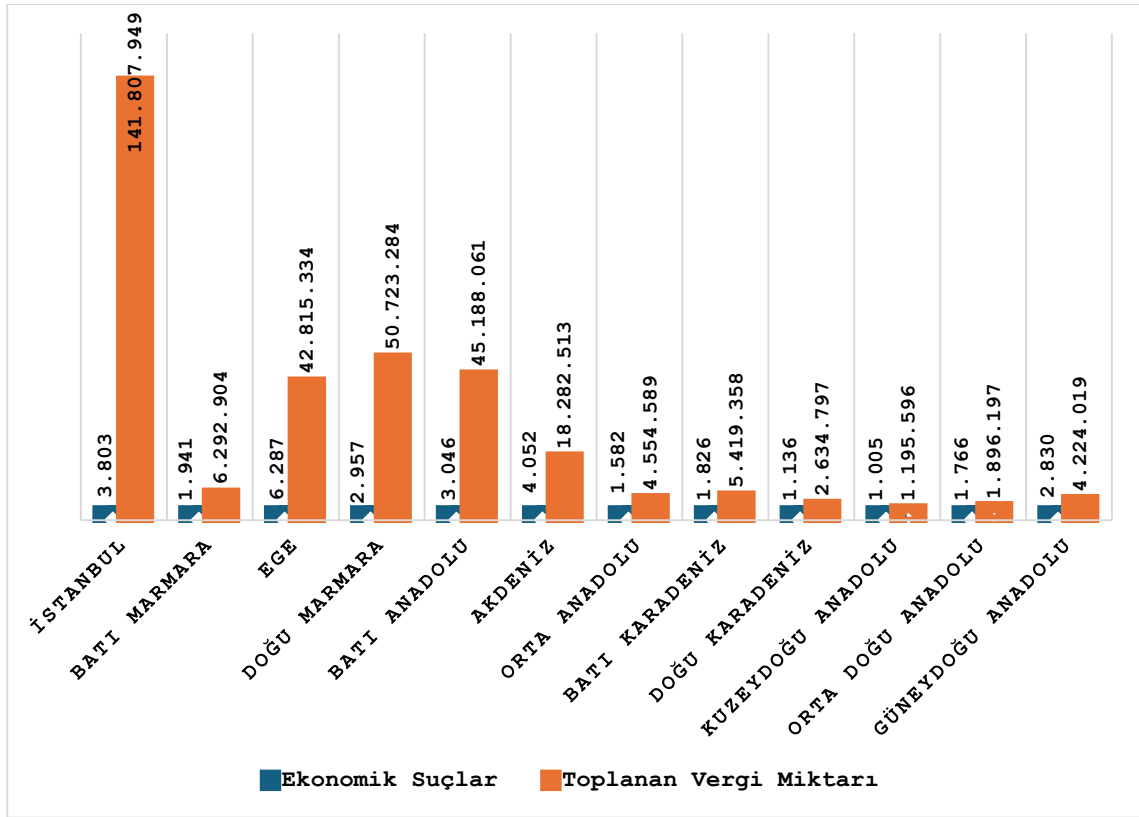
3.2. 2013-2020 Yılları Arasında Vergilerin Ekonomik Suçlar Üzerindeki Etkisi

Çalışmamın bu bölümüne kadar suç, ekonomik suçlar, ekonomik suçları etkileyen faktörler, vergilerin ekonomik suçlar üzerindeki etkisini detaylı bir şekilde sözlü, yazılı çalışmalara, araştırmalara bağlı kalarak açıklamıştık. Bu bölümde ise 2013-2020 yılları arasında her bir yıl için ayrı olacak şekilde İBBS1 düzeyinde bölgelere ayırarak o bölgelerde baz aldığımız yıllar içerisinde gerçekleşen toplam vergi miktarı ve işlenen ekonomik suç oranı grafik şeklinde verilmiştir. Verilen bu grafikler üzerinden vergilerin ekonomik suçlar üzerindeki etkisi açıklanmıştır.

Oluşturulan grafikler Türkiye İstatistik Kurumu 2013-2020 İşsizlik Raporlarından, MASAK 2013-2020 raporlarından, Hazine ve Maliye Bakanlığı 2013-2020 iller bazında açıklanan vergi gelirleri raporlarından alınarak hazırlanmıştır. İlk olarak İBBS 2 düzeyinde düzenlenip, daha sonra İBBS 1 düzeyinde grafik haline getirilmiştir.

İBBS 1 düzey sınıflandırması kapsamında Türkiye, 12 bölgeye ayrılmaktadır. Bu bölgeler sırasıyla İstanbul, Batı Marmara, Ege, Doğu Marmara, Batı Anadolu, Akdeniz, Orta Anadolu, Batı Karadeniz, Doğu Karadeniz, Kuzeydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleridir (TÜİK, 2023).

Grafiklerde ekonomik suçlar değişkeninde kapsamına aldığımız suçlar ise dolandırıcılık, sahtecilik, zimmet, rüşvet, kaçakçılık, mala zarar verme, diğer suçlar olarak adlandırdığımız kara para aklama suçlarıdır.



Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Genel Bütçe Gelirlerinin İller İtibariyle Tahakkuk ve Tahsilatı Raporları ve TÜİK Suç Raporlarından Alınarak Tarafımca Hazırlanmıştır.

Grafik 3.7. 2013 Yılında Toplanan Vergi Miktarı ve Ekonomik Suç Oranı

Yukarıdaki grafik 2013 Yılında toplanan vergi miktarı ve ekonomik suç miktarı oranlarını göstermektedir. Bu miktarlara göre aralarındaki ilişkiyi incelediğimizde aşağıdaki sonuçlar çıkartılabilir.

İstanbul bölgesine baktığımızda en yüksek vergi toplanan ancak toplanan vergi miktarına, nüfusa oranla suç miktarı düşüktür. Verginin bu denli yüksek olmasının nedenini Türkiye'nin finans merkezi olması, büyük şirketlerin, bankaların ve sanayi tesislerinin yoğunluğu olarak düşünebiliriz. Bu sebepler dolayısıyla vergi kaçırma ve kayıt dışı işlemlerin sık görülmesi, sahte fatura, dolandırıcılık ve kara para aklama gibi suçların merkezi olması beklenmektedir. Ancak doğru orantı görülmemektedir. Akla ilk gelen sebeplerden biri ekonomik suç miktarının gerçeği yansıtmaması olabilir. Verinin gerçekliği baz alınır ise dönem itibarıyla bakıldığında vergi ahlakının daha yüksek, ekonomik suç işleme eğiliminin daha az, vergi miktarı ile ekonomik suç ilişkisinin daha pasif olduğunu söyleyebiliriz. Bu da verginin ekonomik suçlar üzerindeki etkisi için net bir sonuç söylememizi zorlaştırmaktadır.

Batı Marmara için baktığımızda toplanan vergi miktarı listenin sonuna yakın sıralardadır. Suç miktarı ise son sıralardadır. Buradaki arasındaki ilişki doğru orantılı görülmektedir. Ancak Türkiye ortalamasına göre baktığımızda ise düşük vergi toplanan bir bölge olmasına rağmen ekonomik suç oranı yüksek sayılabilir. Bu durumun olası sebepleri ise bölgede sanayi ve tarım sektöründe kayıt dışı çalışmanın yaygın olması, KOBİ'lerin (küçük ve orta ölçekli işletmeler) vergi kaçırma eğilimi, lojistik ve ticaret alanında sahte fatura düzenleme vakalarının yüksekliği olabilir.

Genel tabloya baktığımızda vergi miktarına oranla ekonomik suçun yüksek olması, kayıt dışı işlemlerin ve mali suçların fazla olduğunu gösteriyor.

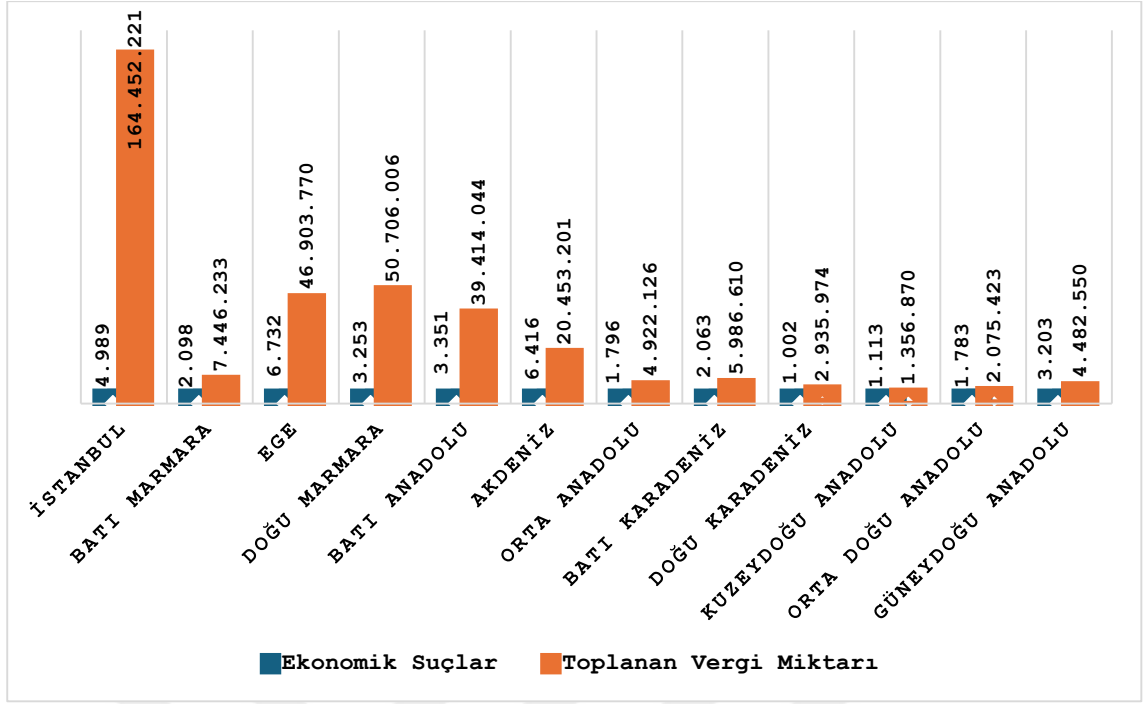
Ege Bölgesine baktığımızda yüksek ekonomik suç ve orta düzeyde toplanan vergi miktarı diyebiliriz. Bölgenin nüfusu, vergi miktarı, en yüksek sayılara sahip diğer şehir ve bölgeler ile kıyaslandığında ekonomik suç miktarı oldukça yüksektir. Yine bu etkenler göz önüne alındığında ya vergi gelirlerinin yüksek ya da ekonomik suç miktarının daha düşük olması beklenmektedir. Ankara, İstanbul gibi daha büyük ve faaliyetlerin daha aktif olduğu şehirleri içeren bölgelerden daha fazla olması bu beklentileri desteklemektedir. Olası nedenleri ise Turizm sektöründe kayıt dışı işlemler ve vergi kaçırma yaygın olabilir, Tarım sektöründe teşvik usulsüzlükleri görülebilir, Küçük ve orta ölçekli işletmelerin vergi yükünden kaçmak için kaçak işlemlere yönelmesi düşünülebilir. Yine değişkenler arasındaki ilişkiye dair net bir şey söylemek mümkün olmamaktadır. Değişkenleri etkileyen diğer faktörlerin etkisinin yüksek olduğu oldukça nettir.

Batı Anadolu bölgesinde vergi geliri olarak listenin üst sıralındadır, ekonomik suç miktarı ise listenin sonlarına yakındır. Bölge için yüksek vergi geliri, düşük ekonomik suç oranına sahip diyebiliriz. Sebeplerini incelediğimizde, bu bölge şehirlerinde Ankara'yı kapsamaktadır. Ankara kamu sektörünün yoğun olduğu bir şehirdir. Bu nedenle kamu kurumları denetim açısından daha sıkı olduğundan, mali suçlar görece daha az olabilir. Yaşayan nüfusun vergi ahlakı da bu nedenden dolayı yüksektir ve bu da toplanan vergi miktarını etkilemektedir. Bu durum, bürokrasi ve devlet denetimlerinin ekonomik suçları sınırlayıcı etkisini gösteriyor. Ancak diğer bölgelerden farklı olarak bu bölgesinin vergilerin ekonomik suçlara etkisini net gözlemlemek mümkündür. Aralarındaki ilişki vergilerin arttıkça, ekonomik suçların azaldığını yani ters orantılı ancak pozitif yönlü bir etkileşim olduğu söylenebilir. Yine tabi ki bu değişkenleri etkileyen diğer faktörlerinde etkisinin oldukça yüksek olduğu inkâr edilemez derecede ortadadır.

Akdeniz bölgesi hem ekonomik suç miktarı hem de toplanan vergi miktarı açısından orta seviyelerde yer almaktadır. Akdeniz bölgesi, Antalya ve Mersin gibi büyük ticaret ve turizm şehirlerini içermektedir. Bu nedenle ekonomik suç sebeplerini, Turizm sektöründe kayıt dışı ekonomi yaygın olabilir, İthalat-ihracat işlemlerinde vergi kaçakçılığı olması olarak düşünebiliriz. Akdeniz bölgesinde mali suçlar ortalama seviyede olsa da özellikle turizm sektöründe daha sıkı denetimler gereklidir. Diğer bölgelerde olduğu gibi bu bölge içinde aralarındaki ilişkiye dair net bir şey söylemek mümkün değildir.

Karadeniz, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerine baktığımızda hepsinde de düşük vergi ve düşük ekonomik suç oranı vardır. Bu bölgelerde hem vergi miktarı hem de ekonomik suç oranı düşüktür. Ancak, bu bölgelerde kayıt dışı ekonomi ve kaçakçılığın fazla olduğu bilindiği halde suç oranlarının düşük görülmesi, bazı ekonomik suçların kayıtlara tam olarak yansımadağına işaret edebilir. Bölgedeki kültüre, aktivitelere, ticari hayata baktığımızda Vergi kaçırma, kaçakçılık ve kayıt dışı istihdamın sık rastlanan suçlar olduğu tahmin edilmektedir. Buradan vergi ahlakının düşük olduğu sonucuna net bir şekilde ulaşılabilir.

Genel sonuçlara baktığımızda ise genel olarak vergi gelirleri arttıkça ekonomik suçlar da artış gösteriyor. Özellikle İstanbul gibi büyük şehirlerde vergiden kaçınma ve kayıt dışı işlemler büyük bir sorundur. Sanayi ve ticaret merkezlerinde ekonomik suç oranı daha fazla. Küçük işletmelerin vergi kaçırma eğilimleri dikkat çekici. Bazı bölgelerde ekonomik suç oranı beklenenden düşük görünüyor. Bu, kayıt dışı suçların resmi kayıtlara tam olarak geçmediğini gösterebilir. Bu nedenle ana değişkenlerimiz arasında net bir sonuca ulaşamamamızı sağlar. Dikkat çeken diğer bir durum ise Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde vergi kaçakçılığı potansiyeli yüksek ancak tespit edilen suç oranı düşük. Daha sıkı denetimlere ihtiyaç olduğunu göstermektedir.



Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Genel Bütçe Gelirlerinin İller İtibariyle Tahakkuk ve Tahsilatı Raporları ve TÜİK Suç Raporlarından Alınarak Tarafımca Hazırlanmıştır.

Grafik 3.8. 2014 Yılında Toplanan Vergi Miktarı ve Ekonomik Suç Oranı

2014 yılında gerçekleşen toplanan veri ve ekonomik suç miktarına baktığımızda;

Yukarıdaki grafikte İstanbul bölgesi için, 2013-2020 yıllarının hepsinde olduğu gibi toplam vergi miktarında yüksek bir farkla ilk sıradadır. Elbette ki bu durumun en önemli nedeni Türkiye'nin ekonomik merkezi olmasıdır. Ancak yine aynı diğer yıllarda olduğu gibi toplanan vergi miktarı, nüfus ve diğer faktörlere bakıldığında suç miktarı ortalama ve beklenene göre düşüktür. Listenin orta sıralarında yer almaktadır. Grafiğe baktığımızda, Türkiye'de toplanan toplam verginin büyük bir kısmının İstanbul'dan geldiğini göstermektedir. İstanbul bölgesinin ekonomik suçlar ve toplam vergi miktarı arasındaki ilişkiye dair net bir şey yoktur aksine sapma söz konusudur.

Batı Marmara bölgesine baktığımızda toplanan vergi miktarı düşük ve ekonomik suç oranının orta seviyelerde olduğunu söyleyebiliriz. Batı Marmara, sanayi ve tarım sektörlerinin öne çıktığı bir bölge olmasına rağmen, ticaret ve finansal faaliyetler açısından İstanbul kadar yoğun değildir. Bu nedenle vergi gelirleri düşük seviyede kalmaktadır. Ekonomik suç oranı da orta seviyededir. Ancak genele baktığımızda sapmaların olduğu kadar arasındaki ilişki bu bölgede ters orantılı pozitif yöndedir. Vergi miktarının artması ekonomik suç oranını azaltmaktadır görüşünü desteklemektedir.

Ege bölgesindeki durum ise vergi gelirine oranla beklenenden yüksek ekonomik suç oranı şeklindedir. Ege bölgesinde toplanan vergi miktarı listenin 3.sirasında yer alırken ekonomik suç oranı listenin ilk sırasında yer almaktadır. İzmir, Manisa, Aydın ve Denizli gibi büyük şehirlerin bulunduğu bu bölge, ticaret, sanayi ve turizm açısından önemli bir merkezdir. Ekonomik suç oranının yüksek olmasının sebepleri ise Sanayi ve ticaret sektörlerinin kayıt dışı işlemlere açık olması, Turizm sektöründe vergi kaçırma ve kayıt dışı gelirlerin yaygın olması olabilir. Bu durum, Ege Bölgesi'nde daha sıkı mali denetimlerin yapılması gerektiğini göstermektedir. Yine sapma durumu bu bölge içinde söz konusudur.

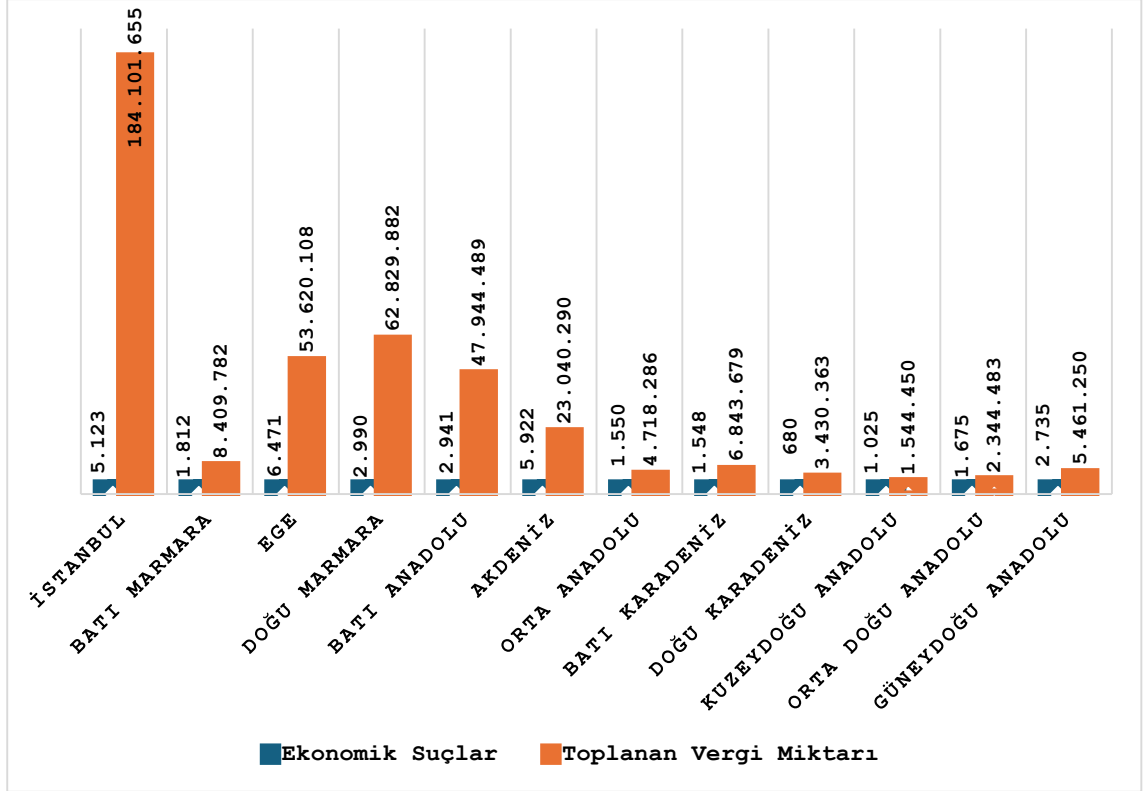
Batı Anadolu bölgesi yüksek vergi geliri, orta seviyede ekonomik suç oranı şeklinde seyretmiştir. Batı Anadolu, Ankara'nın da içinde bulunduğu bir bölge olup, Türkiye'nin en yüksek vergi toplanan üçüncü bölgesidir. Ancak, ekonomik suç oranı İstanbul ve Ege Bölgesi'ne kıyasla daha düşüktür. En temel nedeni diğer yıllarda olduğu gibi kamu düzeninin sağlam olması.

Akdeniz bölgesi verileri orta düzeyde vergi miktarı ve yüksek suç oranı şeklindedir. Akdeniz bölgesi, Antalya, Mersin ve Adana gibi büyük şehirleri barındırmaktadır. Turizm ve ticaretin yoğun olduğu bu bölgede Vergi gelirleri orta seviyede hatta beklenenden düşük olmasına rağmen ekonomik suç oranı beklenenden yüksek seviyede kalıyor. Nedenlerinden en belirgin oranı turizm sektöründe kayıt dışı işlemlerin yaygın olması olabilir, vergi denetimlerinin düşük seviyede kalması bu sapma üzerinde de etkili olmaktadır.

Karadeniz ve Doğu-Güneydoğu Anadolu bölgesinde genel olarak vergi ve suç oranı düşüktür. Ancak yine en büyük sapmalarda biri de Güneydoğu Anadolu bölgesindedir. Bölgedeki hem beklenen hem de oranlara bakıldığında fazla olarak belirtilen suç miktarına sahiptir. Karadeniz, Doğu Anadolu bölgeleri, en az vergi toplanan ve en düşük ekonomik suç oranına sahip bölgelerdir. Neden düşük sorusunun cevabı ise bu bölgelerde büyük sanayi ve ticaret merkezleri bulunmadığı için ekonomik suç işleme fırsatları daha az olması olabilir. Ancak bu bölgelerde özellikle kaçakçılık çok fazla olduğu biliniyor. Bu yüzden resmi veriler tam olarak yansıtmıyor olabilir. Özellikle bu durum Güneydoğu Anadolu'da daha fazladır.

Genel olarak değerlendirme yaptığımızda ege ve güneydoğu Anadolu bölgelerinde vergi miktarına göre beklenenden daha yüksek ekonomik suç oranları vardır. Bu da vergilerin ekonomik suçlar üzerindeki etkisini anlamamızı zorlaştırıp sapmaya neden

olmaktadır. Ancak her ne kadar sapmalar yaşansa da vergi geliri arttıkça ekonomik suçlar da artmaktadır ve kayıt dışı ekonomi verilere tam yansımıyor olabilir. Sonuç olarak bu analiz, bazı bölgelerde ekonomik suçları önlemek için daha etkin denetimlerin yapılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Özellikle Ege, Güneydoğu Anadolu ve İstanbul gibi bölgelerde daha sıkı mali kontroller uygulanmalıdır.



Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Genel Bütçe Gelirlerinin İller İtibariyle Tahakkuk ve Tahsilatı Raporları ve TÜİK Suç Raporlarından Alınarak Tarafımca Hazırlanmıştır.

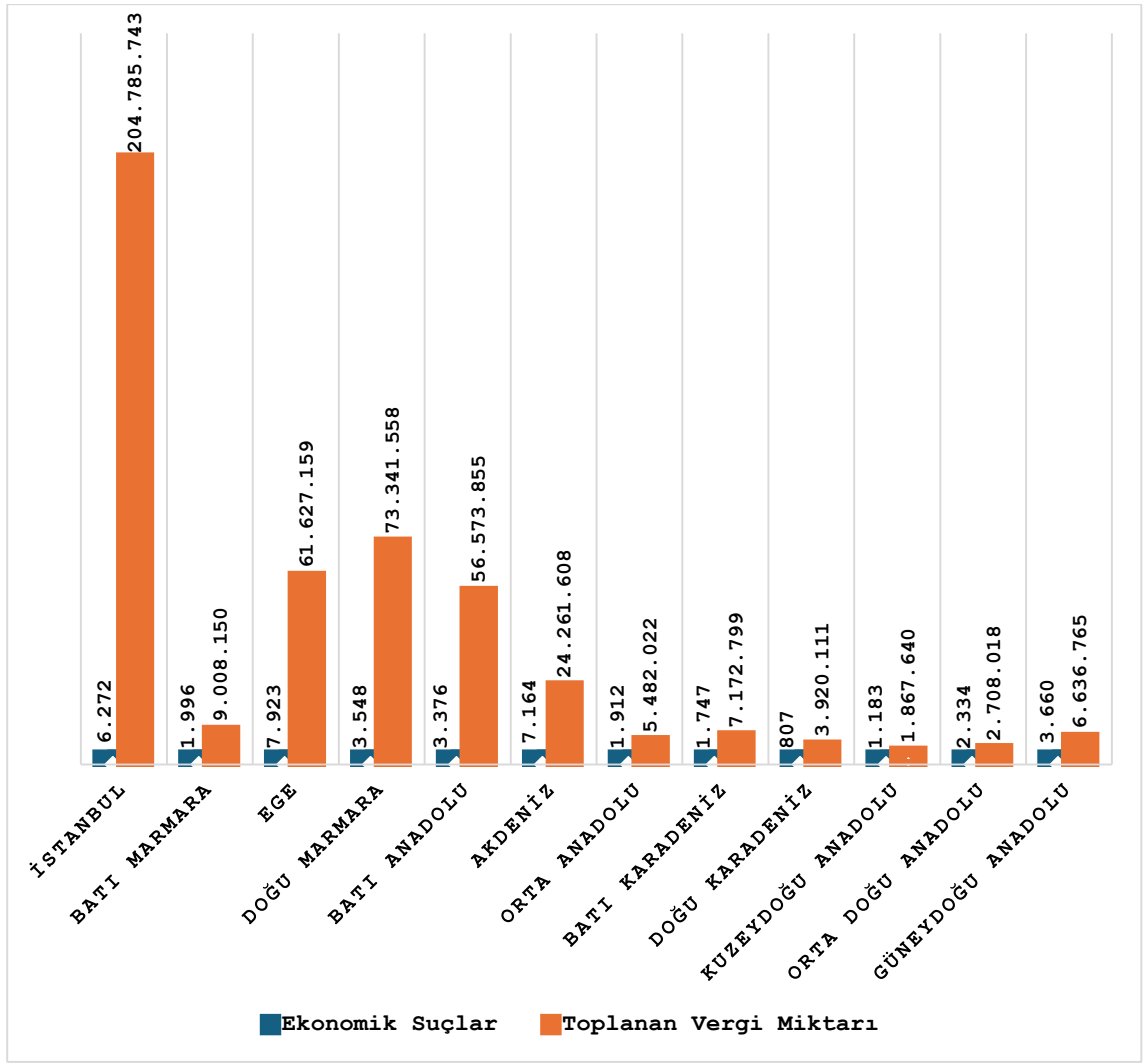
Grafik 3.9. 2015 Yılında Toplanan Vergi Miktarı ve Ekonomik Suç Oranı

2015 yılında da diğer yıllarda olduğu gibi vergi miktarının fazla olduğu bölgelerde ekonomik suç sayısının fazla olduğu görülmektedir. Ancak yine bazı bölgelerde vergi gelirin kiyasla beklenenden az veya fazla ekonomik suç vakası görülmektedir. İstanbul'a baktığımızda en yüksek vergi miktarında ancak buna kıyasla kendinden vergi miktarı daha az olan Ege bölgesinden daha az suç oranına sahiptir. İstanbul'da yoğun ticaret merkezi olması sebebiyle mali suçlara yatkınlığı daha fazla olması beklenmektedir. Ancak büyük iş hacmi ve her şeyin fazla olması denetimi zorlaştırdığı için ekonomik suç oranını net olarak yansıtmaması mümkün olabilmektedir. Batı Marmara ise hem vergi geliri hem de suç oranı düşük olan bir bölge. Bölge, tarım ve sanayi ile öne çıkmasına rağmen ticaret ve finans merkezleri barındırmadığı için suç oranları düşük seviyede kalıyor.

Dikkat çeken bölge Ege bölgesi ise vergi gelirine oranla yüksek suç oranı göstermektedir. Bu bölgede özellikle büyük şehirler olan İzmir, Manisa, Aydın ve Denizli'nin önemli ekonomik merkezler olduğu biliniyor. Ekonomik suçun yüksek olmasının sebepleri ise bölgedeki ticaret ve sanayi faaliyetleri, kaçakçılık ve mali dolandırıcılık suçlarını artırıyor olması, turizm sektöründe de kayıt dışı işlemler yaygın olabiliyor olması, tarım sektöründeki destekleme ödemeleri üzerinden usulsüzlükler ekonomik suç oranlarını yükseltebiliyor olmasını gösterebiliriz.

Batı Anadolu bölgesine baktığımızda Bölgedeki en büyük şehirlerden biri olan Ankara hem bürokrasi hem de ticaret açısından önemli bir merkez. Ancak ekonomik suç oranı İstanbul ve Ege Bölgesi'ne göre daha düşük. Sebebi Bürokrasinin merkezi olması nedeniyle vergi uyumu daha sıkı, devlet kontrol mekanizmaları burada daha etkin olabilir.

Karadeniz ve Doğu-Güneydoğu Anadolu bölgesinde vergi ve suç oranı düşük olan bölge kapsamındadır. Bu bölgelerde büyük sanayi ve ticaret merkezleri bulunmadığı için ekonomik suç işleme fırsatları da daha az olduğu düşünülebilir. Ancak özellikle Güneydoğu Anadolu'da kaçakçılık ve kayıt dışı ticaretin yoğun olduğu bilinse de veriler bunu tam olarak yansıtmıyor olabilir.

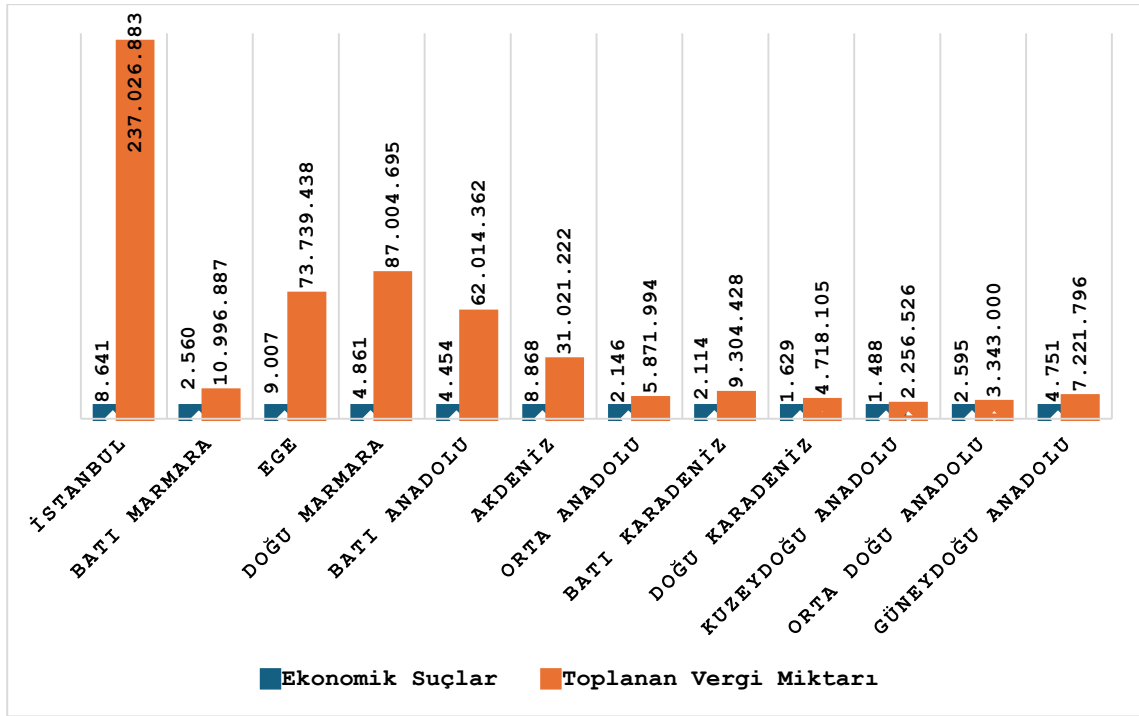


Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Genel Bütçe Gelirlerinin İller İtibariyle Tahakkuk ve Tahsilatı Raporları ve TÜİK Suç Raporlarından Alınarak Tarafimca Hazırlanmıştır.

Grafik 3.10. 2016 Yılında Toplanan Vergi Miktarı ve Ekonomik Suç Oranı

2016 grafiğine baktığımızda ise İstanbul, Ege, Doğu Marmara, Batı Anadolu bölgelerinde toplanan vergi miktarı yüksek ve suç oranları da diğer bölgelere göre yüksektir.

Bu bölgeler, ekonomik olarak en aktif bölgeler arasında olup yüksek vergi topluyor ve ekonomik suç oranları da görece yüksek diyebiliriz. Öte yandan, Doğu ve Kuzeydoğu Anadolu gibi ekonomik faaliyetlerin daha az olduğu bölgelerde hem vergi gelirleri hem de ekonomik suç sayıları düşük. Ege, Orta Anadolu, Güneydoğu Anadolu bölgelerinde toplanan vergi miktarına kıyasla ekonomik suç oranı beklenenden daha yüksektir. Doğu Karadeniz, Kuzeydoğu Anadolu, Ortadoğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu bölgelerinde ise vergi ve suç oranı orantılı olacak şekilde düşüktür.



Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Genel Bütçe Gelirlerinin İller İtibariyle Tahakkuk ve Tahsilatı Raporları ve TÜİK Suç Raporlarından Alınarak Tarafimca Hazırlanmıştır.

Grafik 3.11. 2017 Yılında Toplanan Vergi Miktarı ve Ekonomik Suç Oranı

2017 yılının grafiğine baktığımızda ise genel olarak, ekonomik suçların yoğun olduğu bölgelerde toplanan vergi miktarları da yüksek. Ekonomik suçların daha yüksek olduğu bölgeler çoğunlukla ticaretin, sanayinin ve finansal işlemlerin yoğun olduğu yerlerdir. Bu durum, büyük ekonomik hacme sahip şehirlerde vergi kaçırma, mali usulsüzlükler ve sahtecilik gibi suçların daha sık işlendiğini gösteriyor diyebiliriz. Ekonomik aktivitenin düşük olduğu yerlerde ise suç oranlarının da düşük olduğu gözlemleniyor.

Bu üç bölge, Türkiye’de ticaretin en yoğun olduğu bölgeler arasında ve burada ekonomik suçların da yüksek olduğu görülüyor. Buna karşılık, Doğu Karadeniz, Kuzeydoğu Anadolu ve Orta Doğu Anadolu gibi ekonomik aktivitenin daha az olduğu bölgelerde hem vergi miktarı hem de suç oranları düşük.

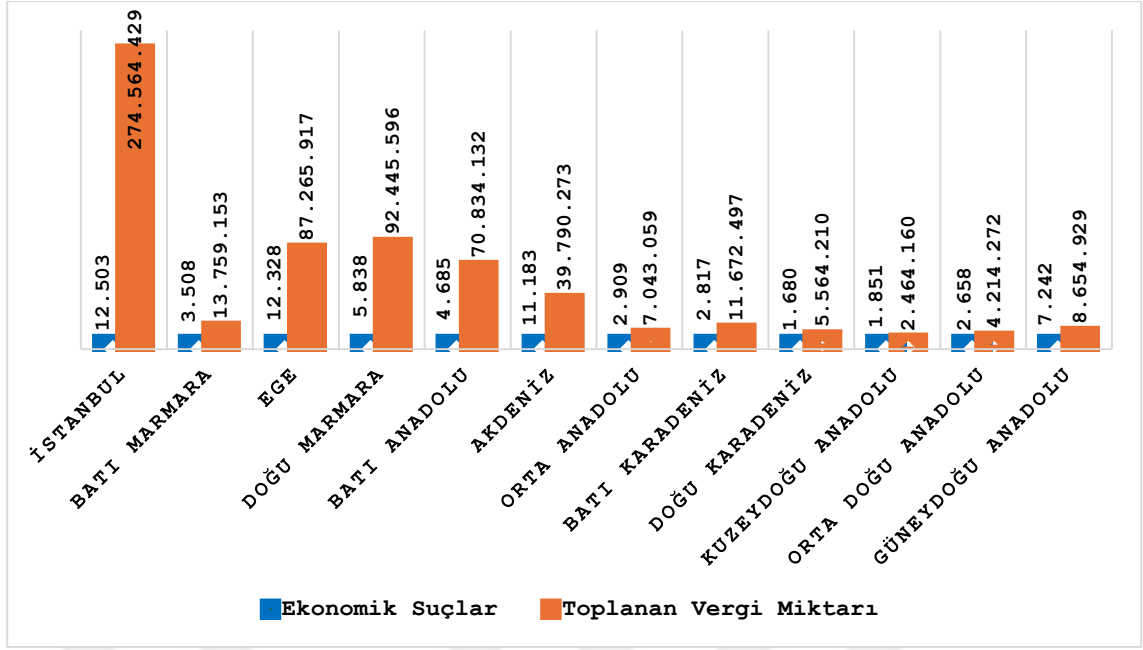
İstanbul, Türkiye’nin ekonomik merkezi olduğundan en fazla verginin toplandığı yer. İstanbul’un Türkiye’deki toplam ekonomik suçların büyük bir kısmını oluşturması, burada yüksek hacimli finansal işlemler, şirket faaliyetleri ve ticaretin yoğunluğuna işaret ediyor. Vergi kaçırma, sahte fatura düzenleme, kara para aklama gibi suçlar büyük metropollerde daha sık rastlanmaktadır. Batı Marmara bölgesi ise İstanbul’a komşu olup sanayi açısından güçlü bir bölge olmasına rağmen, İstanbul kadar büyük bir ekonomik suç

oranına sahip değil. Bunun nedeni İstanbul'a kıyasla daha düşük finansal hareketlilik ve daha az büyük ölçekli şirketin bulunması olabilir.

Orta ve Batı Anadolu için baktığımızda Büyükşehirler (Ankara, Eskişehir) sanayi ve hizmet sektöründe aktif olduğundan yüksek vergi toplansa da ekonomik suçlar İstanbul kadar yaygın değildir. Orta Anadolu'nun ekonomik suç oranının yüksek olması dikkat çekici. Vergi gelirine kıyasla ekonomik suçların yüksek olması, bölgedeki işletmelerin daha fazla mali usulsüzlük yaptığına işaret edebilir. Akdeniz bölgesi için Turizm ve tarıma dayalı bir ekonomi olduğundan ekonomik suçlar ticaret bölgeleri kadar yoğun değildir.

Karadeniz Doğu ve Güneydoğu bölgelerine bakıldığında bölgelerde hem toplanan vergi miktarı hem de ekonomik suç oranı düşük. Bu bölgelerde ekonomi daha çok tarıma dayalı olduğu için büyük ölçekli ticaret ve finansal işlemler az. KOBİ'lerin ve sanayinin az olması, büyük çaplı mali suçların işlenme ihtimalini de düşürüyor. Ancak kayıt dışı ekonomi ve kaçakçılıkla ilgili suçlar olabilir, fakat bunlar raporlanan ekonomik suçlara tam olarak yansımamış olabilir.

Ancak bazı bölgelerde vergi miktarı ve ekonomik suç oranı arasında doğrudan bir ilişki gözlemlenebilirken bazı bölgelerde ise bu tezi kullanmak doğru olmamaktadır. Örneğin Ege ve Batı Anadolu'da Vergi gelirleri yüksek ama ekonomik suç oranları daha düşük. Bu, bölgede daha fazla kurumsal ve kayıtlı ekonominin hâkim olduğunu, dolayısıyla büyük ölçekli yasa dışı mali faaliyetlerin daha az yapıldığını gösterebilir. Güneydoğu Anadolu'da vergi geliri düşük ancak ekonomik suç oranı diğer düşük vergi toplayan bölgelere kıyasla yüksek. Kaçakçılık, kayıt dışı ticaret veya sahtecilik gibi suçların bölgede daha yaygın olabileceğini gösteriyor.



Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Genel Bütçe Gelirlerinin İller İtibariyle Tahakkuk ve Tahsilatı Raporları ve TÜİK Suç Raporlarından Alınarak Tarafımca Hazırlanmıştır.

Grafik 3.12. 2018 Yılında Toplanan Vergi Miktarı ve Ekonomik Suç Oranı

2018 yılında gerçekleşen ekonomik suçlar ve toplanan vergi miktarları verilerine baktığımızda;

İstanbul ve Batı Marmara

İstanbul: 2018 yılında İstanbul hem toplanan vergi miktarı hem de ekonomik suç sayısı olarak listede 1.sırada yer almaktadır. Ancak suç oranına diğer bölgelere, nüfusa ve toplanan vergi miktarına oranla düşük diyebilmemiz mümkündür.

Batı Marmara: Bu bölgede toplanan vergi miktarı orta sıralarda ancak ekonomik suç miktarı sonlarda yer almaktadır.

Sanayileşmiş Bölgeler (Ege, Doğu Marmara, Batı Anadolu):

Ege: Vergi miktarı olarak ilk sıralarda ve bununla doğru orantılı olarak ekonomik suç miktarı İstanbul'u takip ederek 2.sırada yer almaktadır.

Doğu Marmara: Ege'den daha fazla vergi miktarına sahip ancak daha düşük suç oranı bulunmaktadır.

Batı Anadolu: vergi miktarı yüksek olup, suç oranı son sıralarda yer alan bir bölgedir.

Tarım ve Turizm Bölgeleri (Akdeniz, Karadeniz):

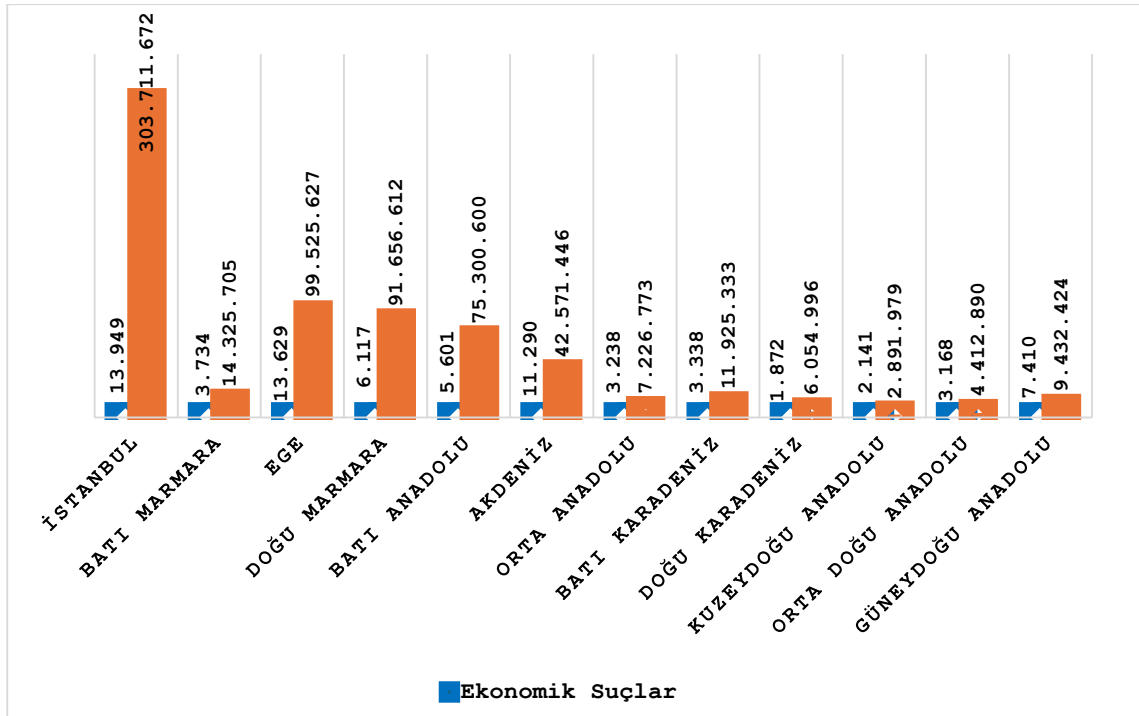
Akdeniz: toplanan vergi ve suç oranı kıyaslandığında suç oranı diğer bölgelere göre oldukça yüksektir. Hatta en yüksek suç oranı olan İstanbul'a yakın bir oranı vardır. Bu da orantısızlığı göstermektedir.

Karadeniz: Doğu Karadeniz ve Batı Karadeniz olarak baktığımızda Batı Karadeniz toplanan vergi miktarı olarak ciddi bir fazla farkı vardır. Ancak suç oranları neredeyse aynı denilecek kadar birbirine yakındır.

Ekonomik Olarak Daha Az Gelişmiş Bölgeler (Doğu, Güneydoğu ve Kuzeydoğu Anadolu):

- Kuzeydoğu Anadolu: Hem vergi miktarı hem de suç oranı olarak listenin sonunda yer almaktadır.
- Ortadoğu Anadolu: Listenin sonlarında yer almaktadır ve her iki oranı da birbiriyle orantılı denilebilecek şekilde düşüktür.
- Güneydoğu Anadolu: Ekonomik olarak az gelişmiş bölgeler içerisinde en fazla vergi miktarı ve suç oranına sahip bölgedir.

Genel olarak baktığımızda ekonomik faaliyetlerin yoğun olduğu yerlerde İstanbul, Ege, Doğu Marmara, Akdeniz ekonomik suç oranları da yüksek. Bu, ticari faaliyetlerin ve para trafiğinin fazla olmasıyla bağlantılı olabilir. Vergi tahsilatının düşük olduğu yerlerde ekonomik suç oranı da genellikle düşük, ancak Güneydoğu Anadolu gibi bazı istisnalar bulunmaktadır. Bu, bölgede kayıt dışı ekonominin ve kaçakçılığın daha fazla olduğu anlamına gelebilir. Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu gibi bölgelerde ekonomik suç oranları dikkat çekici derecede yüksek. Bu bölgelerde kayıt dışı ekonomi ve kaçakçılıkla ilgili daha fazla araştırma ve önlem gerekebilir. Özellikle yüksek ekonomik suç oranına sahip bölgelerde daha sıkı denetim politikaları gerekebilir



Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Genel Bütçe Gelirlerinin İller İtibariyle Tahakkuk ve Tahsilatı Raporları ve TÜİK Suç Raporlarından Alınarak Tarafimca Hazırlanmıştır.

Grafik 3.13. 2019 Yılında Toplanan Vergi Miktarı ve Ekonomik Suç Oranı

İstanbul ve Batı Marmara:

- İstanbul: 2019 yılında Türkiye’de en fazla vergi tahsilatı (303.711.672) gerçekleşen bölgedir. Ekonomik suç sayısı da listede ilk sırada yer almaktadır. Ancak diğer bölge ve toplanan vergi miktarı ile baktığımızda yine orantısızlık bulunmaktadır.
- Batı Marmara: Vergi tahsilatı olarak orta sıralarda yer almasına rağmen suç sayısı son sıralardadır.

Sanayileşmiş Bölgeler (Ege, Doğu Marmara, Batı Anadolu):

- Ege: Toplanan vergi ve ekonomik suç miktarı ile ikinci sırada İstanbul’u takip etmektedir.
- Doğu Marmara: Toplanan vergi miktarı ile 3.sırada yer almasına rağmen suç miktarı orta sıralardadır.
- Batı Anadolu: Vergi miktarı yüksek olmasına rağmen suç oranı görece düşüktür.

Tarım ve Turizm Bölgeleri (Akdeniz, Karadeniz):

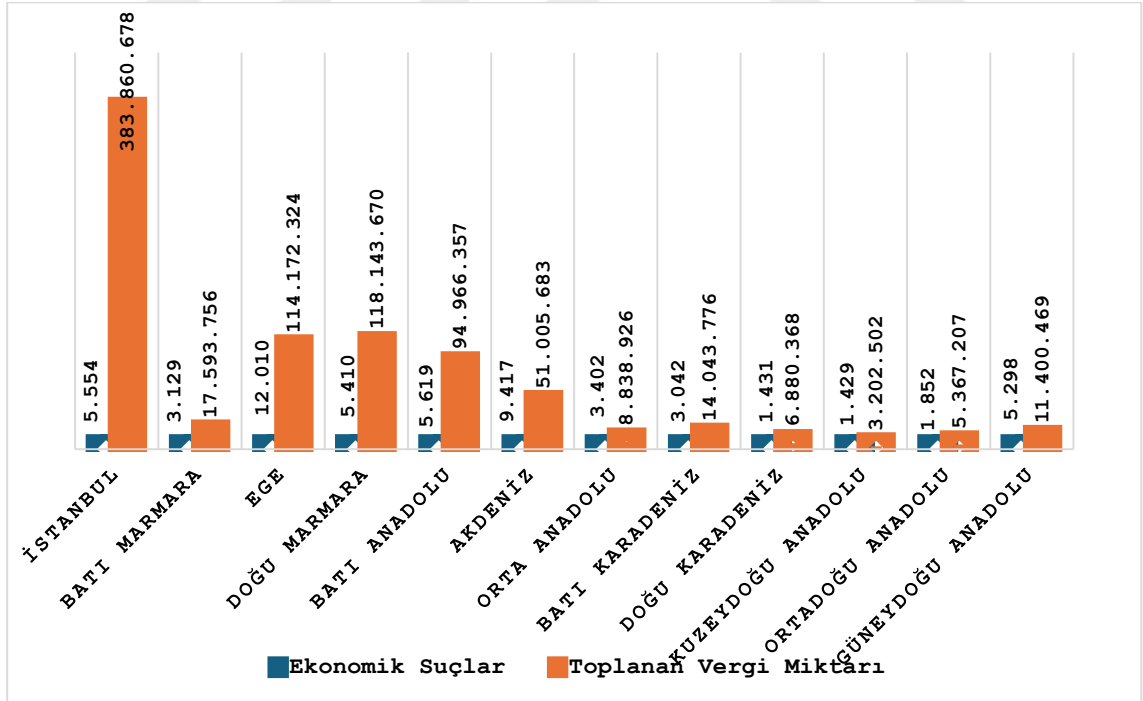
- Akdeniz: Vergi tahsilatı düşük olmasına rağmen suç oranı yüksektir.

- Karadeniz: Her iki bölge içinde baktığımızda vergi miktarları düşük ve ekonomik suç oranı en düşük seviyelerdedir.

Ekonomik Olarak Daha Az Gelişmiş Bölgeler (Doğu, Güneydoğu ve Kuzeydoğu Anadolu):

- Kuzeydoğu Anadolu: Hem vergi miktarı hem de ekonomik suç oranı en düşük seviyelerdedir.
- Ortadoğu Anadolu: Her iki oranda aynı şekilde düşük seviyelerdedir.
- Güneydoğu Anadolu: Ekonomik olarak az gelişmiş bölgeler içerisinde en fazla vergi miktarı ve suç oranına sahip bölgedir.

Genel olarak baktığımızda ise vergi tahsilatı arttıkça ekonomik suç sayısı da artma eğiliminde ancak bazı bölgelerde örneğin İstanbul gibi bu genellemeyi bozup suç sayısı beklenilenden daha düşüktür. Kaçakçılık, sahtecilik gibi suçların vergiyle birebir ilişkisi olmadığı bazı bölgelerde suç oranında farklılık yaratabiliyor. Sanayi ve ticaretin fazla olduğu Ege, Marmara gibi ekonomik suçlar daha fazladır.



Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Genel Bütçe Gelirlerinin İller İtibariyle Tahakkuk ve Tahsilatı Raporları ve TÜİK Suç Raporlarından Alınarak Tarafimca Hazırlanmıştır.

Grafik 3.14. 2020 Yılında Toplanan Vergi Miktarı ve Ekonomik Suç Oranı

Yukarıdaki grafikte, 2020 yılında gerçekleşen ekonomik suçlar ve toplanan vergi miktarları görülmektedir. Grafikte ilk dikkat çeken durum İstanbul bölgesinde toplanan vergi miktarı yüksekliğidir. Toplanan vergi miktarına kıyasla işlenen ekonomik suç miktarı 12 bölge içerisinde 4.sırada yer almaktadır. En fazla ekonomik suç işlenen bölge ege bölgesidir orada ise toplanan vergi miktarı 12 bölge içerisinde 3.sırada yer almaktadır. Sıralama ve verilere bölge bazlı baktığımızda ise;

İstanbul ve Batı Marmara:

- İstanbul: En fazla vergilendirme bölgesi, buna rağmen ekonomik suç olarak orta sıralarda yer almaktadır.
- Batı Marmara: İstanbul'a göre daha az ekonomik suç işleniyor (3.129), ancak vergi ödeme oranı yine de oldukça yüksektir. (17.593.756).
- İstanbul'un finans merkezi olması, büyük değişiklik ticaret ve sanayi faaliyetlerine sahip olması nedeniyle bu yüksek değerler normal karşılanabilir.

Sanayileşmiş Bölgeler (Ege, Doğu Marmara, Batı Anadolu):

- Ege: 12.010 ekonomik suç, 114.172.324 vergi geliri. En yüksek suç oranına sahip.
- Doğu Marmara: 5.410 ekonomik suç, 118.143.670 vergi geliri.
- Batı Anadolu: 5.619 ekonomik suç, 94.968.357 vergi geliri.
- Bu bölgede hem sanayi hem de ticaret açısından gelişmiş durumda ve yüksek vergi gelirleri üretiyor. Vergi geliri İstanbul kadar olmasa da bu bölgeler ilk 5'te yer almaktadır.

Tarım ve Turizm Bölgeleri (Akdeniz, Karadeniz):

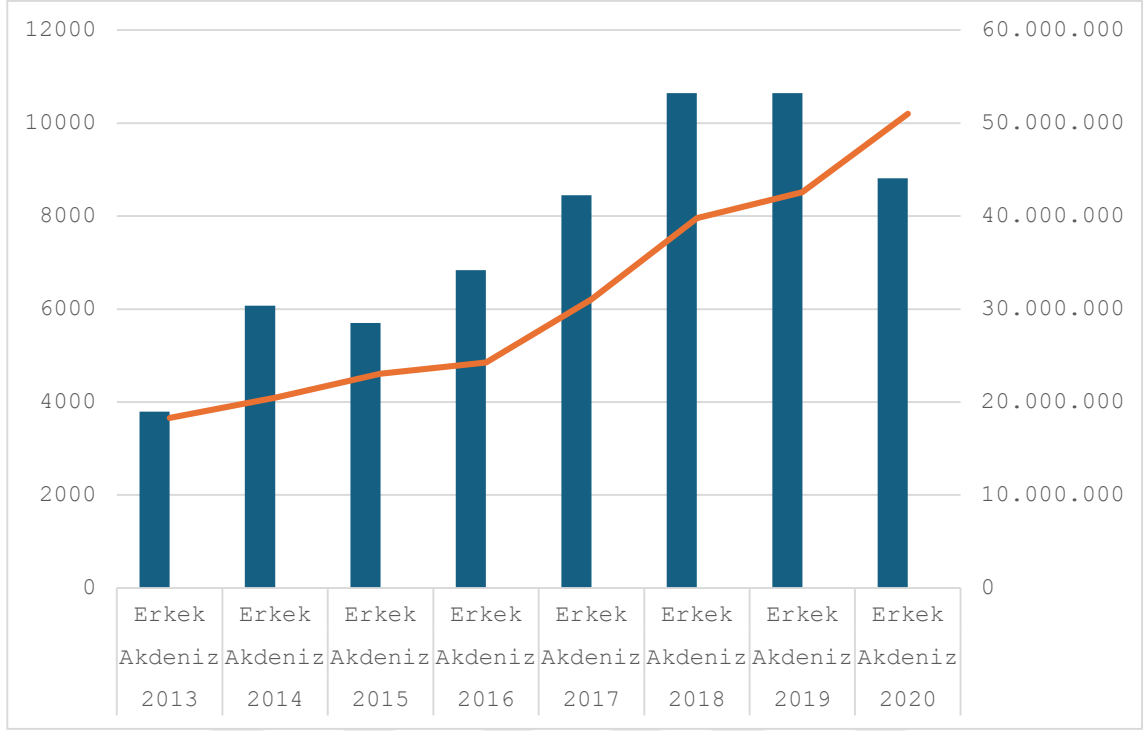
- Akdeniz: 9.417 ekonomik suç, 51.005.683 vergi geliri.
- Batı Karadeniz: 3.402 ekonomik suç, 8.883.926 vergi geliri.
- Doğu Karadeniz: 3.042 ekonomik suç, 14.043.776 vergi geliri.
- Akdeniz bölgesi, turizm sektörünün en yüksek olduğu bölgedir ve ekonomik suç oranı diğer bölgelerle kıyaslandığında orta düzeydedir.
- Karadeniz bölgelerinde hem ekonomik suç hem de vergi geliri düşüktür.

Ekonomik Olarak Daha Az Gelişmiş Bölgeler (Doğu, Güneydoğu ve Kuzeydoğu Anadolu):

- Kuzeydoğu Anadolu: 11.429 ekonomik suç, 3.202.502 vergi geliri.
- Ortadoğu Anadolu: 1.852 ekonomik suç, 5.367.207 vergi geliri.
- Güneydoğu Anadolu: 5.298 ekonomik suç, 11.400.469 vergi geliri.
- Ekonomik olarak daha az gelişmiş bölgelerde ekonomik suç oranı oldukça düşüktür. Aynı zamanda toplanan vergi miktarı da alt sıralardadır. Bu bölge için toplanan vergi miktarı ile ekonomik suç sayıları arasında doğru bir orantı vardır demek yanlış olmayacaktır.
- Daha az sanayileşmiş ve ticari piyasaların sınırları bu şekilde düzenlenmiş, kaçınılabilecek vergi miktarları da daha düşük olduğu için ekonomik suç oranları da doğal olarak azalıyor olabilir.

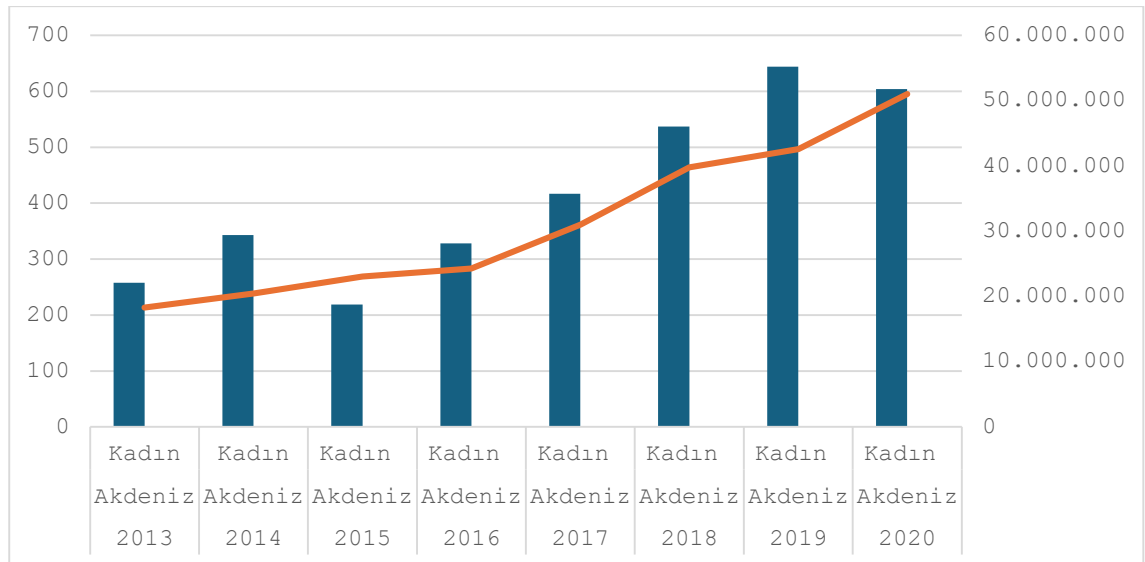
Genel duruma baktığımızda ise vergi geliri yüksek olan bölgeler ekonomik suç oranlarında daha üst sıralarda yer almaktadır. İstanbul, Ege, Doğu Marmara dikkat çekmektedir. Ekonomik faaliyetin, ticari hareketliliğin fazla olduğu yerlerde, ekonomik suç oranlarının yüksek olması beklenebilir. Çünkü karmaşık finansal yapı daha fazla vergi kaçırma ve ekonomik suç işleme riskini artırır. Ancak İstanbul'u açık ara en yüksek vergi gelirin sahip olup, suç oranının düşük olmasını ise uygulanan politikalar ve diğer sosyolojik etkenler olabilir. Ekonomik hareketliliğin az olduğu, sanayi ve ticaretin daha pasif olduğu bölgelerde ise hem suç oranları hem de vergi gelirleri düşük seyretmiştir.

3.3. 2013-2020 Yıllarında Vergilerin Ekonomik Suçlar Üzerindeki Etkisi Bölgesel İnceleme



Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Genel Bütçe Gelirlerinin İller İtibariyle Tahakkuk ve Tahsilatı Raporları ve TÜİK Suç Raporlarından Alınarak Tarafimca Hazırlanmıştır.

Grafik 3.15. 2013-2020 Yıllarında Akdeniz Bölgesinde Erkekler Tarafından İşlenen Ekonomik Suçlar ve Toplanan Vergi Miktarları



Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Genel Bütçe Gelirlerinin İller İtibariyle Tahakkuk ve Tahsilatı Raporları ve TÜİK Suç Raporlarından Alınarak Tarafimca Hazırlanmıştır.

Grafik 3.16. 2013-2020 Yıllarında Akdeniz Bölgesinde Kadınlar Tarafından İşlenen Ekonomik Suçlar ve Toplanan Vergi Miktarları

Bu iki grafik, 2013-2020 yılları arasında Akdeniz Bölgesi'nde cinsiyete göre işlenen suç sayıları ile aynı dönemde toplanan vergi miktarını karşılaştırmalı olarak sunmaktadır. Grafiklerde, mavi sütunlar suç sayısını, turuncu çizgi ise vergi gelirlerini göstermektedir.

Her iki grafikte de dikkat çeken temel unsur, yıllar ilerledikçe vergi gelirlerinde istikrarlı bir artış eğiliminin gözlemlenmesidir. Bu durum, ekonomik büyüme, nüfus artışı ya da vergi tahsilatının etkinliğinin artması gibi faktörlerle açıklanabilir. Ancak suç oranları, bu artışla doğrudan paralel bir seyir izlememektedir.

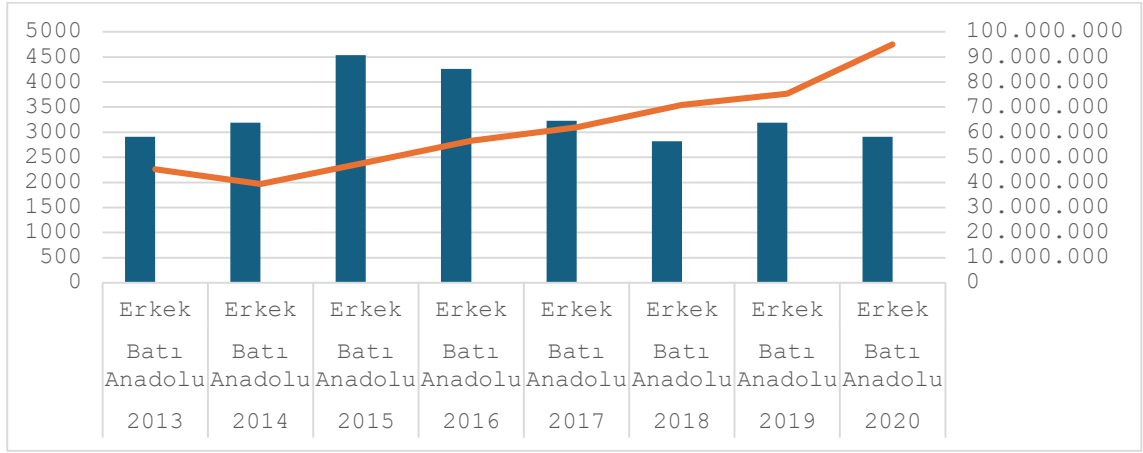
Erkekler tarafından işlenen suçlar 2013 yılında yaklaşık 3.800 civarındayken, 2018 ve 2019 yıllarında 10.000'in üzerine çıkarak en yüksek seviyeye ulaşmıştır. 2020 yılında ise bu sayı 8.900'e gerileyerek dikkat çekici bir düşüş göstermiştir. Bu azalma, pandemi koşullarının sosyal hareketliliği kısıtlamasıyla ilişkili olabilir. Vergi gelirleri ise bu dönem boyunca sürekli artış göstermiştir. Örneğin, 2013'te yaklaşık 36 milyon TL olan vergi geliri, 2020'de 52 milyon TL'ye ulaşmıştır. Erkek suç oranları ile vergi gelirleri arasında doğrudan bir korelasyon kurmak güç olsa da, 2017-2019 arasında hem suç oranlarının hem de vergi gelirlerinin eş zamanlı arttığı gözlenmiştir.

Kadınlar tarafından işlenen suçların sayısı erkeklere kıyasla oldukça düşüktür. 2013 yılında yaklaşık 250 olan suç sayısı, 2019'da 650'ye ulaşarak en yüksek seviyeye çıkmıştır. 2020 yılında ise 600'e düşmüştür. Bu eğilim, erkeklerde olduğu gibi 2020 yılında bir azalma yaşandığını göstermektedir.

Kadın suç oranlarındaki artış, toplumsal cinsiyet rolleri, ekonomik bağımsızlık düzeyi ya da suç tanımının genişlemesi gibi yapısal faktörlerle ilişkili olabilir. Ancak bu artışın vergi gelirleriyle doğrudan ilişkili olduğu söylenemez. Yine de vergi gelirlerinin yükselmesiyle birlikte kadınların da sosyoekonomik alandaki rollerinin dönüşmesi, dolaylı bir etki yaratmış olabilir.

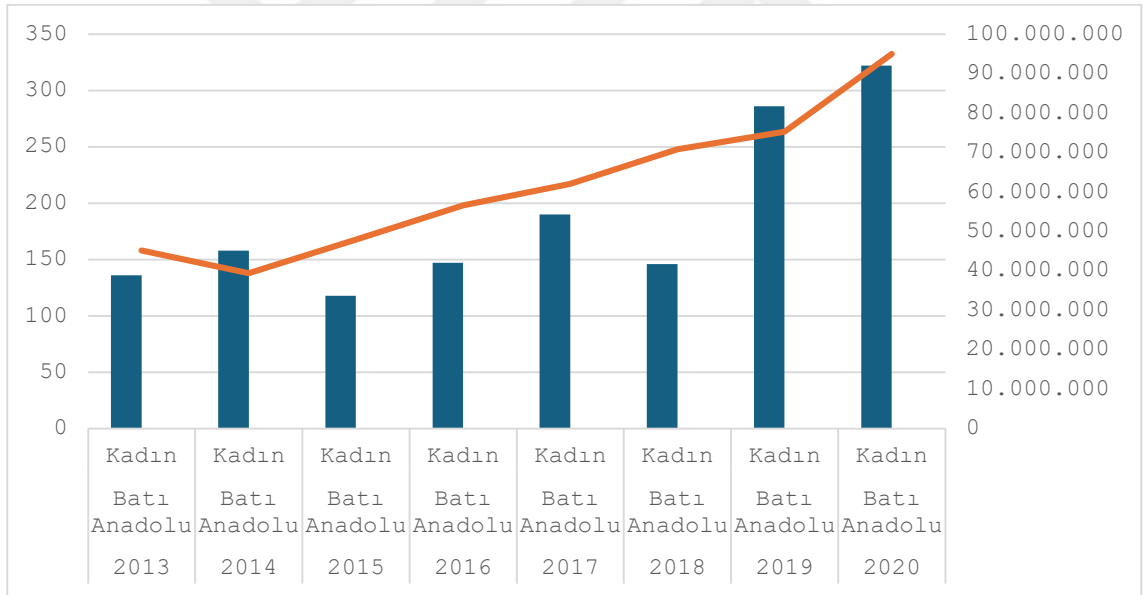
Grafiklerdeki veriler, suç oranlarının ekonomik göstergelerle her zaman doğrudan bir ilişki içerisinde olmadığını göstermektedir. Toplanan vergi miktarındaki artış, ekonomik büyüme ve devletin mali kapasitesindeki güçlenmenin bir göstergesi olabilirken; suç oranları, toplumsal yapılar, bireysel motivasyonlar, cezai politikalar ve güvenlik uygulamaları gibi çok daha karmaşık sosyal dinamiklere bağlı olarak şekillenmektedir. Özellikle 2020 yılındaki düşüşler, COVID-19 pandemisinin sosyal yaşam üzerindeki

etkilerini yansıtıyor olabilir. Bu kapsamda, suç istatistiklerinin salt ekonomik verilerle değil, aynı zamanda sosyolojik, psikolojik ve politik faktörlerle birlikte ele alınması önemlidir.



Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Genel Bütçe Gelirlerinin İller İtibariyle Tahakkuk ve Tahsilatı Raporları ve TÜİK Suç Raporlarından Alınarak Tarafimca Hazırlanmıştır.

Grafik 3.17. 2013-2020 Yıllarında Batı Anadolu Bölgesinde Erkekler Tarafından İşlenen Ekonomik Suçlar ve Toplanan Vergi Miktarları



Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Genel Bütçe Gelirlerinin İller İtibariyle Tahakkuk ve Tahsilatı Raporları ve TÜİK Suç Raporlarından Alınarak Tarafimca Hazırlanmıştır.

Grafik 3.18. 2013-2020 Yıllarında Batı Anadolu Bölgesinde Kadınlar Tarafından İşlenen Ekonomik Suçlar ve Toplanan Vergi Miktarları

2013–2020 yılları arasında Batı Anadolu Bölgesi'nde erkek ve kadınlar tarafından işlenen suç sayıları ile toplanan vergi miktarlarının karşılaştırmalı incelendiği grafikler, kamu maliyesi ve toplumsal davranışlar arasındaki olası ilişkileri sorgulamak açısından önemli bir zemin sunmaktadır. Her iki grafikte de görüldüğü üzere, vergi gelirleri istikrarlı ve sürekli bir artış göstermektedir. 2013 yılında yaklaşık 55 milyon TL seviyesinde olan

vergi gelirleri, 2020 yılı itibarıyla 95 milyon TL'ye ulaşmıştır. Buna karşın, erkekler ve kadınlar tarafından işlenen suç sayılarında belirgin bir dalgalanma eğilimi söz konusudur. Bu durum, vergi artışlarının doğrudan ve otomatik olarak suç oranlarında düşüşe yol açmadığını göstermektedir.

Teorik olarak, vergi gelirlerinin artması, kamu hizmetlerine (eğitim, sağlık, güvenlik, sosyal yardımlar vb.) daha fazla kaynak ayrılmasına olanak tanıyarak suçla mücadelede pozitif etkiler yaratabilir. Ancak Batı Anadolu verileri, bu varsayımı desteklememekte; özellikle 2015 yılında erkek suçlarında, 2019–2020 yıllarında ise kadın suçlarında önemli artışlar gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, vergi gelirlerinin artışı tek başına suç oranlarını azaltmada yeterli bir etken değildir.

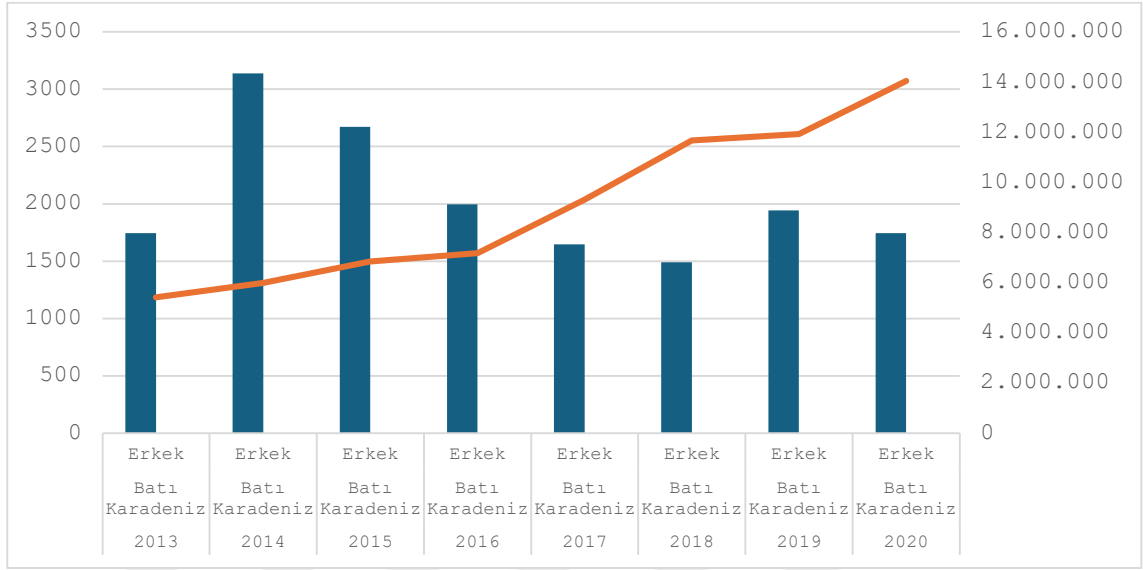
Vergi gelirlerinin artışı, bazen dolaylı olarak ekonomik baskıların artması anlamına da gelebilir. Eğer artan vergi yükü hane halkı üzerinde doğrudan bir maliyet oluşturuyorsa, bu durum kayıt dışı çalışma, küçük ölçekli yasa dışı faaliyetler gibi davranışlara zemin hazırlayabilir. Bu özellikle düşük gelir gruplarında suça yönelimi artırabilecek bir faktör olabilir.

Ancak aynı dönemde istihdam politikaları, eğitim olanakları, toplumsal cinsiyet rolleri ve bölgesel ekonomik dengesizlikler gibi başka çok sayıda değişkenin de etkili olabileceği unutulmamalıdır. Bu nedenle, suç oranlarındaki dalgalanmaları yalnızca vergi gelirleriyle açıklamak tek faktörlü bir indirgeme olabilir.

Kadınlar tarafından işlenen suç sayısındaki artış, özellikle 2019 ve 2020 yıllarında dikkat çekicidir. Bu artış, toplumsal yapının dönüşümüyle birlikte kadınların toplumsal yaşama daha fazla katılması, ekonomik bağımsızlık arayışı veya toplumsal baskıların farklı şekilde tezahürü gibi nedenlerle açıklanabilir. Artan vergi gelirlerinin bu dönüşümde ne ölçüde etkin olduğu, kadınların kamu hizmetlerine erişim düzeyiyle doğrudan ilişkilidir.

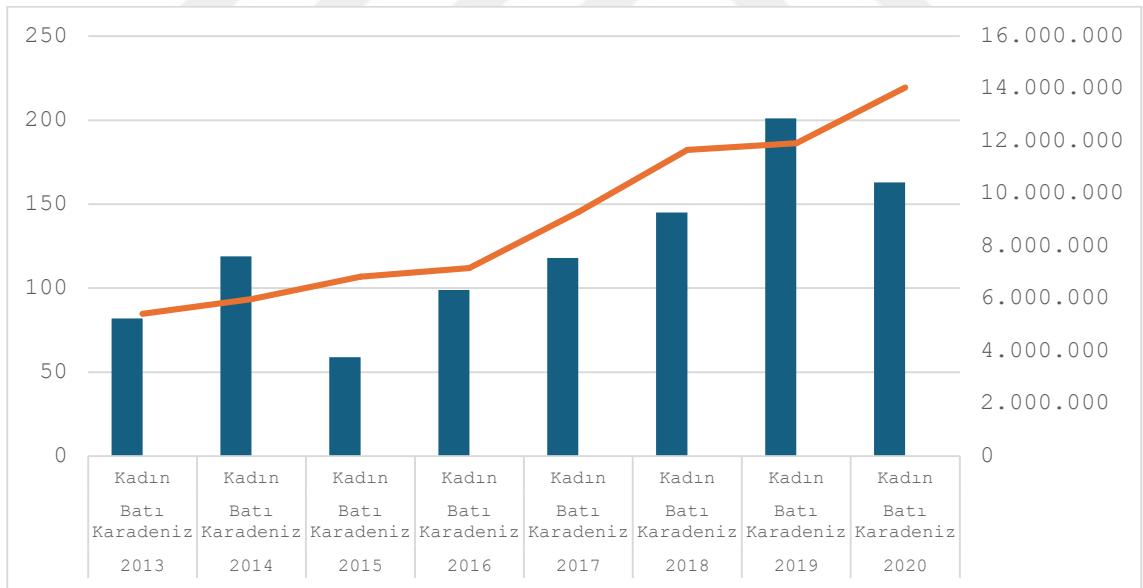
Batı Anadolu verileri incelendiğinde, 2013–2020 döneminde vergi gelirlerinin artmasına karşın suç oranlarında doğrudan bir azalma gözlemlenmemektedir. Bu durum, vergi gelirlerinin artışının tek başına suç oranlarını düşürmekte yeterli olmadığını, bu etkinin verginin nasıl kullanıldığına bağlı olarak değişkenlik göstereceğini ortaya koymaktadır. Başka bir deyişle, vergilerin yalnızca toplanması değil, etkin ve adil biçimde kamu hizmetlerine dönüştürülmesi, suçla mücadelede belirleyici olacaktır. Sosyo-ekonomik eşitsizliklerin giderilmesi, sosyal destek sistemlerinin güçlendirilmesi ve kamu

kaynaklarının eşit dağılımı gibi politikaların uygulanması, artan vergi gelirlerinin toplumsal faydaya dönüşmesini ve potansiyel olarak suç oranlarının düşmesini sağlayabilir.



Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Genel Bütçe Gelirlerinin İller İtibariyle Tahakkuk ve Tahsilatı Raporları ve TÜİK Suç Raporlarından Alınarak Tarafimca Hazırlanmıştır.

Grafik 3.19. 2013-2020 Yıllarında Batı Karadeniz Bölgesinde Erkekler Tarafından İşlenen Ekonomik Suçlar ve Toplanan Vergi Miktarları



Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Genel Bütçe Gelirlerinin İller İtibariyle Tahakkuk ve Tahsilatı Raporları ve TÜİK Suç Raporlarından Alınarak Tarafimca Hazırlanmıştır.

Grafik 3.20. 2013-2020 Yıllarında Batı Karadeniz Bölgesinde Kadınlar Tarafından İşlenen Ekonomik Suçlar ve Toplanan Vergi Miktarları

Erkek suç oranlarında 2014'te en yüksek seviyeye ulaşmış, sonrasında düşmüş ve yıllar içinde dalgalanarak 2020'de 2013'e benzer seviyelere gerilemiştir. Özellikle 2014–2018 arası düşüş, 2019'da tekrar bir artış ve 2020'de yeniden azalma gözlenmektedir.

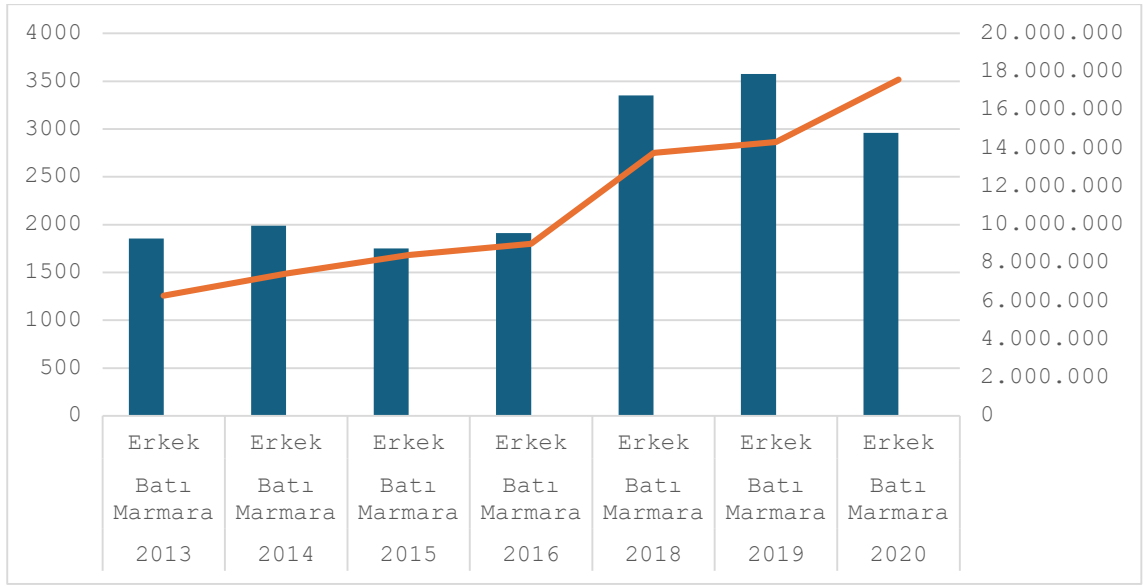
Kadın suç oranlarında erkeklere kıyasla çok daha düşük seviyelerde seyretmiştir. 2014'te belirgin bir artış (~120) sonrası 2015'te düşmüş, sonrasında yükselerek 2019'da zirve yapmış (~200) ve 2020'de azalmıştır.

Toplanan vergi miktarı sürekli ve düzenli bir artış trendi göstermektedir. Özellikle 2017'den itibaren daha hızlı bir artış eğilimi gözlenmektedir. Veriler, Batı Karadeniz bölgesinde 2013–2020 arasında toplanan vergi gelirlerinde belirgin bir artış olduğunu, buna karşılık işlenen suç sayılarında dalgalı ama genel olarak düşüş eğilimi olduğunu göstermektedir.

Bu durum, ekonomik koşulların ve mali politikanın suç oranları üzerindeki etkisine işaret edebilir. Vergi gelirlerinin artması, kamu harcamalarının (örneğin sosyal hizmetler, güvenlik, istihdam politikaları) artmasını mümkün kılmış olabilir. Bu tür harcamalar suçları azaltıcı bir etki yapmış olabilir. Özellikle 2014 sonrası erkeklerdeki suç oranındaki düşüş ve kadınlarda suç oranının nispeten düşük seviyelerde kalması, bu varsayımı destekleyebilir.

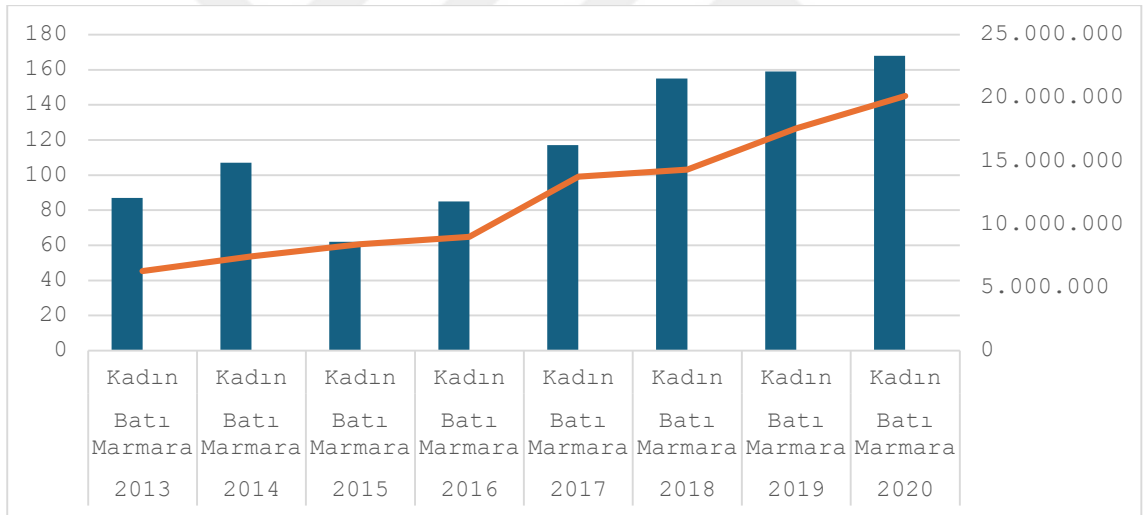
Ancak kadınlar için suç oranlarında 2017–2019 arası bir artış gözlenmektedir. Bu artış, toplumsal cinsiyet rollerindeki değişimler, kadınların işgücüne katılımındaki artış veya kadınların görünürlüğünün artmasıyla bağlantılı olabilir. Vergi artışı ile suç oranları arasındaki ters yönlü ilişki, özellikle ekonomik suçlar açısından anlamlı olabilir; daha iyi bir ekonomik düzen, istihdam olanakları ve gelir dağılımının iyileştirilmesi, ekonomik motivasyonla işlenen suçları azaltabilir.

Batı Karadeniz bölgesinde 2013–2020 döneminde toplanan vergi gelirlerinin sürekli artış gösterdiği ve suç oranlarında, özellikle erkeklerde, azalma eğilimi gözlemlendiği anlaşılmaktadır. Bu bulgular, ekonomik gelişmenin ve mali kapasitenin artmasının toplumsal düzen ve suç oranları üzerinde olumlu bir etkisi olabileceğini göstermektedir.



Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Genel Bütçe Gelirlerinin İller İtibariyle Tahakkuk ve Tahsilatı Raporları ve TÜİK Suç Raporlarından Alınarak Tarafımca Hazırlanmıştır.

Grafik 3.21. 2013-2020 Yıllarında Batı Marmara Bölgesinde Erkekler Tarafından İşlenen Ekonomik Suçlar ve Toplanan Vergi Miktarları



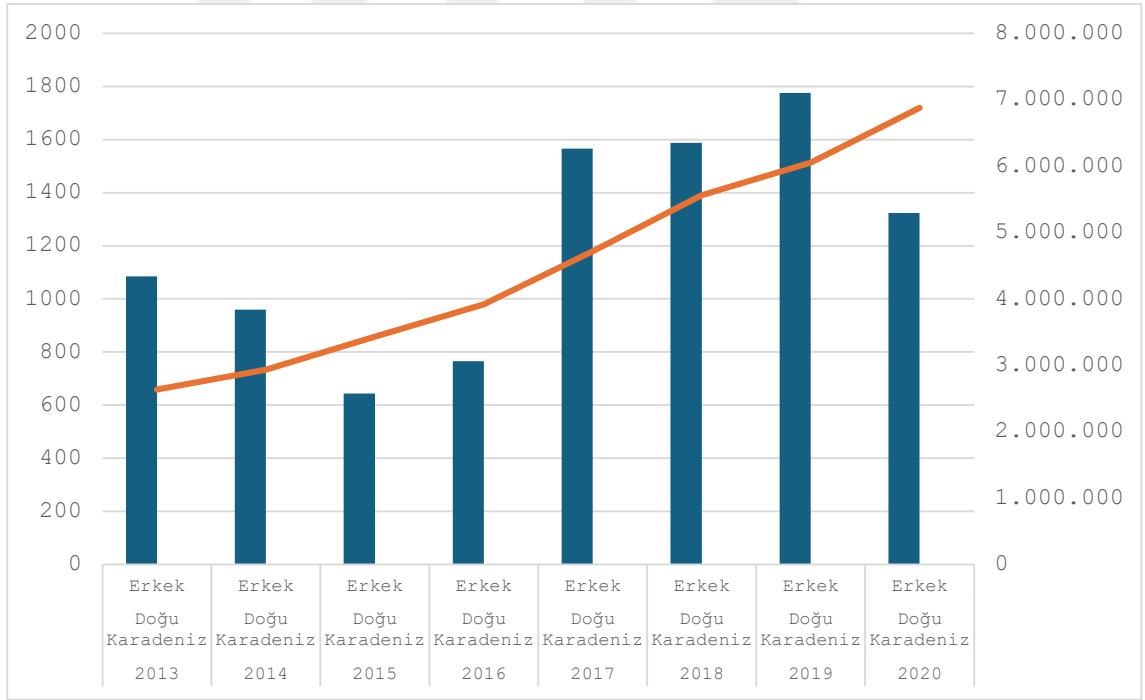
Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Genel Bütçe Gelirlerinin İller İtibariyle Tahakkuk ve Tahsilatı Raporları ve TÜİK Suç Raporlarından Alınarak Tarafımca Hazırlanmıştır.

Grafik 3.22. 2013-2020 Yıllarında Batı Marmara Bölgesinde Kadınlar Tarafından İşlenen Ekonomik Suçlar ve Toplanan Vergi Miktarları

Batı Marmara verileri vergi gelirlerindeki sürekli ve güçlü artışın suç oranlarını düşürmekte tek başına yeterli olmadığını göstermektedir. Ekonomik refahın artmasıyla birlikte suç oranlarında bir süre paralellik görülmesi dikkat çekicidir. Özellikle erkeklerde suç oranları 2017–2019 arasında vergi artışıyla birlikte yükselmiştir. Bu, bölgesel ölçekte ekonomik büyümenin eşitsiz dağıldığını, bazı gruplar için gelir artışına rağmen yaşam koşullarının iyileşmediğini veya yeni suç fırsatlarının ortaya çıktığını düşündürmektedir. Kadınlarda suç oranlarının 2017 sonrası belirgin bir artış göstermesi ise toplumsal cinsiyet

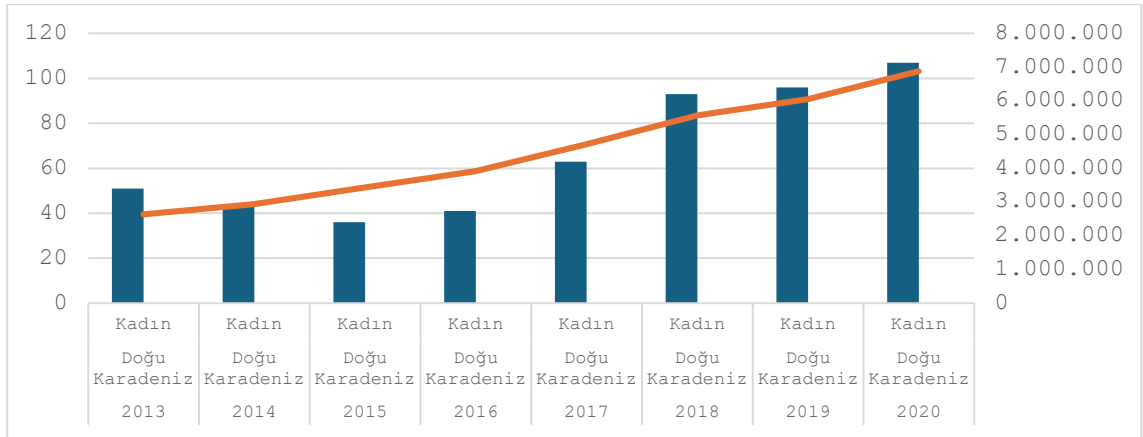
bağlamında değerlendirilebilir. Kadınların işgücüne ve toplumsal yaşama katılımındaki artış, daha görünür hale gelmelerine ve aynı zamanda bazı suç türlerine karışma ihtimallerinin artmasına yol açmış olabilir. Batı Marmara’da, vergi gelirlerindeki artışın bir kısmının kamu hizmetlerine, istihdama veya sosyal güvenceye yönlendirilmemesi, özellikle erkeklerde suç oranlarının artışına katkıda bulunmuş olabilir. Ayrıca kentsel dönüşüm, göç ve gelir eşitsizliği gibi sosyo-ekonomik faktörler de bu eğilimi açıklamak için dikkate alınmalıdır.

Batı Marmara bölgesinde ekonomik büyüme ve vergi gelirlerindeki güçlü artış, suç oranlarını düşürmekte yeterince etkili olmamış; özellikle 2017’den sonra suç oranları yükselme eğilimine girmiştir. Bu durum, yalnızca ekonomik büyüklüğün değil, kaynakların nasıl kullanıldığı, toplumsal eşitsizliklerin giderilip giderilmediği ve sosyal politikaların yeterliliği gibi unsurların da suç oranlarının belirlenmesinde kritik rol oynadığını ortaya koymaktadır.



Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Genel Bütçe Gelirlerinin İller İtibariyle Tahakkuk ve Tahsilatı Raporları ve TÜİK Suç Raporlarından Alınarak Tarafimca Hazırlanmıştır.

Grafik 3.23. 2013-2020 Yıllarında Doğu Karadeniz Bölgesinde Erkekler Tarafından İşlenen Ekonomik Suçlar ve Toplanan Vergi Miktarları



Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Genel Bütçe Gelirlerinin İller İtibariyle Tahakkuk ve Tahsilatı Raporları ve TÜİK Suç Raporlarından Alınarak Tarafımca Hazırlanmıştır.

Grafik 3.24. 2013-2020 Yıllarında Doğu Karadeniz Bölgesinde Kadınlar Tarafından İşlenen Ekonomik Suçlar ve Toplanan Vergi Miktarları

Erkekler tarafından işlenen suç sayısı, 2013'te yaklaşık 1100 iken, 2015'te minimum seviyeye gerilemiş, ardından artış göstererek 2019'da zirveye ulaşmış ve 2020'de yeniden düşüş eğilimine girmiştir. Suç sayısındaki dalgalanma, ekonomik ya da sosyal koşullardaki değişimlerle ilişkilendirilebilir.

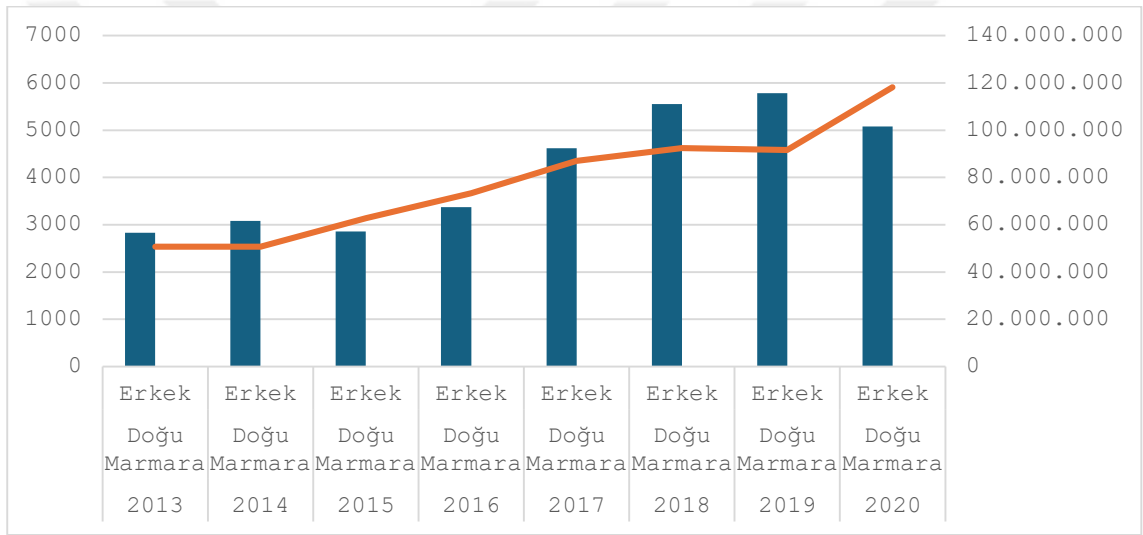
Kadınlar tarafından işlenen suç sayısı oldukça düşüktür; 2013'te yaklaşık 50 olup 2015'te en düşük noktaya inmiş, 2017'den sonra ise sürekli artarak 2020'de yaklaşık 100'e çıkmıştır. Erkeklerle kıyasla daha düşük oranlarda olmasına rağmen kadın suçluluğunda son yıllarda belirgin bir yükseliş gözlenmektedir.

Toplanan vergi miktarı sürekli artış göstermektedir. 2013'te yaklaşık 2 milyondan 2020'de 7 milyona yükselmiştir. Özellikle 2017'den sonra belirgin bir hızlanma söz konusudur. Doğu Karadeniz bölgesinde suç oranları ve vergi gelirleri arasındaki ilişki, ekonomik koşulların suç davranışı üzerindeki olası etkilerini değerlendirmek açısından önemlidir.

Toplanan vergi gelirlerinin düzenli olarak artması, bölgedeki ekonomik canlılık, kamu yatırımları ve sosyal hizmetlerdeki iyileşmelerle bağlantılı olabilir. Teorik olarak, ekonomik refahın artması, bireylerin geçim kaygısını azaltarak ekonomik suçlar başta olmak üzere bazı suç türlerini azaltabilir. Ancak, erkeklerde 2015'ten sonra suç oranlarının yükselmesi ve kadınlarda 2017'den itibaren sürekli artış göstermesi, vergi artışlarının suç oranlarını otomatik olarak düşürmediğini ortaya koymaktadır.

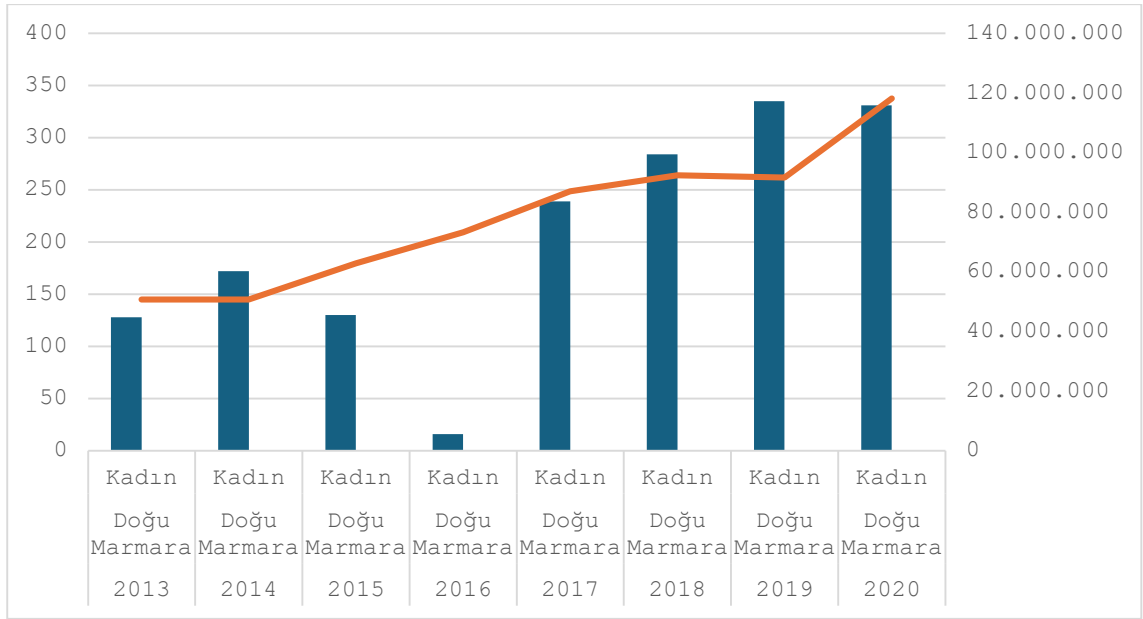
Erkeklerdeki suç oranındaki dalgalanmalar ve kadınlarda özellikle son dönemdeki artış, sadece ekonomik değişkenlerle değil, aynı zamanda demografik yapı, işsizlik, göç, toplumsal cinsiyet rolleri ve sosyal politikalarla da açıklanabilir. Kadın suçluluğunun artışı, kadınların toplumsal ve ekonomik hayata daha fazla katılmasıyla birlikte görünürlüklerinin artmasıyla da ilişkilendirilebilir.

Doğu Karadeniz’de 2013–2020 döneminde vergi gelirlerinde istikrarlı bir artış gözlenmesine rağmen, suç oranları hem erkeklerde hem de kadınlarda dalgalanmış, bazı yıllarda artış eğilimi göstermiştir. Bu durum, ekonomik refahın suç oranları üzerinde tek başına belirleyici olmadığını, suçun çok boyutlu bir olgu olduğunu ve sosyal, kültürel, demografik etmenlerin de dikkate alınması gerektiğini göstermektedir.



Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Genel Bütçe Gelirlerinin İller İtibariyle Tahakkuk ve Tahsilatı Raporları ve TÜİK Suç Raporlarından Alınarak Tarafimca Hazırlanmıştır.

Grafik 3.25. 2013-2020 Yıllarında Doğu Marmara Bölgesinde Erkekler Tarafından İşlenen Ekonomik Suçlar ve Toplanan Vergi Miktarları



Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Genel Bütçe Gelirlerinin İller İtibariyle Tahakkuk ve Tahsilatı Raporları ve TÜİK Suç Raporlarından Alınarak Tarafimca Hazırlanmıştır.

Grafik 3.26. 2013-2020 Yıllarında Doğu Marmara Bölgesinde Kadınlar Tarafından İşlenen Ekonomik Suçlar ve Toplanan Vergi Miktarları

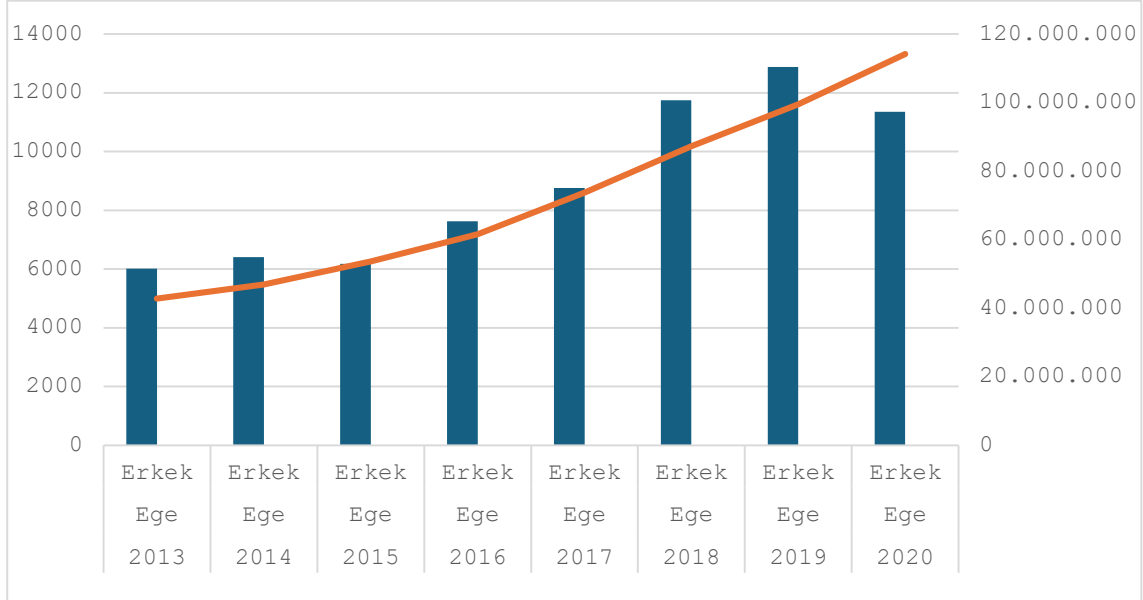
Doğu Marmara'daki bu veriler, suç ve ekonomik büyüme ilişkisinde yalnızca “refah suçları azaltır” savının ötesine geçilmesi gerektiğini göstermektedir. Özellikle erkek suçluluğunda 2016'dan sonraki belirgin artış, vergi gelirlerinin de hızla arttığı bir döneme denk gelmektedir. Bu, ekonomik büyümenin beraberinde sosyal, mekânsal ve sınıfsal gerilimler yaratabileceğini, yani yalnızca ekonomik büyüklüğün değil büyümenin niteliği ve dağılımının da suç üzerinde belirleyici olduğunu düşündürmektedir.

Kadın suçluluğundaki ani düşüş ve sonrasında hızla yükselme eğilimi, toplumsal dönüşüm süreçlerinin (örneğin göç, işgücüne katılım, aile yapısındaki değişimler) kadınların suç davranışlarına yansımaları ortaya koyuyor olabilir. 2016'daki keskin düşüş olağan dışıdır ve bu yıl için özel bir politika değişikliği, idari düzenleme ya da toplumsal kriz olup olmadığı ayrıca incelenmelidir.

Vergi artışlarının, devletin gelirlerini artırarak suç önleyici yatırımlara olanak sağlama potansiyeline rağmen, bu potansiyelin sahada ne ölçüde gerçekleştiği şüphelidir. Artan kaynakların doğru hedeflenmemesi veya eşitsizlikleri derinleştiren bir biçimde dağıtılması, ekonomik büyüme ve suç arasındaki bağın karmaşıklaşmasına yol açabilir.

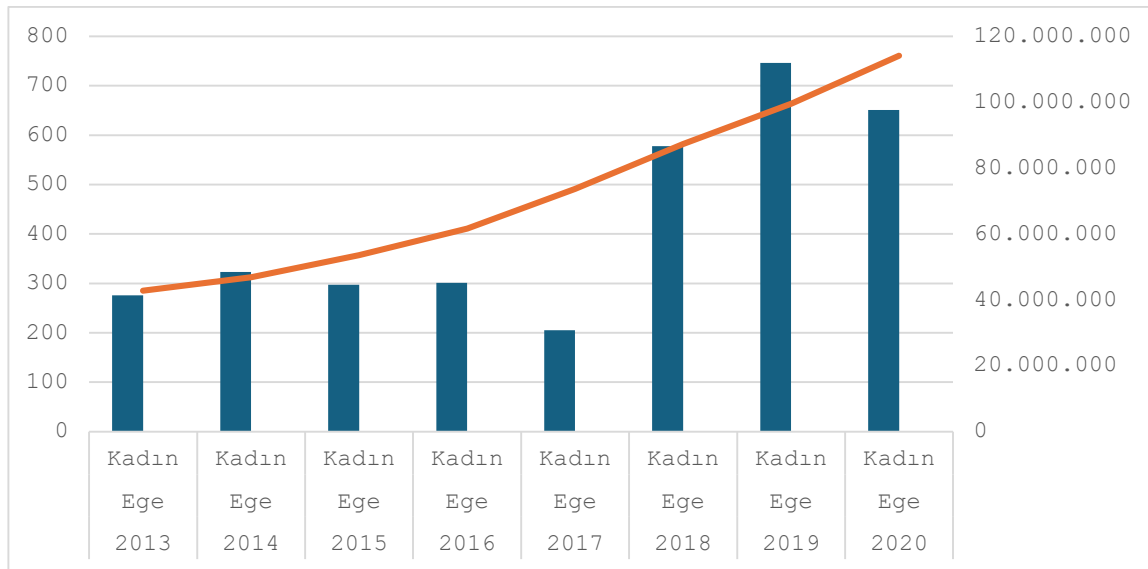
Doğu Marmara verileri, artan vergi gelirlerinin suç oranlarını otomatik olarak düşürmediğini, hatta kimi durumlarda sosyal eşitsizlikler ve kırılganlıklar yaratarak suç

oranlarını yükseltebileceğini göstermektedir. Erkeklerde düzenli artış ve kadınlarda daha dalgalı ama yükselen bir trend, bölgedeki toplumsal ve ekonomik değişimlerin farklı toplumsal gruplar üzerindeki asimetrik etkilerini de işaret etmektedir.



Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Genel Bütçe Gelirlerinin İller İtibariyle Tahakkuk ve Tahsilatı Raporları ve TÜİK Suç Raporlarından Alınarak Tarafımca Hazırlanmıştır.

Grafik 3.27. 2013-2020 Yıllarında Ege Bölgesinde Erkekler Tarafından İşlenen Ekonomik Suçlar ve Toplanan Vergi Miktarları



Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Genel Bütçe Gelirlerinin İller İtibariyle Tahakkuk ve Tahsilatı Raporları ve TÜİK Suç Raporlarından Alınarak Tarafımca Hazırlanmıştır.

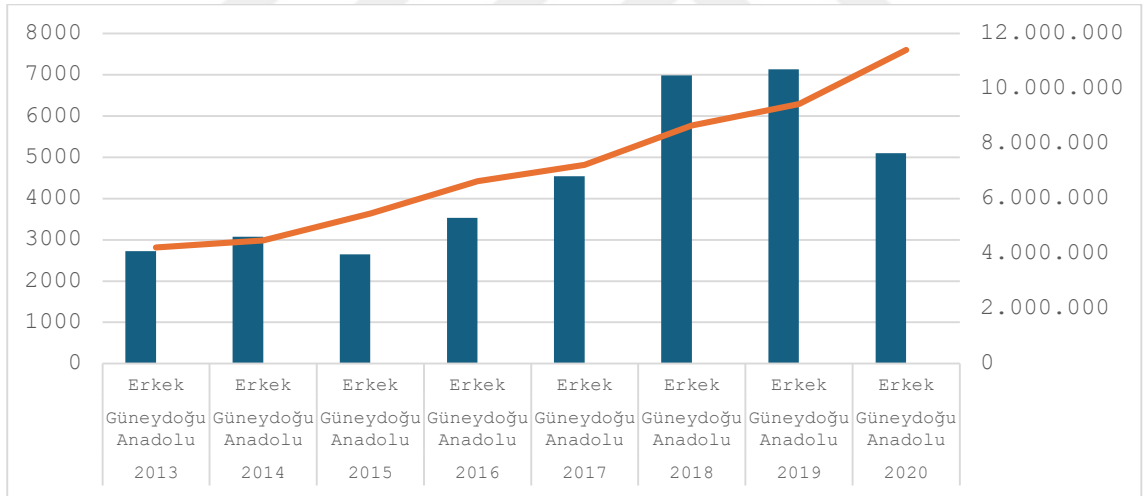
Grafik 3.28. 2013-2020 Yıllarında Ege Bölgesinde Kadınlar Tarafından İşlenen Ekonomik Suçlar ve Toplanan Vergi Miktarları

Erkek suç oranlarında 2013–2019 arasındaki sürekli artış ve 2020’deki düşüş, ekonomideki büyümenin suçla ilişkisini yalnızca refah düzeyiyle değil, eşitsizlik, rekabet ve

sosyal gerilimlerle birlikte ele almak gerektiğini göstermektedir. Hızla büyüyen bir ekonomi, kaynakların adil dağılmadığı koşullarda sosyal gerilimleri artırarak suç oranlarını yukarı çekebilir.

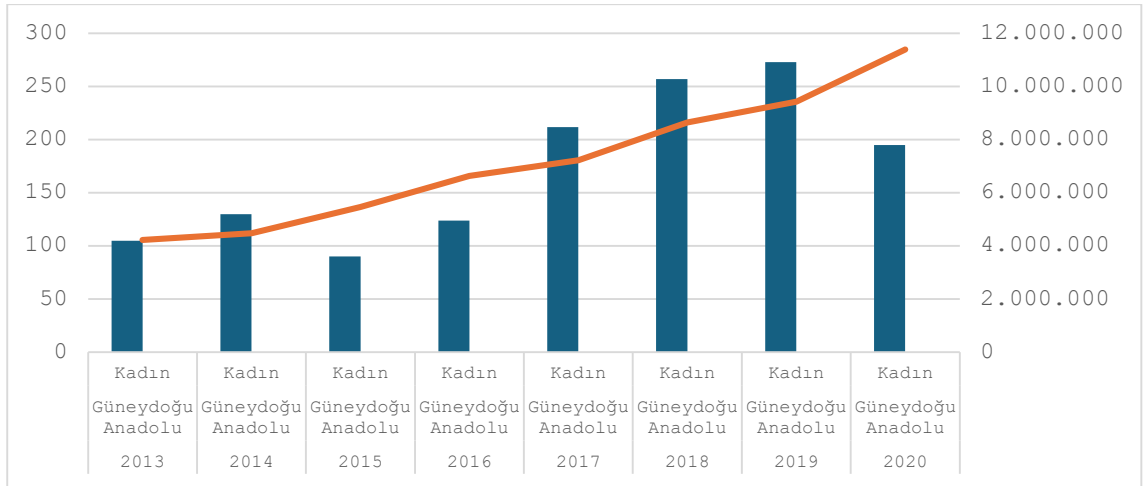
Kadınlarda ise 2018–2019’daki ani yükselme, ekonomik büyümenin kadınları daha fazla iş gücüne ve sosyal alana dahil etmesiyle birlikte, suç davranışlarının da daha görünür hale geldiğine işaret ediyor olabilir. Toplumsal cinsiyet rolleriyle birlikte ekonomik büyümenin getirdiği baskılar (ör. işsizlik, güvencesizlik, rekabet) kadınların suç oranlarını da yükseltmiş olabilir.

Ege Bölgesi’nde 2013–2020 arasında gözlenen veriler, ekonomik büyümenin (artan vergi gelirleriyle temsil edilen) suç oranlarını doğrudan azaltmak yerine daha karmaşık sosyal sonuçlara yol açabileceğini göstermektedir. Özellikle erkeklerdeki artış, büyümenin eşitsiz veya kapsayıcı olmayan doğasıyla ilişkili olabilirken; kadınlarda suç oranlarının daha belirgin şekilde yükselmesi, büyümenin toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri üzerindeki etkisini de yansıtıyor olabilir.



Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Genel Bütçe Gelirlerinin İller İtibariyle Tahakkuk ve Tahsilatı Raporları ve TÜİK Suç Raporlarından Alınarak Tarafimca Hazırlanmıştır.

Grafik 3.29. 2013-2020 Yıllarında Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Erkekler Tarafından İşlenen Ekonomik Suçlar ve Toplanan Vergi Miktarları



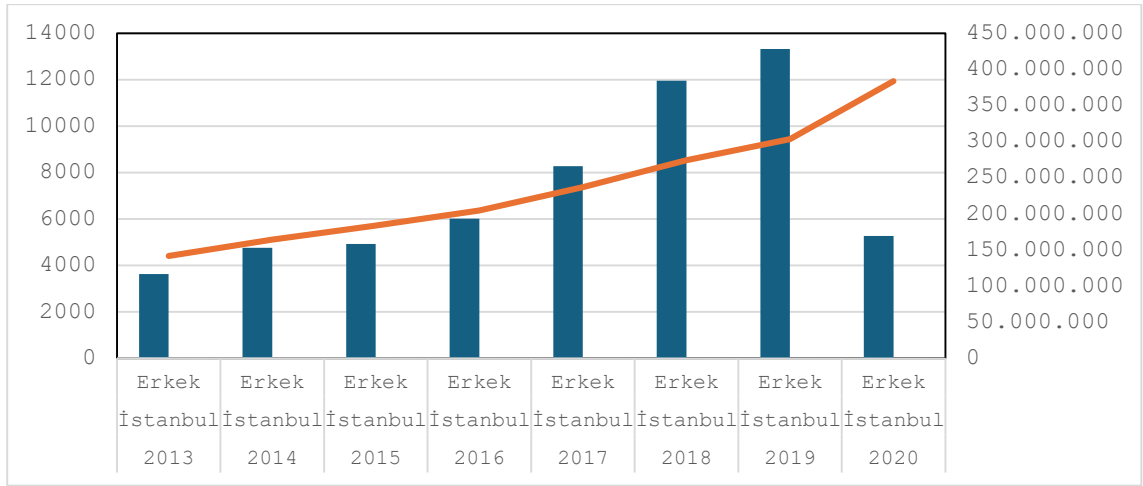
Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Genel Bütçe Gelirlerinin İller İtibariyle Tahakkuk ve Tahsilatı Raporları ve TÜİK Suç Raporlarından Alınarak Tarafımca Hazırlanmıştır.

Grafik 3.30. 2013-2020 Yıllarında Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Kadınlar Tarafından İşlenen Ekonomik Suçlar ve Toplanan Vergi Miktarları

Güneydoğu Anadolu'daki veriler, suç ve ekonomik büyüme ilişkisinde çevresel faktörlerin ve kurumsal kapasitenin önemine işaret etmektedir. Bölgedeki vergi gelirleri, sürekli ve istikrarlı biçimde artmasına rağmen, suç oranlarının özellikle 2016–2019 arasında aynı hızla yükselmiş olması, ekonomik büyümenin bölgede yeterince kapsayıcı olmadığını veya elde edilen kaynakların suç önleyici politikalara etkin şekilde yansıtılmadığını düşündürmektedir. Suç oranlarındaki 2020 düşüşü, pandemi nedeniyle ekonomik ve sosyal hareketliliğin azalmasına veya geçici bir kontrol mekanizmasının devreye girmesine bağlı olabilir.

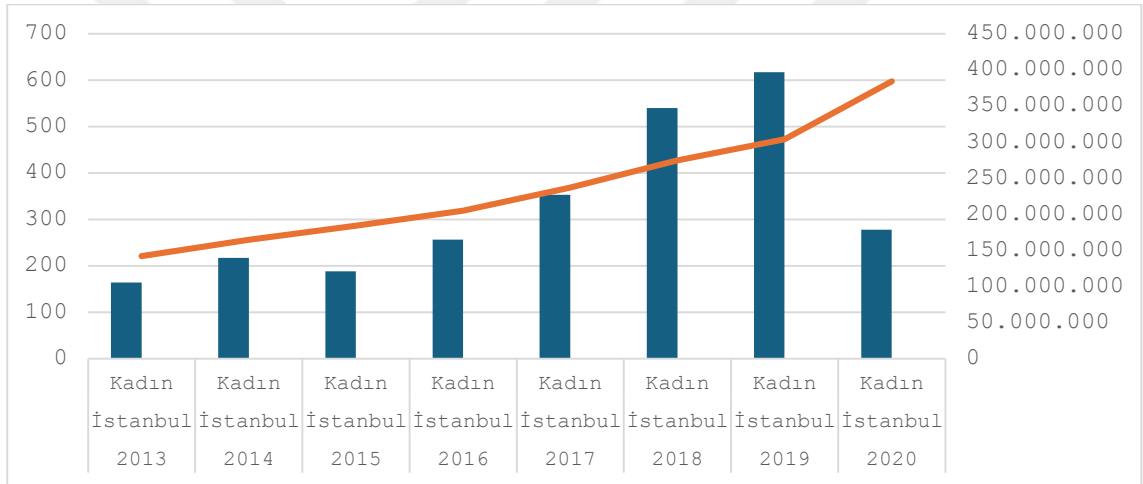
Kadın suç oranlarının artışı, toplumsal yapıdaki dönüşümle, örneğin kadınların iş gücüne katılımının veya toplumsal görünürlüğünün artmasıyla açıklanabilir. Ancak bu artış da ekonomik büyümenin yarattığı fırsatların ve eşitsizliklerin farklı toplumsal kesimlere eşit dağılmadığını göstermektedir.

Güneydoğu Anadolu verileri, ekonomik büyümenin suç oranları üzerindeki etkisinin tek boyutlu olmadığını göstermektedir. Vergi gelirlerinin artışı, ekonomik potansiyeli ortaya koyarken; suç oranlarının da artması, büyümenin eşitsizliği giderici ve kapsayıcı olmayışının bir sonucu olabilir. Bölgedeki yüksek suç oranları, yalnızca ekonomik büyüme değil, aynı zamanda kurumsal kapasitenin (hukuk, eğitim, sosyal hizmetler) güçlendirilmesi ve toplumsal uyum politikalarının hayata geçirilmesi gereğini ortaya koymaktadır.



Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Genel Bütçe Gelirlerinin İller İtibariyle Tahakkuk ve Tahsilatı Raporları ve TÜİK Suç Raporlarından Alınarak Tarafımca Hazırlanmıştır.

Grafik 3.31. 2013-2020 Yıllarında İstanbul Bölgesinde Erkekler Tarafından İşlenen Ekonomik Suçlar ve Toplanan Vergi Miktarları



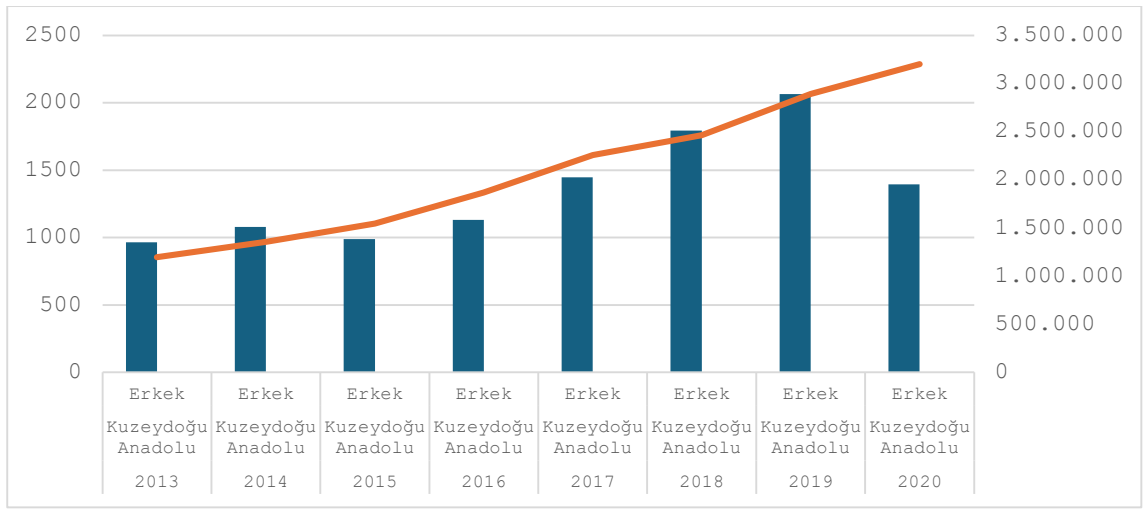
Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Genel Bütçe Gelirlerinin İller İtibariyle Tahakkuk ve Tahsilatı Raporları ve TÜİK Suç Raporlarından Alınarak Tarafımca Hazırlanmıştır.

Grafik 3.32. 2013-2020 Yıllarında İstanbul Bölgesinde Kadınlar Tarafından İşlenen Ekonomik Suçlar ve Toplanan Vergi Miktarları

İstanbul gibi büyük metropollerde suç oranları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki, diğer bölgelerden daha karmaşık bir yapıya sahiptir. Vergi gelirlerinin sürekli ve oldukça yüksek oranlarda artmasına rağmen, suç oranlarının özellikle 2017–2019 arasında hızlı biçimde yükselmesi, ekonomik büyümenin toplumsal eşitsizlikleri derinleştirdiğine ve sosyal gerilimleri artırdığına işaret etmektedir. Bu durum metropollerde sıkça karşılaşılan göç, yoksulluk, işsizlik, gelir dağılımı eşitsizliği gibi faktörlerin büyümenin olumlu etkilerini gölgeleyebileceğini göstermektedir. Kadınlarda suç oranlarındaki yükseliş, toplumsal dönüşüm ve kadının sosyal hayattaki yerinin artmasıyla ilişkilendirilebilir; ancak suç davranışlarının da görünür hale geldiği anlamına gelebilir. Erkeklerdeki yüksek artış ve

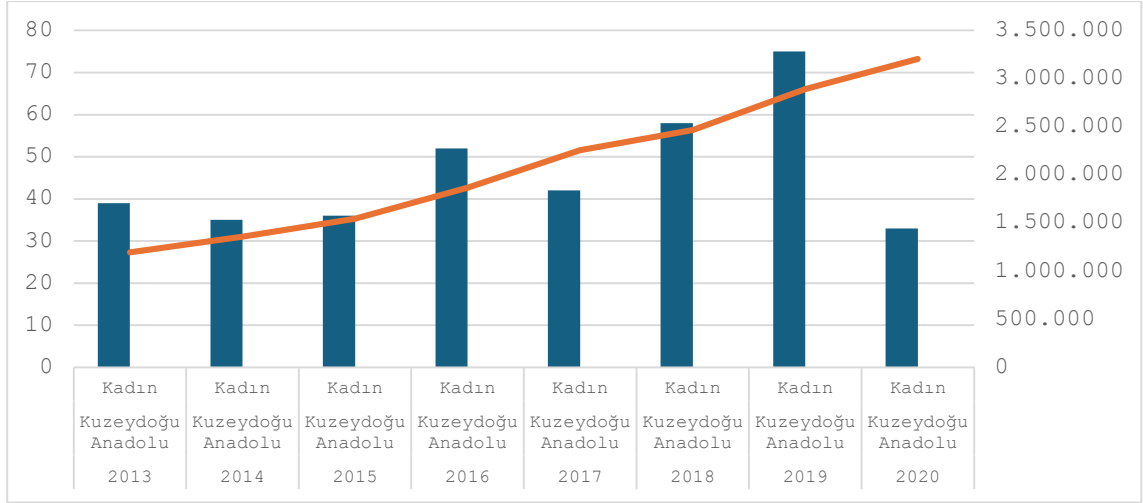
2020'deki düşüş ise büyük olasılıkla pandemi koşullarına bağlı olarak toplumsal hareketliliğin ve fırsatların azalmasından kaynaklanmıştır

İstanbul verileri, ekonomik büyümenin suç oranları üzerinde her zaman olumlu bir etki yaratmadığını, aksine büyükşehirlerde büyümenin yarattığı eşitsizliklerin ve sosyal baskıların suç oranlarını yükseltebileceğini göstermektedir. 2020'deki düşüş ise büyümenin yavaşlaması, pandemi tedbirleri ve hareketliliğin kısıtlanması gibi geçici faktörlerle açıklanabilir. Dolayısıyla, ekonomik büyümenin yanı sıra sosyal politikaların güçlendirilmesi, eşitsizliklerin azaltılması ve kapsayıcı refahın sağlanması suç oranlarının düşürülmesinde kritik öneme sahiptir.



Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Genel Bütçe Gelirlerinin İller İtibariyle Tahakkuk ve Tahsilatı Raporları ve TÜİK Suç Raporlarından Alınarak Tarafimca Hazırlanmıştır.

Grafik 3.33. 2013-2020 Yıllarında Kuzeydoğu Anadolu Bölgesinde Erkekler Tarafından İşlenen Ekonomik Suçlar ve Toplanan Vergi Miktarları

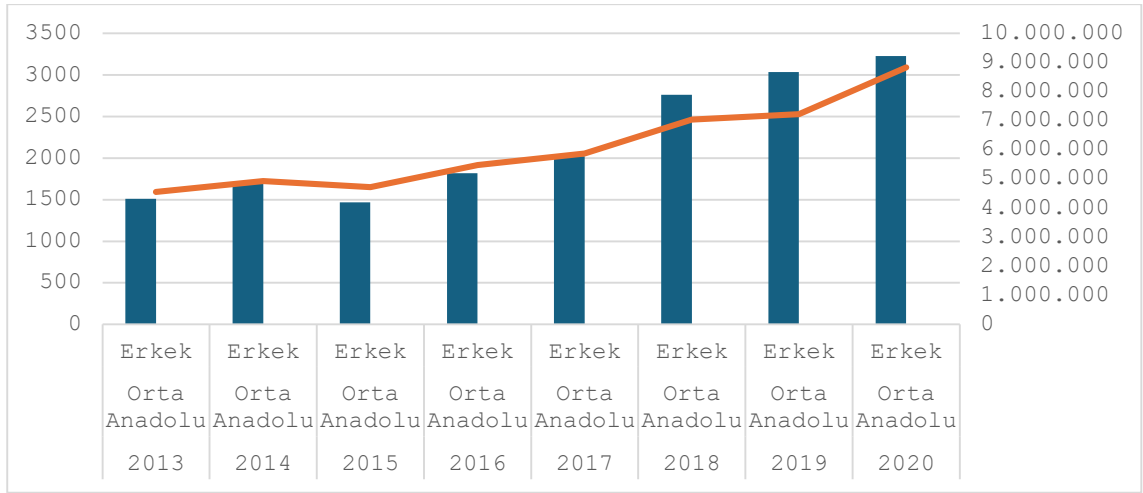


Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Genel Bütçe Gelirlerinin İller İtibariyle Tahakkuk ve Tahsilatı Raporları ve TÜİK Suç Raporlarından Alınarak Tarafımca Hazırlanmıştır.

Grafik 3.34. 2013-2020 Yıllarında Kuzeydoğu Anadolu Bölgesinde Kadınlar Tarafından İşlenen Ekonomik Suçlar ve Toplanan Vergi Miktarları

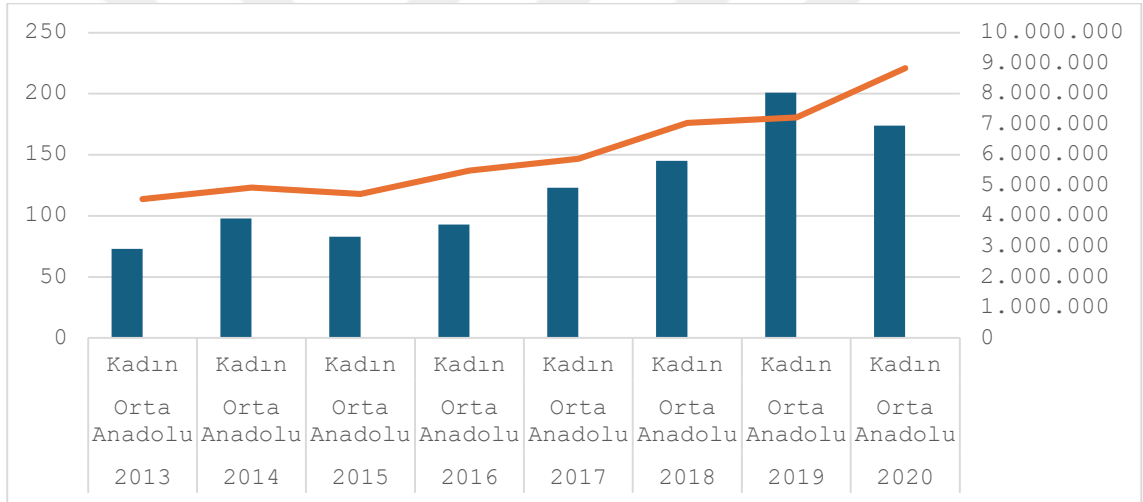
Kuzeydoğu Anadolu, Türkiye'nin daha az sanayileşmiş ve daha küçük ölçekli ekonomilere sahip bölgelerinden biri olarak, ekonomik büyümenin suç oranlarına etkisi bakımından dikkat çekici bir örnek sunmaktadır. Vergi gelirlerinin sürekli artmasına karşın erkeklerde ve kadınlarda suç oranlarının da 2019'a kadar yükselmesi, ekonomik büyümenin doğrudan toplumsal huzur ve düzen sağlayamadığını göstermektedir. Bölgede vergi tahsilatındaki artış, kayıtlı ekonomik faaliyetin büyüdüğüne işaret ederken, suç oranlarının da artması, bölgedeki gelir dağılımı dengesizliklerinin veya yapısal işsizlik gibi sorunların ekonomik kazançların toplumun tüm kesimlerine eşit yansımadığını düşündürmektedir.

2020 yılında hem erkeklerde hem de kadınlarda suç oranlarındaki düşüş ise büyük olasılıkla pandemi etkisiyle sosyal hareketliliğin azalmasından ve devletin uyguladığı kısıtlamalardan kaynaklanmıştır.



Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Genel Bütçe Gelirlerinin İller İtibariyle Tahakkuk ve Tahsilatı Raporları ve TÜİK Suç Raporlarından Alınarak Tarafımca Hazırlanmıştır.

Grafik 3.35. 2013-2020 Yıllarında Orta Anadolu Bölgesinde Erkekler Tarafından İşlenen Ekonomik Suçlar ve Toplanan Vergi Miktarları



Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Genel Bütçe Gelirlerinin İller İtibariyle Tahakkuk ve Tahsilatı Raporları ve TÜİK Suç Raporlarından Alınarak Tarafımca Hazırlanmıştır.

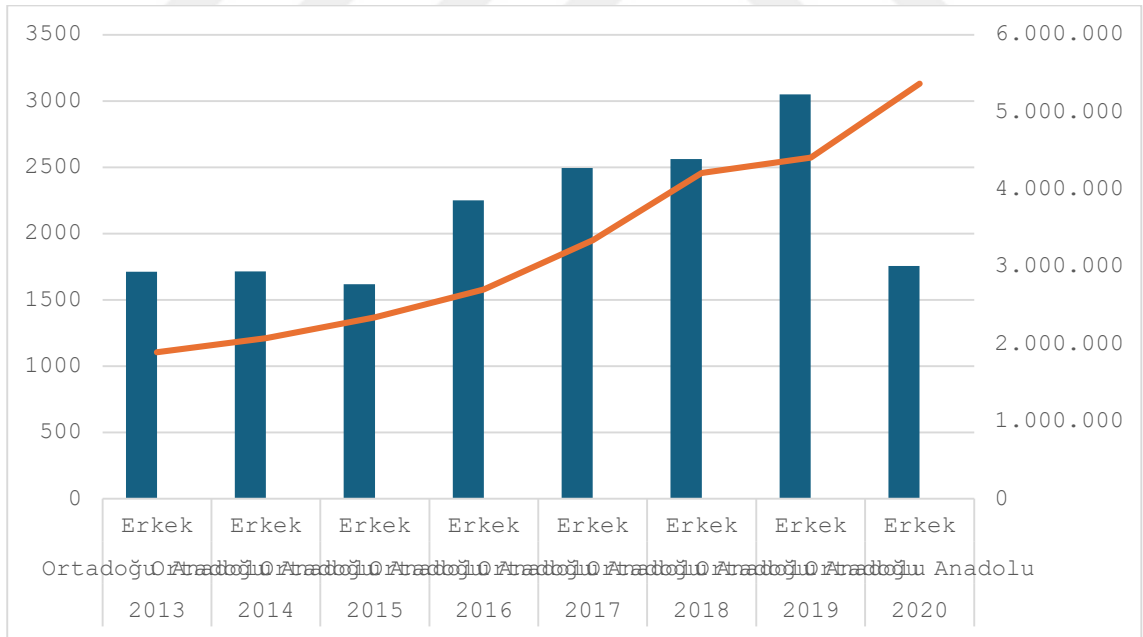
Grafik 3.36. 2013-2020 Yıllarında Orta Anadolu Bölgesinde Kadınlar Tarafından İşlenen Ekonomik Suçlar ve Toplanan Vergi Miktarları

Grafikler incelendiğinde, Orta Anadolu bölgesinde hem kadınlar hem de erkekler tarafından işlenen suç sayılarında dalgalı fakat genel olarak artış eğilimi gözlemlenmektedir. Erkekler tarafından işlenen suçlar, kadınlara kıyasla niceliksel olarak çok daha yüksek seviyede seyretmektedir. Özellikle 2017 sonrasında erkek suçlarında belirgin bir artış gözlenirken, kadın suçlarında ise 2019'a kadar kademeli bir artış ve sonrasında sınırlı bir düşüş görülmektedir. Bununla birlikte, çizgi grafikte gösterilen vergi gelirlerinin aynı dönem boyunca sürekli bir yükseliş gösterdiği dikkat çekmektedir. 2013'ten 2020'ye kadar toplanan vergi miktarları neredeyse iki katına çıkmış ve 2020'de en yüksek seviyeye

ulaşmıştır. Ekonomik suçlar ile vergi toplama eğilimleri arasındaki ilişkiye bakıldığında, artan vergi gelirlerinin her zaman suç oranlarını azaltıcı bir etki yaratmadığı anlaşılmaktadır. Erkek suçlarında özellikle 2017’den sonra hem suç oranlarının hem de vergi gelirlerinin eşzamanlı yükselmesi, ekonomik büyümenin ya da vergi baskısının bazı kesimlerde suç eğilimini artırabileceğini düşündürmektedir.

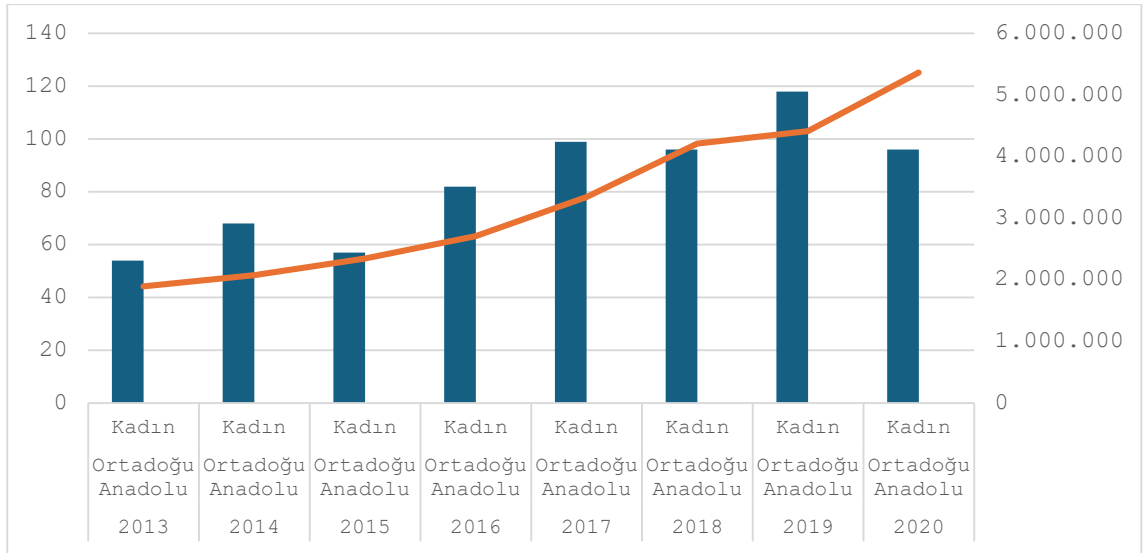
Kadın suçları özelinde ise suç oranlarının vergi artışına daha az paralel bir şekilde değiştiği; toplumsal cinsiyet rolleri, ekonomik katılım düzeyleri ve sosyal normlar nedeniyle kadınların ekonomik suçlara erkeklere oranla daha az eğilim gösterdiği söylenebilir. Bununla birlikte, 2017’den sonraki hızlı artış, kadınların ekonomik hayatta daha görünür hale gelmesiyle suç oranlarının da yükselmiş olabileceğine işaret etmektedir.

Sonuç olarak, Orta Anadolu’da toplanan vergilerdeki artış, bölgesel ekonomik kapasitenin büyüdüğünü göstermektedir; ancak bu büyüme toplumsal eşitsizlikler veya artan ekonomik baskılarla birlikte suç oranlarını düşürmek yerine bazı yıllarda yükseltmiş görünmektedir. Vergi politikalarının yalnızca gelir artırıcı değil, aynı zamanda suç önleyici sosyal mekanizmalarla desteklenmesi gerektiği söylenebilir.



Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Genel Bütçe Gelirlerinin İller İtibariyle Tahakkuk ve Tahsilatı Raporları ve TÜİK Suç Raporlarından Alınarak Tarafimca Hazırlanmıştır.

Grafik 3.37. 2013-2020 Yıllarında Ortadoğu Anadolu Bölgesinde Erkekler Tarafından İşlenen Ekonomik Suçlar ve Toplanan Vergi Miktarları



Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Genel Bütçe Gelirlerinin İller İtibariyle Tahakkuk ve Tahsilatı Raporları ve TÜİK Suç Raporlarından Alınarak Tarafimca Hazırlanmıştır.

Grafik 3.38. 2013-2020 Yıllarında Ortadoğu Anadolu Bölgesinde Kadınlar Tarafından İşlenen Ekonomik Suçlar ve Toplanan Vergi Miktarları

Grafiklerde, suç sayıları (sütunlar) ve vergi gelirleri (çizgi) arasında belirgin bir farklılaşma göze çarpmaktadır. Erkeklerin işlediği suç sayıları incelendiğinde, 2013–2019 arasında artış eğiliminde olduğu, ancak 2020’de belirgin bir düşüş yaşandığı gözlemlenmektedir. Kadınlar açısından da benzer şekilde, suç oranlarında 2019’a kadar artış, ardından düşüş yaşanmıştır. Özellikle erkeklerin suç sayılarında 2016’dan 2019’a kadar olan sıçrama, kadınlara göre daha belirgindir.

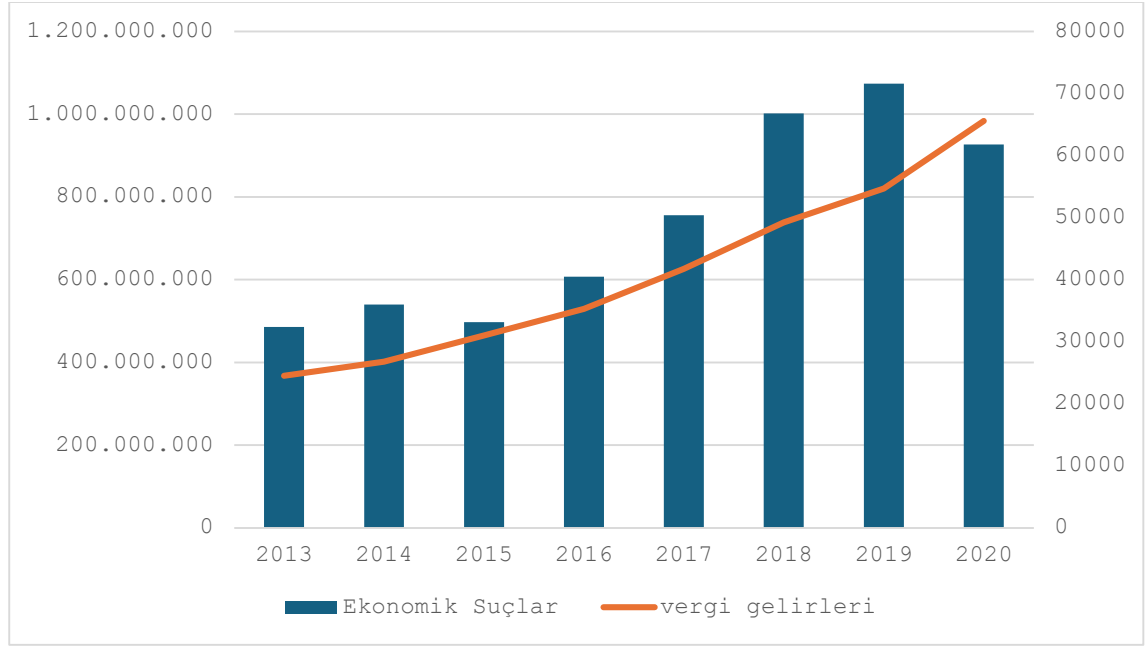
Toplanan vergiler ise, tüm dönem boyunca istikrarlı ve sürekli bir artış göstermektedir. Vergiler 2013’e kıyasla yaklaşık beş katına çıkarken, suç oranları aynı oranda artmamış, aksine 2020’de gerilemiştir. Bu durum, iki olasılığı düşündürmektedir:

1) Ekonomik büyüme ve vergi gelirlerindeki artış, bireylerin ekonomik refahını kısmen iyileştirmiş, suç oranları üzerinde özellikle 2020’de azaltıcı bir etki yaratmıştır.

2) Ancak ekonomik büyümenin herkesi eşit etkilemediği, toplumsal eşitsizliklerin sürdüğü görülmektedir; çünkü suçlar özellikle 2019’a kadar artmaya devam etmiştir. Bu, artan gelir ve vergi gelirlerinin toplumun tamamına yansımadığı ve suç davranışlarını bastırmada tek başına yeterli olmadığına işaret edebilir. Ayrıca, 2020’deki ani düşüş, COVID-19 pandemisinin sosyal ve ekonomik yaşam üzerindeki etkileriyle de ilişkilendirilebilir; hareketlilik ve fırsatlar azaldığı için suçlar da gerilemiş olabilir.

Sonuç olarak, Orta Doğu Anadolu Bölgesi'nde ekonomik büyüme ve vergi gelirleri suç oranlarını doğrudan ve eş zamanlı olarak azaltmamış; ancak uzun vadede belirli bir stabilizasyon sağlamış görünmektedir. Toplumun ekonomik refah düzeyini iyileştirmek, özellikle dezavantajlı gruplara yönelik politikalar geliştirmek, suç oranlarını azaltmada daha etkili olabilir.

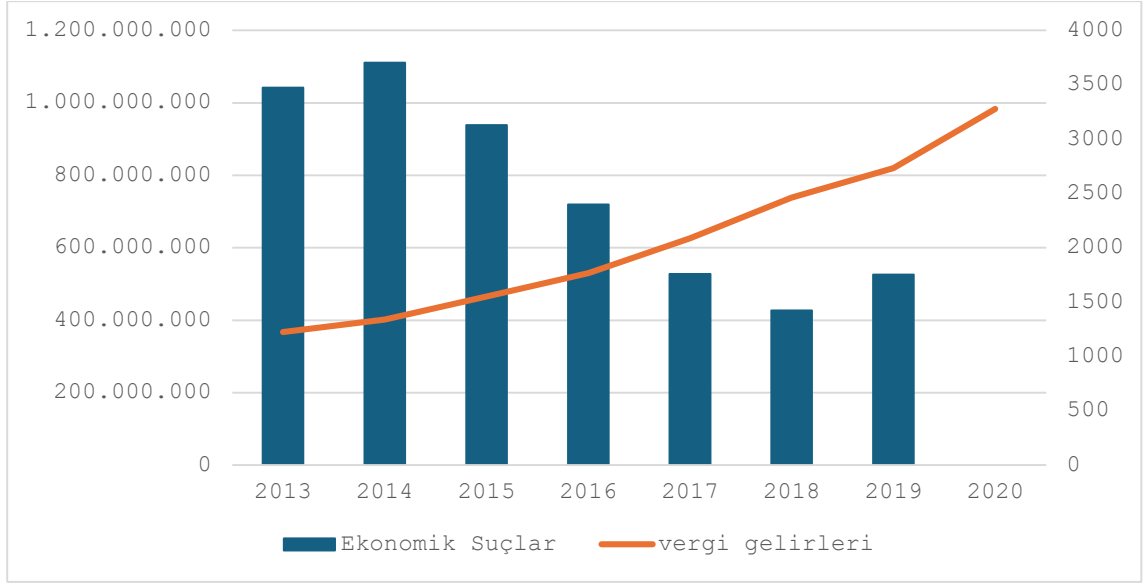
3.4. 2013-2020 Yıllarında Türkiye Üzerinde İncelemenin Genel Analizi



Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Genel Bütçe Gelirlerinin İller İtibariyle Tahakkuk ve Tahsilatı Raporları ve TÜİK Suç Raporlarından Alınarak Tarafimca Hazırlanmıştır.

Grafik 3.39. 2013-2020 Yıllarında Türkiye’de Erkekler Tarafından İşlenen Ekonomik Suçlar ve Toplanan Vergi

Grafikte, 2013-2020 yılları arasında Türkiye’de erkekler tarafından işlenen ekonomik suçlar ile aynı dönemde elde edilen vergi gelirlerinin yıllık değişimi gösterilmektedir. Sütunlar ekonomik suç sayısını, çizgi ise vergi gelirlerini temsil etmektedir. Veriler incelendiğinde, ekonomik suçlarda 2013-2019 yılları arasında genel olarak artış eğilimi görülürken, 2020 yılında bir düşüş yaşanmıştır. Buna karşın vergi gelirleri her yıl istikrarlı bir şekilde artış göstermektedir. Bu durum, ekonomik suçlardaki artışın vergi gelirleriyle doğrudan paralel bir seyir izlemediğini göstermektedir. Özellikle 2020 yılında vergi gelirlerinin artmaya devam etmesine rağmen ekonomik suçlarda belirgin bir azalma dikkat çekicidir. Bu farklılık, politika değişiklikleri, denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi veya pandemi sürecinin etkileriyle açıklanabilir.



Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Genel Bütçe Gelirlerinin İller İtibariyle Tahakkuk ve Tahsilatı Raporları ve TÜİK Suç Raporlarından Alınarak Tarafimca Hazırlanmıştır.

Grafik 3.40. 2013-2020 Yıllarında Türkiye’de Kadınlar Tarafından İşlenen Ekonomik Suçlar ve Toplanan Vergi

Grafikte, 2013-2020 yılları arasında Türkiye’de kadınlar tarafından işlenen ekonomik suç sayıları ile aynı dönemde elde edilen vergi gelirleri karşılaştırmalı olarak gösterilmiştir. Sütunlar ekonomik suç sayılarını, çizgi ise vergi gelirlerini temsil etmektedir.

Verilere göre, kadınlar tarafından işlenen ekonomik suçlar 2014 yılında en yüksek seviyeye ulaşmış, sonraki yıllarda ise belirgin bir azalma eğilimi göstermiştir. 2018 yılında en düşük seviyeye gerileyen suç sayısı, 2019 yılında hafif bir artış göstermiş, 2020’de ise bu düzey korunmuştur. Öte yandan vergi gelirleri, incelenen dönem boyunca istikrarlı bir şekilde artış göstermektedir.

Bu durum, ekonomik suçlarda kadın failler açısından genel bir azalma yaşanırken, devletin vergi toplama kapasitesinin aynı dönemde güçlendiğini ortaya koymaktadır. Elde edilen bulgular, özellikle 2015 sonrası dönemde ekonomik suçlarla mücadele ve vergi denetimlerinin etkili hale geldiğini düşündürmektedir.

2013-2020 yılları arasında yaptığımız çalışmada vergilerin ekonomik suçlar üzerindeki etkisini 12 bölge üzerinde grafikler üzerinden açıklanmıştır. Yapılan analizlerin genel sonucuna baktığımızda ise; baz alınan yıllar dahilinde varılan sonuçlar birbirine oldukça yakın benzerliktedir. 8 ayrı grafiğin üzerinden vardığımız genel sonuçlar ise şu şekildedir;

- Vergilerin ekonomik suçlar üzerindeki etkisini net bir şekilde ifade etmek mümkün değildir. Ancak genel olarak baktığımızda aralarındaki ilişki, toplanan vergi miktarı arttığında, işlenen ekonomik suç miktarında azalma olmaktadır. Yani doğrudan bir ilişki olduğunu söylemek mümkündür. Bu durumun içerisinde bazı bölgelerde sapmalar söz konusu olmuştur. Ancak sapmanın temel nedeninin vergiler dışında, toplanan vergi miktarına ve işlenen ekonomik suça etki eden diğer dış faktörler olduğu düşünülmektedir.
- Türkiye’de ekonomik hareketliliğin fazla olduğu bölgelerde daha fazla ekonomik suç işlendiği düşünülmektedir. Ancak bu bazı dönemlerde verilere yansımamıştır. Bu da politikalar ve denetimlerin sıklaştırılması gerekliliğini göstermektedir.
- Kamu kesiminin yoğunlukta olduğu, demokrasi ve bürokrasi sisteminin bireylerin kültürü olduğu bölgeler ve şehirlerde vergi ahlakının yüksek olması sonucu toplam vergi miktarı yüksektir buna bağlı olarak ekonomik suç miktarı düşüktür.
- Büyük işletmelerin olduğu, finans hareketlerinin aktif olduğu bölgede vergi sisteminin karmaşıklığı ve vergi oranlarının yüksek olması nedeniyle bireyler ve işletmeler vergi kaçırmaya yönelmektedir. Bu nedende ekonomik suç oranı artmaktadır.
- Ülkedeki bazı özel tüketim mallarına (alkol, sigara, akaryakıt) karşı yapılan yüksek vergi yükü bireyleri kaçakçılığa teşvik etmektedir. Özellikle grafiklerde Karadeniz ve Güneydoğu Anadolu bölgesindeki sapmaların temel sebebi o bölgelerde kaçakçılık faaliyetinin yüksek olmasıdır.

Çalışmamız sonuncuda ulaştığımız temel öneriler ise şu şekildedir;

- Vergi denetim mekanizmalarının daha tutucu ve sıkı olması gerektiği.
- Devletin temel finansman kaynağı olan vergilere dair yapılan ekonomik suçlarda caydırıcı cezaların uygulanması gerektiği.
- Dengeli ve adil bir vergi sisteminin oluşturulması gerektiği.

Yapılan bu öneriler ve daha fazlasıyla ekonomik suçlarda azalmanın yaşanacağı düşünülmektedir. Elbette ki tüm bunlar dışında etkili olan birçok faktörde vardır. Bu faktörlerde dikkate alınarak oluşturulacak olan politikalar ile vergi ahlakı yüksek, suç oranı düşük bir toplum oluşturulması mümkündür.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışma, ekonomik suçlar ile vergiler arasındaki ilişkiyi Türkiye örneği üzerinden inceleyerek, vergi sisteminin ekonomik suçlar üzerindeki etkisini çok boyutlu biçimde analiz etmeyi amaçlamıştır. Literatür taraması, teorik çerçeve ve ampirik veriler doğrultusunda gerçekleştirilen bu analizler sonucunda, vergisel düzenlemelerin yalnızca mali yapı açısından değil, toplumsal düzenin korunması ve ekonomik suçlarla mücadelede de kritik bir rol üstlendiği sonucuna varılmıştır. Ayrıca özellikle suçun sosyo-ekonomik belirleyicileri ile vergi sisteminin dinamikleri arasındaki etkileşimi bölgesel ve yıllık veriler ışığında değerlendirmiştir.

Ekonomik suçlar günümüzde yalnızca bireysel kazanç elde etmek için işlenen suçlar kapsamından çıkmıştır. Kapsamı artık kamu ekonomisini tehdit eden, adalet duygusuna zarar veren, kayıt dışı ekonomiyi besleyen bir boyuta ulaşmıştır.

Çalışmada elde edilen bulgular, incelenen literatür taraması ile ekonomik suçların ortaya çıkmasında yalnızca bireysel davranışların değil, işsizlik, gelir dağılımı adaletsizliği, yoksulluk, eğitim seviyesi gibi sosyo-ekonomik faktörlerin de etkili olduğunu göstermektedir. Bu noktada vergi sisteminin karmaşıklığı, denetim mekanizmalarının yetersizliği ve vergi bilincinin düşük olması, bireyleri suça yönelten önemli motivasyon kaynakları olarak öne çıkmaktadır.

Ekonomik suçların kamu maliyesi üzerindeki en somut etkilerinden biri, doğrudan vergi gelirlerinde yarattığı kayıplardır. Vergi gelirlerinin elde edilme süreci, hukuki olarak iki temel aşamadan oluşur: tarh ve tahakkuk. Tarh, vergi alacağının miktarının vergi dairesi tarafından belirlenmesini ifade ederken; tahakkuk, bu belirlenen verginin hukuken ödenmesi gereken aşamaya ulaşmasıdır. Ancak birçok ekonomik suç, bu süreci sekteye uğratarak kamu maliyesinde ciddi açıklar yaratmaktadır.

Vergi kaçakçılığı, sahte belge düzenleme, naylon fatura kullanımı ve kayıt dışı faaliyetler gibi ekonomik suçlar, özellikle tarh aşamasında vergi matrahının eksik beyan edilmesine yol açmakta, böylece verginin doğru bir şekilde tarh edilmesini engellemektedir. Bu durum, devletin vergi alacağı doğmadan önce gelir kaybı yaşamasına neden olmakta; vergi doğmadan kaçırılmış olmaktadır.

Benzer şekilde, yanıltıcı beyan ve muhasebe usulsüzlükleri, tarh edilen verginin tahakkuk ettirilmesini engellemekte ya da geciktirmektedir. Bu gibi ekonomik suçlar nedeniyle, bazı mükelleflerin fiili ekonomik faaliyetlerinden elde ettikleri gelir ya da kazanç beyan dışı kalmakta, bu da hem verginin oluşmasını (tarh) hem de zamanında ödenmesini (tahakkuk) aksatmaktadır.

Ayrıca, vergi suçlarına ilişkin mahkeme ve denetim süreçlerinin uzun sürmesi, tahakkuk etmiş verginin tahsil edilememesine veya zaman aşımına uğramasına neden olabilmektedir. Bu da sadece hesaplanan değil, aynı zamanda bütçeye fiilen girmesi beklenen gelirlerin kaybına yol açmaktadır.

Bu bağlamda ekonomik suçlar, vergi gelirlerinin oluşum sürecini yapısal olarak bozmakta, tarh edilen vergilerin azalmasına neden olmaktadır. Tahakkuk eden verginin de gecikmesi, iptali ya da tahsil edilememesi gibi riskler artmakta; bu da kamu bütçesinde planlanan gelirlerle gerçekleşen gelirler arasında sapmalar doğurmaktadır. Devletin, tarh ve tahakkuk süreçlerinde yaşanan bu sapmaları önleyebilmesi için, etkin bir vergi denetimi, dijitalleşme yoluyla beyan kontrolü ve vergi suçlarına yönelik yaptırımların caydırıcılığı artırılmalıdır.

Bu bağlamda tarh ve tahakkuk süreçlerinin ihlali yoluyla gerçekleşen ekonomik suçlar, yalnızca birer adli vaka değil, aynı zamanda makro düzeyde mali disiplini tehdit eden sistemik sorunlardır. Bu nedenle, ekonomik suçlarla mücadelede vergi idaresiyle yargı organlarının koordineli çalışması, kamu maliyesinin sürdürülebilirliği açısından büyük önem arz etmektedir.

Çalışmanın son bölümünde incelenen 2013-2020 yılları arasındaki vergi-suç ilişkisine dair analizlerde, ekonomik suç oranının bazı yıllarda doğrudan vergi tahsilatındaki azalma ile doğru orantılı olduğu gözlemlenmiştir. İBBS1 düzeyinde yapılan bölgesel verilerde, çözümün sadece merkezi genele göre değil, bölgesel ölçekte farklılaştırılmış politikalar izlenmesi gerektiğini göstermektedir. Ayrıca İBBS1 düzeyindeki veriler, bölgesel farklılıkların suçun yoğunluğuna ve türüne göre doğrudan yansımıştır. Bu durum ise ekonomik suçlarla mücadelenin hukuki boyutunun öneminin yanında bölgesel kalkınma planlarının, bölgesel vergi bilincini güçlendirme çalışmalarının gerektiğini göstermektedir. Bölgeler bazında vergisel denetimlerin eksikliği, bölgedeki yargı süreçlerinin etkisini de bu bağlamda belirleyici rol aldığını söylemek mümkündür.

Sonuç olarak, ekonomik suçlarla mücadelenin yalnızca hukuki ve cezai yaptırım boyutunun olmaması gerektiğidir. Ekonomik suçlar ile mücadele ederken hukuki politikalara ek olarak yapısal, sosyal, siyasi boyutları da içeren politikalar belirlenmelidir. Bu sonuçlar doğrultusunda vergi beyan sürecinin sadeleştirilmesi, vergi sisteminde şeffaflık, tarafsız denetimin artırılması, mükelleflerin adil vergi dağılımı uygulandığına inancın güçlendirilmesi gerekmektedir. Bu durumların yeteri kadar olmaması kaçakçılık ve kayıt dışı işlemleri kolaylaştırmaktadır.

İBBS-1 düzeyindeki veriler suçların belirli dönemlerde belirli bölgelerde yoğunluk gösterdiğini ortaya koymuştur. Bu doğrultuda uygulanacak politikaların bölgesel olması daha etkili olacaktır. Bölgesel ekonomik eşitsizliklerin giderilmesi için yapılacak kalkınma planları ve kırsal bölgelerde gelir artırıcı faaliyetlerin desteklenmesi ekonomik suçlar ile mücadelede oldukça etkili olacaktır.

Ekonomik suçların hem nedeni hem de sonucu olarak değerlendirilen kayıt dışı ekonomi günümüzde hızla artmaktadır. Kayıt dışı istihdamı azaltıcı teşvik mekanizmalarının (vergi avantajları, prim ödemeleri) artırılması, dijital ödeme sistemlerinin daha fazla yaygın hale getirilmesi, kayıt dışı çalışan kişilerin geçici kayıt altına alınması ve af politikaları ile desteklenmesi hem bölgesel hem genel durumda olumlu etki edecektir.

Ekonomik suçların mücadelesinde son olarak ve en etkili olabilecek politika ise kurumsal iş birliği, kapasitenin artırılması ve desteklenmesidir. Ekonomik suçlar ile mücadele eden MASAK, Hazine ve Bakanlığı, Gelir İdaresi Başkanlığı'nın teknik yapısının geliştirilmesi, ekonomik suçları için düşünülen alt yapının artırılması, insan kaynağı kapasitenin artırılması gerekmektedir. Ayrıca diğer kamu kurumlarının bu sistemlere entegre edilmesi uzun vadede ekonomik suç oranlarında azalma görülmesinde oldukça etkili olacaktır.

5. KAYNAKLAR

- Adalet Bakanlığı, (2025). *Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü*, Erişim: 21 Kasım 2024 Tarihinde <https://adlisicil.adalet.gov.tr/> Sayfasından Alınmıştır.
- Akbulut, İ. (2000). Osmanlı Devleti'nde Adalet Düzeni. *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, s. 219-256
- Akdeniz, Y. (2010). *İnsan Ticareti: Tehdit ve Mücadele Yöntemleri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Akın, Y.N. (2020). Ekonomik Bir Suç Olarak Piyasa Dolandırıcılığı Suçunun Değerlendirilmesi. *Maliye Çalışmaları Dergisi*, (63), 19-55.
- Akıntürk, T. (2009). *Hukuka Giriş* (On birinci baskı). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Akkaya, M. (2000). Vergi Mahkemesi ve Ceza Mahkemesi Kararlarının Etkileşimi Üzerine Bir İnceleme. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* (49).
- Aksoy, B. (2021). Kara Paranın Aklanmasında Banka ve Sermaye Piyasalarının Kullanılması: Yargıtay Kararları Işığında Bir İnceleme. *Muhasebe ve Finans İncelemeleri Dergisi*, 4(1), 39-53.
- Altaş, E., ve Nalçacı, M.E. (2022). Suç ve Ekonomi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(14), 316,340.
- Altun, Ş. (2004). Rüşvet'ten Özelleştirme'ye Yolsuzluğun 100 Yıllık Tarihi. İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Artuk, M. E., Gökçen, A. Y., & Yenidünya, A. C. (2019). *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (19. Baskı). Ankara: Adalet Yayınevi.
- Aslan, B. (2020). *Gümrük Hukuku ve Kaçakçılıkla Mücadele*, Ankara: Adalet Yayınevi.
- Aydın, M. (2019). *Organ ve Doku Nakli Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Bayraklı, H.H. (2011). *Vergi Suç ve Kabahatleri* (İkinci baskı). Afyonkarahisar: Celepler Matbaacılık.
- Beccaria, C. (2018). *Suçlar ve Cezalar Üzerine* (Çev. M. Kıray). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Brantingham, P. L., & Brantingham, P. J. (1995). *Criminality of Place: Crime Generators and Crime Attractors*. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 3(3), 5-26.
- Brown, L. (2012). *Economic Factors and Crime: Revisiting the Opportunity Theory*. *Social Science Quarterly*, 93(1), 200-215.
- Can, Ş. (2024). Mutluluk Endeksi, Eğitim ve Gelir Seviyesinin Suç Oranına Etkisi: Türkiye Örneği. *19 Mayıs Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 146-153.

- Candan, T. (2008). Danıştay Kararlarında Vergi Suçu Algılaması. *Vergi Sorunları Dergisi*, (223), 56.
- Cem, G. (1999). Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi. İstanbul: Can Yayınları.
- Clarke, R. V., ve Felson, M. (1993). *Routine Activity and Rational Choice*. New Brunswick: Transaction Publishers.
- Cohen, L. E., ve Felson, M. (2017). *Social Change and Crime Rate Trends: A Routine Activity Approach*. *American Sociological Review*, 44(4), 588-608.
- Comte, A. (1854). *The Positive Philosophy of Auguste Comte* (Trans. H. Martineau). Calvin Blanchard.
- Council of Europe. (2011). *Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (Istanbul Convention)*. <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention>
- Cömertler, N., ve Kar, M. (2000). Türkiye’de Suç Oranının Sosyo- Ekonomik Belirleyicileri: Yatay Kesit Analizi. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 62(2), 38-57
- Çağlayan, M. (1984), Türk Ceza Kanunu (En Son Değişiklikleri ile Birlikte Gerekçeli Açıklamalı ve İçtihatlı), Baskı 3, Cilt 1, Ankara: Yetkin Yayınları.
- Çakmak, C. (2015). *Farklı Suç Türleri Arasından Ekonomik Risk Faktörleri: Ankara Cezaevleri Örneği*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çakmak, İ. (2015), *İktisadi Yapı, Suç Ekonomisi Teorileri ve Suç: Türkiye Üzerine Bir Ampirik Analiz*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çapar, U., ve Yayla, N. (2020). Suç- Gelir Dağılımı İlişkisinde Mekânsallığın Etkisi: Türkiye’de İİBS 2 Düzey Bölgeleri İçin Bir Analiz. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 11(3), 699-710.
- Demir, M., ve Aydın, S. (2010). Türkiye’de Yoksulluk ve Suç İlişkisi: Yeşil Kart Uygulaması Üzerine Bir İnceleme. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(2), 45-62.
- Demir, T. (2020). “Parada Sahtecilik Suçu ve Ekonomik Etkileri”, *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi*, 12(1), ss. 115–130.
- Diyanet İşleri Başkanlığı. (2020). *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meali*. Diyanet Yayınları.
- Doğan, B., ve Yıldız, A. (2021). Mali Suçlar ve Mali Suçlarla Mücadele: Türkiye Örneği. *Uluslararası Turizm, Ekonomi ve İşletme Bilimleri Dergisi*, 5(2), 129-150.
- Dönmezer, S. (1985). Ekonomik Suçlar. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (7), 19-30.

- Dursun, H. (2005). Ekonomik Suçlar ve Türkiye’deki Sürdürülebilir Kalkınmaya Etkileri. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (58), 215-245.
- Ehrlich, I. (1973). Participation in Illegitimate Activities: A Theoretical and Empirical Investigation. *Journal of Political Economy*, 81(3), 521-565.
- Emniyet Genel Müdürlüğü (2024). *Kaçakçılık ve Organize İşlerle Mücadele Başkanlığı Raporları*. 25 Ekim 2024 tarihinde <https://www.egm.gov.tr/kom#> adresinden alınmıştır.
- Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK) (2020). *Türkiye Enerji Piyasası Raporu 2019*. Ankara.
- Erdem, T. (2009). *Vergisel Kabahatler*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Fajnzylber, P., Lederman, D., & Loayza, N. (2002). Inequality and Violent Crime. *Journal of Law and Economics*, 45(1), 1-39.
- FATF (2023). *The FATF Recommendations: International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation*. Financial Action Task Force, Paris.
- Fleisher, B. M., & Ehrlich, I. (1982). Crime and Unemployment. *American Economic Review*, 72(2), 125-131.
- FUCHS, R. G. (2005), *Gender and Poverty in Nineteenth-Century Europe*, New York: Cambridge University Press.
- Genç, A. (2016). *Suçun tarihsel gelişimi ve ilk suç kavramı üzerine bir değerlendirme*. Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 7(1), 45–58.
- Genç, M. (2002). *Osmanlı İmparatorluğunda Devlet ve Ekonomi*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Gülcemal, M.E. (2024). OECD Ülkelerinin Suç İstatistiklerinin İncelenmesi ve Türkiye’nin Genel Durumu. *İktisadi Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 1-10.
- Gülcü, B.B. (2023). Ekonomik Suç Kavramı, Benzer Kavramlarla İlişkisi ve Ekonomik Suçluluk. *Uluslararası Akademik Birikim Dergisi*, 6(5), 1116-1129.
- Güney, E., ve Abar, H. (2020). Türkiye’de Ekonomi ile İlgili Suçların Bölgesel Belirleyicileri. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (65), 161-180.
- Gürkan, H. (2010). *Ekonomik Suçlar ve Suç Ekonomisi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Hazine ve Maliye Bakanlığı (2024). *Mali Suçları Araştırma Kurulu Başkanlığı Raporları*. 5 Kasım tarihinde <https://masak.hmb.gov.tr/> adresinden alınmıştır.
- Hazine ve Maliye Bakanlığı (2024). Muhasebat Genel Müdürlüğü İstatistikleri. 12 Kasım tarihinde <https://www.hmb.gov.tr/muhasebat-genel-mudurlugu-istatistikleri> adresinden alınmıştır.

- International Criminal Court (ICC). (2019). *Annual Report on Financial Crimes*. International Criminal Court (ICC). (2019). *Annual Report on Financial Crimes*.
- İçli, T. (2021). *Kriminoloji: Suçun Sosyolojisi* (6. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Johnson, S. D. (2019). *Crime and Place: The Dynamics of Crime in Urban Areas*. Routledge.
- Jones, A. (2005). *The Relationship Between Unemployment and Crime Rates: Evidence from Longitudinal Data*. *Criminology Review*, 22(2), 101-118.
- Kahya, Y., ve Özerkmen, N. (2007). Bir Gulyabani: "Organize Suç Örgütleri" (Mafya). Ankara: Adalet Yayınevi.
- Kara, M. ve Demirtaş, S. (2022). *Kaçakçılık Suçları ve Mücadele Yöntemleri*. Ankara: Hukuk ve Güvenlik Yayınları.
- Karakaya, A. (2023). *Türk Ceza Hukukunda Organ ve Doku Ticareti Suçu*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karakayalı, N. (2011). *Suçun Toplumsal Kökeni Üzerine Felsefi Yaklaşımlar*. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 66(4), 101-120.
- Karakurt, İ. (2015). *Ekonomik Suçlar Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Karasu, M.A. (2008). Türkiye’de Kentleşme Dinamiklerinin Suça Etkisi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 57(4), 255-281.
- Kaya, A. (2021). *Ekonomik Suçlar ve Ceza Hukuku Açısından Değerlendirilmesi*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Kaya, H., ve Demir, S. (2019). Mekânsal Analizler ve Suçun Coğrafi Dağılımı. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(1), 112-130.
- Keleş, E. (2005). Tanzimat Dönemi’nde Rüşvetin Önlenmesi için Yapılan Düzenlemeler. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, 24 (38), 259-280.
- Kıldış, Y. (2003). *Türkiye’de Sermaye Piyasalarının Gelişmesinde Vergilendirmenin Rolü ve Önemi*. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Kızılot, A. (2013). *Suç Teorileri: Klasik ve Modern Yaklaşımlar*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Koç, M. ve Taşova, S. (2024). *Kara Para Aklama Yöntemleri ve Mücadele Stratejileri*. İstanbul: Mali Suçlar Yayınları.
- Koç, Ö.E., ve Taşova, A.B. (2024). Kara Paranın Aklanmasına Karşı Kamusal Mücadele: MASAK Örneği. *Turkuaz Uluslararası Sosyo-Ekonomik Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 84-99.
- Koçak, M.S. (2020). *Türkiye’de Vergi Suçları ile İlgili Yaptırımların Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

- Kültür ve Turizm Bakanlığı (2022). *Tarihi Eser Kaçakçılığı ile Mücadele Raporu*. Ankara.
- Mahmutoğlu, F.S. (2003). *Ekonomik Suçlar Bağlamında Kredi Hukukundan Kaynaklanan Suç ve İdari Suçlar* (Birinci baskı). Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Marx, K. (2019). *Kapital: Bir Ekonomi Politîğin Eleştirisi* (Cilt 1) (Çev. M. Selik). Ankara: Sol Yayınları.
- MASAK (2024). *Kara Para Aklama ile Mücadele Rehberi*. Mali Suçları Araştırma Kurulu Başkanlığı, Ankara.
- Nalbant, T.E. (2019). Uluslararası Göç ve Güvenlik. *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, 9 (2), 309-313.
- Nuhoğlu, A., ve Üzeltürk, H. (1992). *Ekonomik Suçlarda Suç ve Ceza Politikası*, TÜSİAD Bilim Ödülü Alan Yayınlanmamış Çalışma.
- Ok, N., ve Gündel, A. (2002). *Vergi Kaçakçılığı Suçları* (Birinci baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Öcal, N. (2008). *Neo-Liberal Brikim Modelinde Yolsuzluk Ekonomisi: Türkiye Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Öniş, Z. (2010). Türkiye ve Avrupa Birliği Süreci: Politik Reformlar ve Ekonomik Uyum. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 7(26), 23-40.
- Öz, E., ve Armağan, A. (2018). Yargı Organları Kararlarına Göre Vergi Kaçakçılığı Suçlarını Önlemede Adli Vergi Cezalarının Rolü. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, (33), 1-38.
- Özcan, S.E., ve Şirin, F.Ö. (2021). Ekonomik Suçlar, Gelir ve İşsizliğin Mekânsal İlişkisi: 2024 Türkiye İncelemesi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(4), 79-100.
- Özdemir, A. (2020). *Coğrafyanın Temel Kavramları*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Özdemir, H. (2022). *Enerji Kaçakçılığı ve Ekonomik Etkileri*. İstanbul: Enerji Hukuku Yayınları.
- Özsemerci, K. (2003). *Türk Kamu Yönetiminde Yolsuzluklar, Nedenleri, Zararları ve Çözüm Önerileri*. Ankara: Sayıştay.
- Platon. (M.Ö. 4. yy). *Kanunlar (Nomoi)*. (Çev. A. Çelik). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2021.
- Pridemore, W. A. (2008). Poverty and Crime. *International Journal of Criminology and Sociological Theory*, 1(1), 37-54.
- Rousseau, J. J. (2019). *Toplum Sözleşmesi* (Çev. M. Belge). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

- Sakar, Z.M. (2019). Suç Ekonomisi Bağlamında Organize Suçların Türkiye Ekonomisine Etkileri (2012-2017). *Sosyal Bilimler Dergisi*, (35), 243-262.
- Sakar, Z.M. (2020). Türkiye’de Ekonomik Anlamda Kaçakçılık Suçları ve Güvenlik Uygulamaları (2017-2018). *ÇAKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11 (2), 239-265.
- Sermaye Piyasası Kurulu (2024). *Sermaye Piyasası Kurulu İstatistiksel Veriler*. 20 Ocak 2025 tarihinde <https://spk.gov.tr/istatistikler/istatistiksel-veriler> adresinden alınmıştır.
- Sezer, S., Kahya, O., ve Yıldırım, K. (2021). Eğitim ve Suç Arasındaki İlişkinin Sosyolojik Analizi. *MSKU Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(2), 441-452.
- Sinik, F. (2018). *Vergi Suçları, Cezaları ve Yargılama Usulü*. Yüksek Lisans Tezi, Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.
- Smith, D. (2001). *Urban Crime Patterns and Their Spatial Dynamics*. Journal of Geography, 100(4), 123-134.
- Sutherland, E. H. (1949). *White Collar Crime*. New York: Dryden Press
- Şahin, E. (2018). “Ekonomik Suçlar ve Mücadele Yöntemleri”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 67(2), 345-370.
- Şahin, M. (2018). *Coğrafyada Mekân Kavramı ve Önemi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Şenyüz, D. (2013). *Vergi Ceza Hukuku-Vergi Kabahatleri ve Suçları* (Yedinci baskı). Bursa: Ekin Yayınevi.
- Taylor, I., Walton, P., & Young, J. (1973). *The New Criminology: For a Social Theory of Deviance*. London: Routledge.
- Tiryaki, T., ve Gürsoy, T. (2004). Ekonomik Suç Kavramı ve Sigortacılık Suçlarının Bu Açıdan Değerlendirilmesi. *Sayıştay Dergisi* (55), 53-69.
- Topçuoğlu, A. (2013). *Suçun Kuramsal Temelleri: Klasik Kriminolojiden Eleştirel Yaklaşımlara*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Toroslu, N., ve Toroslu H. (2010). *Ceza Hukuku Genel Kısım* (Yirmi altıncı baskı). Ankara: Savaş Yayınları.
- Transparency International. (2023). *Corruption Perceptions Index 2023*. <https://www.transparency.org/en/cpi/2023>
- Tunca, H. (2019). Suçun Sosyo- Ekonomik Belirleyicileri: Panel Veri Analizi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 8(4), 2768- 2784.
- Türk Ceza Kanunu (2024), 5237, 12.10.2004., 21.03.2025 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5237.pdf> adresinden alınmıştır.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri (2024). *Güncel Türkçe Sözlük*, 21 Mart tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alınmıştır.

- Türkiye Cumhuriyeti Resmî Gazete, 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu, 6 Aralık 2012.
- Türkiye Cumhuriyeti Resmî Gazete, Bankacılık Kanunu, 5411 sayılı Kanun, 19/10/2019.
- Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (2024). *Tepav İstihdam İzleme Bülteni*. 25 Mart 2024 tarihinde <https://www.tepav.org.tr/tr> adresinden alınmıştır.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2024). *Türkiye İstatistik Kurumu İstatistik Veri Portalı*. 23 Aralık 2024 tarihinde <https://www.tuik.gov.tr/> adresinden alınmıştır.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2024). *Türkiye İstatistik Kurumu Nüfus İstatistikleri Portalı*. 9 Kasım 2024 tarihinde <https://nip.tuik.gov.tr/> adresinden alınmıştır.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2023). *İşgücü İstatistikleri*. Ankara.
- Tütün ve Alkol Piyasası Düzenleme Kurumu (TAPDK) (2023). *Alkollü İçki Kaçakçılığı Raporu*. Ankara.
- Uçar, Y. (2020). “Kara Para Aklama Suçu Bağlamında Ön Suçun Niteliği ve Belirlenmesi”, *Ceza Hukuku Dergisi*, 18(2), ss. 145–162.
- UNESCO (2021). *Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property*. Paris.
- Ümit, C. (2021). Defter Kayıt ve Belgeleri Gizleme Suçunda Cezai Sorumluluk. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 70(4), 1261- 1296.
- Vold, G. B., Bernard, T. J., & Snipes, J. B. (2017). *Theoretical Criminology* (7th ed.). Oxford University Press.
- Weisburd, D., ve Groff, E. R. (2012). *The Criminology of Place: Street Segments and Our Understanding of the Crime Problem*. Oxford University Press.
- World Health Organization (WHO). (2013). *Global and regional estimates of violence against women: Prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence*. <https://www.who.int/publications/i/item/9789241564625>
- Yamamoto, T. (2015). *Income Distribution and Crime Rates in Japan: A Sociological Perspective*. Tokyo: University of Tokyo Press.
- Yazıcı, A. (2008). Yeni Karapara Aklama Yöntemleri olarak Akıllı Kartlar ve İnternet. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8 (2), s. 153-168.
- Yeniay, A. (2023). *Mali Suçlar Kapsamında Türkiye’de ve Almanya’da Vergi Kaçakçılığının Değerlendirilmesi*. Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Yıldız, R., Öcal, O., ve Yıldırım, E. (2010). Suçun Sosyoekonomik Belirleyicileri: Kayseri Üzerine Bir Uygulama. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (31), 15-31.

- Yılmaz, E. (2017). Suç ve Mekân: Kriminoloji Perspektifinden Bir Değerlendirme. *Adalet Bilimleri Dergisi*, 9(2), 45-62.
- Yılmaz, F. (2021). “Yasadışı Alkol Üretimi ve Kamu Sağlığı Üzerindeki Etkileri”, *Sağlık ve Toplum Dergisi*, 15(3), ss. 220–235.
- Yılmaz, M. (2020). Suç Ekonomisi ve İşsizlik Üzerine Bir Uygulama. *19 Mayıs Sosyal Bilimler Dergisi*, 1 (2), 103-124.
- Yoruldu, M., ve Turan, G. (2024). Akaryakıtı Bağlı Vergi Kaçakçılığı Suçunun Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Kapsamında İncelenmesi. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 17(1), 13-33.
- Yüce, A. (2019). “Ön Suçun Belirlenmesinde Normatif ve Uygulamalı Yaklaşımlar”, *Mali ve Hukuki Araştırmalar Dergisi*, 6(1), ss. 87–104.

